

Kiss Péter

**Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár
az ezredfordulóig**

Eger, 2019

Kiss Péter
Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár az ezredfordulóig

*„a könyvtárat (...) az egri (...) püspökségre hagyom
úgy, hogy egyszerre szolgáljon a köz javára, és oda
bárki bemehessen és járhasson könyveket olvasni.”*

(Részlet Eszterházy Károly püspök végrendeletéből)

Kiss Péter

**Az Egri Főegyházmegyei
Könyvtár az ezredfordulóig**

Eger, 2019

Szerkesztette
Kiss Péter

A borítón látható fénykép a barokk könyvtárteremben készült. Leskó József írta a kördíványról 1930-ban: „*A (...) bútordarabot 1916-ban helyeztem el (...) a közönség használatára.*” A szekrény Bartalos Gyuláé volt és 1937-ben került ide. A bibliotéka kincseit állították ki benne.

A kötet kiadását az

A Nemzeti Kulturális Alap támogatta

ISBN
978-963-7283-38-3

Nyelvi lektor
Albert Anikó

Kiadja a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár

Minden jog fenntartva
© Kiss Péter, 2019

A könyvtár történetéről megjelent újabb írások a források, recenziók tükrében

Magyarországon a 18. század többek között a főpapok által létrehozott bibliotékák idősza is. „Elsőként Klimó György (1710-1777) pécsi püspök alapította meg könyvtárát 1774-ben, egyetemi könyvtárnak szánva azt. Időrendben ezt a kalocsai Patachich Ádám (1717-1784) érsek könyvtára követte 1784-ben, majd a szombathelyi püspök, Szily János (1735-1799) alapított bibliotékát 1791-ben.”¹ Ezeket követte az 1793-ban megnyílt mai Egri Főegyházmegyei Könyvtár, amelynek története az idők során több szerző tollából is megjelent. Önálló kötetbe foglalt hiteles, elsősorban a bibliotéka létrehozása, működése során keletkezett iratanyagokra épülő ismertetése azonban még nem látott napvilágot. Ezek a levéltári források a következők: a „Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919” nevű iratanyag, az alapító püspök levelezésében található könyvtártörténeti adatok többsége, továbbá a „Lycaei bibliotheca” 1950 előtti részében és a „Lycaei aedificium 1924–1944”-ben fennmaradtak zöme.² Ezeket más témájú munkákban megjelent adatok, érdekességek teszik teljesebbé. Ilyen pl. az, hogy Gárdonyi hogyan ír a könyvtárról, hogy ki és legkésőbb mikor ajándékozta a bibliotékának Vörösmarty azon tintatartóját, amelyet az Eger című hőskölteményének megírása során használt stb.

A bibliotéka átfogó történetéről megjelent újabb írások közül A Petőfi kézirattól az elsodort forgókupoláig című könyvvel (2013) egy egész cikk foglalkozik az Agria folyóiratban.³ A periodika ezt követő számában a szintén 2013-ban kiadott Az Egri Domus Universitatis és Líceum című tanulmánykötetről olvasható ismertetés. Abban a bibliotéka történetét magába foglaló írásról az található, hogy „részletesen mutatja be a Főegyházmegyei Könyvtár történetét, állományának alakulását, gyűjteményének összetételét és azt az ikonográfiai programot, amely igazán „eszterházyassá” teszi ezt a barokk gyűjteményt.”⁴ Ez az

¹ Lásd: <http://efkt.katolikus.hu/koenyvtarunk-roevide-toertenete>.

² Mindegyik iratanyag az Egri Főegyházmegyei Levéltárban található, amelynek anyagát dr. Soós Imre „néhány segédezővel mintaszerűen rendezte, jegyzékelt. Az Érseki Levéltár anyagáról készített repertórium a maga nemében a legjobb az országban.” Lásd: SZECSKÓ Károly – CSIFFÁRY Gergely 1994. 225. Vesd össze HORVÁTH István 2015. 14.

³ KISS Péter 2013. Ismertetését lásd: VERÓK Attila 2013.

⁴ VERÓK Attila 2013a. 269.

értékelés még a könyvtár alapítójának levelezésében fennmaradt könyvtártörténeti adatok többségének hiányát sem kifogásolja. Ugyanez mondható el a bibliotéka 1800–1950 közötti időszakában keletkezett adatok nagyobb hányadáról is. Ezt az értékelést levéltári források alapján korrigálja egy 2015-ben megjelent cikk.⁵ A két könyvtártörténet összehasonlítása alapján az említett iratanyagokra vonatkozó A Petőfi kézirattól az elsodort forgókupoláig című könyvvel foglalkozó cikknek az a mondata, amely szerint a munka „számos új adatot és mindeddig nem ismert, illetve nem publikált forrást”⁶ tartalmaz.

Az idők során három jelentős egri gyűjtemény történetével foglalkoztam. Az első az Egri Érseki Líceum Múzeumának története volt 1986-ban. Ez az említett tanulmánykötet azonos témájú írásától eltérően nem nyomtatott források, hanem elsősorban a múzeum működése során keletkezett iratok adatai alapján ismerteti a gyűjtemény történetét.⁷ A második 1987-ben látott napvilágot és Pyrker János László érsek képtárával foglalkozik, amelyet a főpásztor 1836-ban a Nemzeti Múzeumnak ajándékozott.⁸

A könyvtárnak a jelen munkában olvasható története a szerző e témára vonatkozó kutatásainak összefoglaló lezárása. A 2016-ban kiadott Líceum történetben felhasznált levéltári iratanyag mellett azonban a korabeli nyomtatott források szélesebb körére terjed ki.

⁵ KISS Péter: Egy kutatás tapasztalatai. In: *Agria folyóirat*, 2015. tél, 248-253. Interneten a http://www.agriafolyoirat.hu/pdf/Agria33_2015_tel.pdf címen érhető el. Írásom elsősorban a tanulmány hiányosságait, nem helyálló adatait tekinti át.

⁶ VERÓK Attila 2013. 255.

⁷ KISS Péter 1986. A dolgozatban egyebek mellett az olvasható, hogy „a felhasznált adatok nagyobb hányada az egri Főegyházmegyei Levéltár Líceumi gondnokság iratai közül való, ezért forrást csak ettől eltérő esetekben jelöltünk.” Lásd: KISS Péter 1986. 165. Az egyes adatok forrásának közlését lásd: KISS Péter 2016.

⁸ Lásd: KISS Péter 1987. Az Egy kutatás tapasztalatai című már említett írásomban kitérek arra is, hogy a képtárnak Egerből a Magyar Nemzeti Múzeumba történt elszállításáról is jelent meg rossz évszám. 2015 óta az érsek életéről, munkásságáról kiadott legújabb áttekintésben is téves dátum olvasható: az 1845-ös év (HORVÁTH István 2017. 17.). Annak ellenére ezt az évszámot adja meg munkájában a Szerző, hogy ahhoz Sugár István írását is használta a Pyrker-émlékkönyvből. Abban azonban erről az olvasható, hogy „Kiss Péter kutatásai tisztázták, hogy 1844-ben – nem pedig, mint eddig tudták 1845-ben – szállították el Egerből a képeket Pestre.” (SUGÁR István 1987. 102.).

Könyvtárak a 18. századi Egerben⁹

A török kiűzését követően újra indult az élet Egerben is. Telekesy István püspök 1705-ben megalapította az egri szemináriumot, majd később végrendeleti hagyatékával annak könyvtárát is.¹⁰ Barkóczy Ferenc püspök 8 pontban határozta meg a szemináriumi könyvtáros feladatait:

1. Gyakran vizsgálja meg a könyvtárat, porolja le a könyveket.
2. Gondoskodnia kell arról, hogy a könyvtár anyaga ne szóródjon szét.
3. A könyvekről egy katalógus legyen állandóan a prefektusnál és egy nála.
4. A szeminárium épületén kívülre könyvet nem adhat ki.
5. Ha valamelyik növendék a szeminárium könyveit kinevezési helyére magával akarja vinni, jogában áll ennek megakadályozása.
6. Ha egy könyvet kiad használatra, akkor azt, hogy kinek adta ki, a kiadás napján jegyezze fel, és neki is kell majd azt visszakövetelnie. A nappaliba (musaeumba) kiadott könyveket is jegyezze fel, és a vakáció kezdetén rakja valamennyit a helyére, kivéve azokat, amelyeket valaki magánál akar tartani, de ezeket is külön írja fel.
7. Ha a könyvek a régiségtől szakadozottá válnak, akkor erre hívja fel a prefektus figyelmét.
8. Legyen gondja arra, hogy a szemináriumból soha ne hiányozzon a tinta.¹¹

Eszterházy Károly püspök 1773-ban kinevezte az első tanulmányi felügyelőt a szemináriumba, hogy minél több és jobb pap nevelődhessen. Az új feladatra Szeldmayer Györgyöt nevezte ki, akinek egyik feladata a könyvtár kezelése volt azzal a püspöki utasítással, hogy onnan könyvet senkinek nem adhat kölcsön elvitelre, még a papoknak sem.¹² A püspök 1781-ben írta a szeminárium prefektusának, hogy figyelemmel kell lennie mindarra, ami a kispapok tanulását eredményesebbé teszi, és az ismereteik megszerzésében segítséget nyújt nekik. Ebben a gazdag, bőséges könyvanyag tud a legtöbbet

⁹ KISS Péter 2001. alapján.

¹⁰ SUGÁR István 1984. 390.

¹¹ KISS Péter 2001. 222.

¹² EFL. Prot. 1773. november 6. 576–577.

teni. Megparancsolta ezért neki, hogy az összes szemináriumi könyv pontos leltárát készítse el, vegye jegyzékbe a papnövendékek használatára szolgálókat, a ház közös bibliotékájában őrzött könyveket, és a növendékek között kiosztott breviáriumokat is. A leltárba írja be a könyv formátumát, a kiadás évét, helyét és példányszámát. A csonka-könyveknél a hiba jellegét is jegyezze fel.¹³ Fennmaradt az az 1781-ben készült könyvjegyzék, amely a líceumi könyvtár állományába került könyveket sorolja fel.¹⁴ Albert Ferenc szerint „*a papnövelde könyvgyűjteményéből (...) véttetett 271 munka 717 kötetben.*”¹⁵ 1784-ben a Helytartótanács elrendelte a szeminárium könyvtárának összeírását. Eszterházy ez év augusztus 13-án küldte el a könyvtár anyagáról készült jegyzéket.¹⁶ A püspök 1790. július 18-án azt írta a Helytartótanácsnak, hogy az egri szemináriumnak a pesti központi szemináriumba került könyveit már megkapta, de sokat vittek át az egyetem könyvtárába és ezeket is kéri vissza.¹⁷ Ezek a könyvek valószínűleg az egri papképzésnek II. József által 1786-ban történt megszüntetését követően a kispapokkal együtt kerültek el Egerből.

A káptalani könyvtárat 1754-ben a szemináriumból a „*Shcola*”-ba vitték át.¹⁸ Az általunk ismert leltára 1762-ből maradt fenn.¹⁹ Eszterházy 1768-ban arról intézkedett, hogy az egyik elhunyt plébános hagyatékából kerüljenek vissza a káptalani könyvtár könyvei, a többi pedig legyen a plébániáé. Ha duplum is lesz, akkor azok szétszathatók a kerület papjai között.²⁰ A könyvtár állományának egy része az 1780-ban készült *canonica visitatio* szerint az egyetemi oktatáshoz létrehozott püspöki líceum nyilvános könyvtárába került át.²¹ A káptalani

¹³ EFL. Prot. 1781. december 29–30.

¹⁴ FK. kt. MS 2127/2.

¹⁵ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. 113.

¹⁶ EFL. Prot. 1784. augusztus 13. 413.

¹⁷ EFL. Prot. 1790. július 18. 531.

¹⁸ Szem. Lev. Diarium Telekessyanum 17401757. Az 1754. szeptember 23-i bejegyzés. A „Schola” a mai Szent József kollégiummal azonos. Az épületet 1726-ban Kiss János nagyprépost a nyugdíjas papok részére hagyományozta, de csak 1768-tól szolgálta ezt a célt. Barkóczy az egri papképzés átszervezésekor 1754. szeptember 1-jén úgy rendelkezett, hogy az itt lakó Schmid kanonok azonnal költözzön ki az épületből, mert itt lesznek a teológiai előadások és két tanár is itt fog lakni. Lásd: EFL. Prot. 1754. szeptember 1.

¹⁹ EFL. AV. 2804.

²⁰ 18 EFL. Prot. 1768. április 14. 177.

²¹ EFL. AN. 3423. 178. ; KOVÁCS Béla 2001. 189.

könyvtár fenntartását szolgáló „cassá”-t az 1746-ban elhunyt Kiss János nagyprépost alapította.²²

A nyugdíjas papok könyvtárának története az intézet önállósulásával kezdődött. Addig ugyanis lakói a szemináriumban voltak elhelyezve és annak könyvtárát használták. Mivel 1768-ban azért költöztek saját épületbe, hogy a szeminárium mindennapjait minél kevésbé zavarják meg, oda 1768-tól nem mehettek be, és annak könyvtárát sem vehették igénybe.²³ 1784-ben a Helytartótanács elrendelte a könyvtár könyveinek összeírását.²⁴ Albert Ferenc szerint 355 kötetből áll az a 284 munka, amely „*a megérdemesült papok intézete könyvgyűjteményéből*”²⁵ került át az Egri Főegyházmegyei Könyvtárba. Ezek a könyvek ma is megtalálhatóak a könyvtár állományában. A köteteknek általában a fedél verzóján olvasható a tulajdonosi bejegyzés: Domus Emeritorum Parochorum, illetve Domus Emeritorum Parochorum St. Josephi. Ugyanez a helyzet azokkal a könyvekkel, amelyek az intézet 1852-ben történt megszüntetését követően a szeminárium könyvtárába kerültek be. A nyugdíjas papok könyvtárának állományára vonatkozóan több jegyzék is ránk maradt. Közülük az egyik a Főegyházmegyei Könyvtár XVIII. századi történetére vonatkozó iratok között,²⁶ míg egy másik 1795-ből, amely szerint 258 munka volt meg a könyvtárban 296 kötetben.²⁷

Egerben több szerzetesrend tevékenykedett, amelyek közül a jezsuiták könyvtáráról tesztek említést. A rend 1773-ban történt felszólítását követően elkészítették a könyvek leltárát is. Ezt a könyvek fizikális elhelyezkedésének megfelelően négy szempont szerint vették fel. A tulajdonképpeni könyvtár anyaga 1602 művet foglalt magába 3291 kötetben. A szerzetesek szobáiban és az iskolában 1525 művet találtak 1779 kötetben. A rend gyógyszer-tárában 50 művet írtak össze 61 kötetben. A Szent Erzsébet látogatása kongregáció könyvtárában 79 mű volt meg 185 kötetben. Mindez együttvéve 3257 művet tett ki 5316 kötetben.²⁸

²² EFL: AN. 3423. 115116. ; KOVÁCS Béla 2001. 151.

²³ KISS Péter 2001. 224.

²⁴ EFL. Prot. 1784. október 13. 475.

²⁵ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. 113.

²⁶ FK. kt. MS 2127/2. nr. 88.

²⁷ EFL. AV 2804.

²⁸ SUGÁR István 1981.

Magánkönyvtárak területén a püspöki és a kanonoki könyvtárak voltak a legjelentősebbek. Utóbbiak közül többnek is fennmaradt a jegyzéke, mint pl. Schmelczer Jánosé, Hubert Mátyásé,²⁹ Kopecsek Ignácé.³⁰ Androvics Miklósét Bitskey István dolgozta fel.³¹ Külön figyelmet érdemel Kiss János nagyprépost könyvtára, amelyet tulajdonosa 1725-ben egy akkor felállítani szándékozott püspöki-káptalani közös könyvtárnak ajánlott fel azzal a feltétellel, hogy a könyveket sem a püspök, sem a káptalan nem sajátíthatja ki onnan. Ugyanekkor úgy rendelkezett, hogy a bibliotékát a tanulni szándékozó szerzetesek is használhatják.³² Kiss János 1746-ban hunyt el, és 263 munkát hagyott a közös egri püspöki-káptalani könyvtárra.³³ Mivel a kezdeményezésről jelenleg nem tudunk többet, és a káptalannak saját könyvtára volt a későbbiekben is, ezért úgy gondolom, hogy a megvalósítást csak a kezdeményező Kiss János szorgalmazta.

A vármegyének a XVIII. században még nem volt könyvtára. Bár az országos sajtóban már az 1830-as években olvashatunk könyvvásárlásáról, a nyomtatásban is megjelent alispáni jelentések szerint csupán a század második felében kezdődött el tervszerűen a könyvtár létrehozásának folyamata. Állományának jegyzéke a könyvek kiadási éve alapján az 1920-as évek közepe táján jelenhetett meg.³⁴

Egy egri városi könyvtár alapításának gondolata csak 1893-ban vetődött fel először, amiről az volt a korabeli vélemény, hogy „különösen nálunk, Egerben, épen (sic) nem járna nehézséggel egy nyilvános, úgy nevezett népkönyvtár alapjának megvetése.”³⁵

A város polgárainak hagyatékában is találunk már könyveket a XVIII. században. 1772-ben készült Withmon Mátyás és felesége Pergerin Éva hagyatéki leltára. Ebben 17 könyv található.³⁶

²⁹ EFL. AV. 2804.

³⁰ EFL. AV. 2410.

³¹ BITSKEY István 1974.

³² EFL. AV. 2804. 1725. május 12.

³³ EFL. AV. 2804.

³⁴ Hevesvármegye könyvtárának szakszerű betűrendes címjegyzéke. Hn. Én. Egri Nyomda.

³⁵ Városi könyvtár létrehozására a későbbiekben is volt próbálkozás, de az csak a II. világháborút követő időszakban jött létre.

³⁶ KELLNER Judit 1993. 132–133.

Eszterházy Károly püspök bibliotékái

*Esterházy Ferenc halála után a pápai uradalmat papi pályára lépett hetedszülött fiuk, Károly*³⁷ kapta meg. Az örökségnek része volt Pápán a kastélyban egy könyvtár is. Ennek az alapjait „*talán (...) Esterházy Ferenc tárnokmester*” tette le.³⁸ A kastély 1796/99-es leltárkönyve is említ könyveket, „*persze ebbe bele kell számítani az egri püspöki széket betöltő Esterházy Károly vásárlásait is.*”³⁹ A teológiai tárgyú könyvtárrészek létrejöttében a család több egyházi méltóságot viselő tagja is szerepet játszhatott. „*Kiemelkedő itt Esterházy (sic) Károly püspök szerepe.*”⁴⁰

Az 1791 és 1810 közötti időszakban harmadrészére csökkent a francia nyelvű könyvek beszerzése. Az összes könyvbeszerzésen belül is 75-78%-ról 45-50%-ra történő csökkenést mutat az ezen a nyelven megjelent művek vásárlása. Eszterházy Károly püspök esetében „*magyarazatul két ok hozható fel: bármilyen haladó szellemű legyen is egy főpap, mégsem várható el tőle, hogy az egyre radikálisabbá váló forradalom irodalmát vásárolja (Bár ekkor is vett belőle.)*”⁴¹

A főpásztor nem tartotta szükségesnek a könyvtár általános műveltségi szintet meghaladó gyarapítását, nem tette nyilvánossá, és korabeli földesúri magánkönyvtárrá sem fejlesztette. A könyvtárral foglalkozó Hermann István szerint azért, mert Eszterházy nem látott a településen olyan olvasóközönséget, amelyik használni tudta volna a könyvtárat, másrészt egri püspökként keveset tartózkodott Pápán.⁴² Véleményem szerint az okok közé tartozhatott az is, hogy a főpásztor Egerben minden könyvtári vonatkozású elgondolását, elképzelését, tervét megvalósíthatta.

Eszterházy-nak volt egy magánkönyvtára is. A főpásztor 1773-ban a kassai plébános Hameter Lipót nevű káplánját kinevezte házi káplánjává. Feladata volt a püspöki magánkönyvtár rendben tartása is,⁴³

³⁷ HERMANN István 1995. 224.

³⁸ Uo. Esterházy Ferenc 1746–1754 között volt tárnokmester.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo. 234.

⁴¹ Uo. 230.

⁴² Uo. 232.

⁴³ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1773. március 23. 206.

amelynek 1777-ből maradt ránk a legkorábbi katalógusa.⁴⁴ A főpásztor végrendeletében úgy rendelkezett, hogy „*a püspöki rezidencián maradó könyvekkel mindenképpen az utódomnak is szabad lesz rendelkezni, ahogyan én tettem, és ahol a szükség vagy a haszon megkívánja, (szabad lesz) az egyházközségeknek adni, és beírással megjegyezni, vagy a saját ítélete szerint rendelkezni.*”⁴⁵ Eszterházy halála után megtörtént a nagy kiterjedésű egri egyházmegye felosztása. Ennek eredményeképpen jött létre a kassai és a szatmári püspökség, és kapott érsekségi rangot az egri egyházmegye. A felosztás során külön kezelték a líceumi bibliotékát és a püspök magánkönyvtárát. Az utóbbiból a duplum példányok összeírása során Vimmert csak 200 olyan munkát sorolt fel, melyek szerinte elosztásra kerülhetnek. Az ügyben illetékes hivatalnok azonban egri tartózkodása idején még 492 olyan könyvet talált, melyeknek a két újonnan létrejött egyházmegyébe kellett átkerülni. „*Vimmert ugyan azzal védekezett, hogy ő sem vette fel azokat a műveket, melyeket amúgy is helyükön; kellett hagyni, de még ennek elfogadása mellett Mandich keresése után akadt még mindig 179 munka, melynek el kellett vándorolni a püspöki könyvtárból.*”⁴⁶

⁴⁴ EFL. AV. 2804. A püspök halála után felvett könyvjegyzéket lásd: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára E 237. Magyar Kamara Archívuma, Conscriptioes bonorum episcopatum. 1799. fol. 43–250.

⁴⁵ KONDORNÉ LÁTKÓCZKI Erzsébet 1999. 387.

⁴⁶ MESZLÉNYI Antal 1938. 265.

1. kép.
Eszterházy Károly egri püspök (1725–1799).

Inventarium, seu Index

Librorum Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini Comitis Caroli Eszterházy de Galantha, Episcopi Cathariciensis, & Excel. S. Consilij Regij Hungarici Consiliarij.

- A**
- Abbe Cloja. Latinus in 8vo sub N° 100.
- Abel, sacerdos Christianus. Latinus in 8vo sub N° 185.
- Abel, sacerdos Christianus. Latinus in 8vo sub N° 273.
- Abell, Vita Sancti Vincentij de Paula. Fabricus in 4to sub N° 90.
- Abren. Speculum Parochorum, in quo omnia Parochi munia vite adimplenda facile intueri possunt. Carinus in 4to sub N° 102.
- Acta Comitatus Hungarici Episcopalis. 1681. Latinus in 4to sub N° 135. *ca Bibliotheca Fratrum mihi hucusque non fuit. + non in conspectu. et in hunc locum.*
- Acta Concilij Niceni Latinus in 8vo sub N° 230.
- Acta, & Decreta Synodi Diocesanae Irigoniensis auctoritate Petri Pármány, Archiepiscopi Irigoniensis celebratae. Tyrnavia Latinus in 4to sub N° 170.
- Adolphi Episcopi Laurinensis Rudimenta Doctrinae Christianae Latinus in 8vo sub N° 477.
- Adjumentum memoriae Latinus in 10mo sub N° 550.
- A. H. H. Reménység, és Pexetetek Endelahi elővaló oktatás. Pung in 8vo sub N° 497.
- Alamistás Lent. Ánostonali Élete. Pung in 8vo sub N° 391.
- Alexandri Natalis Historia Ecclesiastica Veteris, & Novi Testamenti Latinus Tomi Duo in folio sub N° 2: 3. *ca Bibliotheca Fratrum mihi hucusque non fuit. + in Bibliotheca episcopali ca. hunc. et in hunc locum.*

2. kép.

Eszterházy Károly püspök magánkönyvtáráról készült összeírás első lapja 1777-ből. Urbán Márta felvétele.

Az Egri Főegyházmegyei Könyvtárat is létrehívó egyetemi gondolat

Az egri felsőfokú oktatási intézmény gondolata Barkóczy Ferenc püspöktől ered, aki egy háromfakultásos nyilvános tanintézet megvalósítását kezdte el. Alapját a Telekesy István püspök által 1705-ben alapított egri szeminárium,⁴⁷ valamint a Foglár György kanonok által 1740-ben létesített jogi iskola jelentette.⁴⁸ Barkóczy az egri szemináriumban oktató jezsuitáktól 1754-ben elvette a tanítás jogát, és saját egyházmegyéjének papjaira bízta. A tanévnyitón Barkóczy bejelentette, hogy a következő esztendőben elindítja a bölcséleti kurzust, hozzákapcsolja a jogi és teológiai oktatáshoz, és nyilvános rangra emelteti az így létrejött intézményt. 1755-ben a gimnáziumi tanulmányokra épülő kétéves bölcséleti oktatás meg is kezdődött, amely szervezetét tekintve nem a jogi iskolával, hanem a teológiával állt szoros kapcsolatban, és azzal együtt alkotta a Püspöki Iskolát. Az első évben logikát, a másodikban fizikát tanítottak. A magyar királyi kúria, mint felügyeleti hatóság 1755. február 15-én adta ki azt a szervezeti és fegyelmi szabályzatot, amely egy laza kapcsolatot teremtett a teológia, és a jogi iskola között. Egyesítette ugyan a kettőt, de megmaradt mind a teológia, mind a jogi iskola külön igazgatója.⁴⁹ A püspök 1760-ban újabb lépést tett a tervezett felsőoktatási intézmény megvalósítása felé: az egyházmegye területén található kassai papnevelő intézetet egyesítette az egrivel.⁵⁰ Barkóczy a következő évben azonban elkerült Egerből, mert Mária Terézia esztergomi érsekké nevezte ki.

Utána Eszterházy Károly lett a püspök, aki magasabb szintre emelte elődje elgondolását, és egy négyfakultásos egyetemhez tervezett épületet. 1763. október 14-én nyújtotta be Bécsben Mária Teréziához az egri egyetem állami elismerésére vonatkozó kérelmét. Kijelentette, hogy a már meglévő három fakultás mellé az orvosit is megszervezi.⁵¹ A királynő azonban semmire sem tett ígéretet, hanem kiadta Barkóczynak véleményezésre a kérelmet, aki nem javasolta az

⁴⁷ Történetét lásd BOZSIK Pál 1910. és BÖKŐ Péter 2004.

⁴⁸ Történetét lásd UDVARDY László 1898.

⁴⁹ SOÓS Imre 1967. 304., 306.

⁵⁰ BOZSIK Pál 1910. 117.

⁵¹ SOÓS Imre 1967. 312.

állami elismerés megadását.⁵² Eszterházy azonban nem adta fel ter-
vét. Miközben épült a Líceum, 1769. november 25-én megnyílt Eger-
ben az első magyarországi orvosi iskola, megelőzve ezzel a később
Budára áthelyezett nagyszombati egyetemet. Ekkortól kezdődően, ha
uralkodói jóváhagyás nélkül is, de lényegében mind a négy egyetemi
fakultás törzsanyagát tanították Egerben az orvosi iskola fennállá-
sának ideje alatt.⁵³ A püspök 1772-ben kérte az orvosi fokozatra való
képesítés jogát, de Mária Terézia nem adta meg, mert ekkor már
működött a nagyszombati orvosi fakultás.⁵⁴

Mészáros István szerint a korábban elterjedt értelmezéstől eltérően, az 1777-ben megjelent Ratio Educationis nem zárta ki az egr-i egyetem lehetőségét, csupán megállapítja, hogy az érvénybe lépésekor Magyarországon egyetlen egyetem található, illetve a 60.§-ban azt, hogy Egerben is van „*püspöki líceum*.”⁵⁵ Eszterházy a Ratio Educationis után is reménykedett az egyetem létrejöttében. Ezt jelzi a Líceum dísztermének mennyezetfreskója, amely 1781-ben készült és a négy egyetemi fakultás a témája, és erre utalnak a csillagvizsgáló számára megrendelt műszerek is, amelyek részben 1780-ban készültek.⁵⁶ Véleményem szerint ezek sorába tartoznak az Eszterházy által létrehozott gyűjtemények is,⁵⁷ amelyeket a Ratio Educationis írt elő.⁵⁸

Mészáros István szerint a II. József által 1783-ban elindított iskola-reform akadályozta meg az egr-i egyetem megvalósulását. Budán a királyi egyetem helyzete nem a várakozások szerint alakult, ezért 1784-ben Pestre lett áttelepítve. Itt azonban újabb problémák merültek fel az elegendő hely hiánya miatt, és ennek kapcsán szóba került

⁵² Uo. 314.

⁵³ MÉSZÁROS István 1993. 29.

⁵⁴ Részletesebben lásd SOÓS Imre 1967.

⁵⁵ MÉSZÁROS István 1993. 30.

⁵⁶ DERCSÉNYI Dezső–VOIT Pál 1972. 459.

⁵⁷ A püspök a végrendelete szerint egyebek mellett a következőket hagyta az egyházmegyére: „*a fizikai vagy mechanikai eszközöket és végül a természetrajzi gyűjteményt, vagyis a kikészített madarak és egyéb állatok, a kőzetek gyűjteményét.*” Lásd: ESZTERHÁZY KÁROLY EMLÉKKÖNYV. 388.

⁵⁸ Annak „*A királyi akadémiák múzeuma*”-ra vonatkozó része szerint „*kétféle ilyenfajta gyűjtemény szerzendő be és tartandó föl és pedig: 1. Ásvány-, növény- és állatgyűjtemény a természetrajz számára. 2. Gépek és minták a mechanika és fizika számára. Minthogy pedig mind a fizika és mechanika, mind a mezőgazdaságra alkalmazott természetrajz tanítása a fizika tanításához tartozik, ennek tanárára kell bízni mindkét (sic!) múzeum igazgatását is.*” Lásd: FRIML Aladár 1913. 192.

az egri Líceum. Bár II. József járt Egerben és látta az épületet, a királyi egyetem a helyén maradt azzal az indokkal, hogy a Líceum nem képes a három fakultást befogadni. Mészáros István szerint Eszterházy Károly püspök „*ekkor, 1784-ben végképp letett egyetemalapítási szándékáról.*”⁵⁹ A továbbiakban arra is kitérek majd, hogy véleményem szerint ez miért csak később következett be. Az 1784. május 10-i helytartótanácsi rendelet értelmében jogi és filozófiai oktatás csak az egyetemen, valamint a királyi akadémiákon folyhatott, ezért az 1783/84-es tanév végével ezek tanítása a Líceumban megszűnt. A papképzés ekkor még megmaradt olyan formában, hogy 1784 áprilisától Egerben generale seminarium működött, amelyben több egyházmegye kispapjai tanultak. 1786-ban azonban a felsőbb hatalom ezt is megszüntette, így ekkortól az egri kispapok is Pesten folytatták tanulmányaikat. Ezzel a Líceumban II. József haláláig az alsó fokú oktatás kivételével megszűnt a tanítás. Kazinczy Ferenc, aki 1789 októberében Egerben járt, egyebek mellett azt írta az épületről, hogy „*most a normális oskola s egynehány pap kong benne, s szobái részerint készületlenek részerint üresek.*”⁶⁰

Eszterháznak az egyetemről történt lemondása nem 1784-ben, hanem csak később történhetett meg. Egy 1790-ben kelt levelében ugyanis azt írja, hogy „*novembernek első napjától fogva taníttatni fognak Egerben a leg szükségesebb tudományok, mellyek taníttattak ennek előtte is, ugy mint Thelogia, Philosophia és a Magyar Törvény...*” A levél további részében azonban az is olvasható, hogy „*Mindazonáltal ha tsak ugyan az Haza szükségesnek fogja állítani, hogy a fellyebb említettekén kívül (...) egyéb Tudományoknak is légyen Eger tanító helye, kivált az én főkormányzásom és vigyázásom alatt, (...) örömmre leszen ha ezzel is hazámhoz való szeretetemet meg bizonyíthatom.*”⁶¹ Minthogy a levélben szó esik a jogról, teológiáról és filozófiáról is, az „*egyéb Tudományoknak*” megfogalmazás véleményem szerint a négyfakultásos egyetemre utal. Eszterházy reménykedésére nemcsak II. József halála adhatott alapot, hanem az is, hogy 1790-ben Hajnóczy Józsefnél az országgyűlés elé terjesztendő javaslatok egyike az volt,

⁵⁹ MÉSZÁROS István 1993. 35.

⁶⁰ KAZINCZY Ferenc 1995. 52.

⁶¹ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1790. július 4. 496.; KISS Péter 2001. 243.

hogy helyezték át Egerbe a királyi egyetemet.⁶² Talán erre (is) utal a püspök levelében a „*Mindazonáltal ha tsak ugyan az Haza szükségesnek fogja állítani*” megfogalmazás. Mészáros István egy széles körben elterjedt korábbi véleményétől eltérően úgy gondolja, hogy a püspök csak egy új katolikus egyetemet kívánt létrehozni, nem törekedett egyházi hegemóniára a felsőoktatásban.⁶³ Véleményem szerint Eszterházy levelében a „*kivált az én főkormányzásom és vigyázásom alatt*” megfogalmazás az egyházi irányításra, felügyeletre utal.

A püspök 1790 októberében adta ki rendelkezését a Líceumban folyt oktatás újraindítására vonatkozóan.⁶⁴ Az azonban csak 1792. december 28-án, a főpásztor és a Helytartótanács között hosszú időn keresztül tartott levelezést követően kapta meg az állami elismerést, azaz a nyilvánossági jogot. Ehhez Eszterháznak vállalnia kellett, hogy a Líceum a jövőben is állami támogatás nélkül fog működni, és az ott folyó oktatásra is az országos tanügyi rendelkezések lesznek az érvényesek.⁶⁵ Véleményem szerint a püspök csak ennek az engedélynek a megadása után mondott le véglegesen az egyetemről, miután még a líceumot is – amely alatt Mészáros István szerint a Ratio Educationis egyházi fenntartású önálló bölcsészfakultást ért⁶⁶ – csak nehezen, hosszú alkudozás után ismerte el az állam. Eszterháznak az egyetemről történő lemondására utal az 1793. január 31-én Orczy József főispánhoz intézett levele: „*Azon örvendezése a Mltgos Urnak, mellyet utóbbi levelében az Egri Lyceumnak vissza állításáru, egyszerűs mind pedig annak díszéru és hasznáru jelentett, annyival nagyobb vigasztalásomra szolgál, mennél jobban tapasztalhatom abból is, hogy azon Líceumnak költséges felépítésével kívánt célomat elérhettem. Nem is kívánok én egyebet, hanem hogy Hazám fiai és azok között az én pajtásaim is azon iskola házat a szükséges tudományoknak megszerzésében hasznokra fordíthassák.*”⁶⁷ Az említetteken nem változtat, hogy a Líceumról még a végrendeletében is, mint egyetemi házról olvashatunk.⁶⁸

⁶² RINGELHANN Béla–SOÓS Imre 1960. 19.

⁶³ MÉSZÁROS István 1993. 29.

⁶⁴ UDVARDY László 1898. 101.

⁶⁵ Uo. 119–120.

⁶⁶ MÉSZÁROS István 1993. 30–31.

⁶⁷ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1793. január 31. 124.

⁶⁸ KONDORNÉ Látkóczki Erzsébet 1999. 388.

3. kép.
Barkóczy Ferenc (1710–1765) egri püspök, majd esztergomi érsek.

Mtgos Bárány és Fő Iskolány
drága jó Uram

Azon örvendezése a Mtgos Urnak, melyet utóbbi
Leveleiben az Egeri Lyceumnak visszaállításául,
egyszerűsége pedig annak díszéről és hasznáról
jelentett. Annnyival nagyobb vigasztalásomra szolgál,
mémél jobban tapasztalhatom abból is, hogy azon
Lyceumnak közfizetési építkezéssel kívántak előmozdítani
és lehettem: Nemis kívánok én egyebet, hanem hogy
Házamfiai és azok között az én barátain is,
az on Iskola Házát a Székely tudományok
nál meg szerzésében hasznokra fordítsanak.
Mikéti pedig Arnoldus Urannak ajánlása,
ezt én ugyan nagyra becsülöm, és igen kedvelem,
de mint hogy már azon Lyceumom affele
Minera Logica Gyűjteménnyel díszedhetik,
maga a Mtgos Ur által fogja látni, hogy
Arnoldus Urannak ajánlásának hasznát nem ve-
hetem; Közfizetési azonban a Mtgos Urnak Ly-
ceumomnak díszéről való gondoskodás. Emlen-
dő tífjelettel maradok.

4. kép.

Eszterházy Károly 1793. január 31.-én kelt levele, amely szerint
ekkorra beletörődött már, hogy Egerben nem lesz az egyetem.

5. kép.
Mária Terézia (1717–1780) magyar királynő.

6. kép.
II. József (1741–1790) a „kalapos király.”

RATIO
EDUCATIONIS
TOTIUSQUE
REI LITERARIÆ
RER
REGNUM HUNGARIÆ
ET
PROVINCIAS
EIDEM ADNEXAS.

TOMUS I.

VINDOBONÆ.
TYPIS JOAN. THOM. NOB. DE TRATTNERN.
SAC. C.ES. REG. MAJ. TYPOGR. ET BIBL.
MDCCLXXVII.

7. kép.
A Ratio Educationis címlapja (1777).

A gyűjteménynek is helyet adó épület⁶⁹

Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár, mint a tervezett egri egyetem szerves kiegészítő része, az oktatási intézmény céljára emelt épületben kapott helyet. Ez a Líceum, amelyben ma az Eszterházy Károly Egyetem működik.

1967-ben egy olajtartály elhelyezéséhez nagyméretű gödröt ástak a Líceum udvarán. A munka során egy középkori ház falmaradványai kerültek elő, és az egyik sarokban tűzhely nyomaira is bukkantak. Előkerült egy anyagedény is, amely Szabó János Győző a Dobó István Vármúzeum régésze szerint a 13. századból való. Kerültek elő más tárgyak is: olló, körző és egy lószerszám része. Ezek a 15–16. századból maradtak fenn.⁷⁰ A Líceum felújítása során 2010. októberében egy Árpád-kori lakóház maradványaira, és egy III. Béla korából származó pénzérmére bukkantak a régészek. Korábban középkori és kora újkori ház alapfalait tárták fel, illetve egy barokk kori csatornarendszert is találtak.⁷¹ A Líceum telkén és környékén nemcsak az Eger patak áradásakor volt víz. A lehullott csapadék is erre a részre folyt le a várdomb irányából és a székesegyház felől is. A vizet a Líceum telkén korábban állt épületek, a környező utcák házainak biztonsága miatt, és a mindennapos közlekedés érdekében el kellett vezetni. Ezt a célt szolgálta a telken átmenő vízelvezető árok, amelyről a Heves megye műemlékei című kiadvány II. kötetében ez olvasható: *„a torony alatt vizesárok húzódott s az ezzel kapcsolatos vizesedés, a talaj ingatag volta, meg a torony felsőbb emeleteinek roppant súlya méltán keltett aggodalmat Eszterházyban e tantermek boltozatainak és oldalfalainak teherbírása és megbízhatósága felől.”*⁷²

Nemcsak a felsőfokú tanintézet gondolata, hanem annak első épületterve is Barkóczy Ferenc püspök nevéhez fűződik. 1761-ben a főpásztor utolsó egri évében felmerült annak szükségessége, hogy a

⁶⁹ A Líceummal foglalkozó két legújabb szakirodalom egyike Az Egri Domus Universitatis és Líceum című tanulmánykötet. Az azonban mellőzi az épület történetének 1800-1950 közötti időszakára vonatkozó iratanyag adatait. Ezeket azóta közreadta KISS Péter 2016. 32-37.

⁷⁰ Mit találtak a Líceum udvarán? In: Népszerűség, 1967. december 7. 6. Részletes építéstörténethez: DERCSENYI Dezső–VOIT Pál 1972. és LUDÁNYI Gabriella 2013.

⁷¹ MAGYAR Krisztián: Árpád-kori épületet találtak a főiskola alatt. In: Heves Megyei Hírlap 2010. október 27.

⁷² DERCSENYI Dezső–VOIT Pál 1972. 448.

teológia és a bölcseleti kurzus hallgatóinak részére új tantermekről, a tanárok részére pedig lakószobákról gondoskodjanak, mert lassan kiszorultak a szemináriumból. Mivel a jogi iskolának ekkor még nem voltak helyproblémái, a püspök csak a teológiai és bölcseleti oktatásból álló Püspöki Iskola befogadására alkalmas épület terveinek elkészítésével bízta meg bécsi építészt, Gerl Józsefet.⁷³ Barkóczy a következő évben azonban elkerült Egerből, mert Mária Terézia esztergomi érsekké nevezte ki.

A Líceum tervezését Szmrecsányi Miklós kutatásai alapján sokáig Fellner Jakabnak tulajdonították. 1964-ben *„Dr. Soós Imre, az Egri Állami Levéltár igazgatója azonban olyan okmányok birtokába jutott, amelyek ezzel a Szmrecsányi-féle megállapítással merőben ellentétben egy fiatal bécsi építész, Gerl József⁷⁴ személyét hozták előtérbe. Mintegy négyévi kutatás gyümölcseként sikerült a meglehetősen bonyolult kérdést tisztázni, minek eredményeként a budapesti Kossuth Klub egy szakelőadás megtartására kérte fel dr. Soóst. A művészeti körökben nagy érdeklődéssel várt előadáson ott találtunk mindenkit, akinek a magyar művészettörténet és műemlékvédelem terén jelentősebb szerepe van.”*⁷⁵

Gerl 1761-ben Vácra utazott az akkor még ott püspök Eszterházy Károlyhoz, aki kiegészítette Barkóczy elképzeléseit. Ekkor került be az épület tervébe a csillagvizsgáló torony és a könyvtár. Gerl az 1762. október 1-jén Egerben tartott konzisztórium (egyháztanácsi) ülésen kapott megbízást az egyetemi épület terveinek kidolgozására. Ez az első elképzelések szerint még csak egyemeletes lett volna. Két héttel később azonban 1762 októberének közepén a joghallgatók épülete, vagyis a Foglár-kollégium (ma az angolkisasszonyok intézete) életveszélyesen megroskadt, ezért a tanítást azonnal be kellett szüntetni. Az új helyzetben olyan döntés született, hogy a joghallgatók előadótermeit is a tervezett egyetemi épületen belül kell biztosítani. Az építkezés 1762. november 12-én indult a Széchényi utcai főhomlokzati szárny helyén épületbontással. Az épület alapozási munkái 1763 márciusában kezdődtek.⁷⁶

⁷³ SOÓS Imre 1967. 307.

⁷⁴ Joseph Ignaz Gerl (Klosterneuburg, 1734 – Bécs, 1798)

⁷⁵ SUGÁR István: Ki volt az egri Líceum építőművésze? In: Népújság, 1964. november 22. 10.

⁷⁶ DERCSENYI Dezső–VOIT Pál 1972. 448.

Eszterházy 1763. október elejétől október 16-ig Bécsben tartózkodott, és Mária Teréziától egyebek mellett azt kérte, hogy a kincstár kezelésében lévő egri vár anyagát felhasználhassa a Líceum építéséhez. A királynő nem adta meg az engedélyt.⁷⁷ Ezt követően úgy döntött, hogy saját püspöki birtokán építteti meg azokat a téglakemencéket, amelyek az építkezéseihez biztosítani tudják ezt az építőanyagot. Ezekben a napokban Gerlrel folytatott tárgyalásai során az előadótermek boltozata és a főtető ügyében észrevételt tett, majd arra utasította, hogy emelje magasabbra a második emeletet, és erről, valamint a tetőzetről is készítsen új rajzokat. A püspöknek ez az igénye abból fakadt, hogy az épület telke a vele szemben lévő dombon álló székesegyházhoz viszonyítva nyomasztó mélyedésben feküdt. Ekkor Gerl és a püspök kapcsolatában törés következett be, mert az emelés mértékében, valamint az előadótermek boltozatának ügyében nem volt köztük egyetértés. Eszterházy azért is megsértődött, mert Gerl helyteleníteni merte az egyszer már véglegesen jóváhagyott tervek menetközben történő megváltoztatását.⁷⁸ Miután Eszterházy Gerltől megvált, 1764. március 2-án Fellner Jakabbal kötötte meg a szerződést „*a már megkezdett egyetem és püspöki rezidencia*” valamint a püspöki uradalom területén ezután indítandó építkezésekre. Ezt a szerződést a püspök azonban már egyedül kötötte meg, kihagyva belőle a káptalant. Nem történt meg Fellner rajzainak olyan formai elfogadása, kivitelezésük kötelezővé tétele, mint Gerl esetében, mert a püspök óvakodott attól, hogy az új építéssel szemben is kötelezettséget vállaljon erre vonatkozólag. Fellner azonban csak 1765. április 5-e után állhatott munkába, amikor Gerl a püspök megbízottjával folytatott tárgyalások után visszaadta a szerződését. Fellner általában Gerl alaprajza és tervei szerint dolgozott, csupán a három középrizalit boltozatrendszerét és a főhomlokzat ornamentikáját dolgozta át, valamint bővítette az ablak és ajtó méreteket, és a sötétkamrát. Évente csak 2–3 hetet töltött Egerben, a kiviteli rajzokat Tatán dolgozta ki. A kivitel egyes részleteit ezután maga Eszterházy írta elő, építészére bízva a műszaki szempontú tervezést. Fellner 1780-ban bekövetkezett halála után pallérja, Grossmann József vette át a munkálatokat, amelyek 1782-ben fejeződtek be.

⁷⁷ DERCSÉNYI Dezső–VOIT Pál 1972. 450.

⁷⁸ Uo.

Az építkezés 1774 őszére került olyan szakaszába, hogy az épületben ez év november 8-án elkezdődhetett a tanítás.

Egy 1868-ban megjelent adat szerint a Líceumon a „*fő- s az újabb időkben végrehajtott némi átídomítás után, most egyetlen bejárás a nyugatra néző főoldalon van három kapun át.*”⁷⁹

A líceumi gondnok 1873-ban úgy tájékoztatta a főpásztori székét akkor elfoglaló dr. Samassa József érseket, hogy „*Általában az egész lyceumi épületben a szobapadozatok, ajtók ablakok, mennyiben már majdnem száz évesek, napról-napra jobban romlanak. Némely lak és tanszobában a padlózat annyira össze vissza foldozott, hogy a láb megbotlik benne. Azon kívül az iskolapadok is többnyire töredezettek, évről évre csak összetákolatnak. A tanárok asztalkái a tantermekben a lyceum díszére épen (sic) nem válnak.*”⁸⁰

1877-ben arról is tudósított a helyi sajtó, hogy Egerben tartózkodott az érsek vendégeként Storno Ferenc az érseki palota kápolnájának restaurálása kapcsán, valamint a „*pár év óta gyökeres javítás alá vett monumentális egri érse. Lyceum-épület külsejének az épülethez méltó díszes kijavításához. E külső díszítésnek, terv szerint két év alatt be kell fejeztetnie, miután két év múlva lesz e nagyszerű épület százados főnnállásának emléke megünnepelve.*”⁸¹

Az 1879-es esztendő egyik napján „*reggeli három óra tájban a lyceum déli oldalán lévő második emeleti folyosónak közepe körülbelül tíz négyszög méternyi kiterjedésben teljesen leszakadt.*”⁸²

Az épület karbantartása 1889-ben életet is követelt: „*Boróczky János egri kéményseprőlegény a líceum kéményeit tisztítván, úgy beleszorult egy kéménysipba, hogy nem tudott kiszabadulni és ott fuladt (sic!).*”⁸³

⁷⁹ ALBERT Ferenc 1868. 104.

⁸⁰ EFL. AN. Lycaei aedificium 1871–1889. rsz. 2502. irsz. nélkül. Vochler Alajos 1873. december 30-án kelt levele.

⁸¹ Hírfüzér. In: Eger című lap, 1877. január 25. 29.

⁸² EFL. AN. Lycaei aedificium 1871–1889. rsz. 2502. irsz. 1232/1879.

⁸³ (Rövid hírek). In: Budapesti Hírlap, 1889. január 17. 7.

A Líceum csatornáit és hófogóit Ybl Miklós tervezte.⁸⁴ Grónay Sándor polgármester–helyettes 1889 áprilisában azt írta dr. Samassa József érseknek, hogy Eger városépítési szabályrendelete szerint a járdákkal ellátott utcákban lévő házak tulajdonosai, kötelesek ingatlanjaikat ereszcatornával, valamint levezető csatornával ellátni. Grónay ugyanebben a levelében írja, hogy már 1887-ben jelezte Sivampel József líceumi gondnoknak, hogy már csak a Líceumról hiányoznak a csatornák. Dr. Samassa József érsek Ybl Miklóst kérte fel a tervek elkészítésére, aki a helyszíni bejárást követően 1889. május hó 21-én válaszolt az érseknek. Ebben az olvasható, hogy *„Az egri érseki lyceum épület tetőzetén létesítendő csatorna költségeinek meghatározásához, különböző fémekből kiállított csatornák költségét állítottam össze, melyeknél a Markasoly Vilmos egri bádogos mester úr költségvetésének ... árait vettem alapul. A »B« melléklet alatti árkimutatás pedig, miben a különböző fémekből készítendő munkák egységárai vannak föltüntetve, zsinórmértékül szolgált.”* A különböző fémek alatt rezet, és *„horganyzott vasbádog”*-ot értett. A konkrét bekerülési költségek közlése után azzal fejezi be levelét, hogy *„Ezen költség összeállításból következik, hogy ha rézből készíttetik a munka, akkor a függő csatorna lesz olcsóbb, ha pedig horganyzott vasbádogból –, úgy a tetőszegélyen fekvő csatorna jön kevesebbe. A réz mindenesetre a legtartósabb ilyenmű fedőanyag, és monumentális épületeknél tartóssága miatt olcsó is, amennyiben nagyon ritkán szükséges javítani, de a horganyzott vasbádog is eltart 40–50 esztendeig, ha jó minőségű, és kellő felügyeletben részesíttetik.”*⁸⁵ A főpásztor néhány nappal később közölte a líceumi gondnokkal, hogy *„A lyceum tetőzetére alkalmazandó hófogó rostélyok és levezető csatornák tervei közül, Ybl Miklós fővárosi műépítész javaslata alapján, a rézlemezekből készítendő függő csatornák tervét”* fogadja el. Levelének további részében megnevezi a kivitelezést felügyelőik személyét, és a levélhez mellékelve van a

⁸⁴ Az erre vonatkozó adatok 2014-ben egy konferencia egyik előadásának témáját adták. Kiss Péter: Ybl Miklós munkásságának eddig ismeretlen helyszíne – Eger. A Magyar Tudományos Akadémia székházában, valamint Budapest Főváros Levéltárában 2014. április 8–9-én tartott *„Életmódja: építész”* című tudományos konferencián elhangzott előadás. Megjelent: *Ars Hungarica*, Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézetének folyóirata 2014. 4. sz. 600–605.

⁸⁵ Ybl Miklósnak a Líceum csatornáit és hófogóit tervezése kapcsán írt leveleit közli KISS Péter 2013. a függelékben.

kivitelezővel kötendő szerződés szövege is. Ennek első pontja szerint Markasoly Vilmos bádogosmester elvállalja a Líceum nyugati és déli oldalának tetőrészeire a csatornák és hófogók elkészítését, „*az Ybl Miklós budapesti műépítész által készített, s e szerződés mellékletét képező terv, és költségvetés szerint.*”⁸⁶ A kivitelezés megkezdését a szerződés értelmében mintadarabok készítése, és azok elbírálása előzte meg, amelyet Répássy László főkáptalani mérnök, valamint Streimmelwöger Rezső építész folytatott le. Az erről felvett jegyzőkönyv június 28-án kelt, és mindent rendben talált. A líceumi gondnok 1889. október végén kelt levelében olvasható, hogy Markasoly Vilmos augusztus 18-án jelentette, a munka elkezdésére készen áll. Másnap el is kezdte, és október 19-én fejezte be azt. Az átvételről az október 23-án felvett jegyzőkönyv szerint, a kivitelező a szerződés minden pontjának maradéktalanul eleget tett. 1918-ban hadicélokra leszerelték, és elszállították a csatornákat. A hadsereg oly módon volt köteles pótolni azokat, hogy a más anyagból készült új csatornák vizuálisan minél inkább hasonlóak legyenek az eredetihez. Még 1917-ben elvitték a tetőfedésre szolgált 172 m² vörösrezet, a csillagvizsgáló rézborítását,⁸⁷ és a Líceum „*egyik, 110 kilogram súlyú harangját*”-t.⁸⁸

A nyomdában már 1910-től villamos meghajtású nyomdagép üzemelt, de világítási célú villamos hálózattal csak 1919-ben látták el az épületet.⁸⁹

Ambrus István líceumi felügyelő levele szerint 1924-ben „*A napok óta tartó orkán a Lyceum tetőzetében jelentékeny kárt okozott.*”⁹⁰

1925. január 31-én földrengés volt Egerben. A korabeli helyi sajtó szerint ennek során „*Az érseki líceumnak különösen a keleti és déli oldalát viselte meg a földrengés.*”⁹¹

Szmrecsányi Miklós szerint 1926-ban került sor az épület tetőzetének javítására.⁹² Egy 1935-ben kelt irat szerint 1927–1929-ig történt meg a Líceum felújítása, mert az 1926-ban „*külön munkaprogram*”

⁸⁶ A tervek fotómásolatát lásd a képek között.

⁸⁷ KISS Péter 2014. 602

⁸⁸ EFL. AN. Lycaei miscellanea 1899–1918. rsz. 2515. irsz. 2771/1917.

⁸⁹ EFL. AN. Lycaei aedificium 1914–1923. rsz. 2505. irsz. 3513/1919.

⁹⁰ A teljes levelet lásd KISS Péter 2013. függelékében.

⁹¹ Földindulás. In: Eger című lap, 1925. február 1. 1.

⁹² A levelet lásd KISS Péter 2013. függelékében.

alapján készült tetőfedő munkákat nem kezelték együtt a többi munkafolyamattal.⁹³

1938-ban kibővítették az Érseki Tanítóképző Intézetet. A korabeli hír szerint az átalakítás során „*az iskolát magában foglaló öreg Líceumnak nemcsak a szellemével kellett megbirkózni, hatalmas faltömegeivel is... Végre is(...) engedte, hogy ...a mai nap fénye áradjon be ... termeibe.*”⁹⁴ Szintén 1938-ban, Eger városának, mint tűzrendészeti hatóságnak az előírása alapján került sor a padlástérben a tűzfalak felhúzására.⁹⁵

Az épületet 1944-ben háborús károk érték.⁹⁶ A helyreállítási munkák során 1945-ben az épület tetőzetét javították.⁹⁷ Erre a célra 1946-ban az Újjáépítési Minisztérium az Újjáépítési Közmunkaválltság Alapból 10.000 Ft segílyt adott.⁹⁸ Czapik Gyula érsek 1947-ben egyebek mellett azt írta az Építés – és Közmunkaügyi Minisztériumnak címzett levelében, hogy a háború alatt a mintegy két hétig tartó ostrom idején 22 aknatalálat érte az épületet, és a közvetlen közelében 3 nagyméretű bomba robbant fel. A falak, az ajtók, az ablakok annyira megsérültek, hogy azok teljes helyreállítása évekig tartó munkát és jelentős költséget igényel. A legsürgősebb tatarozási munkák elkészültek, az épület állagának megőrzése céljából azonban még további sürgős teendők vannak. Kérelmét fedezethiány címén elutasították.⁹⁹ A földbirtokreformot követően az épület fenntartását, az intézményeknek kellett átvállalni.¹⁰⁰

1949. szeptember 10-én a kápolna kivételével megtörtént a Líceum 1948-ban nem államosított részeinek állami tulajdonba vétele is.¹⁰¹

⁹³ EFL. AN. Lycaeī aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 3528/1935.

⁹⁴ Az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet értesítője az 1937–1938. iskolai évről. Eger című lap, 1938. 4.

⁹⁵ EFL. AN. Lycaeī aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 2199/1938.; EFL. AN. Líceumi gondnok-ság iratai. rsz. nélkül. irsz. 34/1936. sz.

⁹⁶ EFL. AN. Lycaeī aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 2330/1945.

⁹⁷ KISS Adrien 2009. 170.

⁹⁸ EFL. AN. Lycaeī aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 5577/1946.

⁹⁹ EFL. AN. Lycaeī aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 3404/1947.

¹⁰⁰ EFL. AN. Lycaeī aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 5401/1946.

¹⁰¹ EFL. AN. Lycaeī aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 4709/1949.

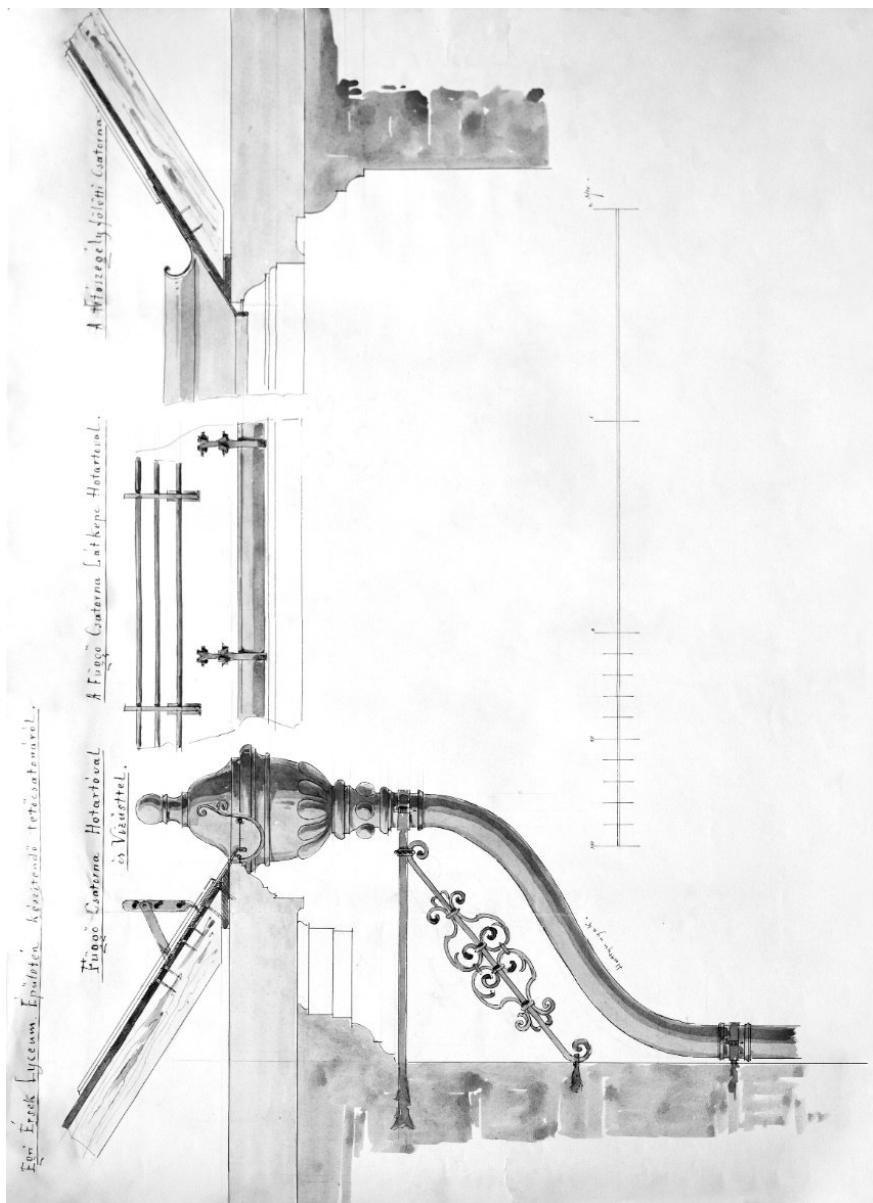
8. kép.

A Líceum egy 1833 körül készült üvegfestményen a laxenburgi Franzensburgban. A főszékesegyház (ma bazilika) főbejáratának vonalában a tervezett, de meg nem valósult oszlopsor, a kép jobb sarkában pedig a Hatvani kapu látható.

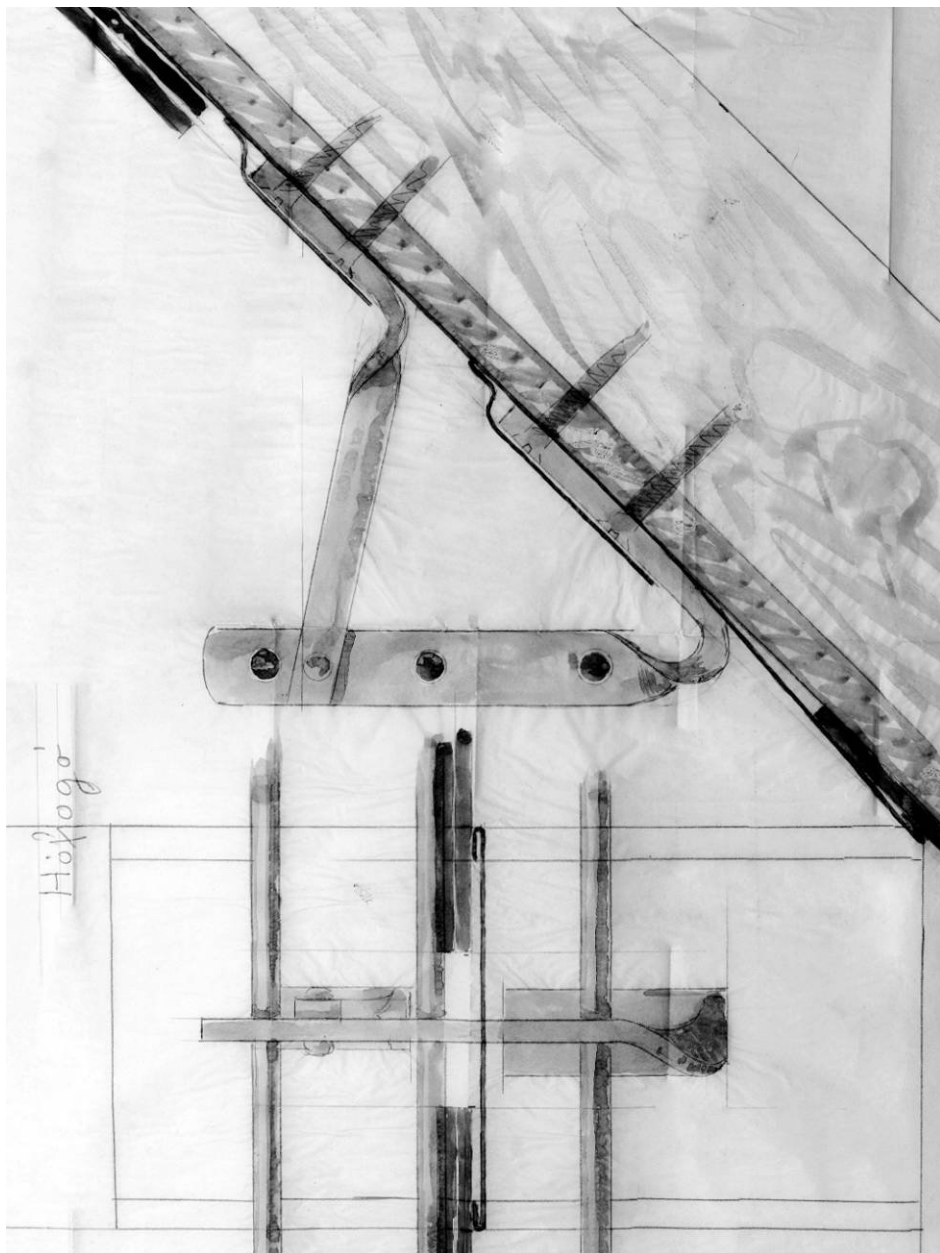

9. kép.

A Líceum egy Károly Károly által 1915-ben kiadott képeslapon.

10. kép.
Ybl Miklós (1814–1891) csatorna terve a Líceumra.

11. kép.
Ybl Miklós hófogó terve a Líceumra.

A barokk könyvtárterem freskója, berendezése

Jávor Anna egyebek mellett azt írja Johann Lucas Kracker életét és munkásságát ismertető monográfiájában, hogy „A könyvtárakban hagyományos freskótéma, a tudományok, a négy egyetemi fakultás bemutatását Eszterházy előrelátóan a Líceum vizsgatermének mennyezetére szánta. De azt, hogy a Bibliotheca számára sem az elkészült Tridenti zsinat-ábrázolás volt az eredeti program, csak a közelmúltban tárták fel Kiss Péter kutatásai.”¹⁰² Eszterházy a korábban ismertektől eltérően ugyanis már 1776-tól levelezést folytatott a freskó témájáról. A római ügyvivő 1776. október 26-án kelt levelében a vatikáni könyvtár két freskóját említi: az egyik Mátyás királyt ábrázolja a könyvtárában, a másik pedig Ptolemaios királyt a Szentírást fordító tudósokkal együtt. A festmények nagyméretűek, ezért jobb lenne lekicsinyíteni azokat. A festő, aki elkészítené, csak akkor tud dolgozni, amikor a könyvtár nyitva van. Kérdés, hogy a tudósokat együtt vagy külön-külön fesse-e le?¹⁰³ A főpásztor 1776. november 15-én azt írta római ügyvivőjének, hogy azért akar tájékozódni a képek felől, mert Egerben létesített egy könyvtárat, amelynek boltozatát festménnyel akarja díszíteni. Nincs szüksége egy festészetileg teljesen kidolgozott képre, elegendő, ha a másolat a korabeli elképzelést visszaadja.¹⁰⁴ Az ügyvivő 1777. január 11-én kelt levelében arról tájékoztatta a püspököt, hogy több festővel tárgyalt a Mátyás király kép lerajzolása ügyében, de inkább a másolást javasolja. 1777. május 24-én azt írta Eszterházynek, hogy a velencei posta tisztviselője jelezte, a Mátyás király kép megérkezett Velencébe. Amikor postára adta Rómában, kifizette Egerig a szállítási költséget, kéri jelezni, ha megérkezett.¹⁰⁵ A püspök 1777. július 12-én írta a római ügyvivőnek, hogy megkapta a Mátyás király képről készült másolatot, de nem tudja felhasználni.¹⁰⁶

Nem telt el három hét sem a sikertelen római próbálkozás után, amikor Eszterházy 1777. augusztus 1-jén levelet intézett a szatmári alespereshez, hogy amikor egyházlátogatás során nála járt, akkor

¹⁰² JÁVOR Anna 2004. 141. A szóban forgó tanulmányt lásd: KISS Péter 2001.

¹⁰³ EFL. AV. Agnensis Romani correspondentia 1760–1799. rsz. 2266.; KISS Péter 2001.232.

¹⁰⁴ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1776. november 15. 589.; KISS Péter 2001. 232.

¹⁰⁵ EFL. AV. Agnensis Romani correspondentia 1760–1799. rsz. 2266.

¹⁰⁶ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1777. július 12. 379.

látott ott egy metszetet a trienti zsinatról névmagyarázatokkal együtt. Kérte, hogy juttassa el hozzá Egerbe, mert ezt a témát akarja megfestetni a könyvtár mennyezetére.¹⁰⁷ Két héttel később már tovább küldte Johann Lucas Krackernak azzal, hogy néhány személy neve fel van tüntetve rajta, akiké pedig nincs azokról kérdezze meg „P. Walter”-t.¹⁰⁸

A barokk könyvtárterem mennyezetén a katolikus egyház 19. egyetemes zsinatának ábrázolása látható, amelyet Johann Lucas Kracker és veje Joseph Zach készített. A zsinat hosszú előkészületek után 1545. december 13-án kezdődött a dél-tiroli Trientben (latinul Tridentum). Kracker freskója Carolus Zanetti I. Lipótnak dedikált rézmetszetére vezethető vissza, amely 1673-ban Michelangelo Mariano: Trento con il sacro consilio et altri notabili című könyvében is megjelent. Jávor Anna szerint *„Az egri freskó különlegessége, régóta felismert szenzációja az, hogy a klasszicizáló, festett lábazatra ültetett figurális mennyezetképet felülről gótikus látszatarchitektúra zárja. Joseph Zach csúcsíves festett boltozata nem az előképmetszetet követi, hiszen az a trentói Maria Maggiore-templom reneszánsz épületét nagyjából híven ábrázolja, viszont tökéletesen megtévesztő térillúziót kelt a lapos ívű teknőboltozaton.”*¹⁰⁹

Az alkotáson a bejárati ajtó felett Salmeron jezsuita szerzetes, hittudós szónokol. Emelvénye előtt két könyv, a Szentírás és Aquinói Szent Tamás Summa Theologicaja látható. Az emelvény előtt II. Fülöp spanyol király díszruhás követe, Luna grófja van ábrázolva. Az asztalnál Angelo Massarelli teiei püspök, a zsinat titkára ül. Salmerontól balra a felső sorban négy bíboros látható, akik a pápa megbízásából elnököltek a zsinaton. Alattuk a világi hatalmak egyházi követei sorakoznak, köztük van Draskovics György pécsi püspök is, aki I. Ferdinánd magyar király megbízottja volt. A szószéktől jobbra, az alsó sorban világi küldöttek, felettük pedig érsekek és püspökök, majd a szerzetesrendek vezetői láthatók. A sort a mennyezet négy sarkában egy-egy jelenet töri meg. Közülük három teológiai, egy pedig egyházfegyelmi kapcsolatban van a trienti zsinattal. A szónok emelvényétől

¹⁰⁷ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1777. augusztus 1. 440.

¹⁰⁸ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1777. augusztus 14. 448–449. Személyéről ez ideig nem tudunk semmit.

¹⁰⁹ JÁVOR ANNA 2004. 146–148.

jobbra papszentelés látható, balra pedig Szűz Mária és a szentek tiszteletének kifejezése. A gyermekét tartó szűz képe felett üvegkoporsóban egy szent látható, kezében az üdvözültek jelével, a pálmaággal. Szűz Mária előtt egy koldus imádkozik térdelve, a mögötte álló lándzsás férfi alakjában pedig a művész, Johann Lucas Kracker látható. Balra a betegek szentségének kiszolgáltatása látható. E három kép mondanivalója teológiai tartalmú, a negyedik pedig a trienti zsinat szellemében a könyvcenzúrának állít emléket. Ennek volt a feladata megállapítani, hogy a megjelent kiadványok közül melyik tartalmaz hitellenes tanítást. A hitre nézve ártalmasnak tartott könyvek a földön hevernek, a Biblia által a Sátán megtestesítőjének tartott kigyók bújnak elő belőlük. A mennyezeten át betörő villám, Isten igazságos ítéletének jelképeként elpusztítja ezeket.¹¹⁰

A könyvtárterem szekrényeinek és állványainak tervét Fellner Jakab készítette. A kivitelezésre Lotter Tamás kapott megbízást 1778. március 20-án.¹¹¹ Eszterházy 1781. június 7-én azt írta Torner Ignác könyvtárosnak, hogy a Líceumba való átköltözése azért is célszerű, mert a könyvtári anyagot hamarosan áthelyezik oda.¹¹² Erre azonban ekkor még nem került sor, mert a könyvek elhelyezéséhez szükséges állványzat csak később készült el (teljesen). Dziám András 1781. szeptember 3-án írta, hogy *„Bibliotheca lassan folydogál, majd megörülek azzal az asztalossal, hajtogatom eleget még hajduval is hajtatom folytatására, de haszontalan, nem leszen eő készen ujj esztendőre is amint látom, haszontalanul hazutta eő ez Márton napig való elkészítését.”*¹¹³

A portrék elkészítése 1778-tól–1780-ig tartott, alkotójuk Halblechner Vencel, a bearanyozásukra pedig Wittmann János egri festő

¹¹⁰ JÁVOR Anna 2004. 145. A Líceum freskóival foglalkozó legújabb szakirodalomról annak bevezető részében egyebek mellett az olvashatjuk, hogy *„csak néhány esetben került sor olyan feldolgozásra, amely megkísérelte volna az ikonográfiai szempontok érvényesítését is. A kutatás azonban éppen a líceumi freskók tárgyalása esetében nem elégedhet meg a történeti, attribúciós, stílusbeli problémák feltárásával, az ábrázolások tematikus meghatározásával, leírásával, művészi értékei elemzésével.”* Lásd LUDÁNYI Gabriella 2013. 71.

¹¹¹ DERCSÉNYI Dezső–VOIT PÁL 1972. 456.

¹¹² ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. június 7. 314. A könyveknek a könyvtárba való áthelyezését megelőző helyéről eddig semmit sem tudunk. A magam részéről úgy gondolom, hogy az a püspöki palotában lehetett.

¹¹³ Közéleti JÁVOR Anna 1993. 184.

kapott megbízást.¹¹⁴ Eszterházy 1778-ban azt írta Dobronyai Miklós-nak a Líceum prodirektorának a könyvtárról, hogy *„az idekerülő könyvek könnyebb felismerésére, és különböző tárgycsoportok szerinti megkülönböztetésére a nagy egyháztanítók réz fejmintáit szobrász vésőjével kivésetni parancsoltuk.”*¹¹⁵ Dobronyai mellett Torner Ignác könyvtárosnak is a feladatai közé tartozott a barokk könyvtárteremben látható portrék elkészítéséhez szükséges metszetek, festmények felkutatása és beszerzése. Eszterházy 1778-ban levelet intézett hozzá: *„egyházlátogatásunk előtt megbíztuk azzal, hogy az egyházdoktorok szép fejmintáit a könyvtárba való kivéséshez szorgos körültekintéssel kutassa fel és szerezzze be. Eddig azonban semmit sem mutatott be. Megparancsoljuk ezért, hogy mielőbb írásban jelentse, hogy mit szerzett be, és még mi hiányzik.”*¹¹⁶ A legújabb szakirodalom szerint ez *„csak a teológiai tárgycsoportok megkülönböztetésére vonatkozik. Tudományszakok szerinti felosztásban azonban nem értelmezhető, mert a négy fakultásos egyetemi bibliotékából aligha hiányozhattak volna alapvető tárgykörök, így a bölcsészet fő tárgyai, az antik auktorok, vagy akár a nagyfontosságú orvostudomány.”*¹¹⁷ Szintén a legújabb szakirodalom szerint *„Az ábrázolt személyek kiválasztása tartalmi jelentést hordoz, a freskó ábrázolásai és a tondók hiteles arcképei szellemi összefüggésük vonatkozásai révén ikonologikus egységet alkotnak.”*¹¹⁸ 1779 májusára a keresett ábrázolások majdnem mindegyike együtt lehetett, mert ebben a hónapban Eszterházy így írt Szirmai Antal alispánnak: *„Úgy emlékszem, hogy kegyelmed Egerben való létiben arra ajánlotta magát hogy azon tudományokban nevezetes férfiaknak képei közül melyek az Egri Líceumban általam fell állítandó Bibliothecámban még kívántatnak, Istvánfinak egyik nevezetesebb Historiografussának képei meg küldetnek; mivel pedig már most csak ez leg inkább hátra vagyon, kívánom meg emlékeztetni azon tett ígéreteire kegyelmedet, ne sajnálljon annak eleget tenni.”*¹¹⁹ Istvánffy Miklós portréja ma is ott látható a barokk könyvtárteremben.

¹¹⁴ DERCSÉNYI Dezső-VOIT PÁL 1972. 336.

¹¹⁵ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1778. augusztus 12. 442. KISS Péter 2001.231.

¹¹⁶ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1778. augusztus 12. 442.; KISS Péter 2001. 236.

¹¹⁷ LUDÁNYI Gabriella 2013. 76. a 25. sz. lábjegyzetben.

¹¹⁸ Uo. 75.

¹¹⁹ Idézi JÁVOR Anna 1993. 181.

A líceumi gondnok úgy látta 1879-ben, hogy „*A nagy könyvtár állványainak kijavítása...a könyvtár teljes rendezése után foganatosítható csak.*”¹²⁰ 1919-ből maradt fenn az a „*pót költségvetés,*” amely „*az első emeleten a Nagy Könyvtárban, a könyvállványok felső részein koszorú díszek összecsapozása és megerősítése*” tárgyában készült. A munka elvégzéséért 100 koronát kapott Egedy József asztalos mester.¹²¹ Eszterházy a könyvek tárolására szolgáló teljes faszerkezetet eredeti színében meghagyott felvidéki tölgyből készítette, és az összeállításhoz egyáltalán nem használtak fémet.¹²²

A főbejárattól jobbra haladva a földszinten a következő személyek portréi láthatóak: Szent Pál apostol, az Újszövetség 14 levelének szerzője (megh. 66/67); Szent Jeromos latin egyházatyja és egyháztanító, a Biblia tudósa és fordítója (sz. 347 körül, megh. 419/420); Szent Antonius domonkos szerzetes, hittudós, később firenzei érsek (1389–1459); XIV. Benedek pápa (1675–1758); Boethius, Anicius Manlius Torquatus Severinus (sz. 475 körül, megh. 524) filozófus költő és államférfi; Werbőczy István jogtudós és Magyarország nádora (sz. 1460/1470, megh. 1541); Istvánffy Miklós történetíró (1535–1615); Baronius Cesar bíboros, az újkori egyháztörténet-írás atyja (1538–1607); Borromei Szent Károly (1538–1584); Nagy Szent Gergely pápa egyháztanító (540–604); Szent Ágoston püspök, nyugati egyházatyja (354–430) és Szent János evangélista (megh. 100 körül). A karzaton körbe 12 ábrázolás látható, amelyeken a már említett sorrendben a következő személyek portréi láthatóak: Szalézi Szent Ferenc genfi püspök (1567–1622); Szent Justinus vértanú (sz. 100 körül, megh. 166); Szent Damazus pápa (sz. 305 körül, megh. 384); Lipsius Justus (valódi nevén: Lips Joest) németalföldi filológus (1547–1606); J. Mabillon francia szerzetes, tudós, a diplomatika megalapítója (1632–1707); Kopernikusz a heliocentrikus világkép megalkotója (1473–1543); Galileo Galilei olasz természettudós (1564–1642); Kolumbusz Kristóf, Amerika felfedezője (sz. 1436/1456, megh. 1506); Pázmány Péter magyar bíboros-prímás; Nazianzi Szent Gergely görög egyházatyja (sz. 329/30, megh. 389/390); Szent Lukács evangélista és Szent

¹²⁰ EFL. AN. Lycaei aedificium 1914–1923. rsz. 2505. irsz. 1007/1879.

¹²¹ EFL. AN. Lycaei aedificium 1914–1923. rsz. 2505. irsz. 3935/1919.

¹²² ANTALÓCZI Lajos 1993. 26.

Ciprián (sz. 200/210, megh. 258), latin egyházatya, püspök és vértanú.¹²³

A könyvek elhelyezésének tematikájára vonatkozólag ismerjük Eszterházy 1778. augusztus 12-én írt levelét, amelyben az olvasható, hogy *„Isten segítségével a mi püspöki iskolánk könyvtára lépésről-lépésre úgy készül, hogy remélhetőleg még ebben az évben megfelelő módon elhelyezhetjük benne a könyvszekrényeket, s az idekerülő könyvek könnyebb felismerésére és különböző tárgycsoportok szerinti megkülönböztetésére a nagy egyháztanítók réz fejmintáit szobrász vésőjével kivésetni parancsoltuk.”*¹²⁴ Hasonló tartalmú levelet intézett a püspök a könyvtároshoz is.¹²⁵

1819-ben *„gróf Eszterházy Károlynak igaz tisztelőji”* azt írták, hogy a könyveknek a *„Pesti, vagy Bétsi Könyvvházak módjára tudománybéli tartalmak szerint”* való elhelyezését azonban *„a’ poltzak készülete nem engedé,”* ezért azok elhelyezése *„a’ könyv réthezz, kötések formájához, ‘s össze illőségekhez vagyon alkalmaztatva e’ Könyv házban.”*¹²⁶ Albert Ferenc könyvtáros azt írta 1864-ben, hogy *„Az első módszer a szemnek hizeleg ugyan, de nem czélszerű, mert ezt követvén, az együvé való munkák gyakran messzire szóratnak el egymástól(...) a mi könyvtárunknak eredeti része is ez elv szerint van rendezve. Akartam ugyan másképp rendezni az egészet, de abban hagytam szándékom kivitelét, mivel a szekrények alkotása, mely szerint a rekeszek mozditatlanok, azt lehetlenné tevé.”*¹²⁷ Gulyás Pál szerint *„Érdekes, hogy épen Egerben, az Egri Irodalmi Szemle egy névtelen cikkírója még 1879-ben emellett a helyhez kötött felállítási rendszer mellett tört lándzsát.”*¹²⁸

Toldy Ferenc azt rója fel, hogy *„A felállítás nem rendszeres, hanem tisztán külső alak és kötés szerinti. E mód a szemnek kedves, de a szakok autopticus átnézetét s a helybeli emlékezetet szinte lehetlenné teszi. Minden darabnál a címtárhoz kell folyamodni.”*¹²⁹

¹²³ DERCSÉNYI Dezső-VOIT Pál 1972. 468–469. ; ALBERT Ferenc 1868. 121.

¹²⁴ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1778. augusztus 12. 442.; KISS Péter 2001. 231.

¹²⁵ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1778. augusztus 12. 442.; KISS Péter 2001. 236.

¹²⁶ GRÓF ESZTERHÁZY KÁROLYNAK IGAZ TISZTELŐJI 1819. 15.

¹²⁷ ALBERT Ferenc: Az egeri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. március 3. 67.; Néptanítók Lapja 1926. V–VI. sz. 6.

¹²⁸ GULYÁS Pál 1924. 47.

¹²⁹ TOLDY Ferenc 1853. 517.

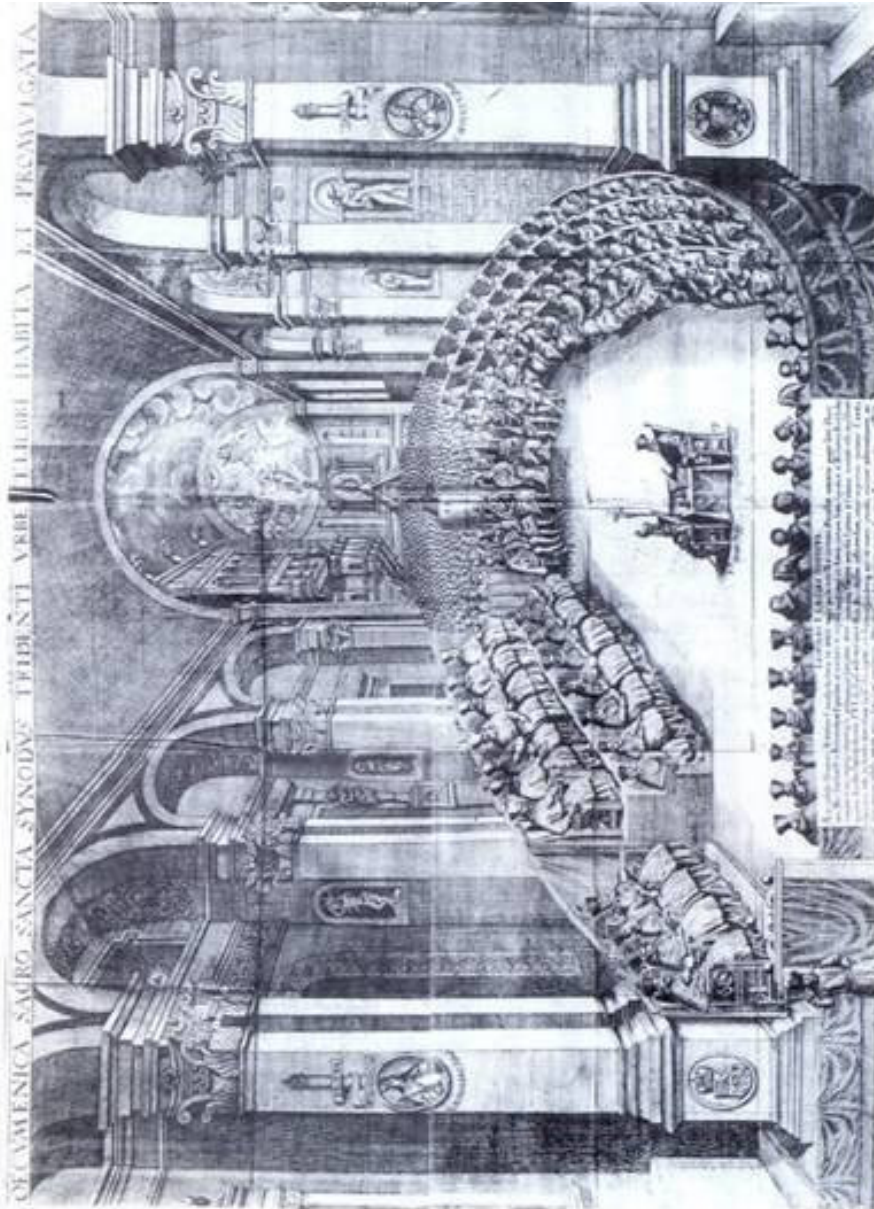
A Tanácsköztársaság idején 1919. március 24-én államosították a könyvtárat, és az Érseki Líceum Múzeumának anyagát. A gyűjteményekről a korabeli sajtó ezt írja: *„terv merült fel hogy a leltározás megejtése után a képtárt és a régiség és éremgyűjteményt a volt érseki rezidenciába elhelyezve ott állítanánk fel a proletárság részére a múzeumot, viszont a könyvtár helyiségekben levő könyveket régi helyükön meghagyva azokat tartalmuk szerint rendezve a természettudományi – történelmi stb. osztályokra és olvasótermekre kellene felosztani. Így érvényesülhetne azután a nagy egri muzeum és ezt a tervet már részletesen most dolgozzuk ki, amelyet a leltározás után a közoktatásügyi népbiztosságnak jóváhagyás végett felküldünk.”*¹³⁰ A terv nem valósult meg.

¹³⁰ Az egri muzeum. In: Egri Munkás, 1919. július 18. 2.

12. kép.

Johann Lucas Kracker (1717–1779) önarcképe a nova–risei Szt. Péter és Pál templom orgonakarzatának 1768-ban készült falképrészletén.

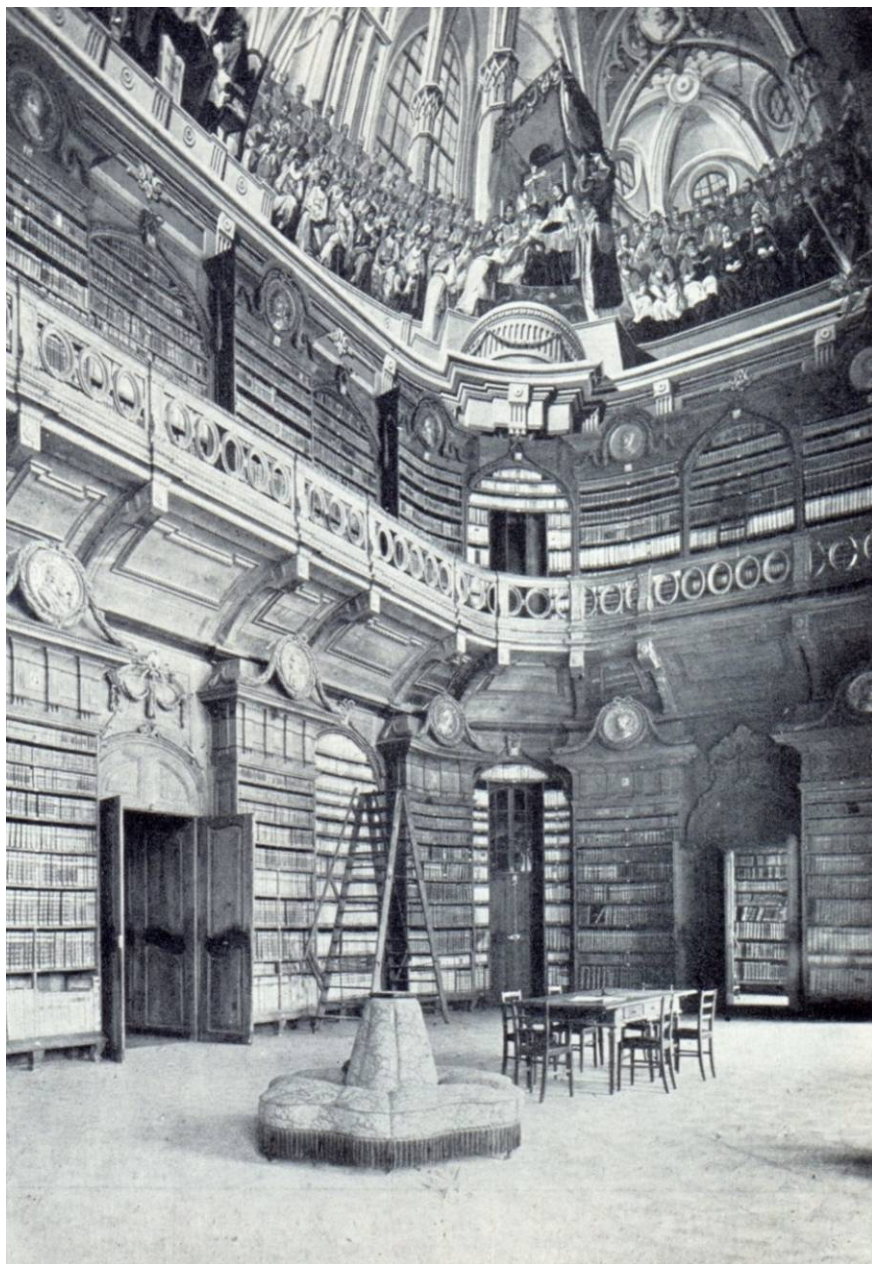
13. kép.
Carolus Zanetti rézmetszete a trienti zsinatról.

14. kép.
Johann Lucas Kracker: A trienti zsinat.
Mennyezetfreskó a könyvtár barokk termében.

15. kép.
Johann Lucas Kracker: A trienti zsinat (részlet).

16. kép.
A barokk könyvtárterem egy részlete.
A kördíványt Leskó József helyezte el benne 1916-ban.

A könyvtár létrehozása, egyetemivé válásának megghiúsulása (1767–1792)¹³¹

„A török idők dúlásai megmagyarázzák, hogy mind a pécsi, mind az egri püspöki könyvtár keletkezését miért nem kereshetjük a XVIII. század előtti időben. Ezeken a helyeken jóformán minden elpusztult a török időkben.”¹³²

Az Eszterházy Károly püspök által tervezett egyetem könyvtárának, a mai Egri Főegyházmegyei Könyvtárnak az állományára vonatkozólag az 1760-as évek második felétől kezdődően vannak adatok. A főpásztor 1767-ben mondott köszönetet Almási Mihály királyi tanácsosnak az „*universitatis*” számára küldött 60 darab könyvért.¹³³ 1775-ben P. Waxman volt kassai jezsuita szerzetes az Egri Püspöki Iskolára hagyta könyveit.¹³⁴ Ugyanebben az esztendőben elhunyt Habina Lukács az egri szeminárium görög katolikus rítust oktató tanára, aki 80 darab könyvet hagyott a Püspöki Iskola könyvtárára.¹³⁵

Az egyházmegye papsága, különösen a káptalan tagjai szintén könyvek ajándékozásával segítették a könyvtár létrehozását, mint pl. Hubert Mátyás 1770-ben, Dobronyai Miklós 1773-ban.¹³⁶ Bartha kanonok könyvei közül Eszterházy az egyházi és állami indexen lévőket nem engedte eladni, míg a könyvtárba került kötetei 1785-ben vásárlás útján jutottak a bibliotéka tulajdonába.¹³⁷

Az 1780-ban készült *canonica visitatio* szerint a káptalani könyvtár állományának egy része is a Líceum nyilvános könyvtárába került át.¹³⁸

Johanna Moll Bécsből 1780-ban természettudománnyal foglalkozó könyveket ajánlott megvételre Eszterházyknak.¹³⁹ A püspök azt írta 1784. március 22-én kelt levelében, hogy kész az ilyen könyvek

¹³¹ Az időszak ismertetése eredeti formájában A Dobó István Vármúzeum Évkönyvében jelent meg. Lásd: KISS Péter 2001.

¹³² SZARVASI Margit 1939. 16.

¹³³ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1767. október 5. 1010.

¹³⁴ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1775. november 2. 639. A Püspöki Iskola a teológiát, valamint a bölcséletet foglalta magába.

¹³⁵ FÖLDVÁRY Sándor 1996. 387.

¹³⁶ Az állományba így módon bekerült kötetekre a possessori bejegyzések utalnak.

¹³⁷ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1785. április 27. 236.

¹³⁸ EFL. AN. rsz. 3423. 178.

¹³⁹ A levelet közli JÁVOR Anna 1993. 181

befogadására is, csak a Helytartótanács irányítsa azokat Egerbe a volt jezsuita vagy egyéb könyvtárakból.¹⁴⁰

Az Egri Papnevelő Intézet Könyvtárának szintén csak egy része került át a líceumi bibliotékába. Az erre vonatkozó jegyzék 1781-ben készült, és az Egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratára őrzi.¹⁴¹

Albert Ferenc szerint az Egri Főegyházmegyei Könyvtárba „*a megérdemesült papok intézete könyvgyűjteményéből (...) 284 munka*” került át „*355 kötetben.*”¹⁴² Az ilyen kötetekben általában a Domus Emeritorum Parochorum, illetve Domus Emeritorum Parochorum St. Josephi bejegyzés olvasható. Állományáról több jegyzék maradt ránk, közülük az egyik a Főegyházmegyei Könyvtár kéziratában a könyvtár 18. századi történetére vonatkozó iratok között található.¹⁴³

Dr. Bitskey István szerint „*Az 1770-es és 80-as években már általános szokás, hogy az elhunyt kanonokok könyveit*”¹⁴⁴ a püspöki könyvtár állományában helyezik el. Ez történt 1777-ben Androvics Miklós 224 kötetből álló könyvtárával is, amely ma is megtalálható a bibliotéka 18. századi törzsállományában.¹⁴⁵

Eszterházy 1777. május 10-én írt levelében Torner Ignác eperjesi adminisztrátor személyében kinevezte az első könyvtárost.¹⁴⁶ Abban az esztendőben, amikor megjelent a Ratio Educationis,¹⁴⁷ amely előírta az egyetemek számára a megfelelően felszerelt bibliotékát is,¹⁴⁸ így az egyetemi tervét ekkor még megvalósítani szándékozó Eszterházy számára is.¹⁴⁹ Torner javadalmazásként megkapta a Szent Kereszt oltár rektorságát, 100 Ft-ot kapott a Püspöki Iskola kasszájából, 50 Ft-ot a bibliotékától.¹⁵⁰ 1779-ben szintén 100 Ft-ot kapott a Püspöki Iskola pénztárából.¹⁵¹ Feladatául a püspök a könyvtár „*rendbe*

¹⁴⁰ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1784. március 22. 152.

¹⁴¹ Egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratára MS 2127/2.

¹⁴² ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. április 14. 113.

¹⁴³ Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratára. MS 2127/2. numero 88.

¹⁴⁴ BITSKEY István 1974. 326.

¹⁴⁵ Uo.

¹⁴⁶ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1777. május 10. 278.

¹⁴⁷ Teljes címe magyarra fordítva: A nevelés és az egész tanügy rendje Magyarországon és tartományokban.

¹⁴⁸ KOSÁRY Domokos 1983. 501.

¹⁴⁹ Erre vonatkozólag lásd Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár is létrehívó egyetemi gondolat című fejezetet.

¹⁵⁰ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1777. május 10. 278.

¹⁵¹ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1779. augusztus 10. 468.

szedését” jelölte meg, és utasította, hogy dolgozzon ki erre tervet. Utána kellett járnia, hogy a tanároknál milyen könyvek vannak. Meg kellett kérnie őket, hogy a saját könyveiket is írják össze, mert ha a könyvtár állományának összeválogatása következik, akkor ezekre a jegyzékekre szükség lesz.¹⁵² Eszterházy 1778-ban arra utasította a könyvtárost, hogy mivel Kopetsek Ignác könyvei egy egész szobát foglalnak el a Convictus Nobiliumban, vitesse át őket a könyvtárba.¹⁵³ A püspök 1781. március 8-án írt levelében ismét meghagyta Tornernek, hogy ne csak „*a mi püspöki könyvtárunknak*” a könyveit írja össze, hanem a kanonokoknál és a professzoroknál lévőket is, sőt mindenkinek a saját könyveit is. Menjen el a püspök nevében mindegyikükhöz, és kérjen tőlük a könyvekről katalógust, vagy erre vonatkozó ígéretet. Nem kíván kellemetlenkedni senkinek, és senkitől sem kíván könyveket elvenni, de mivel a nyilvános könyvtárat el akarja látni a szükséges könyvekkel, tudnia kell az Egerben meglévőkről. Úgy gondolja, hogy ezt az eljárást senki sem kifogásolhatja, de ha valaki nehézséget támasztana, attól Torner kérjen írásbeli választ, és tegyen neki róla jelentést.¹⁵⁴ Eszterházy 1781. június 7-én azt írta Tornernek, hogy amikor e tisztségre kinevezte, az volt az elgondolása, hogy a professzorokhoz hasonlóan a Líceumban legyen a szállása és az étkezése, mert közelebbről eredményesebben tudja ellátni mind könyvtárosi, mind pedig nyomda prefektusi teendőit. Az ott lakása azért is célszerű, mert a könyvtári anyagot hamarosan áthelyezik a Líceumba.¹⁵⁵ Torner készítette el a széleskörű könyvgyűjtés kezdetekor a könyvtárban már meglévő könyvek összeírását. 1781. július 23-án jelentette, hogy a könyvtár összes könyvét beírta a katalógusba.¹⁵⁶ A bibliotéka legkorábbi fennmaradt katalógusa 1781-ben készült, de sem a közelebbi dátum, sem a készítő neve nincs feltüntetve.¹⁵⁷

Eszterházy 1781 júliusának végén azt írta egyik levelében, hogy Torner helyére Büky Józsefet nevezi ki, mert már nem csak a bibliotéka „*csinosítását*” kezdte el, hanem annak válogatott könyvekkel való felszerelését is, és gondoskodnia kell egy könyvekhez értő

¹⁵² ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1777. május 10. 278.

¹⁵³ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1778. október 31. 545.

¹⁵⁴ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. március 8. 145.

¹⁵⁵ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. június 7. 314.

¹⁵⁶ EFL. AV. Bibliothecae lycaei episcopalis agriensis librorum elenchi 1763–1781. rsz. 81. irsz. 543.

¹⁵⁷ EFL. AV. Lycaei Agriensis bibliohecam concernentia 1776–1793 rsz. 89. irsz. 566/5.

könyvtárosról. Úgy gondolja, hogy ezt a személyt Büky József egri székesegyházi kanonok és jogtanár személyében találta meg, ezért őt bízza meg ezzel a megtisztelő bizalmi állással.¹⁵⁸ Szintén Eszterházy levelezéséből tudjuk, hogy Büky már Torner 1777-ben történt kinevezése előtt is sok könyvet beszerzett a főpásztornak.¹⁵⁹ Az új könyvtáros tanártársai között megtarthatta korábbi címét és fizetését, 800-Ft összegű járandósága mellé 100 Ft-ot kapott a püspöki iskola pénztárából.¹⁶⁰ 1793-ban azt írta Eszterházy, hogy a könyvtárosnak nincsen külön járandósága.¹⁶¹ Büky 1782-ben a könyvtárnak ajándékozta könyveit: „*Valamennyi könyvemet, amelyek a jelen katalógusban össze vannak írva, Excellenciádnak a legalázatosabban felajánlom, és minden jogommal együtt, tisztán, egyszerűen és fenntartás nélkül, ugyanezen Líceumi Könyvtárnak ajándékozom.*”¹⁶² A püspök 1782. február 14-én levélben dicsérte meg, hogy nemcsak munkájával, hanem ily módon is gyarapítja a bibliotékát.¹⁶³

Eszterházy 1781. január 29-i levelében írta a líceumi prodirektornak, hogy lassan elkészül a könyvtár berendezése, és gondoskodni kell könyvekről. Madarassy János csillagásszal együtt írják össze a beszerzendő műveket, és ajánljanak könyvkereskedőt is. Leveléhez mellékelte Pietro Maria Gazzanigának a bécsi teológia dogmatika tanárának könyvjegyzékét.¹⁶⁴ A püspök az 1781. április 26-i levelében azt írta a Bécsbe tartó Madarassy Jánosnak, hogy mellékelten küldi Dobronyai Miklós líceumi aligazgató és a tanárok könyvjegyzékét. Beszélje meg Bécsben tudós emberekkel, hogy jó-e a lista, és hol, mennyiért lehetne megvásárolni a műveket.¹⁶⁵ A könyvek beszerzésében Bécsben élt itáliai teológusok voltak a főpásztor segítői. Az említett Pietro Maria Gazzaniga mellett egy másik dogmatikatanár Giovanni Bertieri, Ferdinand Stöger egyháztörténész, Karl Scherffer matematikus, valamint Agostino Gervasio ágostonrendi szerzetes.¹⁶⁶

¹⁵⁸ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. július 30. 404.

¹⁵⁹ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1777. április 9. 229.

¹⁶⁰ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. július 30. 404.

¹⁶¹ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1793. április 29. 387.

¹⁶² EFL. AN. Cathalogus librorum bibliothecae lycae per Josephum Büky bibliothecarium. rsz. 3393.

¹⁶³ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1782. február. 14. 83.

¹⁶⁴ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. január 29. 51.

¹⁶⁵ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. április 26. 249.

¹⁶⁶ BITSKEY István 1997. 87.

A püspök a levelezése szerint már 1781. június 14-én azt írta Giuseppe Garampinak,¹⁶⁷ hogy nagy gondja most a könyvtár könyveinek beszerzése. Nagyon köszöni az ajánlatát, és ha tud még jó szerzőt vagy könyvet ajánlani, hálás lenne érte. Már írt a Pazmaneum prefectusának Gutik Lászlónak, az ő jegyzékükben lenne szíves a fontos könyveket megjelölni. A megvásárolt művek árát a bécsi ügyvivő útján küldi majd.¹⁶⁸

A püspök 1781. június 15-én a líceumi aligazgatónak elküldte Garampi levelét, s elrendelte, hogy a tanári karral tárgyalják meg a budai egyetem és az ő katalógusát. Írják ki azokat a könyveket, amelyek hiányoznak Egerben. Minden tanár jelentse az oktatási területének legfontosabb könyveit. Mit ajánlanak a P. Gazzaniga által javasolt könyvekből megvenni?¹⁶⁹ A püspök azt írta 1781. augusztus 11-én Gazzanigának Bécsbe, hogy az ottani ügyvivő készpénzzel fizeti ki azokat a följánlott könyveket, amelyek Egerben még nincsenek meg.¹⁷⁰ Ugyanekkor egy másik levelében utasította az ügyvivőt, hogy vegye meg azokat, és küldje Pestre a szervitákhöz.¹⁷¹ Szintén ezen a napon írt Jaszvics Bernát volt jezsuitának Bécsbe, hogy meghalt Verebélyi László a Pazmaneum spirituálisa, akit könyvek beszerzésével bízott meg. Madarassy János őt ajánlotta helyette, elvállalja-e a megbízást, és ha igen, akkor hova küldje a könyvjegyzéket.¹⁷² Jaszvics igent mondott, ezért a püspök elküldte neki a már meglévő könyvek jegyzékét azoknak a könyveknek a listájával együtt, amelyeket az egri tanárok ajánlottak. Mellékelte a megszerzendő ritkaságok listáját, és

¹⁶⁷ Giuseppe Garampi (Rimini, 1725. október 9. – Róma, 1792. május 4.) olasz főpap, aki első-sorban könyvgyűjtőként szerzett hírnevet. 1749. május 31-én szentelték pappá. 1751-től az angyalvári levéltárban (Vatikáni Titkos Levéltár) dolgozott és elkészítette a levéltár cédulakatalógusát. Ezeket a cédulákat bő száz évvel később papírlapokra ragasztották, és 107 kötetbe rendezték. 1766-tól hat évig ő volt a levéltár igazgatója. 1772-ben Lengyelország nunciusa lett. 1766-ban VI. Piusz szintén nunciusi minőségben Bécsbe helyezte át. A hosszú ideig uralkodó pápa 1785. február 14-én bíborossá, a római Szent János és Pál székesegyház érsekévé nevezte ki. Még Rómában ismerkedett meg az ott tanuló, vele egykorú Eszterházy Károllyal. Később a püspök kérésére az akkor még a pápai levéltárban dolgozó Garampi lemásoltatta a 14. században készült pápai tizedjegyzéknek az egri egyházmegyére vonatkozó dokumentumait. Miután bécsi nuncius lett, hamarosan meglátogatta Egerben Eszterházyt.

¹⁶⁸ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. június 14. 321.; KISS Péter 2001. 239–240.

¹⁶⁹ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. június 15. 324.

¹⁷⁰ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. augusztus 11. 417.

¹⁷¹ Uo.

¹⁷² Uo.

kérte, hogy írja meg az árakat.¹⁷³ Így vette kezdetét az az évekig tartó könyvvásárlási folyamat, amely alapjaiban határozta meg a könyvtár állományának tartalmi jellegét, igazodva a négy egyetemi fakultáshoz: a teológiához, a filozófiához, a joghoz és az orvostudományhoz. Itt tesztek említést arról, hogy „A könyvtárban középkori magyar könyvtári anyag csak elszórtan található.”¹⁷⁴

Eszterházy 1781. szeptember 29-én kelt levelében utasította Bükyt, hogy a nuncius által vásárolt könyveket a püspöki palotában és a Líceumban helyezze el, és készítsen róluk jegyzéket.¹⁷⁵ Jelenlegi ismereteink szerint ez volt a könyvtár számára érkezett első könyvszállítmány. A püspök 1782. február 11-én arról tájékoztatta Garampit, hogy a Paduában vásárolt könyvek megérkeztek,¹⁷⁶ 1782 áprilisában pedig arról értesítette, hogy megkapta a velencei könyveket.¹⁷⁷ 1783 szeptemberében azt kérte tőle, hogy a párizsi la Valliere-féle könyvtárból azokat a könyveket vegye meg, amelyek rajta vannak Büky jegyzékén.¹⁷⁸ Egyik decemberi levelében tudatta vele, hogy megérkezett 7 „cita” könyv.¹⁷⁹ Szintén 1783-ban Eszterházy egy könyvvételi ajánlatra azt válaszolta, hogy a bibliotéka számára a könyveket a nuncius szerezte be a legnagyobb rendben, ezért az ő tudta nélkül nem vásárol belőlük. Ha jók a kínált kötetek, akkor majd a nuncius ügyis megveszi azokat.¹⁸⁰

1781-től–1785-ig 70 könyvszállítmány Egerbe érkezése ismert jelenleg.¹⁸¹ Garampi közreműködésével kerültek a könyvtárba egyebek mellett a lipcsei J. Ernesti könyvtárából protestáns teológiai kiadványok, történeti kézikönyvek J. Leporinus birodalmi ügyésztől, protestáns szónoki művek a Sukiana-féle könyvtárból, a strassbourgi Gay-testvérektől Ceillier *Historia scriptorum ecclesiasticorum* 23 kötete, a neustadti cisztercitáktól az *Antiquitates Herculani*, Velencéből Muratori *De Scriptoribus Italiae* 34 kötete, Prágából az *Acta*

¹⁷³ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. szeptember 12. 446.

¹⁷⁴ VARJÚ Elemér: 1902. 29.

¹⁷⁵ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1781. szeptember 29. 466.

¹⁷⁶ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1782. február 11. 79.

¹⁷⁷ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1782. április 14. 182.

¹⁷⁸ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1783. november 24. 515.

¹⁷⁹ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1783. december 22. 566.

¹⁸⁰ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1783. március 23. 159.

¹⁸¹ Egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratára. Ms. 2127/2.

Sanctorum 51 kötete Auersperg hercegtől a Dante-kódex latin és német kéziratokkal.¹⁸² Eszterházy régi kéziratok iránti érdeklődéséről¹⁸³ Szirmay Antal naplójában egyebek mellett a következők olvashatók: „*Én 1779-ben, midőn Zemplénmegye a püspöki tizedre nézve vele szerződésre lépett, nála lévén, szíves atyai fogadtatás után, mint a régiségek gondos bűvárlója azt a megbízást kaptam tőle... ha valami ritkább kéziratokat tudnék felfedezni, azokat neki szerezném meg. Az isteni gondviselés vezérletével... kívánságának eleget tettem.*”¹⁸⁴ Csontos János szerint „*Ismeretes a tudományos irodalomban a középkori levelezők (formularia) történeti, jogtörténeti és műveltségtörténeti fontossága. (...) e formulákat a középkorban egyesek külön munkába összegyűjtötték.*”¹⁸⁵ (...) *Báchy Ferenc II. Ulászló titkárának formuláréja, melyet Istvánfi Miklós, Ruttkay András és mások folytattak, (...) az egri érseki könyvtárban van, hova Szirmay Antal gyűjteményéből került.*”¹⁸⁶

Büky József pozsonyi és pesti könyvkereskedőkkel is levelezett. Tőlük olcsóbban lehetett vásárolni, mint másoktól.¹⁸⁷

Eszterházy 1783-ban Verancsics Antal egri püspök műveinek lemásoltatását kérte a prímástól.¹⁸⁸ 1786-ban az elhunyt eperjesi plébános könyveinek a könyvtárba beküldésére adott utasítást.¹⁸⁹

„*1784 nyarán Horányi Elek piarista szerzetes látogatta meg a püspök által létrehozott könyvtárat, s csodálkozott rá a sok nyomtatott és kézíratos könyvre. Horányi minderről beszámolt Cornides Dánielnek.*”¹⁹⁰

„*1787-ben, 10 esztendővel Klimó György halála után, 15-tel pedig a pécsi Klimó Könyvtár nagyközönség előtti megnyitása után Eszterházy Károly, az egri könyvtár jövőjén gondolkodva megkérdezte a pécsi könyvtár összegyűjtésében Klimó püspök megbízása alapján sokat fáradozó Koller József kanonokot, milyen intézkedéseket hozott Klimó a könyvtár helyzetének stabilizálására. (Koller választát nem ismerjük.)*”¹⁹¹

¹⁸² Részletesebben lásd MICHALEK Manó 1893. IV–VI.

¹⁸³ Ehhez lásd még MICHALEK Manó 1893. előszavát.

¹⁸⁴ A teljes vonatkozó rész fordítását lásd a függelékben.

¹⁸⁵ CSONTOSI János 1880. 53.

¹⁸⁶ Uo. 56.

¹⁸⁷ ALBERT Ferenc: Az egri érsekségi könyvtár. In: Eger című lap, 1864. április 21. 1.

¹⁸⁸ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1783. január 22. 35.

¹⁸⁹ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1786. szeptember 26. 614.

¹⁹⁰ SZELESTEI N. László 2013. 4.

¹⁹¹ Uo. A levél (OSZKK, Quart. Lat. 1511/1, f. 73.) közlése: SZELESTEI N. László, Esmék és arcok a 18. századi Magyarországról, Budapest, Universitas, 2010 (Historia litteraria, 26), 164.

Eszterházy és Garampi együttműködése még 1790-ben is tartott. Ekkor a püspök azt írta a bécsi ügyvivőnek, hogy a Garampi által vásárolt könyveket Pesten keresztül küldje el Egerbe.¹⁹²

A püspök 1791-ben azzal juttatta el Bükyhez Thurzó gróf francia titkárának könyvjegyzékét, hogy írja ki azokat, amelyek a könyvtárban nincsenek meg.¹⁹³

Ambrosovszky kanonok könyveit Eszterházy rendelkezése értelmében csak részben adták át a bibliotékának.¹⁹⁴

Korábban már említettem, hogy véleményem szerint Eszterházy csak 1792-ben törődött bele abba, hogy Egerben nem lesz egyetem. Ezzel együtt meghiúsult a bibliotéka egyetemi könyvtárrá válása is.¹⁹⁵

¹⁹² ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1790. május 27. 381.

¹⁹³ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1791. január 4. 13.

¹⁹⁴ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1793. január 23. 84.

¹⁹⁵ Lásd Az Egri Főegyházmegyei Könyvtárat is létrehívó egyetemi gondolat című fejezetben.

†

Catalogus Librorum e Bibliotheca pia semiprecantia Spblis eodam
 Domini Cardinalis Joannis Othoboniani pro parte Opalis Universi-
 tatis Cypriensis A^o 1767 per Spblis Dⁿⁱ Castellanus Michale
 Almasi Agrians onserunt.

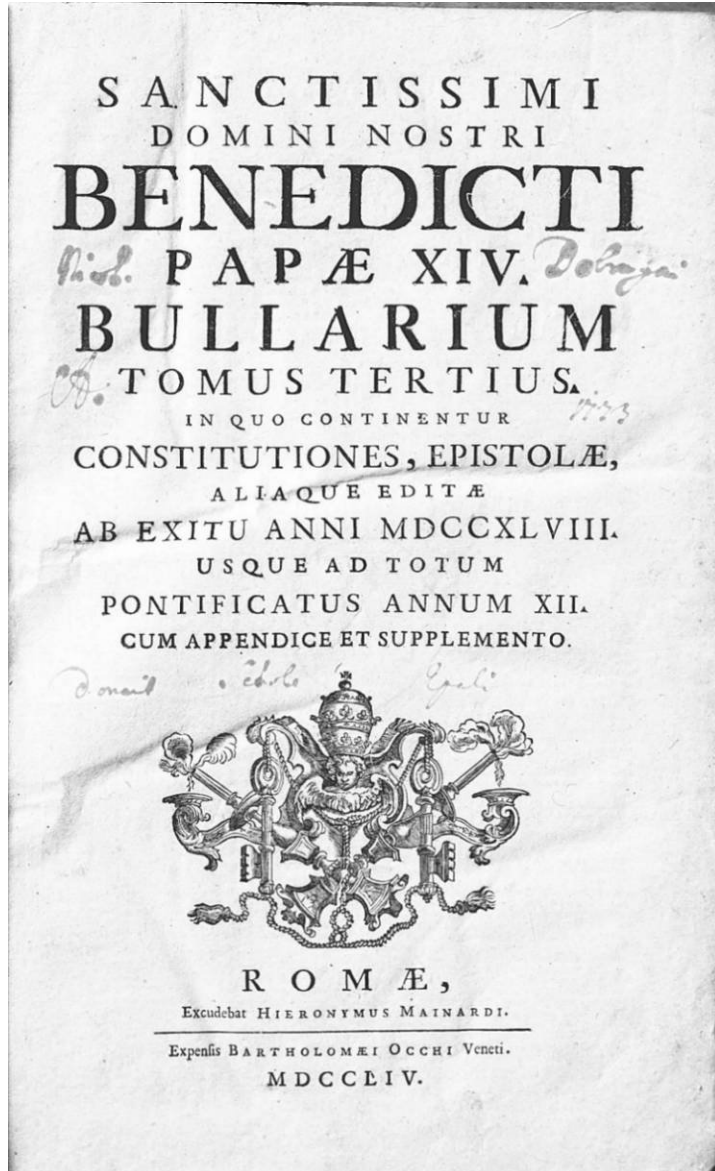
- 1° S. Augustini Tomi tres uno volumine compacti, Basilea excusi A^o 1569.
- 2° D. Hieronimi operum Tomi tres in folio, scorsim compacti, in tribus voluminibus editi Francofurti, & Lipsiæ A^o 1684.
- 3° S. Cyrilli Epi. Opera uno volumine impuista Basilea A^o 1520.
- 4° S. Cyrilli Alexandrini operum Tomi 5 simul compacti Basilea 1568.
- 5° S. Bernardi Opera Parisijs edita, & uno volumine complexa.
- 6° S. Joannis Damasceni Opera omnia, Item Joannis Caspiani Crimice Libri aliquot simul compacti in folio Basilea 1575.
- 7° S. Joannis Chrysostomi Homiliae in Evangelia, & Sermones aliquot in folio Basilea 1504.
- 8° S. Joannis Chrysostomi in Genesis, Interpretate Joanne Bealompadio in folio 1522.
- 9° Basilii S. Joannis Chrysostomi Homiliae Super Mathaam in folio.
- 10° Dⁿⁱ Thomae Aquinatis Commentaria in Epistolas Pauli Basilea 1495.
- 11° Beati Fulgentii, Epi. Augustini Opera, quae extant in 8° Basilea.
- 12° S. Basilii de operibus b. dierum Lipsia 1566. Item D. Gregorii Magni Epi. Romani de cura Pastoralis simul compacti Lugduni 1629.
- 13° Eusebii Pamphili, quae et Casariensis de Evangelica preparatione a Gregorio Trapezuntino e Graeco in Latinum versus Venetijs 1509.
- 14° Iulij Prudentii Hierosolimitorum in Leviticum Praefatio. Item Dⁿⁱ Inveniai Lugdunensis Epi. contra haereses Basilea 1526.
- 15° Tertulliani Opera uno Tomo compacta Basilea 1502.
- 16° Athanasii Magni Opera in Tomos 4 distributa, & uno volumine complexa, Basilea edita 1556.
- 17° Alberti Magni Sententiarum de Mirabili Scientia Dei Opera in folio Basilea 1502.
- 18° Petri operandi Sententiarum libri in folio Colonia 1516.
- 19° Theophrasti Aevi Epi. Bulgariae in omnes Beati Pauli Apl. Epistolas Narratio in 4° Colonia 1527.
- 20° Erasmi Rottherodami Criticae adagiorum in folio Basilea 1551.
- 21. Petrus Erasmus Rottherodami paraphrases in Epistolas Aulor. Deft. 1521.
- 22. Franciscum Regum, Regnorum omnium ab exordio, in fol. Basilea 1534.
- 23. Homeri Opera omnia, quae extant in folio.
- 24. Olini, Opus Seruum Naalius in folio.

17. kép.

Almásy Mihály által az „universitatis” számára küldött
 60 darab könyv jegyzékének első oldala.

18. kép.
Giuseppe Garampi (1725–1792). Ő volt Eszterházy Károly püspök
legfőbb segítője a könyvek beszerzésében.

19. kép.
A Dobronyai Miklós egri kanonok által ajándékozott könyvek egyikének címlapja.

SACROSANCTUM
CONCILIUM
TRIDENTINUM,

ADDITIS DECLARATIONIBUS CARDINALIUM
Concillii Interpretum, ex ultimâ recognitione

JOANNIS GALLEMART,
Donatus Et Citationibus Bibliotheca

JOANNIS SOTEALLI
Capitis Lycei Theologi, per Soc. Biblig,

Et
HORATII LUCII, J. C.
ejusd. Biblis - Nec non Remissionibus, h. ca. Confess.

D. AUGUSTINI BARBOSÆ,
QUIBUS RECENS ACCESSERUNT UTILISSIMÆ ADDITIONES
BALTHASARIS ANDREÆ,
Anno J. C. Cæsar - Augustani, 1781.
CUM DECISIONIBUS VARIIS ROTÆ ROMANÆ
eodem spectantibus, è Bibliotheca

D. PROSPERI FARINACII, J. C.
EDITIO REFORMATA ET SUPRA OMNES SUPERIORES
Gallicas & Belgicas locupletata, non modò sexcentis circiter Declarationibus;
sed etiam innumeris ferè Remissionibus, permultis item Pontificum
ad varia Concilii Capita insertis Constitutionibus, ac nominatim
Clementis VIII. Pauli V. & Urbani VIII.
CUM INDICE LIBRORUM PROHIBITORUM
ex præscripto Concilii.

Cum Permissu Superiorum & Priv. Sacr. Caf. Majest.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,
Sumptibus **MATTHÆI RIEGER,** Bibliopolæ
Anno **MDCCLVII.**

20. kép.

A Büky József könyvtáros által ajándékozott könyvek
egyikének címlapja.

A megnyitástól a pápa „parancsából” kapott metszetekig (1793–1865)

Eszterházy Károly püspök eleve nyilvánosnak tervezte a könyvtárat,¹⁹⁶ amely Albert Ferenc szerint 1793. december 28-án nyílt meg. Ezt a dátumot jelenlegi ismereteink szerint ő tette közzé először, és 1864-ben jelent meg az Eger című könyvtártörténeti cikksorozatában.¹⁹⁷ Ebben egyebek mellett az olvasható, hogy „Nagy örömemre, a könyvtár átvételekor 1852-ben, az olvasószoba egyik szögletében porlepte, elsárgult régi nyomtatványok és újságok közt egy iratcsomót lelék, melyet átnézvén, egyes rövid töredékes jegyzetekre bukkantam (...).”¹⁹⁸ A megnyitás kapcsán szeretnék utalni arra, hogy a Líceum mennyire nehezen, milyen feltételekkel kapta meg a meghatározó jelentőségű állami elismerést, a nyilvánossági jogot.¹⁹⁹ Az erre vonatkozó leirat ugyanis 1792. december 28-án kelt,²⁰⁰ a könyvtár megnyitására pedig kerekén egy esztendővel később került sor. Mivel az épület belső berendezése 1793-ban még nem volt teljesen készen, a megnyitást a Líceum belső befejezéséhez nem lehet kapcsolni. Minthogy ez ideig sem korabeli, sem időben közelebbi adatforrás nem ismert, jelenleg az Albert Ferenc által megjelöltetett, de ez ideig nem bizonyítható dátumra vagyunk utalva.

A főpásztorok által alapított hazai nyilvános könyvtárak közül az elsőt Klimó György pécsi püspök hozta létre, amely 1774-ben nyílt meg.²⁰¹ Ezt követte a Patachich Ádám érsek által Kalocsán létrehozott bibliotéka, amelyet 1780-tól használhatott mindenki.²⁰² Szily János szombathelyi püspök 1791. december 21-én könyvtárát a székesegyháznak adományozta, és ugyanekkor nyilvánossá is tette.²⁰³ Azt, hogy az Eszterházy Károly püspök által 1793. december 28-án nyilvánossá

¹⁹⁶ DERCSÉNYI Dezső–VOIT Pál 1972. 444.

¹⁹⁷ ALBERT Ferenc: Az egeri érsekségségi könyvtár. In: Eger című lap, 1864. április 21. 121.

¹⁹⁸ ALBERT Ferenc: Az egeri érsekségségi könyvtár. In: Eger című lap, 1864. április 14. 113.

¹⁹⁹ Erre vonatkozóan lásd Az Egeri Főegyházségségi Könyvtárat is létrehívó egyetemi gondolat című fejezetet.

²⁰⁰ UDVARDY László 1898. 120.

²⁰¹ CSAPODY Csaba–TÓTH András–VÉRTESEY Miklós 1987. 134.

²⁰² BOROS István 1994. 31.

²⁰³ SILL Ferenc 1977. 219.

tett egri bibliotéka időrendben csak a negyedik ezek sorában, Kiss Adrien tisztázta 2007-ben.²⁰⁴

Eszterházy Károly végrendelete 10. pontjának c. alpontjában az olvasható, hogy „a könyvtárat, vagy azokat a könyveket, amelyek ebben a házban (a Líceumban) vannak, az egri egyházra vagy püspökségre hagyom úgy, hogy egyszerre szolgáljon a köz javára, és oda bárki bemehessen és járhasson könyveket olvasni, mégis anélkül, hogy egyetlen könyvet rövid időre is valamiképpen kiadnának a veszély miatt, nehogy elveszzen.”²⁰⁵

Albert Ferenc szerint a könyvtár a püspök halálakor (1799) a főpásztor hagyatékával együtt 13 879 művet foglalt magába 20 293 kötetben.²⁰⁶ Szintén Albert Ferenc szerint „E könyvtömeg akkép van elrakva, hogy a főterem alsó részében fölállított 16 szekrényben 6182 kötetbe foglalt 2787 munka áll. A karzaton találtató 19 szekrényben 6659 kötetbe foglalt 5375 munka van fölállítva, a balra eső mellékszobában 8 szekrényben 5118 kötetbe foglalt 3889 munka, a jobb oldalú mellékszobában 3 szekrényben 2334 kötetbe foglalt 1828 munka. Végre helyhiány miatt az olvasószobában is 19 kötetbe foglalt 16 munkát valék kénytelen elrakni. Szakra nézve e könyvek következőleg oszlanak fel, van:”²⁰⁷

szak	művek száma	kötetek száma
hittudományi	4148	5493
jogtani	2414	2957
orvostani	514	567
történelmi	2525	4804
bölcsészeti	1426	1963
nyelvészeti	2682	4042
vegyes tartalmú	170	467
ritkább nyelven	135	187

²⁰⁴ POLÓNYINÉ Kiss Adrien 2007. 8–14.

²⁰⁵ KONDORNÉ LÁTKÓCZKI Erzsébet 1999. 388.

²⁰⁶ ALBERT Ferenc 1868. 124–125.

²⁰⁷ ALBERT Ferenc: Az egri érsekségei könyvtár. In: Eger című lap. 1864. március 10. 75.

1804-ben az egri egyházmegye területének egy részéből létrehozták a kassai és a szatmári püspökséget, az egri pedig érsekségi rangot kapott.²⁰⁸ Ezzel párhuzamosan az addigi püspöki könyvtár érseki könyvtár lett.

Az egyházmegye felosztása érintette a bibliotékát is. Az alapelv az volt, hogy csak olyan művek kerülhettek átadásra, amelyekből több példány volt. Ezekről a kancellária felszólítására a káptalannak külön katalógust kellett készíttetnie. Ez a munka Büky József könyvtárosra hárult. A kassai egyházmegye kevesebb, de értékesebb művekhez jutott hozzá, mint a szatmári. Összesen 292 mű került szétszétlítésre.²⁰⁹

Amikor 1809-ben a királyi család tagjai Egerbe menekültek Napóleon elől, Albert Ferenc szerint *„számukra több helyiség a lyceumban is kiürítettett, a könyvtár pedig minden udvari számára folyton tárva állott.”* Ebben az időben volt tollnok a bibliotékában Pulay Farkas papnövendék, aki a városban elhelyezett francia hadifogoly tisztnek, és az egri lakosoknak is adott kölcsön a könyvtár könyveiből. *„A mint bold. Tittel Páltól, hazánk egyik legjelesb tudósától hallottam... a francia tisztek rovására mások is tulajdonítottak el maguknak, a mit lehetett.”*²¹⁰

A 1804-ben érsekség rangjára emelt egyházmegye első főpásztora Fuchs Xaver Ferenc volt, akit báró Fischer István követett az egyházmegye élén. Kettőjük hagyatékából 2435 munkával gyarapodott a könyvtár, amely összesen 3830 kötetet jelentett.²¹¹ Az utóbbi volt az, aki egyházmegyeivé nyilvánította a bibliotékát, és megállapodott a főkáptalannal, hogy tagjainak könyvhagyatékai a jövőben a bibliotékára szállnak.²¹²

1813-ban Pál András kanonok 10 000 Ft összegű alapítványt tett, amelynek egy esztendei kamataiban az az egri líceumi tanár részesülhetett, aki egy *„érdemes munkát”* adott ki. Ha ilyen nem volt, akkor a könyvtár kapta meg azt.²¹³

²⁰⁸ MESZLÉNYI Antal 1938.

²⁰⁹ MESZLÉNYI Antal 1938. 264–265.

²¹⁰ ALBERT Ferenc: Az egri érsekségi könyvtár. In: Eger című lap, 1864. április 21. 122.

²¹¹ ALBERT Ferenc: Az egri érsekségi könyvtár. In: Eger című lap, 1864. márczius 24. 90.

²¹² ALBERT Ferenc: Az egri érsekségi könyvtár. In: Eger című lap, 1864. május 5. 137–138. MICHÁLEK Manó 1893. VII.

²¹³ GRÓF ESZTERHÁZY KÁROLYNAK IGAZ TISZTELŐJI. 1819. 14–15.

1814-ben Szepesy Ignác kanonok lett a könyvtár vezetője. Az ő gondolata volt az olvasóterem, és ő vezette be a vendégkönyv használatát. Egy 1819-ben megjelent leírás szerint „*egy Olvasó hajlék is nyitva áll, melyet a belé szerzett szükséges bútorok, úgymint: székek, állványok földképek, az olvasásra alkalmatossá, és kellemetessé tészenek.*”²¹⁴ A leírás szerint ez a két ablakos helyiség a könyvtártól balra volt, de nem abból nyílt. Az állományban történő kereséshez három mutató állt rendelkezésre. Mivel a könyvek nem szakok szerint, hanem méretük alapján kerültek elhelyezésre, volt egy „*poltz mutató*”, amely mellett egy szerzői, és egy szakok szerinti mutatóval rendelkezett a könyvtár.²¹⁵

Az 1817-ig tartó időszakban kerültek a könyvtár állományába egyebek mellett Zábrátszky István, Potzík György, Egerszeghy András, és Dobronyai Miklós kanonokok könyvei is.²¹⁶

1817-ben Gerliczy Bódog és Mészáros György kanonokok könyvhagyatékával nagyobb számú újabb magyar, latin és német könyv került az állományba.²¹⁷

1818-ban Tittel Pál közvetítésével jutott el Londonból Egerbe a Szentírás 18 nyelven.²¹⁸

Bár Eszterházy a végrendeletében úgy rendelkezett, hogy nem szabad könyvet kiadni „*a veszély miatt, nehogy elveszzen,*”²¹⁹ 1828-ban már könyvkölcsönzés is volt: „*vagynak a könyv Tárbán sok ritka kötetek, és kéziratok tsak azt lehet sajnálni, hogy azok új könyvekkel vagy legalább elegendőképpen nem gazdagíttanak; a könyvek akár a tanuló ifjúságnak, akár másoknak, a' kirendelt órákban olvasásra kiadatnak, sőt az érdemesebbeknek nyugtatványok mellett megengedtetik, hogy házokhoz is elvihessék.*”²²⁰

1838-ig többek közt Nováky József, Tóth Imre, Gégel József, Bán József, Durtsák János, Eröss Gábor és Grofftsik János könyvhagyatékai kerültek be a könyvtár állományába.²²¹

²¹⁴ Uo. 15.

²¹⁵ Uo.

²¹⁶ GRÓF ESZTERHÁZY KÁROLYNAK IGAZ TISZTELŐJLI. 1819. 14.

²¹⁷ ALBERT Ferenc: Az egri érsekségvegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. május 5. 138.

²¹⁸ Uo.

²¹⁹ KONDORNÉ LÁTKÓCZKI Erzsébet 1999. 388.

²²⁰ GOROVÉ László 1876. 248.

²²¹ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 658/1838.

Vahot Imre 1846-ban megjelent munkája szerint a könyvtár *„egy olvasószobával... naponként öt óráig minden tudomány bűvár számára nyitva áll.”*²²²

Pyrker János László érsek halála után a főpásztor német és olasz nyelven írt munkákat is tartalmazó hagyatékával gyarapodott a bibliotéka.²²³ Ezzel a könyvgyűjteménnyel került az állományba a Horae Beatae Mariae Virginis című 1500 körül készült imakönyv, közismert nevén az Egri óráskönyv, és Johann Wolfgang Goethe: Iphigenie című művének a szerző által Pyrkernek dedikált példánya is. A Magyar Országos Levéltárban található kamarai leltár szerint a könyvgyűjtemény 4597 kötetből állt, a Magyar Királyi Udvari kamara által az egyházmegyei könyvtárnak jegyzőkönyvileg átadott könyvek száma viszont 5276 kötet volt. Sugár István szerint *„Kétséget kizáróan az utóbbi adatot kell helyesnek elfogadnunk.”*²²⁴

Szemecskey József könyvtáros idején az ott kisegítőként dolgozó Kolonits János szabómester az italozásaihoz úgy teremtette elő a pénzt, hogy könyveket adott el olcsón az állományból. Az eset során 147 mű került ki a könyvtárból 240 kötetben. Tettét 1850. szeptember 30-án írásban is elismerte: *„Alábbírott elősmérem, hogy sok kárt tettem a Megye Könyvtárának, kétszázdarab könyvnél többet el hordottam titkon abból. De bánva tselekedetemet, és lelkiismeretemre vévén e dolgot, igyekezni fogok, hogy a könyvek az jövőendő Érsek Ö Extellentijának bėjöveteléig visszahelyeztessenek. Irám Egerben 30ik Septemberben (sic) 1850. Kolonits János mp.”*²²⁵

1851-ben Albert Ferenc lett a bibliotéka könyvtárosa, aki Vahot Imre 1854-ben megjelent városismertetése szerint: *„nagy szorgalommal és szakértőleg kezdé meg, és folytatja az összeíratlan egyharmadrésznek alapczímtárát, e mellett a ritka könyvek s a kézirati munkák czímtárán is dolgozik.”*²²⁶

1853-ban megcsodálta a könyvtárat Toldy Ferenc is, aki arról egyebek mellett az írja, hogy *„Nyitva naponként télen 9 — 12-ig és 2*

²²² VAHOT Imre 1846. 7.

²²³ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. márczius 24. 90.

²²⁴ SUGÁR István 1987. 141–142.

²²⁵ EFL. AN. Lycæi bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. nélkül. Alázatos jelentés az egri érsekmegyei könyvtár állapotáról és rendezéséről 1855.

²²⁶ KUBINYI Ferenc–VAHOT Imre 1854. 47.

— 5-ig, nyáron 8 — 12-ig és 2— 6-ig. A fő szakok gazdagon ellátvák illető classicusaikkal.”²²⁷

Albert 1855. július 15-én részletes tájékoztatást adott a könyvtár állapotáról. Ehhez 23 mellékletet is csatolt. Elemezte a főpapi hagyatékot, kigyűjtötte, hogy az Eszterházy-féle gyűjtemény 10.689 kötetében van posessori bejegyzés, kimutatást készített a kötetlen kiadásokról, a hiányokról, a kint lévő munkákról stb. is. Arról is tájékoztat, hogy 1855-ig 822 munka (2905 kötet) vészett el a könyvtárból. Ezek közül 147 munka 240 kötetben a már említett Kolonics József révén, amelyek többsége szépirodalmi mű. Javaslatot tett Bartakovics Béla érseknek egy könyvtári alapszabály létrehozására, amely kimondaná, hogy tilos kölcsönözni kéziratokat, ősnymtatványokat, sorozatokat, kézikönyveket stb.. Meghatározta volna a kölcsönzési időt, mert 1855-ben 113 munka 246 kötete volt csaknem egy évtizede kölcsönadva, s visszaszerzésükre nem sok remény volt. Kiterjedt arra is a figyelme, hogy jó lenne „tudományszakonként” legalább egy folyóirat megrendelése. Jelezte, hogy betelt a könyvtárterem és újabb férőhelyre lenne szükség.²²⁸ Ez 1860-ban valósult meg, amikor a bibliotéka egy „célyszerűen felszerelt” helyiséggel bővült. Az érsek a barokk könyvtárterem emeletén biztosított helyet az újabb gyarapodásoknak, „Most az új teremben 10,531 munka van felállítva 12,155 kötetben.”²²⁹

1859-ben „Az egri érseki könyvtár közelebb a Makári-féle magánkönyvtár megvásárlása által értékes gazdagodást nyert. Makári György, meghalt 1857. novemberben, az egri lyceum magyar nyelv- és irodalom tanára, s szorgalmas író volt. Könyvgyűjteménye kiválóan gazdag philologiai művekben. Hátrahagyott irományai közt Horác ódái I. és II-ik könyvének magyar mértékes fordítása is találatott. Mint hallatszik, e kézirat a magyar akadémiának küldetik meg.”²³⁰

1864-ben azt írja, hogy a munkája során egyebek mellett azt állapította meg, hogy „Azon számos könyvről – mennyiségük a 11.000-et felülhaladja –, melyekkel a nagy Eszterházy püspök halála óta 1852-ig a könyvtár szaporodott vala, kevésbé volt gondolkodva. Felállításukban

²²⁷ TOLDY Ferenc 1853. 518.

²²⁸ ANTALÓCZI Lajos 1989. 23–24.

²²⁹ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmezei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. május 12. 146.

²³⁰ Az egri érseki könyvtár... In: Budapesti Hírlap 1859. október 1. 2.

*semmi elv nem volt követve, lajstromuk teljesen hiányzott. Kötelességem szerint hozzáfogtam e hiányok kipótlásához (...)"²³¹ E nagy és szép növedéknek helyes felállítása és kellő lajstromozása 9 évi folytonos munkát vett igénybe, (...)*²³²

Szintén 1864-ben írta, hogy „Könyvtárunk (...) összesen 31331 munkát számlál, mely 45449 kötetbe van foglalva; ezek közt van: ősnymat: 95 munka 96 kötetben és kézirat: 372 munka 397 kötetben. (...) könyvtárunkban 38 nyelv van képviselve, azonkívül birjuk a miatyánkot 625 nyelven és tájejtésen nyomtatva. (...) Mi pedig a magyar könyvek számát illeti, (...) a magyar irodalom könyvtárunkban eredetileg csak 251 kötetbe foglalt 224 munka által volt képviselve, most benne már 5382 kötetbe foglalt 4077 magyar munkát számlálunk.”²³³

A könyvek szakterületek szerinti megoszlásáról Albert a következő adatokat közli:²³⁴

szak	művek száma	kötetek száma
hittudományi	9345	12949
jogtudományi	5316	6292
orvostani	851	875
történettudományi	4674	8371
bölcsészettudományi	2831	3662
nyelvészet	7730	11616
vegyes tartalmú	416	1503
ritkább nyelven írott	168	226

A főpásztor „Zsisvay Márton egri plébános, Fejér János cz. kanonok, Dinkay Pál főesperes, Goczigh Károly és Makáry György tanárok hátrahagyott könyvtáraiból a javát készpénzen megvétetni, s azonkívül saját jeles könyvtárának nagyobb részét is a megyei könyvtárnak ajándékozni s azonnal átengedni kegyeskedett. Ezenkívül Perger János prépost

²³¹ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. március 3. 67.

²³² ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. március 24. 91.

²³³ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. március 24. 91.

²³⁴ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. március 24. 90.

s kanonok, Naidhart Antal, érde. érseki jószágigazgató, Dobrányi Ignác, Eger város főorvosa s az egri kaszinó-egylet könyvajándékokkal kedveskedtek könyvtárunknak."²³⁵

Albert Ferenc 1864-ben azt írta, hogy a könyvtár duplumai „*részint az érsekmegyei plébániákon található könyvgyűjtemények növesztésére, részint pedig hazánk egyes tudományos testületei vagy nagyérdemű jeles tudósai számára csere- vagy ajándéktárgyul szánvák, a mint hogy felerésze ily czélokra már is felhasználtatott.*”²³⁶

1865-ben (*Az egri érsekmegyei könyvtár,*) melynek könyvkincse, nmlgu főpásztorunk kegyes gondoskodása következtében folyton növekszik, legközelebb némi nevezetesebb ajándékokban részesült, melyekről e lapokban említést tenni kötelességemnek tartom. Ugyanis először szíveskedett a városunkban alakulófélben létezett, de most feloszlott orvosi egylet mindazon természet- és orvostani folyóiratokkal és könyvekkel kedveskedni könyvtárunknak, melyeket az egylet fennállása rövid ideje alatt beszerezett vala. Másodsor szíveskedett főtisztelendő Danielik János prisztinai v. püspök és egri éneklő-kanonok úr ő méltósága a következő húsvéti ajándékokkal meglepni a könyvtárt, u.m. 1-ör ő szentségének IX. Pius pápának arczképével, »Benedicat vos Deus et custodiat« sajátkezű aláírásával ; (...) 3-szor nagyszerű és nagy műbecsü aczélmetszet-gyűjteménnyel, mely ő szentsége parancsából Danielik püspök úr ő mlgának ajándékozott 1864. april 26-án Rómában.” (...) — A nméltgu főpásztorunk kegyadományai százakra, sőt ezekre menvén, ezeket ez alkalommal részletesen nem sorolhatom elő, csak annyit említek meg, hogy csak a folyó év kezdete óta is már 75 remek uj munkával kegyeskedett ő exctiája gazdagítani könyvtárunkat, többi közt a következő remekművekkel is (...).”²³⁷

²³⁵ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. május 12. 146.

²³⁶ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. március 24. 91.

²³⁷ ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1865. április 20. 143.

23. kép.

Szepesy Ignác (1780–1838) egri kanonok, a könyvtár olvasótermének és a vendégkönyv bevezetésének ötletgazdája.

24. kép.
Pyrker János László (1772–1847) egri érsek.

25. kép.
Bartakovics Béla (1792–1873) egri érsek.

A Naidhart–könyvtár és a Balássy hagyaték közötti évek (1866–1897)

Bartakovics Béla érsek 1866-ban megvásárolta a könyvtár számára az akkor elhunyt Naidhart Antal egri érseki jószágigazgató 4200 műből álló 5409 kötetes könyvtárát,²³⁸ amelyért 400 Ft-ot fizetett.²³⁹ Az érsek úgy rendelkezett, hogy a megvétellel keletkezett duplumokat, és a már meglévő egyéb fölös példányokat el kell adni. A befolyt összeget könyvek vásárlására fordították.²⁴⁰ Az állomány a 19. század második felében ezen kívül egyebek mellett Bartakovics Béla érsek 4768 művet 5577 kötetben magába foglaló könyvgyűjteményével, Danielik János, Tárkányi Béla stb. könyvhagyatékával gyarapodott. Külön említést érdemel Zsasskovszky József könyvgyűjteménye, amely egyházi zenével foglalkozó művekből állt. Ebből az időből könyvtári segéderő alkalmazásáról is van adat. Hladon Márton a szabadságharc egykori honvédje 1868-tól kezdődően „6 évig volt könyvtáriszolga.”²⁴¹

Albert Ferenc szerint Bartakovics Bélának az egri érsekség élén eltöltött időszaka oly mértékben könyvtártörténeti jelentőségű, hogy „könyvtárunk második alapítójául méltán tekinthető.”²⁴² Az 1867. január 9-én Bartakovics-hoz intézett levelében írta: „Midőn Nagyméltóságod a lyceumi könyvtárt kegyes figyelmébe méltóztatott méltatni e gyűjtemény 28.000 kötetből állott (...) Most a kötetek száma 54.000-re szaporodott fel.”²⁴³ A főpásztor révén került az állományba egyebek mellett Mikes Kelemen Törökországi leveleinek eredeti példánya és a Béldi–kódex is.²⁴⁴ Tüskés Gábor 2011-ben a Mikes Kelemen évforduló kapcsán széleskörű kutatásokat végzett a kézirat Egerbe kerülésének okáról, módjáról. Összegzése szerint az „A kutatás eredménye, hogy Bartakovics Béla nem vétel vagy elajándékozás útján jutott a Törökországi levelek kéziratához, hanem úgy, hogy az érsek elengedte Toldynak a vele szemben fennálló adósságát a kézirat átengedése

²³⁸ Jegyzékét lásd EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 115/1867.

²³⁹ HAYNALD Lajos 1873. 28.

²⁴⁰ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 153/1867.

²⁴¹ Egri Híradó, 1894. december 11. 4.

²⁴² ALBERT Ferenc: Az egri érsekmegyei könyvtár. In: Eger című lap, 1864. február 11. 42.

²⁴³ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 115/1867.

²⁴⁴ ANTALÓCZI Lajos 1993. 56., 58.

fejében. Megszerzése szorosan összefügg Toldy könyvtárának évekig húzódo, végül azonban megghiúsult eladási tervével.”²⁴⁵

1868-ban az Erdélyi Múzeumegylet bibliotékájának állománya „*adományozás útján 933 kötettel és 102 füzettel, csere útján az egri érseki könyvtár duplumaiból 31 kötettel (...) növekedett.*”²⁴⁶

Ugyanebben az esztendőben írta Albert Ferenc azt, hogy a könyvtárnak nincsen állandó bevétele, „*jelenleg e tekintetben egyedül nmlgu²⁴⁷ érsek úr kegyelmére van utalva*” a bibliotéka.²⁴⁸ Egy 1874-ben keletkezett irat szerint Bartakovics Béla érsek, aki „*az egyházmegyei könyvtár részére számos becses munkát szerzett, ugyanannak alapjára végrendeletében 2000 frt tőkét hagyományozott.*”²⁴⁹

1890-ben Szmrecsányi Lajos kanonok a bibliotéka felügyelője azt írta dr. Samassa József érseknek, hogy „*a könyvtár fölös példányainak elárúsításából befolyt tiszta jövedelem címén háromszázötven (350) forintot vettem át a nevezett könyvtárnoktól,²⁵⁰ melyet egy tiszteletteljes kérelemmel van szerencsém ezennel Excellenciádhoz betérjeszteni, hogy azt az egyházmegyei alapítványi hivatal által a lyceumi könyvtár ipartókéje címén kegyesen tőkésítetni méltóztatnék.*”²⁵¹ Egy 1897-es kimutatásban, „*lyceum könyvtár alap*” szerepel 2766 Ft összeggel,²⁵² amelyből ugyanebben az esztendőben 200 Ft-ot az új könyvvállványok költségeire használtak fel.²⁵³ A pénz az Ájtatos Alapítványi Hivatalnál az Egyházmegyei Takarékpénztár elődjénél volt elhelyezve. Az 1920-as évek első felében a készpénz mellett hadi kölcsönök, értékpapírok, valamint Egyházmegyei Takarékpénztári részvények is fel vannak tüntetve a könyvtár-alap éves elszámolásában.²⁵⁴ Az 1928. évre vonatkozóban azonban már csak az utóbbi szerepel.²⁵⁵

²⁴⁵ TÜSKÉS Gábor 2011. 427.

²⁴⁶ Egyletek és társulatok. Könyvtárnoki jelentés az erdélyi múzeumegylet ez évi nagygyűlésén. In: Budapesti Közlöny, 1869. március 23. 844.

²⁴⁷ nmlgu = nagyméltóságú

²⁴⁸ ALBERT Ferenc 1868. 127.

²⁴⁹ EFL. AN. Lycae aedificium 1871–1889. rsz. 2502. irsz. 1731/1874.; HAYNALD Lajos 1873. 30.

²⁵⁰ Utalás Michalek Manóra.

²⁵¹ EFL. AN. Lycae bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 179/1890.

²⁵² EFL. AN. Lycae aedificium 1890–1902. rsz. 2503. irsz. 1455/1897.

²⁵³ EFL. AN. Lycae bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1456/1897.

²⁵⁴ EFL. AN. Lycae bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1990/1922.

²⁵⁵ EFL. AN. Lycae aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 3410/1929.

1872-ben „A főtitkár jelenti, hogy az Akadémia könyvküldeményeiről vételi elismerő – részint köszönő – iratot küldöttek a következők: (...) az egri érseki lyceum (...)”²⁵⁶ Szintén az Akadémiai Értesítőben olvasható, hogy „Az 1891-iki Akadémiai kiadványokat általán-összeg fejében eddig a következő iskolák és könyvtárak kérték:(...) Eger: Érseki joglyceum. – Egri érsekmegyei könyvtár (...)”²⁵⁷

A királyi tanfelügyelővé kinevezett Albert Ferenc után Stephanszky Sándor lett a könyvtáros. A könyvtár átvételére azonban csak évekkel később kerülhetett sor, „mert sok majd készpénzen szerzett, majd ajándékba kapott, majd a' boldogult érsek és több kanonok után a' lyceumra maradt munka még rendezve,... és elhelyezve nem volt; részint pedig mert a könyvek igen gyakran nem találhatók meg azokon a helyeken, melyekre a létező cathalogus utal.”²⁵⁸

1876-ban dr. Samassa József érsek 200 Ft-ot adott a könyvtárnak. Az összeg felhasználására vonatkozó iratok sajnos csak részben maradtak fenn. Az utolsó elszámolásban feltüntetett több, mint 50 Ft ellenértékeként különböző összegű kiadások szerepelnek, köztük a következő tételek: „3.c/ képviselőházi iratoknak az indóházból elhozatálára,... A pakolási és Pestről Egerig elszállítási költségeket (10 frt) Babics János kanonok sajátjából fedezte; e czímen mi sem költetett el... 6.f/... Az akadémia kiadványaira, melyekre három évi időtartamra aláírtunk ez idén...7./ Előfizetés a Budapesti Szemlére a másik félévre...8./ A Századunk c. folyóiratra.”²⁵⁹ 1876-ban írta Trefort Ágoston vallás – és közoktatásügyi miniszter dr. Samassa József érseknek azt, hogy „A magyar nemzeti muzeum Széchényi-országos könyvtára”-nak fölös példányai kigyűjtésre kerültek, és a hazai könyvtárak hiányainak pótlására lesznek felhasználva. Leveléhez azzal mellékelte ezek első jegyzékét, hogy jelöljék meg a szükséges könyveket, amelyeket készpénzért lehet megvásárolni, vagy cserepéldányokat lehet felajánlani értük. „A kívánt jegyzék a nemz. Muzeum igazgatójának Pesten rövid úton átadatott.”²⁶⁰ A megvásárolt könyvek

²⁵⁶ Akadémiai Értesítő 1872. 1. sz. 199.

²⁵⁷ Akadémiai Értesítő 1891. január 15. 62.

²⁵⁸ EFL. AN. Lycaei miscellanea 1871–1898. rsz. 2514. irsz. 724./1875.

²⁵⁹ EFL. AN. Lycaei aedificium 1871–1889. rsz. 2502. irsz. 1869/1876.

²⁶⁰ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 8700/1876.

kifizetése még ugyanebben az évben megtörtént.²⁶¹ A következő jegyzék 1877-ben érkezett.²⁶²

Ugyanebben az esztendőben Stephanovszky Sándor könyvtáros javaslatot nyújtott be a könyvállomány új típusú jelzetekkel történő ellátására vonatkozólag.²⁶³ A könyvek gerincének felső részére két számjegy feltüntetését javasolta. A felső szám a mű, az alsó pedig a kötet sorszámát jelölné. Ezáltal a felső számból minden esetben megállapítható lenne, hogy az adott könyv hányadikként került be a könyvtárba. A másik szám arra vonatkozna, hogy az adott könyv hányadik kötete a műnek. A könyvek gerincének alsó részén a raktári jelzetet szándékozott feltüntetni. Dr. Samassa József érsek elküldte az előterjesztést Horváth Árpád egyetemi tanárnak,²⁶⁴ aki véleményében minden tekintetben ellenezte az elgondolást.²⁶⁵ A főpásztor azonban jóváhagyta Stephanovszky javaslatát.²⁶⁶ A könyvek elhelyezésének rendszeréről és más dolgokról is tájékoztat a bibliotékáról egy 1880-ban megjelent írás, amely a Magyar Könyvszemlében látott napvilágot. Ebben egyebek mellett az olvasható, hogy a barokk könyvtártermet *„nagyyszerűség tekintetében az országban csak a pannonhalmi könyvtár múlja felül. E teremben van körülbelül 35 ezer kötet nyomtatvány, mintegy 200 ősnymtatvány és vagy 250 kézirat elhelyezve. Ezenkívül még két kisebb teremben van körülbelül 20–25 ezer kötet nyomtatvány úgy, hogy a könyvtár összállományát 50–60 ezer kötetre tehetjük. A könyvtár élén főtisztelendő Stephanovszky Sándor tanár és könyvtárnok áll, ki a rendezést már évek óta nagy buzgalommal folytatja s valószínűleg az idén be fogja fejezni. (...) A könyvtár, a helyi viszonyokhoz képest, nem szakszerű, hanem a könyvek nagysága szerint van felállítva, s különös gond fordítatik arra, hogy az egyforma nagyságú könyvek, a tartalomra való tekintet nélkül, egymás mellé kerüljenek, s a könyvtárnak külsőleg is ízléses kinézése legyen. E rendszer (...) ma már elavult, (...) melyet aztán háromféle catalogus által úgymint: betűrendes, szakszerű és helyrajzi által igyekeznek*

²⁶¹ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1890/1876.

²⁶² EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1183/1877.

²⁶³ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 2645/1877. és 3190/1877.

²⁶⁴ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 2645/1877. A javaslat az EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. rsz. 3190/1877. alatt található.

²⁶⁵ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 3190/1877.

²⁶⁶ ANTALÓCZI Lajos 1993. 42.

ellensúlyozni. (...) a könyvtár általános jellegű, leggazdagabb azonban theologiai, philosophiai, jogtudományi, hazai történeti és csillagászati művekben. Rendesen a meghalt kanonokok könyvtáraiból és évi vásárlásokból gyarapodik. (...) Van a könyvtárnak rendes olvasó-szobája is, mely egyúttal a könyvtárnok rendes dolgozó helyisége.”²⁶⁷

A csillagvizsgáló 1877-ben készült leltárának végén a következő olvasható: „A csillagász régi lakásán. Tölgyfaszekrény, benne 278 könyv. A két mellékszobában duplumok a nagy könyvtárból a könyvtárnok gondozása alatt.”²⁶⁸ Samassa József érsek 1878-ban ezt írta Sivampel József líceumi gondnoknak: „utasítottam a lyceumi könyvtárnokot... hogy a rendezés alatt lévő nagy könyvtár duplicatumai – és csonka munkáinak ideiglenes elhelyezése végett is Nt. Urasággal értekeztek mely célra a torony valamelyik helyisége lesz talán minden költség nélkül házilag egyszerűen felhasználható.”²⁶⁹ A könyvtár duplumainak itt tárolására vonatkozóan 1892-ből is van adat.²⁷⁰

1879-ben „Reinprecht Sándor főhadnagy úr az egyházmegyei könyvtár részére egy Boszniából került, csinos kiállítású arab koránt volt szives beküldeni. Köszönet érte!”²⁷¹

1886-ban hunyt el Tárkányi Béla egri pap-költő, aki könyveit végrendeletileg a könyvtárra hagyta.²⁷²

Walla Károly tizzaszajoli lelkész 1888. szeptember 28-i levelében egyebek mellett az olvasható, hogy a helyi plébánia „kiseded könyvtára... részben az érseki lyceum könyvadományozásából alakult.”²⁷³ Ugyanebben az évben jelent meg a sajtóban: „Az egri érseki könyvtár ónémet kézirateit felsorolja és röviden leírja S. Singer a Germania utolsó füzetében (XXXII. p. 481). Mindössze tizenkét ónémet kézirat van itt, majd mind a XV. századból. Legérdekesebb az I. számú, mely Wolfram Wilehalm cz. eposzát, Ulrich von dem Türllein és Ulrich von Túrheim folytatásaival, és a X. számú, mely Hartmann Gregorius-legendáját tartalmazza.”²⁷⁴

²⁶⁷ Az egri érseki könyvtár... In: Magyar Könyvszemle, 1880. I. füzet (Jan.–Febr.) 186–187.

²⁶⁸ EFL. AN. Lycaei miscellanea 1871–1898. rsz. 2514. irsz. 165/1878.

²⁶⁹ EFL. AN. Lycaei miscellanea 1871–1898. rsz. 2514. irsz. 165/1878.

²⁷⁰ EFL. AN. Lycaei miscellanea 1871–1898. rsz. 2514. irsz. 6198/1892.

²⁷¹ Reinprecht Sándor főhadnagy... In: Eger című lap, 1879. február 20. 60.

²⁷² (Tárkányi végrendelete). In: Budapesti Hírlap, 1886. február 28. 4.

²⁷³ Bibliotheca parochialis et dioecesisana 1885–1919. EFL. AN. rsz. 1835. irsz. 4753/1888.

²⁷⁴ Az egri érseki könyvtár... In: Egyetemes filológiai közlöny, 1888. 333.

dr. Samassa József érsek kötelességeinek lelkiismeretes teljesítéséért és tudományos tevékenységéért Michalek Manót nevezte ki Stephanovszky Sándor utódjának (1889). Babics János és Szmrecsányi Pál kanonokok adták át az új könyvtárosnak a bibliotékát, akik a dr. Samassa József érsekhez intézett levelükben azt írták, hogy „a könyvtár új rendezése befejeztetett.”²⁷⁵

Michalek 1893-ban két kötetben kiadta a könyvtár „szakszerű címjegyzék”-ét, amely az állományt 1890 végéig foglalja magába.²⁷⁶ A kiadás költségeihez hozzájárult Stephanovszky Sándor is.²⁷⁷ A továbbiakban még két pótkötet is megjelent, amelyekbe az újabb gyarapodások kerültek be.²⁷⁸

1893-ban eladásra került Kossuth Lajos 4299 kötetből álló könyvtára.²⁷⁹ A korabeli sajtó szerint „Samassa József egri érsek ur a nevezett könyvtárt meg akarta szerezni az egri lyceumi könyvtárnak. Igért érte 22,000 frtot két héttel előbb, mint a hogy a tényleges vétel a nemzeti muzeum számára létre jött. ...”²⁸⁰

Szintén 1893-ban az Eger című lap Bars nevű cikkírója javaslatot tett egy Egerben felállítandó népkönyvtárnak a létrehozására. Ennek alapját az egyházmegyei könyvtár duplum példányaiból kívánta létrehozni.²⁸¹ Az elgondolás nem valósult meg.

Michalek Manó 1894-ben azt írta, hogy „1890 vége óta, meddig könyvtárunk szak-címjegyzéke terjed, Babics, Györgyeni, Zsendovics elhalt kanonokok hagyatékából s más úton bekerült nyomtatványokban és kéziratokban a mai napig mintegy 3500 munkával 4300 darabbal szaporodott a könyvtár.”²⁸²

1895-ben a honfoglalás ezeréves évfordulójának megünneplését szervező megyei bizottság felvetette egy 5000 Ft értékű egri nyilvános könyvtár létrehozását. Erről az volt a vélemény, hogy az egyház-

²⁷⁵ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 527/1889.

²⁷⁶ MICHALEK Manó 1893.

²⁷⁷ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1482/1893.

²⁷⁸ MICHALEK Manó 1894.; MICHALEK Manó 1900.

²⁷⁹ SULICA Szilárd: A múzeumi levéltár és legújabb gyarapodásai. In: Magyar Könyvszemle 1925. 126.

²⁸⁰ A Kossuth-könyvtár... In: Religio, 1894. 1. félév 1–2. sz. 16. Részletesebben lásd SZECSKÓ Károly 1998.

²⁸¹ Nyilvános könyvtárak. In: Eger című lap, 1893. június 6. 180–181.

²⁸² EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 573/1894.

megyei könyvtár „főlölegessé szükségtelessé teszi az új könyvtár felállítását.”²⁸³

Szintén 1895-ben főpásztori rendelkezésre lépéseket tettek a könyvtár tűzkár elleni biztosítása érdekében.²⁸⁴

1896-ban ismét megtelt az addigi utolsó üres polc is, ezért új állványokat rendeltek. Michalek Manó mintának a meglévőket jelölte ki azzal, hogy bár ezek „*hajtott tetővel vannak ellátva,*”²⁸⁵ az újaknak egyenes teteje lesz. Az árajánlatok közül a Pap Józsefé volt a legkedvezőbb,²⁸⁶ de mivel Mondok György közismerten jó munkát szokott végezni, ő kapta a megbízást. Nyolc darab könyvállványt rendeltek tőle²⁸⁷ – darabonként kilenc állítható polccal – amelyek 1897 márciusára készültek el.²⁸⁸

1897-ben került be a bibliotékába Balássy Ferenc könyvhagyatéka, amely 1150 kötetből állt.²⁸⁹ Szintén ebben az esztendőben került a könyvtár állományába a sziámi király ajándéka.²⁹⁰

²⁸³ Hát van Egerben könyvtár? In: Egri Híradó című lap, 1895. április 20. 1.

²⁸⁴ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 227/1895.

²⁸⁵ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 6283/1896.

²⁸⁶ A könyvállvány tervének fotóját lásd a képek között.

²⁸⁷ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 5507/1896.; 1676/1897. és 1207/1898.

²⁸⁸ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 1353/1897.

²⁸⁹ A könyvek beszállításáról készült számla fotómásolatát lásd a képek között.

²⁹⁰ Erre vonatkozólag lásd még a Chulalongkorn király ajándékától a Skóciába küldött könyvmásolatig című fejezetet.

Az egyházmegyei könyvtár pénztárának állandó terhe:		
A könyvtárosolga évi fizetése		63
Ezen kívül a könyvtári olvasószoba felújítására juthatók kiadás, könnyebb szerzésre és kiterjesztés kellene több kevesebb kiadást lenni. Ezen kiadásokra az előbbi évtizedekben át tett és megvalósították az 1872. év végével tett.		2154 24/2
Ezen pénztár évi bevételei:		
1.	210 Ft. fiz. földművelésügyi költség 6% kamata 8% adó levonással	9 76/2
2.	2231 Ft. szib. magántulaj. 6% kamata	433 88
Összesen:		443 64 1/2
Megjegyzés, hogy boldogult királyi Bartakovics Béla érsek ö. legja, ki az egyházmegyei könyvtár részére számos becses munkát szerzett, ugyanannak alapjáira végrendeletében 2000 Ft. tőkét hagyomá- nyozott. —		
Az illető alapítványi pénztárpánaszok nyomán hivatalosan Egerben 1874. március 7-én Szele Gábor alapítványi gondnok		

26. kép.

„Az egyházmegyei könyvtár pénztárának állandó terhe”
egy 1874-ben készült kimutatás szerint.

Egér 1897. Márcz 7

Számla Erséky Könyvtára részére
 Makláról bejárt könyvek és becsomagultam

10 darab könyvetek melyek
 az Egeri Könyvtárban fellel-
 hetek a
 a majinapon felvettém

15/-

Borhaty József

27. kép.
 Balássy Ferenc maklári plébános, MTA levelező tag
 könyvgyűjtésének a bibliotékába történt beszállításáról
 készült számla 1897-ből.

Eger 1891. Ápril 14

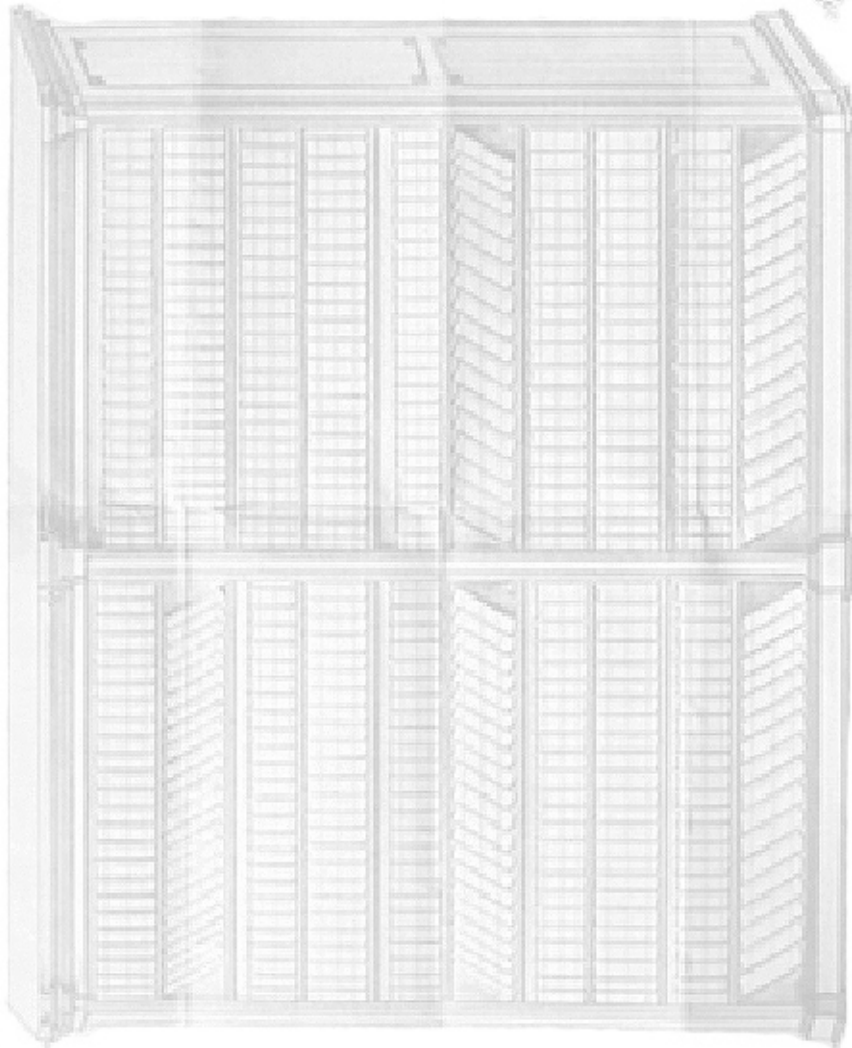
Számla Földirtó Néhay Kereskés részére
 Arvéd. Erín. Kereskésnek

Hagyatékából. 10 darab könyvetek
 Számla fellelhetem. Az Erséky László
 Könyvtára részére 5. koron

Kereskés Arvéd

Borhaty József

28. kép.
 Kerekes Arvéd könyvgyűjtésének a bibliotékába
 történt beszállításáról készült számla 1901-ből.

29. kép.
Papp József könyvállvány terve 1896-ból.

Eger 1896. Nov. 12

GALLASY JÓZSEF

asztalos üzlete és temetkezést rendező vállalata

Egerben, Mecskey-tér, 362 a vár kapu mellett.

Külsőig Számla

Az egri Erseki Lyceum részére

<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <p style="margin: 0;">AJÁNLOM</p> <p style="margin: 0;">ASZTALOS</p> <p style="margin: 0;">üzletemet</p> <p style="margin: 0;">GYORS, PONTOS</p> <p style="margin: 0;">és</p> <p style="margin: 0;">jutányos árak mellett</p> <p style="margin: 0;">mindennemű</p> <p style="margin: 0;">MUNKÁK</p> <p style="margin: 0;">elkészítésére</p> <p style="margin: 0;">EGERBEN</p> <p style="margin: 0;">vagy</p> <p style="margin: 0;">VIDÉKEN.</p> <p style="margin: 0;">—</p> <p style="margin: 0;">SZILÁRD MUNKAÉRT</p> <p style="margin: 0;">kezeskedem.</p> <p style="margin: 0;">—</p> <p style="margin: 0;">AZONKIVÜL</p> <p style="margin: 0;">ERECZ- és FAKOPORSÓK</p> <p style="margin: 0;">nagy rakítása.</p> <p style="margin: 0;">Valamint</p> <p style="margin: 0;">nagy vásárlásia</p> <p style="margin: 0;">mindennemű</p> <p style="margin: 0;">SZEMPŐDÉL,</p> <p style="margin: 0;">matrác, fejpárnák,</p> <p style="margin: 0;">SÍRKOSZORUK</p> <p style="margin: 0;">és egyéb</p> <p style="margin: 0;">temetkezési cikkeknél.</p> </div>	<p style="font-family: cursive;">A könyvtárban lévő könyv alvány szerint a mely 360^{mm} magas 200^{mm} széles és 35^{mm} mély méretű és állítható 9 polccsal. egy mintas. hajtott felével. 36/-</p> <p style="font-family: cursive;">happalig egyenes tetővel. 34/-</p> <p style="font-family: cursive;">happalig legatöbbi is 4 ilyen egy sorné ként akkor Darabonként. 32/-</p> <p style="text-align: right; font-family: cursive; font-size: 1.5em; margin-top: 20px;">Gallasy József</p>
--	---

K. M. D. Eger, 1896. 65.

30. kép.
Galassy József árajánlata a könyvállványok elkészítésére 1896-ból.

31. kép.

Boldog IX. Piusz pápa, aki Danielik Jánosnak acélmetszet gyűjteményt ajándékozott, amely a könyvtárba került.

32. kép.
Samassa József (1828–1912) egri érsek, bíboros.

A kötelespéldányoktól a bezúzásra ítélt könyvekig (1898–1944)

Az érsek egyik 1898-ban kelt levelében úgy intézkedett, hogy *„az egyházmegyei könyvtár gyarapítása érdekében ezennel elrendelem, hogy a lyceumi nyomdában sajtó alól kikerülő minden lapból, folyóiratból, füzetes vagy könyv kiadványokból egy-egy ingyenes példány a könyvtárnoknak által adassék.”*²⁹¹

Michalek Manó könyvtáros 1900-ban azt írta, hogy *„1894 elejétől meddig a nyomtatásban kijött szakkatalógusok terjednek, 4336 kötet került be a könyvtárba.”*²⁹² Ugyanebben az évben Mondok asztalos három darab könyvvállványt készített a bibliotéka részére.²⁹³

1900-ban jelent meg először a Magyar Minerva a *„Magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve”*. Ebben egyebek mellett a következő olvasható a könyvtárról: *„Használók számára szükség szerint nyitva. Kikölcsönzés is van ismert egyéneknek. A könyvtár más helyekre is küld ritkább, értékesebb munkákat érseki engedély mellett. Évi javadalmazását, mely a szükséghez képest változik, a könyvtári alaphól kapja.”*²⁹⁴

1904-ben, de szintén a Magyar Minervában jelent meg a bibliotékáról, hogy *„Az olvasóterem, julius és augusztus hónapok kivételével, mindig nyitva áll s mindenki használhatja. Megbízható egyének térítvény ellenében kölcsön is kapnak könyveket.”*²⁹⁵

1907-ben a vármegyei törvényhatósági közgyűlés – a vonatkozó belügyminiszteri rendelet értelmében – egy saját könyvtár alapításáról határozott, és úgy döntött, hogy azt Egerben hozza létre. Mivel erre a feladatra nem volt pénzügyi fedezet, Majzik Viktor alispán dr. Samassa József érsekhez fordult, hogy a Főegyházmegyei Könyvtár duplumaiból kaphatna-e a létesítendő könyvtár céljára. A főpásztor teljesítette a kérést. Az alispán levelében egyebek mellett azzal köszönte meg az ajándékozást, hogy *„több mint 200 olyan értékű könyv birtokába jutott ezáltal könyvtárunk, melyeket a törvényhatóságnak*

²⁹¹ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 2836/1898.

²⁹² EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 489/1900.

²⁹³ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. i rsz. 677/1900. és 1324/1900.

²⁹⁴ MAGYAR MINERVA 1900. 131.

²⁹⁵ MAGYAR MINERVA 1904. 215.

vagy csak nagyobb áldozatok árán, vagy egyáltalán nem lehetett volna a könyvpiaczon beszerezni.”²⁹⁶

A könyvtár legkésőbb 1910-től részt vett a könyvtárközi kölcsönzésben.²⁹⁷

1911-ben Huttkey Lipót jogakadémiai tanár, az egyházmegyei könyvtár segédkönyvtárosa, jogakadémiai hallgatóknak, majd tanítóképzős növendékeknek tartott előadást a könyvtárban. Bemutatta és szakszerű magyarázatokkal ismertette a gyűjtemény unikumait, legszebb kódexeit, ősnymtatványait, majd befejezésül Mikes Kelemen eredeti kéziratáról beszélt.²⁹⁸

*„Szokatlan alakú, színes falragaszok hozzák tudomására a közönségnek, hogy pünkösdi vasárnapján nyomtatvány–kiállítás lesz Egerben, a város közházának dísztermében. A Magyarországi Könyvnyomdászok Szakköre rendezi a kiállítást ... Egyrészt a magyar nyomdászat produktumait mutatja be a legegyszerűbb üzleti nyomtatványoktól kezdve, ... egész a művészi kivitelű színnyomatokig. Másrészt a könyvnyomtatás fejlődés–menetét tárja az érdeklődő elé az ősnymtatványok kezdetleges példányaitól, az ízlés és csín mai műremekeiig. ... Az egri líceumi könyvtár ősnymtatványait pedig most válogatja össze Huttkey Lipót, dr. jogakadémiai tanár, könyvtárnok és vasárnap d. u. 5 órakor fogja bemutatni és ismertetni a Líceum nevezetességeinek megtekintése után.”*²⁹⁹

1912-ben elhunyt dr. Samassa József érsek. Azzal hagyta könyvtárát a bibliotékára, hogy az ott egy példányban már meglévő könyveket a papnevelő intézet könyvtárának ajándékozza.³⁰⁰

1913. január 8-án jelent meg a helyi sajtóban: *„érsek–főpásztorunk.. Huttkey Lipót dr., jogakadémiai tanárt egyházmegyei alkönyvtárosa*

²⁹⁶ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioecesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 1884/1907. 4322/1907.; 5456/1907.

²⁹⁷ Lásd a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem 1910-ben kelt könyvtárközi kéréséről készült fotót a képek között.

²⁹⁸ Előadások a líceumi könyvtárban. In: Eger című lap, 1911. május 27. 4.

²⁹⁹ Erről az Eger című lap 1911. június 7-én kiadott számának 3–4. oldalán az jelent meg, hogy A „Pünkösdi vasárnapján, a közönség élénk érdeklődése mellett folyt le a nyomtatvány–kiállítás Egerben, melyet a Magyarországi Könyvnyomdászok Szakköre rendezett az egri könyvnyomdák bevonásával, a város közháza dísztermében...Délután 5 órakor a líceumi könyvtárban Huttkey Lipót dr. jogtanár másfélórát tartó tudományos szakelőadás keretében mutatta be a könyvtárban őrzött ősnymtatványokat...”

³⁰⁰ SZECSKÓ Károly 2012. 86.

tisztétől saját kérelmére felmentvén, helyébe Leskó József karkáplánt nevezte ki alkönyvtárossá.”³⁰¹ A tényleges ok azonban az volt, hogy Huttokay méltatlanná vált munkájának ellátására.

Michalek Manó halála után (1915) Leskó lett a könyvtáros. Nehéz helyzetben volt, mert karkápláni szolgálatot is ellátott, és heti 20 órában hittanári kötelezettségének is eleget kellett tennie. Huttokay Lipót távozása után hiányokat talált a könyvtárban.³⁰² Az eltulajdonított könyvek között ősnymtatványok, valamint régi magyar nyomtatványok is voltak. Magának Huttkaynak a nevéen több mint száz kötet volt a nyilvántartás szerint. Az idők során egyébek mellett 18 kötet ősnymtatványt, 31 kötet 1711 előtt megjelent nyomtatványt és a Béli kódexből 35 levelet tulajdonított el. A művek visszaszerzésére, illetve a keletkezett károk enyhítésére még Huttokay halálakor is kísérletet tett az egyházmegye, de a volt segédkönyvtáros vagyontalanul hunyt el.³⁰³ 1937-ben a kiküldött bizottság azt írta Huttkayra vonatkozóan, hogy „a katalógusokban eszközölt törlések és megtévesztésre szánt bejegyzések, ... arra a felvetése jogosítanak, hogy ezek a ... tervszerűséggel összeválogatott, a könyvpiacra pedig jó vevőkre talált értékek csak lelkiismeretlen kezeléssel veszhettek el.”³⁰⁴

1914 decemberében „Leskó József alkönyvtárnok a M. Tudományos Akadémia könyvkiadóhivatalának a folyó évre szóló pártoló tagsági illetményé”-nek fejében, valamint annak postai költségéért 25 korona 10 fillért fizetett.³⁰⁵ A pártoló tagság még 1930-ban is fennállt.³⁰⁶

A Tanácsköztársaság idején 1919. március 24-én államosították a könyvtárat, és az Érseki Líceum Múzeumának anyagát. Az erről készült „Jegyzőkönyv Felvétellett Egerben 1919. március 24-én a líceumban levő képtárnak és régiségtárnak, valamint a könyvtárnak zár alá vétele alkalmával. Jelen voltak: az egri forradalmi tanács megbízásából dr. Kalovits Alajos kultúrügyi népbiztos és Kelemen Bertalan elvtársak, továbbá dr. Dambrowszky Imre líceumi gondnok és Leskó József könyvtárnok. dr. Kalovits Alajos előmutatván az egri forradalmi

³⁰¹ Egyházmegyei hírek. In: Eger című lap, 1913. január 8. 3.

³⁰² EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 4434/1.

³⁰³ EFL. AN. Líceumi gondnokság iratai. rsz. nélkül. irsz. 29/1936., valamint 30/1936.

³⁰⁴ EFL. AN. Líceumi gondnokság iratai. rsz. nélkül. irsz. 18/1937.

³⁰⁵ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioecisana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 6338/1914.

³⁰⁶ EFL. AN. Líceumi gondnokság iratai. rsz. nélkül. Az egri érseki lyceum 1930. évi költségvetése. irsz. 4/1930.

tanács megbízó levelét, úgy a képtárat és régiségtárat, valamint a könyvtárat köztulajdonnak jelenti ki, s azok helyiségeinek az ajtóit bezárván, a kulcsait magához veszi s az ajtókat lepecsételi. Egyben intézkedik, hogy úgy a 2.-ik emeleten levő képtár és régiségtár, valamint az 1. emeleten levő könyvtár pecsétjeinek sértetlen állapotban levő megtartása céljából egy-egy fegyveres őrszem állíttassék, akik az őrzést reggel 5 órától este 8 óráig teljesítsék.”³⁰⁷

1921-ben az MTA elnöke arra kérte az érseket, hogy a világháború idején olasz tulajdonba került két Corvina kötetért ajánlják fel a Dante-kódexet. Ennek ellenében az egyik Corvina kötet a Főegyházmegyei Könyvtár tulajdonába került volna. A könyvtárból Gerevich Tibor a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója még 1921-ben el is vitte a Dante-kódexet, de a csere nem jött létre.³⁰⁸

1922-ben az érsek ellentételezés nélkül juttatott könyveket a bibliotéka duplumaiból a budapesti tiszti kaszinó könyvtárának.³⁰⁹ Ugyanez ismétlődött meg az egyik szegedi rendház esetében is.³¹⁰ 1922-ben kelt Haág Ferencnek a Líceum kapusának díjlevele. Az ebben leírt kötelességeinek egyike a következőképpen lett meghatározva: *„A könyvtárat mikor szükséges kitakarítani (seprés, porolás); a könyvek kiverése és visszarakása körül segíteni; az olvasószobába mosdóvizet készíteni és ezekre vonatkozóan a könyvtáros utasítását követni.”³¹¹*

1923-ban dr. Böhm János kanonok 50.000 koronát ajándékozott a könyvtár állományának gyarapítására. A könyvek magas ára miatt azonban csak később került felhasználásra, addig pedig tőkésítették, hogy kamatozzon.³¹² Ambrus István ebben az évben írt jelentése szerint az állomány a század első évtizedeiben csupán néhány értékes kiadvánnyal gyarapodott. Akkor került a könyvtárba Stephanovszky Sándor könyvtári prefektus, Hován József egri kanonok, Rapaics Rajmund egri kanonok, Szele Gábor egri kanonok, Krassy Félix egri plébános, Samassa József egri érsek, Demkó György egri kanonok,

³⁰⁷ Közzéteszi KISS Péter 1986. 180–181.

³⁰⁸ SZECSKÓ Károly 1995.

³⁰⁹ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 3806/1922.

³¹⁰ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 3654/1922.

³¹¹ EFL. AN. Lycaei aedificium 1914–1923. rsz. 2505. irsz. 3466/1922.

³¹² EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1258/1923.

Katinszky Gyula szintén egri kanonok és Foltin János kanonok könyvgyűjteménye.

1924-ben Ambrus István a könyvtár prefektusa tűzifa utalványozását kérte az érsektől, hogy a könyvtáros a téli hónapokban is dolgozhasson. Ugyanekkor segéderőt is kért az elmaradt munkák elvégzéséhez.³¹³

1926-ban került a könyvtárba „*a középpatai esperesi kerület papjai által Bartakovics Béla egri érseknek felajánlott díszes Missale Romanum.*”³¹⁴

A Líceum 1930. évi költségvetése szerint a „*könyvtáros tiszteletdíja... 800 kor. jelenleg 12m³ fa az érsekségtől.*”³¹⁵

1931 januárjában a következő tábla került a könyvtár olvasótermének ajtajára: „*A könyvtáros hetenként hétfőn és csütörtökön, d.e. 11–12 óráig könyvtárórát tart, mely időben vagy ott az olvasóteremben, vagy a lakásán (földszint 23. szám alatt) található.*”³¹⁶ Ugyanebben az évben „*Molnár Kálmán dr. a líceumi könyvtárnak ajándékozta a przemysli Tábori Újság egy teljes példányát.*”³¹⁷

1933-ban lépett életbe a „*Szabályzat az egri érseki líceum gyűjteményeinek és termeinek ingyenes és beléptidíj melletti látogatásáról.*”

³¹⁸ Ennek 6. pontja szerint „*Amennyiben szakférfiak a könyvtárban, a múzeum gyűjteményeiben, vagy a csillagvizsgáló múzeumában tudományos tanulmányozást kívánnak végezni, ezt a portás, belépti jegy követelése nélkül, a múzeum őréhez, illetőleg a könyvtárnokhoz tartozik vezetni.*” A szabályzat 1. pontja szerint „*Az érseki líceumban a látogatók megtekinthetik a földszinten a lapidáriumot, az első emeleten: a dísztermet, a könyvtár nagy termét és a kisebb termet is (hol Mikes Kelemen kézírata van).*” A 4. pont szerint „*A vasárnapi ingyenes látogatási idő alatt a rendes évi költségelőirányzatban két alkalmi őrről kell gondoskodni, akiket a múzeum őre szemel ki.*”³¹⁹

³¹³ Uo.

³¹⁴ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1924–1975. rsz. nélkül. irsz. 4381/1926.

³¹⁵ EFL. AN. Líceumi gondnokság iratai. rsz. nélkül. Az egri érseki lyceum 1930. évi költségvetése. irsz. 4/1930.

³¹⁶ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 299/1931.

³¹⁷ Molnár Kálmán dr. a líceumi könyvtárnak ajándékozta a przemysli Tábori Újság egy teljes példányát. In: Eger című lap. 1931. december 25. 4.

³¹⁸ Közzéteszi KISS Péter 1986. 183–184.

³¹⁹ Uo.

Leskó Józsefnek nem sikerült visszaszerezni sem a Huttkay Lipót nevén nyilvántartott több mint száz kötetet, sem a Dambrowszky Imre pécsi egyetemi tanár által kikölcsönzött 78 kötetet. 1936-ban felmentették állásából azzal az indokkal, hogy elhanyagolta a könyvtárat, és kifogások merültek fel viselkedésére vonatkozóan. Leskó 1936. május 20-án terjedelmes levélben terjesztette elő válaszát: a hiányok nem az ő könyvtárosságának időszakában keletkeztek, és a kinevezését követően írásban kérte Huttkaytól a könyvek visszaadását, amelyek visszaszerzése érdekében jogi lépések megtételére nem volt felhatalmazása.³²⁰

Leskó után Ficzel Antal lett a könyvtáros. A főképtalan a bibliotéka átadásának és átvételének lebonyolítására 1936. április 18-án tartott tanácskozmányában egy 3 tagú bizottságot jelölt ki. E bizottság egyebek mellett azt is javasolta, „*hogy a nagykönyvtárban köröskörül védő rács készíttessék rézsodronyból, hogy a tömeges látogatás alkalmával a könyvekhez senki hozzá ne férhessen.*”³²¹ Május 13-án tartott tanácskozmányában „*A főképtalan a líceumi könyvtár átvétele és átadása előtt több rendbéli javaslatot terjesztett érsek úr ónagyméltósága elé, melyek foganatosítása nélkül gondolni sem lehet az ottani rend helyreállítására. Óexcellenciája 2647/1936.sz. leiratában a teendők sorrendjét következőképp állapítja meg:*

- 1./ A nagy könyvtárteremből a földönheverő könyvek a kiskönyvtárba szállítandók. A helyiségek a rendezés befejezéséig zárva maradnak, a látogatók részére csak a nagyterem nyitandó meg.*
- 2./ A kis könyvtár részére 12 könyvállvány készíttendő a földön heverő könyvek ezekben helyezendők el.*
- 3./ A Bartalos féle üvegszekrény a nagy könyvtár közepén helyezendő el és ebben lesznek elhelyezve a nagyértékű unikumok.*
- 4./ A könyvektől felszabadult olvasó szoba rendbe hozandó, 6 új székkal, egy mosdóval, villanyvilágítással ellátandó.*
- 5./ Egy szolgálka alkalmazható a líceumi költségvetés terhére.*
- 6./ Az olvasószoba fűtésére Óexcellenciája 60q. tűzifát ad.*
- 7./ További rendelkezésig a könyvbeszerzés szünetel.*

³²⁰ Részletesebben lásd KISS Adrien 2009. 169–170.

³²¹ EFL. AN. Líceumi gondnokság iratai. rsz. nélkül. irsz. 18/1937.

8./ *A duplumok eladása a most felhozott költségek fedezetül fog szolgálni, addig a költségek utalványozása végett a könyvtárnok forduljon az egyházmegyei hivatalhoz.*

9./ *A volt könyvtárnok kérdőre vonása a főképtalani bizottság feladata.*

Határozat

A leiratban foglalt rendelkezések foganatosítása végett a végzendő munkák költségvetésével együtt az ismertetett 2547/1936.sz. leirat kiadatik a főképtalani bizottságnak jelen határozat kíséretében.

A határozat még kiadatik:

1./ *Török Kálmán prealatus kanonok úrnak*

2./ *Venczell Ede prealatus kanonok úrnak*

3./ *Dr. Ivanovich Emil apát-kanonok úrnak*

4./ *Ficzél Antal érseki tanácsos, egyházmegyei könyvtáros úrnak.*³²²

Az olvasóteremben és a raktárhelyiségben „szerte heverő könyvek,” a kiskönyvtárban felállított 12 új könyvállványon kerültek ideiglenesen elhelyezésre. Valamennyit Herbály Lajos asztalos készíttette, és minden tekintetben a régebbi állványok szerint lettek kivitelezve. Szintén ő asztalokat, székeket javított és festett át, elkészíttette a barokk könyvtárterembe áthelyezett – Bartalos Gyula hagyatékából származó – üvegszekrénybe az új állványt. Ezen ősnymtatványokat, kéziratos köteteket, ritkaságokat állítottak ki.³²³ A „mosdófelszerelésért” a Faragó cégnek, székekért a Baranyay és Losonczy cégnek, „az olvasóterembe villanyfelszerelésért” a Rudlof cégnek utalványozott ki pénzt a Főegyházmegyei Hivatal.³²⁴ 1937 februárjától „Az olvasószoza kipadlózás után kifestve, villanyvilágítással, mosdóval felszerelve, kijavított és átfestett bútorokkal a kutatni vágyó közönség rendelkezésére áll.”³²⁵ Az átadás-átvételről készült jegyzőkönyv szerint „Az Érsek Úr Ő Nagyméltósága engedélyével beállított könyvtárszolga a könyvtárosoknak a munka terhes fizikai részében mindig rendelkezésre áll.” Szintén a jegyzőkönyv szerint a könyvtárral azonos emeleten található 44.

³²² Uo.

³²³ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1145/1937.

³²⁴ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1924–1975. rsz. nélkül. irsz. 7065/1936.

³²⁵ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1145/1937.

számú helyiség a rendbehozatal után a könyvtárba érkezett könyvek, valamint a duplumok, értéktelen művek elhelyezésére fog szolgálni. A könyvtár hiányait a jegyzőkönyv tételesen felsorolja, amely összegezve 222 mű volt 361 kötetben. A hiányok megállapítása a könyvtár teljes állományának kötetenkénti számbavételével történt meg.³²⁶ Ebben az évben készült el a bibliotéka szervezeti szabályzata,³²⁷ amelyet „a jelenlegi könyvtáros dicséretes szorgalommal s avatottsággal állított egybe.”³²⁸ Ficzel Antal egyebek mellett azt írta az 1937. évre vonatkozó éves jelentésében, hogy „A könyvtár hivatalos átadását előkészítő munkálatok befejeztével megtörtént... a hivatalos átvétel... A másodpéldányok a kipadlózott és teljesen rendbe hozott és kimeszelt 44 sz. raktár-szobában nyertek elhelyezést.”³²⁹ A már említett „könyvtárszolgá” a „terhes fizikai” munka elvégzésén kívül elsősorban a könyvek portalanításával foglalkozott.³³⁰

1937-ben a közgyűjtemények országos felügyelője arról tájékoztatta az érseket, hogy az egyházmegyei könyvtár részére is van lehetőség a közkönyvtár megjelölés használatának engedélyezésére. Válaszában az érsek kijelentette, hogy nem lát okot a könyvtár eddigi elnevezésének megváltoztatására.³³¹

Az érsek 1938-ban a könyvtárnak ajándékozta „Zakariás Ignác jegyzeteit 1633-ból,” egy ismeretlen szerző 1631-ből származó kéziratával együtt.³³²

1940-ben a fiú felsőkereskedelmi iskolának már minden évfolymán párhuzamos osztályok voltak. Az érsek „nemzeti szempontból való jelentősége miatt,” és mert az országban „a legrégebbi róm. kat. jellegű fiú felsőkereskedelmi iskola,”³³³ kiemelten fontosnak tartotta az intézmény fejlődésének biztosítását. Ennek érdekében további helyiségeket bocsátott annak rendelkezésére. Az erre vonatkozó utasítás több intézmény is érintett. Az első emeleten a 46. sz. helyiség, amely

³²⁶ EFL. AN. Líceumi Gondnokság iratai. rsz. nélkül. irsz. 18/1937.

³²⁷ A szervezeti szabályzat teljes szövegét lásd a függelékben.

³²⁸ EFL. AN. Líceumi Gondnokság iratai. rsz. nélkül. irsz. 18/1937.

³²⁹ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1935/1938.

³³⁰ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1924–1975. rsz. nélkül. irsz. 1514/1937.

³³¹ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1924–1975. rsz. nélkül. irsz. 1667/1937 ; EFL. AN. Líceumi gondnokság iratai. rsz. nélkül. irsz. 12/1937.

³³² EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 3067/1938. Ez ideig semmit sem tudunk arról, hogy honnan és mikor kerültek az érsekhez ezek a kéziratok anyagok.

³³³ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 3548/1940.

addig a könyvtár olvasóterme volt, a hittudományi főiskola használatába került át, a könyvtár pedig az 50. sz. helyiséget kapta meg helyette. Ficzel Antal 1940-ben azt írta, hogy a könyvtár olvasószobáját felsőbb rendelkezésre teológiai tanterem céljára kellett átadni.³³⁴ A cserébe kapott helyiségben azonban a legszükségesebb berendezési tárgyak elhelyezése is nehézkes, és a környező iskolai tantermek zaja zavarja a nyugodt munkát. A könyvtárat a nyitva tartás ideje alatt szinte mindig használják, különösen igaz ez a lengyel menekültekre.³³⁵ Frindt Jenő kanonok 1940 márciusában kelt jelentésében arról tájékoztatta az érseket, hogy „A könyvtár rendezése és a katalógus elkészítése serényen folyik, s ez évben befejezést fog nyerni.”³³⁶

Az 1942. évi jelentés szerint előrehaladott állapotban volt a század eleje óta történt gyarapodásokat tartalmazó anyag nyomtatásban történő megjelentetésének előkészítése. A lengyel tisztek naponta felkeresték a könyvtárat, de annak új olvasószobájában egyszerre csupán négy látogató számára volt hely, ezért előfordult, hogy ennél több olvasó egyidejű látogatása esetén nem mindenkit tudott fogadni a bibliotéka.³³⁷

Az „Egri Főegyházmegyei Könyvtár alap” éves elszámolásai szerint, a főpásztor és a főkáptalan a két világháború közötti időszakban szükség szerint együttesen támogatta pénzügyileg a könyvtár fenn tartását.³³⁸

Endrédy Vendel zirci apát 1943 decemberében Fejér György Codex diplomaticus című műve másodpéldányának eladását kérte a rend budai gimnáziuma részére, amelyhez az érsek 5000 pengős vételár ellenében hozzájárult. Az összeg felhasználásáról kikérte Ficzel Antal véleményét. Válaszában a könyvtáros azt írta, hogy az állományba szükséges művek elsősorban külföldön jelennek meg, de a háborús körülmények között nehezen szerezhetők be. Mivel könyvállványok hiányában elhelyezésükre alig van már hely, azt javasolta, hogy a könyvtár még szabadon álló területére négy könyvállványt készíttessen.

³³⁴ Uo.

³³⁵ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 2510/1941.

³³⁶ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 39/1940.

³³⁷ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 6097/1943.

³³⁸ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1145/1937.; irsz 4703/1942. sz.

senek, az esetleg fennmaradó pénzt pedig különösen nélkülözött művek beszerzésére fordítsák.³³⁹

1943-ban Czapik Gyula érsek többek között azt írta a zirci apátnak, hogy *„az egyházmegyei könyvtár, bár a régi szakirodalmak köréből kitűnően van felszerelve, tovább fejlesztése azonban a múlt század II. felétől kezdve erős hiányokat mutat.”*³⁴⁰

Ficzel Antal kérésére a főpásztor 1944-ben a szünidő tartamára 3 tanító alkalmazását tette lehetővé.³⁴¹

A zsidó szerzők által írt művek bezúzásra vonatkozó 10.800/1944. M.E. sz. rendelet végrehajtása során a bibliotékában 39 kötet olyan munkát találtak, amelyet az Egri Nyomda Rt.-be kellett elszállítani.³⁴²

A korabeli állapotok következménye volt egy könyvcseré elhalasztása. A korábban Egerben is tanított Pataki Vidor ciszterci tanárkönyvtáros a rend budapesti gimnáziuma tanári könyvtárának kért egy művet. Minthogy az több példányban volt meg, az érsek megfelelő cserepéldány ellenében teljesítette is volna kérését, de Ficzel Antal a bizonytalan szállítási körülmények miatt a csere háború utáni lebonyolítását javasolta.³⁴³

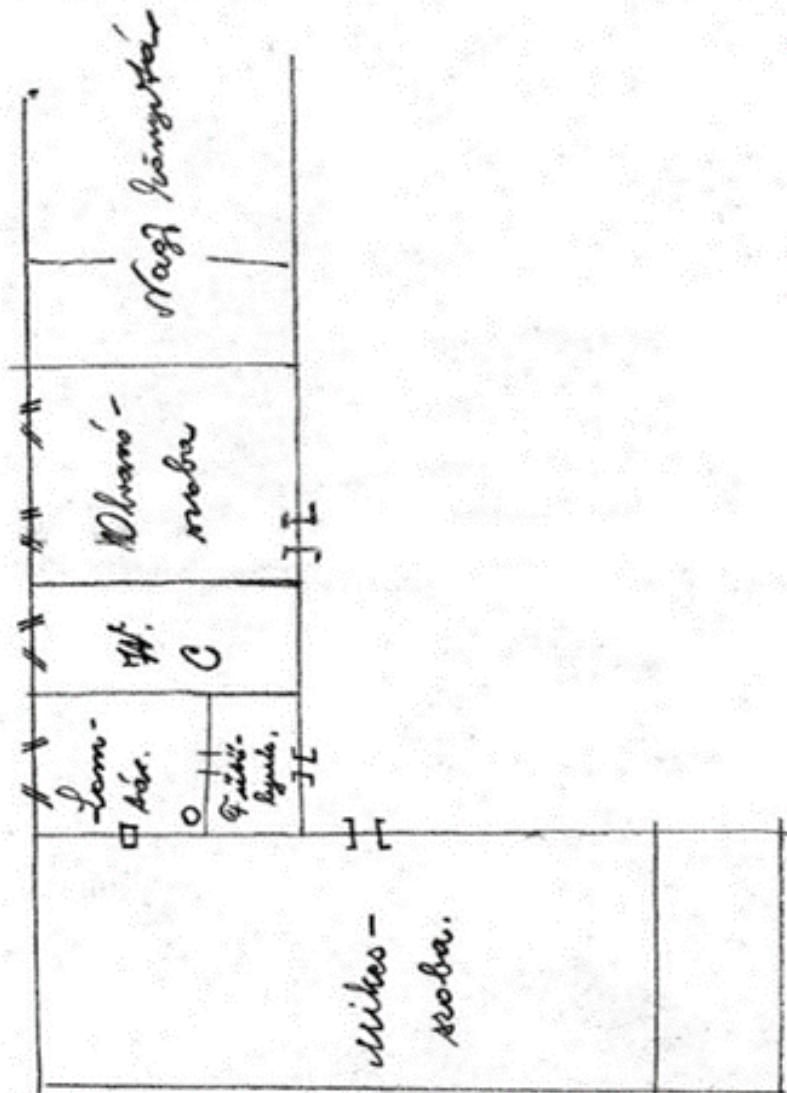
³³⁹ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 226/1944.

³⁴⁰ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 7743/1943.

³⁴¹ ANTALÓCZI Lajos 1993. 46.

³⁴² Részletesebben lásd a Bródy Sándor két művének bezúzása és Vörösmarty Mihály tintatartója című fejezetben.

³⁴³ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924-1944. irsz. 6172/1944.

33. kép.
A könyvtár alaprajza 1937-ből.

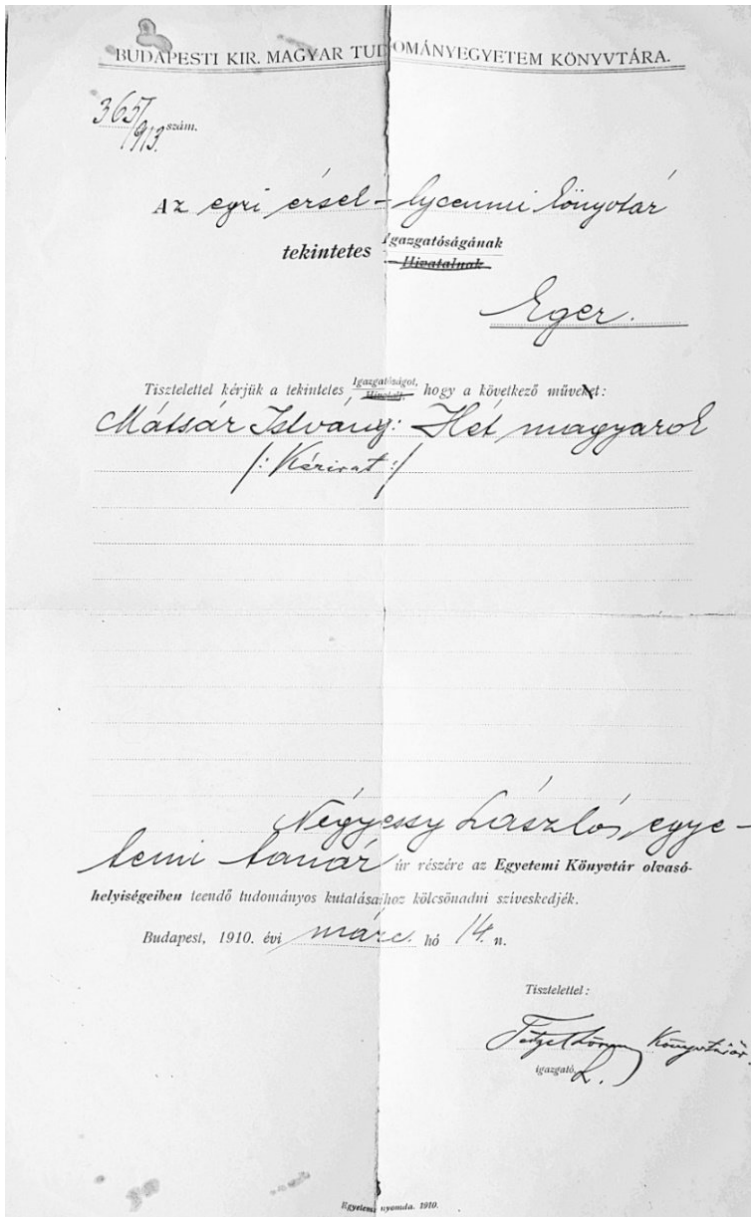
34. kép.

A Barkóczy–album a bibliotéka kincseinek kiállításán a könyvtárban, egy 1912-ben készült fényképen.

35. kép.

A bibliotéka kincseinek kiállítása a könyvtárban egy 1912-ben készült fényképen.

36. kép.

A Királyi Magyar Tudományegyetem Könyvtárából „az egeri érsek –
lyceumi könyvtár”-nak küldött könyvtárközi kérés 1910-ből.

A Zsaskovszky-féle kiadványok főbizományosa.

Eger, *11.* 190*1.*

Az egyri érdeki llyc. egyházi bizományosa.

KISERŐ JEGYZEK
SZOLCSÁNYI GYULA
KÖNYV-, ZENEMŰ- ÉS PAPIRKERESKEDESESBŐL
EGERBEN.

Az egyri egyházi, érdeklési egyházi bizományosa.

S. ércskönyvi könyvtári részlete.

Egerben füzendő korona értékben.
Szíves megtekintésre, folytatásul, rendelésre.

	/ <i>Corpus Juris Hungarici</i>	
	1000 - 1895. kötet	150 -
	/ -- -- 1896. kötet	8 -
	/ > 1897. --	6 -
	/ > 1898. --	6 -
	/ > 1899. --	9 -
	<i>Korona 179 -</i>	

PAPÍR ÉS ÍRÓSZER RAKTAR.

FŐNYOS IRADALMI GYŰJTESÉK
száraz megjelölés után száraz
... lapok...

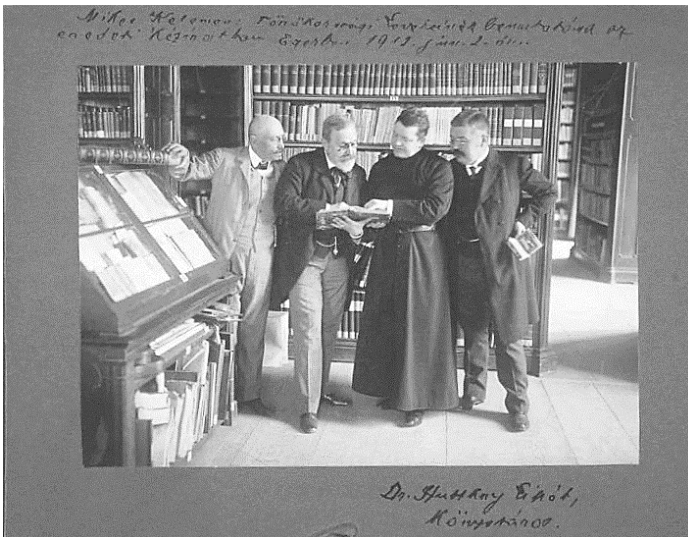
Művelés kértől általános
száraz munka - ha rakatár
nem található - általános
száraz munka - ha rakatár
... teljes meg...

Könyvek, írószerek,
Füzetek, kötetek stb.
... látható...

Tan- és Segédkönyvek,
Térképek, Atlaszok, Ifja-
ságitások és Képeknyvek.
... Könyvtárak...
... Zenerkönyvek...

Készpénzrel külföldön az iróknál új kiadványokat megtekintésre, illetve vásárlásra, -
a meg nem tartottakkal is nap lefordítás alatt szíves visszaküldését kérem. - Első-
fizetésű kölcsönök és kifizetési lapok elengedhetetlenek.

37. kép.
Szolcsányi Gyula számlája a „Corpus Juris Hungarici”
köteteiről 1900-ból.

38. kép.
A kép keretén a következő olvasható: „Mikes Kelemen Törökországi
Leveleinek bemutatása az eredeti kéziratban Egerben 1912. június 2-án.”
Bemutatta: Huttkey Lipót segédkönyvtáros.

A II. világháború végét követő évtizedek (1945–2000)

1945-ben megszűnt a könyvtáralap, mert azt a múzeumalappal együtt az épületben keletkezett háborús károk kijavíttatására lett felhasználva.³⁴⁴ A háború károkat okozott a könyvtárnak is. Váلكay Menyhért a Magyar Általános Hitelbank ügyvezető igazgatója 1946-ban levelet intézett Ficzel Antal könyvtároshoz. Ebben közölte, hogy mélyen elszomorította „*az az állapot, mely a hadi események következtében a felbecsülhetetlen értékű könyvek megóvása körül előállott. Ezen impresszió hatása alatt az az érzés érlelődött meg bennem, hogy ezen elsőrendű hazai kultúrértékek megmentése érdekében az Érsek-ségnek segítségére legyünk.*” A cég ennek jegyében 35 négyzetméter üveget küldött a könyvtárnak a betört ablakok pótlására.³⁴⁵

1946-ban felvetődött 45 – összességében több mint 70 kötetből álló – 15–17. századi mű eladása. „*A megvásárolni szándékolt művek általában nem a könyvtár kiemelkedő, közismert darabjai, magyar vonatkozású vagy teológiai mű csak egy-kettő van köztük, azok sem unicumok, a könyvek eladása a könyvtár jellegét, állagát nem érintené, a vételárból az épület helyreállítható, és a könyvtár fenntartása biztosítható volna.*”³⁴⁶

1946-ban „*a Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által a Magyar Kat. Jogakadémia részére kiutalt, s a Líceum könyvtárának helyreállítási munkálataira fordított 4000-Ft*” felhasználásáról 1947 áprilisában számolt el Olay István líceumi gondnok. Ennek keretében sor került ablakok, a bejárati tölgyfa ajtó és egyéb ajtók javítására, új ablakok készítésére, záruk javítására, valamint villanyvezetékek cseréjére.³⁴⁷

1947-ben jelent meg „*A magyar köztársaság kormányának 3.730/1947. M. E. számú rendelete a magyar könyvtárügy egyes kérdéseinek rendezéséről.*” Ennek 1. §-a értelmében „*Az ország könyvtári gyűjteményei korszerű együttműködésének előmozdítása és közös feladataik tervszerű megoldása végett Országos Könyvtárügyi Tanácsot és Országos Könyvtári Központot kell szervezni.*” A 3. §. értelmében a tanács

³⁴⁴ EFL. AN. Lycaei aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 618/1945.

³⁴⁵ EFL. AN. Lycaei aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 2697/1946.

³⁴⁶ EFL. AN. Lycaei aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 3265/1946.

³⁴⁷ EFL. AN. Lycaei aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 2208/1947.

tagjai lettek többek között vidéki könyvtárak is. Azok „*képviselőjében három-három naptári évre felváltva a következő intézmények vezetője: elsőizben: Esztergom Főszékesegyházi Könyvtár, Sárospataki Főiskolai Könyvtár, Szegedi Somogyi Könyvtár; másodízben: Egri Líceumi Könyvtár, Pápai Főiskolai Könyvtár, Debreceni Közművelődési Könyvtár.*”³⁴⁸

1947-ben Czapik Gyula érsek elrendelte Hetényi Gyula apát, maklári plébános, valamint Baráczius József kanonok könyvtárának a bibliotékába történő beszállítását. Véleménye szerint az előbbiben több értékes hazai és külföldi munka is volt.³⁴⁹

Szintén 1947-ben az érsek IX. sz. körlevelében azt írta, hogy a plébániai könyvtárakban nagyon jó teológiai műveket őriznek, amelyeket ott senki nem használ. Ezeknek „*a központi könyvtáraink*”-ba történő áthelyezése azért is célszerű, mert azok fejlesztése a jelenlegi pénzügyi lehetőségek között lehetetlen. Elrendelte ezért a plébániai könyvtárak jegyzékének Egerbe történő beküldését.³⁵⁰

1947-ben megjelent a Magyar Kommunista Párt Egri Városi Szervezetének várospolitikai tervezete. Ebben egyebek mellett az olvasható, hogy „*A Lyceum könyvtárának ablakai a hadműveletek során betörték és azóta az értékes, régi, csaknem 100.000 kötetre rúgó könyvtár ki van téve az időjárás viszontagságainak. A Lyceumot, mint műemléket, iskolát, könyvtárt és képtárat mielőbb teljesen rendbe kell hozatni. A város vezetősége minden eszközzel hasson oda, hogy a kormány megfelelő összeget bocsásson a helyreállítás rendelkezésére.*”³⁵¹

1949. szeptember 10-én a kápolna kivételével megtörtént a Líceum 1948-ban nem államosított részeinek, köztük „*a nagy könyvtár*” és a „*kis könyvtár*” állami tulajdonba vétele.³⁵² Czapik Gyula érsek tiltakozott Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszternél, a könyvtár azonban az 1954-ben történt visszaadásáig államilag lepecsételt maradt.³⁵³

³⁴⁸ Magyar Közlöny 1947. március 23. 684.

³⁴⁹ EFL. AN. Lycaei aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 3442/1947.

³⁵⁰ Az Egri Főegyházmegye 1947. évi IX. sz. körlevél 39. (a 4993. sz. alatt.)

³⁵¹ A MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT (...) 1947. 15.

³⁵² EFL. AN. Lycaei aedificium 1945–1975. rsz. nélkül. irsz. 4709/1949.

³⁵³ ANTALÓCZI Lajos 1993. 47.

1953-ban elhunyt Ficzel Antal, aki után Iványi Sándor lett a könyvtáros.³⁵⁴

A visszaadásig eltelt 5 esztendő során a főiskola az úgynevezett kiskönyvtárban elhelyezett kb. 45.000 kötetet lehordatta a földszintre, a korábban nyomdának helyet adó helyiségbe. Ebből az állományból kiválasztották a 12 legértékesebbnek ítélt művet, köztük Mikes Kelemen Törökországi leveleit, és azokat a főiskola igazgatói irodájában található páncélszekrényébe helyezték el.³⁵⁵

A könyvtár visszaadása 1954. október 30-án történt meg, hivatalos keretek között. Ennek során átadó és átvevő együttesen állapították meg, hogy 153 munka hiányzik az állományból.³⁵⁶ Ezek néhány kivételtől eltekintve 19. század előtti időszakból valók, és nem volt hiánytalan a kéziratári anyag sem. Nem volt fellelhető egyebek mellett Liszt Ferenc, Kazinczy Ferenc, Jókai Mór, Deák Ferenc kézírata.³⁵⁷

A bibliotéka történetének a könyvtár visszaadását követő évtizedei az addig tartó időszaktól eltérően már eddig is jól ismertek voltak. Áttekintésükhöz két írásra támaszkodok. Az egyik dr. Antalóczi Lajos könyvtártörténeti munkája, amely az 1989-ben történt megjelenését követően több kiadást is megért. A szerző 1978-tól kezdődően a bibliotéka segédkönyvtárosa volt, és öt éven át dolgozott együtt Iványi Sándorral, aki a bibliotéka visszaadásától vezette a könyvtárat 1983-ban bekövetkezett haláláig. A másik írás Kiss Adrienne levéltári források adatait közlő cikke. Ezeket a korabeli sajtó adatai egészítik, amelyeket az eddig megjelent könyvtártörténetek mellőznek.

1955-ben Czapi Gyula érsek az Állami Egyházügyi Hivatalhoz fordult segítségért a bibliotéka még zár alatt levő részének érdekében. Levelében egyebek mellett a következők olvashatók: *„Sürgőssé teszi a Könyvtár teljes átadását, s az olvasóterem megnyitását az is, hogy egyre gyakrabban jelentkeznek kutatók, akik méltatlankodva kénytelenek tudomásul venni, hogy a keresett könyvhöz nem lehet hozzáférni. (...) Végül figyelemre méltó tény az is, hogy az Egri Egyházmegyei Könyvtár az egyetlen egyházi könyvtár hazánkban,*

³⁵⁴ ANTALÓCZI Lajos 1993. 48. Életrajzát lásd A bibliotéka munkatársai, néhány könyvtáros és prefektus életrajza című fejezetben.

³⁵⁵ ANTALÓCZI Lajos 1993. 47.

³⁵⁶ A visszaadásról készült jegyzőkönyvet lásd a függelékben.

³⁵⁷ ANTALÓCZI Lajos 1993. 48.

melynek anyaga és jogi helyzete még mindig tisztázatlan. (...) kb. 35 000 kötet már átadatott, de mintegy 40 000 kötet még mindig nem adatott át, rendezetlenül be van zsúfolva a Líceum egyik helyiségébe.”³⁵⁸ 1958-ban Ritter Márton–könyvtárvezetőhelyettesnek a Művelődésügyi Minisztérium Országos Könyvtárügyi Tanácsának írt levelének sem lett eredménye.³⁵⁹ Ugyanebben az évben az Országos Iparművészeti Múzeum szakemberei átvizsgálták a könyvtárterem berendezését, de kopogó bogár pusztításának nyomát sem találták, csak a háborús károk helyrehozásának szükségességét állapították meg.”³⁶⁰

1956-ban jelent meg az Új Emberben: *„Tudvalevő, hogy Mozart halálának 200-ik évfordulójáról hazánkban is sorozatos ünnepekkel emlékezünk meg. Ennek keretébe tartozik az a budapesti Mozartkiállítás is, amely a minap nyílt meg a Petőfi irodalmi múzeumban. Itt láthatjuk a nagy zeneköltő egyetlen Magyarországon levő levelét is. A levelet Mozart a nővérének írta. Érdekessége ennek a levélnek, hogy nemrégiben találták meg a Pyrker–hagyatékban, amelyet az egri érseki könyvtár őriz.(...) Az említett Pyrker–hagyaték ez idő szerint az érseki könyvtár modern gyűjteményével együtt a volt líceumi nyomda helyiségében fekszik. Kereken 640 kéziratból, túlnyomórészt levelekből áll; Hogy kellett köztük egy Mozart levélnek is lennie, arra az Országos Széchenyi Könyvtár szakemberei régi feljegyzésekből következtettek. Ahhoz azonban, hogy meg is találják, kivételes szerencsére volt szükségük, mert a nyomdahelyiségbe hordott könyvek és kéziratok teljesen rendezetlenek. Annál örvedetesebb, hogy a turkálás közben előkerült egy olyan Mozart–emlék is, amely a kapott tájékoztatás szerint mind ez ideig unikumnak tekinthető,– Amikor Salzburgban 1842-ben leleplezték Mozart szobrát, az ünnepségen előadták Pyrker ódáját is, amelyet Neukomm és Jós. Labitzky zenésített meg. S ennek az ódának – az eredeti megjelöléssel: »néphimnusz« – arra az alkalomra készült különlenyomatát találták meg.”³⁶¹ Farkas András azt írja 1958-ban cikkében, hogy „Mintegy 40 000 kötetet – terem hiánya miatt – lezsúfoltak rendszerezés nélkül az épület földszintién levő nyomdahelyiségbe. Ez az anyag most könyvtári munkára nem alkalmas. A megmaradt*

³⁵⁸ Idézi KISS Adrien 2009. 173–174.

³⁵⁹ Uo. 2009. 174.

³⁶⁰ Sz. E.: Küzdelem a kopogó bogarak ellen. In: Új Ember 1955. március 13.

³⁶¹ Mozart–emlékek Pyrker érsek hagyatékában. In: Új Ember, 1956. június 3.

*könyvtárrészleget (a nagy terem két mellékfülkével) az érdeklődők naponta 11–12 között látogathatják.”*³⁶²

Iványi Sándor 1956–1959 között tanulmányokat folytatott Budapesten, könyvtárszakon. Az intézmény ügyeit ez idő alatt Ritter Márton megbízott könyvtárvezető-helyettes intézte.³⁶³

1957. augusztus 15-től került sor a belépődíj bevezetésére. Ez a szerény mértékű pénzforrás lett a bibliotékára fordítható rendszeres összeg a könyvtáralap már említett megszüntetése óta. Ehhez társultak a duplumok eladásából származó bevételek.³⁶⁴

A földszintre lehordott könyvanyag sorsában nem történt semmi előrehaladás. Brezanóczy Pál apostoli kormányzó ezért a Művelődésügyi Minisztérium és az Országos Széchényi Könyvtár tudtával – az Országos Műemléki Felügyelőség tiltakozása ellenére – 1959-ben kibontatta a kápolna padjait, s azok helyére került az említett 45000 kötet könyv.³⁶⁵ Ugyanez év októberétől az egyházmegye két munkatérőt alkalmazott a főkönyvtáros mellé, és elkezdődhetett a teljes revízió, amely 1960 fejeződött be.³⁶⁶

Iványi Sándor közlése szerint a könyvtárnak 1961-ben 21115 látogatója volt. Ezek közül 2464 külföldi, akik közül a legtöbb a szovjet kirándulók létszáma volt: 1357 fő. Megtekintették a bibliotékát csaknem minden európai államból, sőt még a tengerentúlról is jöttek turisták. Az év során 1363 könyvet kölcsönöztek ki, helyben olvasásra pedig 2000 kötetet adtak kézbe. Az állomány 179 kötettel gyarapodott, 20 500 forint értékben. Ajándékba kapott a könyvtár 344 „*darabot*” és a Széchényi könyvtárral cseréltek 67 kötetet. Az éves gyarapodás összesen 590 könyv volt. A bibliotékába 23 magyar és 4 külföldi folyóirat járt.³⁶⁷

Kiss Adrien adta közre az 1959-től fejlődésnek indult könyvtár első éveinek gyarapodására és könyvtárhasználatára, valamint

³⁶² FARKAS András: Kódexek és ősnymtatványok között. In: Népujság, 1958. június 13. 4.

³⁶³ ANTALÓCZI Lajos 1993. 48.

³⁶⁴ ANTALÓCZI Lajos 1993. 48.

³⁶⁵ KISS Adrien 2009. 174–175.

³⁶⁶ ANTALÓCZI Lajos 1993. 48.

³⁶⁷ OKOS Miklós: Könyvek kaldeus és flamand nyelven. Kilencvenzer kötet a világ minden tájáról. Látogatás a Liceumi könyvtárban In: Népujság, 1962. július 22. 5.

idegenforgalmára vonatkozó adatokat,³⁶⁸ amelyeket a következő táblázatban összesített:

		1959	1960	1961	
Kölcsönzés külső használatra		olvasó	34	72	76
		mű	521	666	669
		kötet	773	995	1363
Olvasótermi használat		olvasó	52	364	327
		mű	160	1452	1635
		kötet	200	1800	2000
Gyarapodás	vétél	mű	9	-	-
		kötet	20	229	179
	ajándék	mű	22	-	-
		kötet	22	546	344
	csere	mű	8	52	67
Fölös-példány-értékesítés	könyv (kötet)		42	827	590
	rég kiadású folyóirat (évf.)		4	22	7
A Műemlékkönyvtár látogatóinak száma			22	21	23
			106	518	167

Krajczár Imre 1964-ben arról ír, hogy „*Tavaly a 21 825 látogató tizenöt százaléka külföldről érkezett: a vár, a kitűnő egri borok mellett szakított időt magának arra is, hogy megtekintse ezt a páratlan gyűjteményt.*” A bibliotékából könyvet kölcsönzött olvasók száma csupán csak kilencvenegy volt – olvasható a cikkben.³⁶⁹

1966-ban a helyi sajtóban arról is olvashatunk, hogy elkészült a Heves megyei folyóiratok és újságok bibliográfiája. A cikk szerint sok látogatója van a könyvtárnak, de maguk a főiskolások nem nagyon

³⁶⁸ KISS Adrien 2009. 176.

³⁶⁹ KRAJCZÁR Imre: Ritka könyvek, ritka vendégek. In: Népújság, 1964. március 5. 4.

veszik igénybe, pedig felbecsülhetetlen segítséget nyújthat például a szakdolgozatok megírásához.³⁷⁰

Farkas András 1967-ben egyebek mellett arról tájékoztatta a megyei napilap olvasóit, hogy a könyvtárban *„Most fejezték be a kéziratos anyag modern, korszerű feltárását. (...) Folyamatban van a középkori kódexek katalogizálása, eredetük felderítése, történetük feldolgozása. Külön katalogizálják az egri nyomtatványokat. (...) Az idén már eddig 45 000 látogatója csodálta meg a méreteire és gazdagságára is lenyűgöző gyűjteményt (...) Évente nyolc-tízezer kötet kerül kutatói kézbe, ezek közül az egyharmada kikölcsönzés, a többit a helyszínen forgatják az érdeklődők.”*³⁷¹

Iványi Sándor elhivatottságára jellemző, hogy amikor 1969-ben az idegenforgalom váratlan, indokolatlan és hosszú szüneteltetése, valamint a külföldi folyóiratok előfizetési díjának váratlan emelkedése miatt 19 140 forint 62 fillér hiány keletkezett, a saját pénzét bocsátotta a könyvtár rendelkezésére. Erről ő maga azt írta, hogy *„Ezt a hiányt abból a pénzből fedezem, melyet én bocsájtottam a könyvtár rendelkezésére abban a meggyőződésben, hogy ha újra megindul az épületben az idegenforgalom, a könyvtár ezt a kölcsönt bizonyos időn belül nehézségek nélkül törleszteni tudja. [...] Ha pedig meghalnék, még mielőtt a könyvtár vissza tudná fizetni ezt a kölcsönt, az egész összeget a Főegyházmegyei Könyvtárnak adományozom.”*³⁷²

Sugár István 1977-ben azt írta, hogy *„A könyvtár állományában jelenleg 106 ezer kötet található – s talán sohasem szolgálja oly mértékben a tudományt, a tudást, mint éppen napjainkban. Sajnálatos körülmény hogy az olvasószolgálat meglehetősen mostoha körülmények között kénytelen működni. Horribile dictu – még csak olvasószobája sincs! Pedig főiskolások tömege látogatja naponta.”*³⁷³

Antalóczi Lajos Iványi Sándor levelét idézi 1978-ból, amely szerint *„Legeslegnagyobb gyötrelmünk, munkánk legnagyobb, mindennap tapasztalt akadálya azonban a kínzó helyhiány – főleg az, hogy a (...) könyv- és olvasóforgalom lebonyolítása, s az egész könyvtári munka*

³⁷⁰ KÁTAI Gábor: Ahol évszázados gondolatokat őriznek. In: Népújság, 1966. június 14. 4.

³⁷¹ FARKAS András: Látogatás az egri Főegyházmegyei Könyvtár dolgozószobájában In: Népújság, 1967. július. 5.

³⁷² Idézi KISS Adrien 2009. 171.

³⁷³ SUGÁR István Az egri Líceum díszterme és könyvtára. In: Népújság, 1977. szeptember 9.

embertelen körülmények között, egyetlen, egyablakos kis szobácskában zajlik le, ahol az idegen –, s egyéb forgalom, s az írógépkattogás zajában komoly munkát nem lehet végezni. Ezt a bajunkat évek – évtizedek? – óta állandóan elsírom, de eddig még mindig tökéletesen süket füleknek. 25 éves itteni szolgálatom alatt nagyon sok jóindulattal találkoztam, (...) a látogatók részéről gyakran arcpirítóan kommentált helyzetben azonban nem óhajt változtatni senki.”³⁷⁴

Illés György 1979-ben megjelent írásában egyebek mellett az olvasható a könyvtárról, hogy „1959 óta évente 1000–1500 kötetet vásárolnak, és több mint 60 magyar, illetve külföldi folyóiratra fizetnek el.) A napjainkra már 106 000 kötetes könyvtár két részre oszlik. A régi könyvek (körülbelül 50 000 darab) az eredeti nagy teremkönyvtárban és a hozzá csatlakozó két kisebb raktárszobában található. Dupla sorokban, nagyság szerint, csakúgy, mint a XVIII. század végén. Az elmúlt száz év alatt összegyűlt könyveket (körülbelül 56 000 kötetet) 1959-ben a kápolnában helyezték el. Ez a gyűjtemény 33 kódexet, 94 ősnymtatványt, 750 régi magyar nyomtatványt és 600 kéziratot tartalmaz. Az igazi kincseket páncélszekrényben őrzik (...) ma már szűk a könyvtárterem, a kápolna és a két raktárszoba. Olvasóhelyiség nincs, a két könyvtáros pedig a kápolna „előszobájában” dolgozik. A könyvtárterem még körbejárható, de a kápolnában már csak néhány négyzetméter szabad hely akad.”³⁷⁵

Farkas András 1979-ben egyebek mellett arról írt, hogy az oldal-falak díszítményei már peregnek. A világítás megoldatlan, olvasóhelyiség nincs, a fűtés szintén megoldatlan. A legsürgősebb restaurálási munkákat az Országos Széchényi Könyvtár végzi, „Olvasóterem és kézirtár kellene! A kutatók, akik a ritkaságok miatt meglehetősen gyakorisággal keresik fel az intézményt, nem kapják meg a kutatáshoz szükséges viszonylagos kényelmet sem. Nincs hely az új beszerzéseknek sem! Évente mintegy 1500 kötettel gyarapszik a könyvtár. Ezt a szaporulatot valahol el kellene helyezni. Évente hatvan–hetven folyóirat érkezik.” Az idegenforgalomból befolyt összeg, amely évente mintegy 30 000 forintra rúg, csak apróbb beszerzéseket tesz lehetővé. Gyűjtik az egyházmegye és a megye történetére vonatkozó műveket. 1978-ban a könyvtárnak 40 200 látogatója volt, ezek közül nyolcezer

³⁷⁴ Idézi ANTALÓCZI Lajos 1993. 50–51.

³⁷⁵ ILLÉS György: Híres Könyvtárak. Eger, In: Magyarország, 1979. július 15. 26.

külföldi. A bibliotékából 4256 kötetet kölcsönöztek ki. Helyben olvastak és kölcsönöztek együttesen 37 354 kötetet.³⁷⁶

Iványi Sándor 1982. január 15-én levélben fordult az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjához az Egri Főegyházmegyei Könyvtár tudományos könyvtárrá minősítése érdekében. Beterjesztésében a következőket írta: „*A Főegyházmegyei Könyvtár 1793-ban nyílt meg nyilvános tudományos könyvtárként, mint egy tervezett, de meg nem valósulhatott egyetemnek a könyvtára. Fennállása folyamán mindig tudományos könyvtárként szerepelt a köztudatban, s jelenleg is ilyenként ismerik és használják az olvasók és kutatók ezrei. A könyvtár tagja az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ által irányított római katolikus egyházi könyvtári hálózatnak.*”³⁷⁷ 1982. március 7-én a Művelődésügyi Minisztérium III. osztályú tudományos könyvtárrá minősítette az Egri Főegyházmegyei Könyvtárat, a Pannonhalmi Főapátsági, az Esztergomi Főszékesegyházi és a Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárral együtt.³⁷⁸

1982-ben jelent meg az országos sajtóban: „*Manapság ritkán történik meg, hogy újabb „régészeti lelettel” gazdagodik irodalmi hagyatékunk. Az sem gyakori, hogy hosszú időn át nyomon tudjuk követni a lelet útját a felfedezésig. S most ez történt Egerben, ahol Lévay Edit fiatal egri középiskolai tanárnő az egri Főegyházmegyei Könyvtárban őrzött Pompéry Codexben Ilosvay Selymes Péter Mátyás király utolsó öt esztendejéről és haláláról írt, s eddig nem is sejtett históriás énekére bukkant (...) Lévay Edit előbb a debreceni, majd a szegedi egyetem hallgatói előtt ismertette kutatása eredményeit. Tanulmánya egyébként az Irodalomtörténeti Közlemények 1978. évi 5–6. számában is megjelent az Adattárban.*”³⁷⁹

Iványi Sándornak a könyvek közötti jártassága fogalommal vált, még a feldolgozatlan könyvanyagban is megtalált bármit. Aki hozzá fordult segítségért, számíthatott szakavatott támogatására. Ez sokszoros személyes tapasztalata lett a jelen munka szerzőjének is. Iványi feldolgozó munkája során elkészült a csillagászati különgyűjtemény,

³⁷⁶ FARKAS András: Az egri bibliotékától a főegyházmegyei könyvtárig. In: Hevesi Szemle 1979. 4. sz. 47.

³⁷⁷ Idézi KISS Adrien 2009.177.

³⁷⁸ Uo.

³⁷⁹ KAPOR Elemér: Négyszáz éves históriás ének. In: Magyar Nemzet 1982. január 26. 8.

az RMK, továbbá több, mint száz periodika helyrajzi és betűrendi cédulakatalógusa, de az alapkatalógus céduláinak száma is gyors ütemben emelkedett. Ritter Márton elkészítette a kéziratok kötetkatalógusát, Puskás Miklós plébános összeállította az Egri Egyházmegyei Közlöny repertóriumát. Iványi különválogatta a helytörténeti munkákat, és építette a helytörténeti bibliográfiát. Munkája eredménye sok ezer kézirat cédula lett.³⁸⁰ 1983-ban halt meg 67 éves korában. Könyvtára a bibliotékába került. Szintén ide került Kádár László érsek könyvtára (1069 kötet), valamint Czapik Gyula érsek, Mészáros Lajos káptalani helynök, Pákozdy József kanonok és Bíró Lajos plébános könyvhagyatékának jelentős része.³⁸¹

Iványi Sándor halálát követően a kápolnát lezárták az idegenforgalom elől.³⁸²

Folytatódott az egykori kiskönyvtár anyagának rekatalogizálása, el kellett végezni több száz periodikának a jegyzékbe vételét. Feltárássra várt több ezer aprónyomtatvány valamint a helytörténeti állomány is. A munkát könnyítette, hogy az akkor még létező Német Szövetségi Köztársaság rottenburgi egyházmegyéje egy Rank Xerox 1025-ös fénymásológépet és egy Rank Xerox 2043-as típusú katalóguscédula sokszorosítót küldött a könyvtárnak.³⁸³

1989. augusztus 28-án Antalóczi Lajos beadvánnyal fordult Glatz Ferenc művelődésügyi miniszterhez: *„Beadványom célja: több évtizedes próbálkozás után az EFK szeretné visszakapni a tulajdonát képező, az államosítás alól miniszteri rendelkezéssel kivont termet.”* A beadványhoz mellékelte Seregély István érsek támogató sorait. A beadványt elfogadták. 1989. szeptember 14-én az egri Tanárképző Főiskola igazgatói irodájában megtörtént az átadás. Jelen voltak: Csontos Barna érseki helynök, Czako István provikárius, Antalóczi Lajos a Főegyházmegyei Könyvtár vezetője, Szövényi Zsolt a Művelődésügyi Minisztérium osztályvezetője, miniszteri főtanácsos, Bisztriczki Elemér a Művelődésügyi Minisztérium munkatársa és Orbán Sándor főiskolai főigazgató. A jelenlévők megállapodtak abban, hogy 1989. szeptember 14-től a főiskola a 46. számú termet a könyvtár részére

³⁸⁰ ANTALÓCZI 1993. 49.

³⁸¹ ANTALÓCZI Lajos 1993. 51.

³⁸² ANTALÓCZI 1993. 51.

³⁸³ Uo.

átadja. A 43., a 44. és a 45. sz. termék átadására 1989. december 15-i határidővel került sor. Az egyházmegye részéről az a kívánság merült fel, hogy a termék könyvtári célra használható állapotban kerüljenek a könyvtár tulajdonába. A visszaállításról és annak feltételeiről 1989. december 15-ig újabb megbeszélésre került sor, amelyen a könyvtár fejlesztésével kapcsolatban felmerülő státusz bővítést, energiaellátást az egyház támogatásként kérte a Minisztériumtól. Glatz Ferenc levélben tájékoztatta Seregély István érseket a döntésről: *„Tájékoztatom, hogy a Művelődésügyi Minisztérium az 1989. szeptember 14-i emlékeztetőben foglaltaknak megfelelő ütemezéssel gondoskodik a termék könyvtári funkcióinak megfelelő kialakításáról és átadásáról, valamint vállalja az átadott helyiségek üzemeltetési költségét. A könyvtár tárgyi és személyi feltételeinek biztosítása érdekében e naptári év végéig megoldást keresünk.”*³⁸⁴

Az Országgyűlés 1991-ben jelentős összeget szavazott meg az egyházi gyűjteményeknek. Erről dr. Antalóczi Lajos így nyilatkozott a következő évben: *„A legfontosabb az, hogy a kétszáz éves könyvtárat minden tekintetben restaurálni tudjuk (...) a barokk könyvtárterem teljes állományát sikerült »felületkezeltetni«, minden egyes kötetet darabonként hoztuk rendbe. Befejeződött a faállványzat teljes rendbetétele is. Most varázsolják újjá az ablakbelsőket, s még mindig vannak háborús belövéseink is. Csaknem félmillió forint értékben restauráltunk könyveket, amelyek erősen megrongálódtak. (...) A kiszolgálás – bár kínlóadás árán – minimális személyzettel is zajlott. Ez a nyomorúság szűnik most meg, amikor egyrészt naprakész a modern cédulakatalógus, másrészt megindul a komputerezálás is”* (...) Az érdeklődők számára hétfő kivételével mindennap nyitva tartunk fél 10-től fél 2-ig, szombaton és vasárnap fél 10-től fél 1-ig. A kölcsönzés számára pedig szombat–vasárnap kivételével reggel 8 órától délután 4-ig.”³⁸⁵

A könyvtár 1991 augusztusában a kápolnából és az onnan nyíló olvasóteremnek használt sekrestyéből visszaköltözhetett régi helyére. Szeptember 7-én a főiskola felvette Eszterházy Károly nevét, és közös ünnepség keretében megnyitották az új termeket.³⁸⁶ Ezek után

³⁸⁴ KISS Adrien 2009. 178.

³⁸⁵ GÁBOR László: Az egyházmegye szellemi kincsestára. In: Heves Megyei Hírlap, 1992. augusztus 19–20. 4–5.

³⁸⁶ Ho Si Minh helyett Eszterházy. Tanárképző és egyházi könyvtár. In: Új Ember, 1990. április 29.

sorkerült a barokk terem restaurálására, és ezzel együtt megkezdődött az itt lévő könyvek cédula alapú katalogizálása, illetve számítógépes adatbázisba szervezése. A számítógépes feldolgozás az Orbis programmal történt. Valentiny Géza pápai prelátus, a bécsi Europäischer Hilfsfonds vezetője hozzásegítette a könyvtárat egy „komputerrendszerhez” és komoly támogatást nyújtott a felújítási munkálatokhoz.³⁸⁷

Antalóczi Lajos 1997-ben megjelent könyvtártörténeti munkája szerint a bibliotéka akkori számadatai a következők voltak: az állomány összesen 140-150 ezer kötet foglalt magába: ebből a barokk teremben összesen 52 625 kötet (a raktári számok alapján), a hajdani kiskönyvtárban pedig 44 600 kötetet található. Ebbe azonban nem tartoznak bele a különgyűjtemények. A feldolgozott folyóiratok kötetszáma 10200 volt, a helytörténeti műveké 5700, az aprónyomatványoké 7400. A segédkönyvtár állománya 1450 kötet, a névtár (sematizmusok) kötetszáma 1117, az imakönyveké (a különgyűjteményről van szó) 636 kötet. Az RMK állomány 398 kötet, a csillagászati különgyűjtemény pedig 367 kötetből áll. A könyvtár 34 középkori kódexszel, 94 ősnymatvánnyal rendelkezett. Az antikvák száma 1555 kötet volt. A könyvtárba 88 magyar és 7 külföldi folyóirat járt.³⁸⁸

A könyvtár állományáról több írás is megjelent, mint pl. Földvári Sándor – Ojtozi Eszter munkája a cirill betűs és glagolita könyvekről,³⁸⁹ Bitskey István Janzenizmus és ortodoxia című írása,³⁹⁰ Gál Tibor tanulmánya az orvosi könyvekről³⁹¹ és a felsorolást lehetne folytatni.

A könyvtár gyűjti a teológia, filozófia, történettudomány, néprajztudomány, nyelvészet, művészet stb. irodalmához tartozó kézi- és szakkönyveket, ezenkívül az ezekhez kapcsolódó segédtudományok területeire vonatkozó szakirodalmat.³⁹²

³⁸⁷ ANTALÓCZI Lajos 1993. 52.

³⁸⁸ ANTALÓCZI Lajos 1993. 23.

³⁸⁹ FÖLDVÁRI Sándor – OJTOZI Eszter 1992.

³⁹⁰ BITSKEY István 1982.

³⁹¹ GÁL Tibor 2011.

³⁹² ANTALÓCZI Lajos 1993. 55.

39. kép.
Czapik Gyula (1887–1956) egri érsek.

40. kép.
A kápolnában berendezett raktár az oltár felől.

41. kép.

A kápolnában berendezett raktár a karzat felől.

Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár
Örömmel hozza szíves tudomására, hogy visszakapta eredeti termeit.
Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár
tisztelettel megköszön minden anyagi és erkölcsi támogatást, ugyanakkor

MEGHÍVJA ÖNT

az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola
1990. szeptember 7-én, 14 órakor kezdődő névadó ünnepségének
tudományos ülészakára,
amelynek keretén belül sor kerül a termék bemutatására és átadására.

L. Antalóczi Lajos
DR. ANTALÓCZI LAJOS
érseki főkönyvtáros

42. kép.

Meghívó a könyvtár visszaadott termeinek bemutatására.

A csillagászati könyvek gyűjteménye

Hell Miksa már az 1762. szeptember 21-én kelt levelében jelezte, hogy a csillagvizsgálóba a műszereken kívül könyvekre is szükség lesz. A főpásztor 1774-ben Madarassy Jánost küldte hozzá Bécsbe csillagászatot tanulni, akinek egyik feladata a szükséges matematikai könyvek megvásárlása volt.³⁹³ Az 1775-ből ránk maradt jegyzékben 27 csillagászati mű szerepel 67 kötetben.³⁹⁴ A csillagászati könyvek a megfigyelő terem alatt, a csillagász lakószobájában kerültek elhelyezésre. Madarassy János 1780-ban egy nagyméretű könyvszekerényt készíttetett e célra. Eszterházy rendelkezésére ezeket a könyveket is a Püspöki Iskola első könyvtárosának, az 1777-ben kinevezett Torner Ignácnak volt a feladata beírni az intézmény katalógusába.³⁹⁵

1794-ben és a következő esztendőben Jenes József matematikai professzor, a csillagvizsgáló gondnoka Bécsben volt csillagászatot tanulni. Ő további könyveket szerzett be. Az 1797-ben készült leltár 75 munkát sorol fel 350 kötetben. Eszterházy halálának évében (1799) újabb összeírás készült, amely ugyanezt az állapotot rögzítette.³⁹⁶

A könyvgyűjtemény gyarapodása nem zárult le a püspök életében. 1810-ben Fischer István érsek a Napóleon elleni harcok nyomán fellépő devalváció miatt csak korlátozott keretek között, de engedélyezte könyvek vásárlását.³⁹⁷ Erről Tittel Pálhoz intézett 1810. november 7-én kelt levelében a következő olvasható: *„Ami a matematika könyveket illeti, természetesen amelyek az egyházmegyei könyvtárban nincsenek meg, és uraságodnak használatra nagyon és azonnal szükségesek, azoknak beszerzését... megengedem, de azt akarom, hogy a megvásárlandók listáját, feltüntetve rajta minden egyes könyvnek az árát, mielőtt beszereznéd azokat, küldje el nekem.”*³⁹⁸ A könyvtár állományába 1828-ban beszerezték a bécsi csillagászati évkönyvek közül a hiányzókat, és 1840-ig az újabb kötetei is gyarapították a szakirodalmat.³⁹⁹ Tittel 1831-ben hunyt el, és csillagászati könyveinek egy részét

³⁹³ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1774. december 1. 776.

³⁹⁴ KELÉNYI B. Ottó 1930. 5.

³⁹⁵ ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE 1779. december 21. 655.

³⁹⁶ KELÉNYI B. Ottó 1930. 11–12.

³⁹⁷ KELÉNYI B. Ottó 1930. 33–34.

³⁹⁸ Közreadja VARGHA Domokosné-KANYÓ Sándor 1988. 95–96.

³⁹⁹ KELÉNYI B. Ottó 1930. 35.

az egri obszervatóriumra hagyta.⁴⁰⁰ Az erre vonatkozó könyvjegyzék 1843-ban készült, amelyet az Egri Főegyházmegyei Könyvtár őriz.⁴⁰¹

A csillagászati szakkönyvek ma az Egri Főegyházmegyei Könyvtár állományába tartoznak. Sem a könyvek oda történő áthelyezésére javaslatot tevő személyére, sem az áthelyezés időpontjára vonatkozóan nem egységes a szakirodalom. A csillagvizsgálóról Az egri Domus Universitatis és Líceum című tanulmánykötetben megjelent írás szerint Szepesy Ignác javaslatára kerültek át a csillagászati szakkönyvek a könyvtár állományába,⁴⁰² A vonatkozó levéltári adatok szerint viszont Danielik János líceumi prodirektor javasolta a könyveknek a bibliotékában történő elhelyezését egyik 1878-ban kelt levelében: „*A csillagdának két külön teremben álló könyvtárát illetőleg csak a könyvszám összegét igtattuk be a' lajstromba... Talán czélszerű volna e' jeles és szépkötésű matematikai és csillagászati műveket a nagykönyvtárba beolvasztani; hiszen úgyis ritkán használja valaki, ott fenn pedig a' por, szu és moly rongálásainak vannak kitéve.*”⁴⁰³ Dr. Samassa József érsek azt írta a líceumi gondnoknak 1878-ban, hogy „*a csillagda két termében elhelyezett szak-könyvtárra nézve utasítottam a lyceumi könyvtárnokot, hogy azt Nt. Uraságotól átvevén, a nagy könyvtárba bekebelezze.*”⁴⁰⁴ Ez azonban csak 1892-ben történt meg,⁴⁰⁵ csak ebben az esztendőben kerültek át a csillagász régi lakásában elhelyezett csillagászati könyvek az Egri Főegyházmegyei Könyvtár állományába.

⁴⁰⁰ KELÉNYI B. Ottó 1930. 35.; PELLE Béla–PERGER Imre 1961. 612.

⁴⁰¹ IVÁNYI Sándor 1986. 231.

⁴⁰² PETERCSÁK Tivadar 2013. 156.

⁴⁰³ A levél fotómásolatát lásd a képek között.

⁴⁰⁴ KISS PÉTER 2016. 139.

⁴⁰⁵ Az átvételi elismervényről készült fotót lásd a képek között.

43. kép.
Tittel Pál (1784–1831) csillagász.

44. kép.
Danielik János (1817–1888) kanonok, a könyvár prefektusa.
Ő javasolta a csillagászati könyveknek a könyvtárban
történő elhelyezését.

Nagyvilági és fővárosi Ersek,
Val. Bol. Titkos Tanácsos Ur,
Kegyelmes Uram!

Folyó évi Octoberho' 25. ikéről 2337 sz. a. kelt kegyes parancsának engedelmessé-
kedve, fűi tisztelettel alólt, Ksendovics József kanonok, Vochler
Majos mint volt is átado, is Sivampel József, min az előbb emlűen
kegybe Nagymiltovagod által kegyesen kinevezett is átadó lye-
umai hárgonánok az évszki lyeum gyűjteményeit felszerelvényeit is
egyeb ingóvágait (a könyvek, nyomtat, is képezet, mint a házi
gondnok felügyelete alá nem tartozókat, kivéve:) szemügyre vettük,
s a talált tárgyat két példányban kiállított, ópzesen 9. darabot
álló lajstromokba iktattuk, s az ekként elkészülteket mind u' ngyja
aláirtuk.

Midőn ezen lajstromok egyik példányát A) B) C) D)
E) F) G) H) Hatall magas rendeltetésű írtelmében Nagy-
miltovagodnak kérdő tisztelettel felbeszertem, mint lyeumának
Podivórcora bátorkodom azokat követelő igénytelen megjegyzésim-
mel kísérni:

1. szor: A' csillagda fersinck legjelöltekét képezi az új aqua-
torial, melyhez azonban az Ocularkiszűlők hiányzik, s így a fész nem
hasznáható. E' kisérték más alkori sem volt meg, midőn a' csillagda
Vochler Majos átvitte, következőleg annak hollétéiről csak is dr. Kon-
tedego Albert Ferencz, vli csillagdaiz jelenleg kis. tanfelügyelő is
tanácsos Ur ő Nagysága adhat felvilágosítást.

2. szor: A' csillagdanak nem ipen csakely számmal, egykor
igen kis látó- s egyéb műszerei vannak, melyeket en. bár a jelen-
kor által az optikában tett hatadás folytán tul vannak is fűsnyal-
ra ranczilokra meg is használhatóknak tartok, hiszen legnagyobb
részt nagyobb tértől azelőtt, melyeket egykor Newton, Gycho
de Bruche stb. használtak: s melyeknek segítségivel ék annyit hat-
hatatlan

45. kép.

Danielik János levele 1877-ből a csillagvizsgálóról, benne a javaslata,
amely szerint „célszerű volna (...) a „csillagászati műveket
a nagykönyvtárba beolvasztani.”

hatatlan eredményt vótak ki. De e művészet elhagyatott, postlypte, rozsdás állapotban állnak ott. Nem volna e cselvészi azol megintitásával, s a manajiben talán képa esett bennök, kijavításukat is elbírdelni? Reizsimól más csak mint történeti, a tudományos határást jelsó emlíketet is megpecsüendőknek tartom. Egy újabblosi, Old Mortality megállapodnék itt is, ha e művellet elhagyatott helyzetölben látna.

Doroz: A csillagda termüt igen eliktelenitük az ócska és vonda butorok filzveselési eszközök, s más kavontó ingóingók. Ezek a Censorarius-ianphoz nem igen fogának illeni. Egyik szívet tehát a köz-lontári termülben volna elhelyezendő; másik frükészes is használható szíve pedig kijavításó.

Hozoz: A csillagdaának két külön teremben álló könyvtáraát illetőleg csak a könyvzarám öfzeget ígtattuk be a lajssombba. Invenáltak azokat egyenkint is alkalommal lehetetlen volt. Talán celszoni volna e jelsó is szípkötésu-mathematikai is csillagászati művetet a nagykönyvtárba beolvasztani; kivára ugy is vithán használja valaki, ott fenn pedig a por, szu is moly rongálásainak vamatá kitéve.

Szözi: A csillagdaanyomány vanderesinél befizetését, legalább az érdekesebb ísmetsze neve, fizetés kívánatosnak találom.

Özen igénytelen néveteim előterjesztése után e nagyintézetet magas kedgyusi általma is postfogásába ajánlom, s Keszókom jelenléte mellett maradjok.

Egerben, 1877. Novembereho 20.án

Nagymillóságodnak,

legálázatosabb kaplárja.

Danielik János

46. kép.

Danielik János levelének 2. oldala.

Alólirott elismerem, hogy a csillagda lettárában
a csillagász régi lakásán említett kölypfestékény
ben lévő könyveket, melyek az 1878 jan. 17-án 189
sz. alatti helyi érseki rendelet szerint az érsekmegyei
könyvtárnak beszolgáltatandóknak valának, N. Kontra
Lejzlió leceumi gondnok részét átvettém.

Kelt Egerben 1892 sept 14.

Michalek Manó
könyvtáros

47. kép.

Michalek Manó könyvtáros átvételi elismervénye
a csillagász régi lakásán őrzött könyvekről.

A könyvtár kincseiből

A könyvtár alapításától kezdődően számos ritka, érdekes, egyedi kötet került be a bibliotéka állományába. Ezek ismertetését dr. Surányi Imre, a könyvtár nyugalmazott tudományos munkatársa adta közre 2009-ben Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár könyvritkaságai című munkájában. A következőkben ezek közül emlétek meg néhányat.

Mikes Kelemen: Törökországi levelek. Eredeti kézirat. A bőrkötés belső támlájára ragasztott papíron Toldy Ferenc sajátkezű írása: „Toldy Ferencé 1858.” Alatta: „Toldy Ferenc Urto! megszerezte 1867. Bartakovics Albert Érsek.” A könyvtár állományába kerüléséről A megnyitástól a pápa „parancsából” kapott metszetekig (1793–1865) című fejezetben már írtam. Mikes Kelemen az 1711-es szatmári békekötés után követte a fejedelmet Lengyelországba, Franciaországba, végül Törökországba a Márvány-tenger partja melletti Rodostóba, amelynek ma Tekirdag a neve. Törökföldre érkezésük után az átmenetinek vélt tartózkodás napjainak megörökítésére irodalmi levelezésbe kezdett. 1717 októberétől 1758 decemberéig 207 levelet írt. Sem a lapokat, sem a keltezett leveleket nem számozta. A leveleskönyvet Kulcsár István, Mikes írásainak első kiadója keresztelte el Törökországi leveleknek 1794-ben. A könyvtárban ez a kiadás is megtalálható.⁴⁰⁶

Dante Alighieri: Divinia Comedia (Isteni színjáték) című művének latin nyelvű fordítása Joannes de Serravalétól. Eszterházy Károly püspök személyéhez kötődik a bibliotéka egyik legismertebb kódexe, amelyet ő vásároltatott meg a könyvtárnak az osztrák Auersperg hercegek könyvgyűjteményéből. A bevezetés, és a magyarázat a „Pokol” című részhez szintén Joannes Serravalétól. A 15. század első felében készült kéziratos kódex. Anyaga hártya és papír. A kötet Eszterházy-kötésben van, amely fehér bőrrrel bevont préselt papír. Ebből a fordításból összesen három példány készült. Az Egerben lévön kívül egy a Vatikáni Könyvtárban, egy pedig a londoni British Museumban található. Az egrinek azonban van egy különlegessége, amit a másik kettő nem tartalmaz: mind a mű, mind a hozzáfűzött magyarázat előtt található egy-egy Zsigmond császárnak írott ajánlás:

⁴⁰⁶ SURÁNYI Imre 2009. 211.

„Felséges és legyőzhetetlen és mégis igen félelmetes Zsigmond nagyúrnak, aki az Isten kegyelméből a Rómaiak Királya és Császára, mindig fenséges, ezenkívül Magyarország királya stb. Legyen meg számodra Igen kegyes és fenséges Cézár minden erény, minden uralkodás, minden üdv, valamint tisztelet és dicsőség az egész széles földkerekségen, amint ez kijár is illő is.” A Dante kódex keletkezése a konstanzi zsinattal függ össze, amelyet Luxemburgi Zsigmond hívott össze és 1414–1418-ig tartott. Mivel Zsigmond csak 1433-ban lett német–római császár, a kódexet vagy később ajándékozták neki, vagy az ajánlás került bele későbbi időpontban. A mű a benne lévő adatok alapján 1417-ben készült el.⁴⁰⁷

Album Sodalitatis Sanctissimi Altaris Sacramenti pro alma Dioecesis Agriensis... Magyar nyelvre lefordítva: A Legszenőbb Oltáriszentség Társulata az Egri Egyházmegyében. Barkóczy-Albumként is szokás említeni. A könyvtár legszebb kéziratának egyike, amelynek részletes ismertetését Szilárdfy Zoltán írta meg 2005-ben.⁴⁰⁸ A címben szereplő társulatot Eszterházy Károly közvetlen főpásztor elődje, Barkóczy Ferenc püspök alapította 1757-ben. A főpásztor feltehetőleg tudta, hogy Mária Terézia királynő életében az Eucharisztia (Oltáriszentség) mennyire fontos, ezért a társulat tagjai közé a királynőt és egész családját is beléptette. Aláírásaik eredetiek, és az album elején, pergamen lapokon gyönyörű képekre írva láthatóak, illetve olvashatóak. A címlapon Barkóczy püspök látható, amint az Oltáriszentség előtt hódol. Az ábrázoláson Magyarország és Eger címere is helyet kapott. A következő képen Mária Terézia férje, Lotaringiai Ferenc német–római császár van ábrázolva, Jézus előtt fél térdre ereszkedve. Jelmondata is olvasható a képen: „*In Te Domine speravi. Franciscus,*” amelynek magyar fordítása: Benned van reményem. Ferenc. Mária Terézia lapján a magyar koronázási jelvények láthatóak, és jelmondata olvasható: „*Justitia et clementia,*” azaz: Igazságosság és kegyesség. A képen ábrázolt csatajelenetben, többek feltételezése szerint a kolini győztes csata lett megörökítve. Érdekessége, hogy a Habsburgok számára vereséggel végződő hétéves háborúról fennmaradt nem nagyszámú ábrázolások egyike. A következő

⁴⁰⁷ SURÁNYI Imre 2009. 103–105.

⁴⁰⁸ SZILÁRDFY Zoltán: Mária Terézia eucharisztia-kultuszának emlékei Magyarországon. In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 2005/1–2. sz. 5–40.

lapon II. József trónörökös látható. Négy öccse külön lapon van ábrázolva, akárcsak leánytestvérei. Utánuk újra Barkóczy Ferenc püspök ábrázolása látható. Az ezt követő lapok papírból vannak, és nyolc egri kanonok címere is látható rajtuk. Az utolsó beírás 1803-ban keletkezett.⁴⁰⁹ Az album kötését Madarassy János egri plébános megrendelésére, Gyalogai Ignác, a püspöki nyomda faktora készítette 1791-ben.⁴¹⁰

Verancsics Antal (1504–1573) egri püspök kéziratos praefationáléja. A praefationale liturgikus könyv, amelyben a szentmise kánonja előtti hálaadó imádság van. Ez a kódex a könyvnyomtatás feltalálása után íródott, és látványa azt a benyomást kelti, mintha nyomdában készült volna.⁴¹¹

Még mindig az egri főpásztorokhoz (is) kötődő műveknél maradva következik **Goethe, Johann Wolfgang: Iphigenie** című 1825-ben Weimarban megjelent munkája. Első kiadás. Pyrker János László Tunisiás című epikus költeményének V. Károly német–római császár a főhőse, az ő afrikai hőstetteiről szól írása. Ezt küldte el Goethének, aki saját művével köszönte meg azt, benne a következő dedikációval: *„A Tunisiás tisztelt költőjének, hálával, Weimar 1831. augusztus 28. J. W. Goethe.”* Pyrker halála után az érsek hagyatékából került a könyvtár tulajdonába.⁴¹²

„Erlauer Spiele”. Magyar nyelvre lefordítva: Egri színjáték. Késő középkori, német nyelvű misztériumjáték. Karl Ferdinand Kummer német irodalomtörténész egy tudományos közleményben olvasott az egri kódexről, amelyet a helyszínen tanulmányozott, és őrzésének helyéről nevezett el. A misztériumjáték a középkori dráma legelterjedtebb formája, verssorokban íródott színjáték, amely általában a bibliából vette témáját. Szabadtéren adták elő látványos külsőségek kíséretében. Az „Erlauer Spiele” hat részből áll.: 1. Színjáték a jászolnál. 2. A három napkeleti bölcs látogatása. 3. Az Úr sírjánál való látogatás. 4. Mária Magdolna. 5. A zsidó nép. 6. A Szent Szűz panasza, siralma.⁴¹³ Dömötör Tekla azt írta 1949-ben a kéziratról, hogy

⁴⁰⁹ SURÁNYI Imre 2009. 38.

⁴¹⁰ ROMHÁNYI Károly 1937. 261.

⁴¹¹ SURÁNYI Imre 2009. 39.

⁴¹² Uo. 109.

⁴¹³ Uo. 113.

„Néhány különösen érdekes, bizonyos szempontból egyedülálló játék maradt ránk abban a németnyelvű kéziratban, melyet az egri érseki könyvtár őriz. Ezekre Toldy Ferenc hívta fel a figyelmet 1855-ben az »Uj Magyar Múzeum«-ban, majd Karl Ferd. Kummer publikálta őket 1882-ben Erlauer Spiele címen, s ugyancsak ő vizsgálta meg a játékokat filológiai szempontból. A kézirat, mely 6 játékot tartalmaz, a tizenötödik századból származik, bár maguk a játékok feltehetően régebbiek.”⁴¹⁴

Pompéry-kódex. (1600 k.) Históriás énekek gyűjteménye, amely 212 számozott levélből áll. Első ismert tulajdonosáról, Pompéry Jánosról nevezték el. Tőle Toldy Ferenchez került, majd Bartakovics Béla egri érsek révén a könyvtárba. A kódexben Ilosvai Selymes Péternek Nagy Sándorról, Görcsöni Ambrusnak és Ilosvainak Mátyás királyról, Varsányi Györgynek Xerxésről, és Illyefalvi Istvánnak Jephtáról írt históriája olvasható.⁴¹⁵ A kódex 8v oldalán a következő rövid bejegyzés olvasható: „A. Bartakovics mprie Eppus”. Az 1v előzékenlapon ceruzával írt bejegyzés: „Ez a kódex Vallányi Pompéry János ügyvéd, nagyapám tulajdona volt. Tőle került Toldy Ferenchez, Toldytól Bartakovics Béla érsekhez. Eger, 2000. március 2. dr. Pompéry Béla.”

A Miskolczi-féle misekönyv. Kódex 1394-ből. A jelző nem Miskolc városára, hanem Miskolczi Lászlóra utal, akinek a keze írásával készült ez a kötet. Személyéről sajnos semmit sem tudunk, még az is bizonytalan, hogy egyházi vagy világi személy volt. A misekönyvben olyan himnuszok is találhatóak Szent István és Szent László király, illetve Szent Imre herceg miseszövegénél, amelyeket még a 19. században is énekeltek. A könyvnek ennél is jelentősebb értékét a kánont megelőző kép jelenti, amelyen a keresztre feszített, már halott Krisztus látható. A kereszttel bal oldalon Szűz Mária, a jobb oldalon pedig János apostol. Ez a Magyarországon magyar ember keze által festett legkorábbi könyvillusztráció. Háttéré kék színű, a keret piros, mérete 235x128 mm.⁴¹⁶

Thuróczy Johannes: Chronica hungarorum. Brno 1488, Stahel-Preinlein 1488. Ősnyomtatvány. Thuróczy János (Thuroczy, Thuróczi) történétíró volt, királyi ítélmester, majd később a királyi kúria

⁴¹⁴ DÖMÖTÖR Tekla: Ludus in cunabilis Christi. In: Antiquitas Hungarica 1949. 1–2. sz. 121.

⁴¹⁵ PÉTER László 1994. 1646–1647.

⁴¹⁶ SURÁNYI Imre 2009. 34–35.

jegyzője. Művében a magyarság történetét dolgozza fel 1487 augusztusáig. Irodalmi alkotásként és történeti műként is számon tartják: határkő a középkori krónikairódalom, és a humanista történetírás között. Forrásul régebbi krónikákat használt, amelyekből csak a pozitív kicsengésű részeket vette át.⁴¹⁷

Pulay János: Az 1711-es szatmári béke magyar fordítása. Kézirat 1718-ból. A békeszerződés egyik aláírója Pálffy János császári főparancsnok volt. Pulay az ő feleségének a kérésére készítette el a fordítást, amelynek címe „*Szatmári békesség*” lett. Műve magába foglalja a békeokmányokat, valamint a munkácsi vár feladásának feltételeit, a békealkudozások során II. Rákóczi Ferenc, Károlyi és Pálffy között váltott levelek kivonatait stb. A munka a szatmári békekötés jelentős forrása. Egyesek, mint pl. Thaly Kálmán, nem tartják minden vonatkozásában autentikusnak.⁴¹⁸

Horae Beatae Mariae Virginis. Imakönyv. Magyar nyelvre fordította: A Boldogságos Szűz Mária óraskönyve. 1500 körül Franciaországban, Tours városában készült kódex. „*A óraskönyv*”-ként is szokták említeni. A könyvtár egyik legismertebb könyve, amely 1976-ban megjelent nyomtatásban Iványi Sándornak a bibliotéka könyvtárosának, és Dercsényi Dezsőnek egy-egy tanulmányával. A rendkívül szép 10 nagy, és 6 kisebb művészi miniatúrán kívül kisebb képeket is tartalmaz a mű, amelyben számos díszes iniciálé is látható. Pyrker János László egri érsek hagyatékából került a könyvtár állományába 1848-ban.⁴¹⁹

Énekes gyűjtemény 1-2. rész. Vác, 1799–1801. Ez a jelentéktelen kivitelezésű verseskötet a legelső magyar lírai antológia, amely könyvészetileg rendkívül ritka.⁴²⁰

Wolfgang Amadeus Mozart levele. Pyrker János László egri érsek vásárolta velencei pátriárka korában, és az ő hagyatékából került a könyvtárba. Ez a Magyarországon található egyetlen eredeti Mozart-levél. A zeneszerző ezt az 1787. augusztus 2-án Bécsből címzett 18 soros levelét nővérének írta édesapjuk halála kapcsán.⁴²¹

⁴¹⁷ Uo. 191.

⁴¹⁸ Uo. 197.

⁴¹⁹ Uo. 33.

⁴²⁰ Uo. 215.

⁴²¹ Uo. 123.

Kedves Nővérem!

Könnyen elképzelheted, hogy mily fájdalmasan ért a hír legkedvesebb atyánk hirtelen elhunytáról, hiszen veszteségünk egyenlő. Minthogy most Bécset elhagynom lehetetlen (amit inkább azért tennék meg, hogy téged megölelhesselek), és boldogult atyánk hagyatéka nem érné meg a fáradságot – tehát meg szeretném neked vallani, hogy nem vagyok teljesen egy véleményen veled egy nyilvános árverést illetően; de ha, amint d' Yppold úr írja, van egy apai rendelkezés erről, akkor ezt a rendelkezést előbb ismernem kellene, mielőtt további intézkedéseket tehetnék. Várom tehát ennek pontos másolatát, és rövid áttekintése után azonnal tudatom veled véleményemet Arra kérek, hogy a mellékelt levelet adasd át d' Yppold úrnak, igazi jó barátunknak; – minthogy annyi esetben családjunk barátjának mutatkozott, remélem, barátságát tanúsítani fogja abban is, hogy személyemet szükség esetén helyettesíti. Élj boldogul, kedves nővér!

Örökre hű testvéred vagyok

W. A. Mozart

Wien, 1787. június 2.

Ui. Feleségem tiszteletét küldi neked és férjednek, valamint én is.

Béldi-kódex. A 15. sz. második felében keletkezett, és Béldi Istvánról kapta a nevét. Az őskronikának nevezett Gesta Ungarorumot 1080–1090 körül írták. Ennek tovább folytatott változatai az 1358-ban készült Képes krónika, a Kaprinai-, a Béldi-, a Csepreghy-, a Pozsonyi-, a Rimes-, a Münchener- és a Mügelner krónika. A további krónikák ezen őskronikából vették a magyarok származását, a honfoglalás idejét és annak történéseit. A krónika magában foglalja a Bécsi Képes Krónika egy részének másolatát, a Hunyadi Jánost és Mátyás királyt dicsőítő éneket, egy kalendáriumot az 1458–1496-ig terjedő időszakra vonatkozóan,⁴²² de találhatók benne receptek és meteorológiai feljegyzések is. A Béldi-kódex Zách Feliciánnak a kirá-

⁴²² Ez a legújabb szakirodalom szerint „*ma már hiányzik a kötet végéről*”. Lásd KERTÉSZ Balázs 2016. 487.

lyi család elleni merényleténél (1330 tavasza) mondat közben megszakad.⁴²³

Sacrobosco kódex. A könyvtár nyilvántartásában „*Opera astrologico astronomica*” címen szerepel, és Johannes de Sacrobosco (sz. 1200, megh. 1244) angol csillagászról kapta a nevét. A csillagász egyike volt azoknak, akik átmentették az utókornak az ókori görög tudományt. Sacrobosco átvette az alexandriai Klaudiosz Ptolemaios hagyományos geocentrikus, vagyis földközéppontú világképét, s azt a saját nézeteivel egészítette ki. Ez a kódex egy többszerzős mű, amelyben a kozmosz milyenségével foglalkozó, részben elméleti jellegű írások olvashatók. Tartalmazza emellett matematikai problémák fejtegetéseit, és különböző műszerek kezelését is. Az egri példány egyedisége, hogy olvasható benne Mátyás király csillagászának, Johannes Regiomontanusnak a neve kézírással (a csillagász eredeti neve: Müller János volt). A nevek körüli tollrajzok azt sugallják, hogy a kódex tulajdonosa Regiomontanus lehetett, és nevének beírása sajátkezű bejegyzés. Mellette a szöveg: „*Excellentissimi Mathematici manu propria*” (az igen kiváló tudós saját keze írása). A kérdés a mai napig nincs eldöntve.⁴²⁴

Comenius: Janua (...) című művének első kiadása. „*Ez az 1631-es első kiadás nagyon ritka könyv. (...) a világon csak három példány ismeretes (...) Saját kutatásaim eredményeképpen most arról adhatok számot, hogy ezt a nagyon ritka kiadványt felfedeztem az egri Főegyházmegyei Könyvtárban is. Hazánkban ez az egyetlen példány van ebből a ritka első kiadásból. (...) Nem tudjuk mikor és hogyan került a könyvtár birtokába.*”⁴²⁵ A mű teljes címe: „*Janva Lingvarvm reserata sive Seminarium lingvarvm et scientiarum omnium, hoc est Compendiosa Latinam (et quamlibet aliam) lingvam, una cum scientiarum Artiumque fundamentis, perdiscendi Methodus, sub titulis centum, periodis mille, comprehensa.*”

A könyvtár állományában magyar költők első kiadású művei is megtalálhatóak, köztük Csokonai Vitéz Mihály: *Lilla, érzékeny dalok* III könyvben, Nagy-Váradonn, Máramarossi Gottlieb Antal betűivel 1805-ben. Vörösmarty Mihály: *Zalán futása*. Pesten, Petrózai Trattner

⁴²³ IVÁNYI Sándor 1986. 233. A kódexhez lásd még PÉTER László 1994. 1016–1017.

⁴²⁴ SURÁNYI Imre 2009. 141.

⁴²⁵ BAKOS József 1967.

Mátyásnál; „*Katona József*”: Bánk-bán, dráma 5 szakaszban. Trattner János Tamás' betűivel 's költségeivel. 1821.; Arany János: Toldi. A Kisfaludy-Társaság által 1847. Koszorúzott költői beszély, Pest, 1847. Eggenberger és Fia árujak.

A könyvtár nemcsak értékes kódexeket őriz, hanem ismert és kevésbé ismert személyek leveleitől kezdve a tankönyvekig bezárólag számos más kéziratot is. A következőkben ezek közül említék meg néhányat a teljesség igénye nélkül.

A kéziratárban megtalálható a könyvtár 18–19. századi történetére vonatkozó dokumentumok egy része is, köztük Büky József több feljegyzése, Pyrker János László érsek könyvtárának jegyzéke 1848-ból stb.

A kéziratárban könyvtárosok munkái is fellelhetők. Ilyen pl. Albert Ferenc tollából a „*Fizika. 1850 körül*”, a „*Német nyelvtan, németül tanulni kívánó minden magyar, jelesen pedig a magyar tanuló ifjúság számára*”, amely 1853-ban készült,⁴²⁶ vagy Dinkay Pál kéziratai a jog és a statisztika területéről.⁴²⁷

Egy 1854-ben megjelent ismertetés szerint Bartakovics Béla érsek „*Már eddig is számos kézirattal – többi közt 37 darab, hazánkat érdeklő eredeti török oklevéllel, és becses könyvekkel gazdagítá*” a könyvtárat.⁴²⁸ Az ő utasítására az egyházmegyei plébániákról az értékesebb kéziratokat, könyveket az érseki könyvtárnak kellett átadni a biztonságosabb tárolás érdekében.⁴²⁹

1879-ben írta a helyi sajtó: „*az érseki lyceum könyvtára közelebb becses ereklyével gazdagodott. Ez Kisfaludy Sándor »Hunyadi János« című drámájának eredeti kézirata, a czimkép rajzvázlatával, amely a legnagyobb valószínűség szerint, szintén a költő sajátkezű munkája. Az érdekes unikumot Kisfaludy Árpád Béla györmegyei áldozár s tanár ajándékozta a könyvtárnak.*”⁴³⁰ A kézirat végén a következő bejegyzés olvasható: „*Feledhetetlen egri napjaim emlékéül az egri érseki lyceum könyvtárának adtam. Győrből 1879. júliusban. Kisfaludy Á. Béla m. k.*”⁴³¹

⁴²⁶ IVÁNYI Sándor 1986. 145.

⁴²⁷ Uo. 146–152.

⁴²⁸ KUBINYI Ferenc–VAHOT Imre 1854. 47.

⁴²⁹ EMLÉKKÖNYV 1865. 24.

⁴³⁰ Hírfüzér. In: Eger című lap, 1879. október 2. 315.; Vasárnapi Újság, 1879. 41. sz. 660.

⁴³¹ Uo.; Érdekes ereklyét kapott... In: Fővárosi Lapok 1879. október 8. 1110.

Az idők során az Egri Érseki Líceum Múzeumába különféle kéziratok kerültek be. Tárolásukra a múzeum nem volt alkalmas, ezért 1921. november 28-án átvitték azokat a könyvtárba.⁴³² Átadásra került Bartalos Gyula gyűjteményének levéltári anyaga is, köztük 550 darab különböző nyelvű levél és költemény Pyrker János László érsek hagyatékából. Köztük van Széchényi István német nyelvű levele is, amelyet Pest, 1845. március 2-i dátummal intézett az érsekhez és Antonio Canovának Pyrkerhez írt levele is 1822-ből.

Őrzi a könyvtár Tittel Pál 1816-ban Göttingenben kiállított útlevelét, Verancsics Antal több művének másolatát stb. A könyvtár 1954-ben történt visszaadásakor egyebek mellett Kazinczy Ferenc, Deák Ferenc, Jókai Mór és Liszt Ferenc kéziratok hiányoztak.⁴³³ Az utóbbiakról 1902-ben a következőket írta a sajtó: *„Dr Frenkel Bertalan író az egri érseki könyvtárban Liszt Ferencnek néhány, Danielik apátplébánoshoz, aki utóbb püspök lett, intézett levelét fedezte föl. A két francia nyelven írt levél 1858-ban kelt, az első Budapesten, a második Weimarban s érdekes adalékokat szolgáltatnak Liszt Erzsébet-oratóriuma születésének történetéhez. Az első levélben Liszt köszönetet mond Danieliknek egy általa Szent Erzsébetről írt nagyszabású mű megküldéséért és megemlíti, hogy oratóriumot készül írni a magyar szentről. A másik levélben arra kéri Danieliket, hogy Mosonyi Mihály közvetítésével küldene meg neki mindazokat a magyar zenei és liturgiai emlékeket, amelyek Szent Erzsébetre vonatkoznak. Vajon teljesítette-e Danielik Lisztnek ezt a kérését, nem tudni. Bizonyos csak az az egy, hogy Liszt több magyar népdalmotívumot dolgozott fel oratóriumában.”*⁴³⁴

1912-ben *„Ifj. Dengi János közli, hogy az egri érseki könyvtárban megtalálta Pyrker László esztétikájának kéziratát.”*⁴³⁵

Az 1850 előtti anyag tételes számbavételét Iványi Sándor végezte el, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár 1986-ban Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratkatalógusa címmel kiadott.

⁴³² KISS Péter 1986. 174.

⁴³³ ANTALÓCZI Lajos 1993. 48.

⁴³⁴ (Liszt Ferenc ismeretlen levelei.) In: Pesti Hírlap, 1902. augusztus 12. 4.

⁴³⁵ Folyóiratok szemléje. In: Irodalomtörténet, 1912. 6. füzet. 336.

Constantinápolyban Gróf P... E....
írta levelet M... K....

Gallipólitól No. 1417. 10. szept.

Edecs néniem kedvű legyezen a francia királyi
császárságnak ma ferencsien, francia országot pe
dig 15 szept. indulunk meg. a fejedelmünknek fran
nek kile jó egészsége volna, hogy ki a közönség be
vétel akarna tölte volna. De reméljük hogy itt a
földön és el üri. edes néniem mi jó akor földön a
járni. kedve kile meg jó jüvet is meg ijedet volt
mikor aródon a fejedelmek alibi, kile mi büne.
Joh. hogy ne félünk amide a hazánk olyan
nagy háború fordult egyik oldalát, amiohán
mire a ország nagy kezek, némelykor aródon a
kezek mensünk el. némelykor pedig olyan nagy vőly
ben estünk. hogy már csak az voltunk hogy el reánk
amolyan a az a vőly kezek, de még is olyan vőly
kezesek voltak hogy földet nem adal inonunk, minson
kile volna elly ahog itt vőlynek egészsége, most aza
goren is meg beteges a ember, nem csak a földön. is őt
ha a kimsi meg rára, el ferd, el job egészsége va
gon az itélve, de a hazóna. az ferdelen vőly, vőly

49. kép.

Mikes Kelemen leveleskönyvének első levele.

50. kép.
A Miskolczi-féle misekönyv 1394-ből.

A bibliotéka munkatársai, néhány könyvtáros és prefektus életrajza

A könyvtárban dolgozott vezetők és beosztottak névsorát Antalóczi Lajos 1997-ben megjelent könyvtártörténeti munkája alapján adom közre.⁴³⁶ Az általa Torner Ignácról és Büky Józsefről közölt időpontokat azonban korrigáltam a vonatkozó eredeti levéltári források adatai alapján.⁴³⁷

Ádám József 1854 (?) segédmunkaerő.
Albert Ferenc 1851–1872 könyvtáros.
Ambrus István 1922–1928 prefektus.
Antalóczi Lajos 1978–1983 segédkönyvtáros; 1983.08– főkönyvtáros.
BacsKay István 1965–1982 segédmunkaerő.
BacsKay Ottó 1960–1964 segédmunkaerő.
Baloghi József 1805–1809 viceprefektus.
Becskey Ferenc 1819–1820 (?) viceprefektus.
Bíró György 1811–1812 írnok.
Büky József 1781–1804 könyvtáros; 1804–1805 prefektus.
Czakó Jolán 1987. 09.–1990. 06. adminisztrátor.
Danielik János 1853–1855, 1872–1888 prefektus.
Dinkay Pál 1811, 1816–1818 aktuárius; 1821–1852 segédkönyvtáros.
Durcsák János 1821–1837 prefektus.
Ficzal Antal 1936–1952 könyvtáros.
Fodor Józsefné 1988. 01.– idegenvezető, kisegítő könyvtáros.
Gáspár László 1972–1978 segédkönyvtáros.
Gyimesi Alajos 1992. 10. 15 – helyettes főkönyvtáros.
Hausner Károly 1892–1896 segédkönyvtáros.
HuttKay Lipót 1901–1913 segédkönyvtáros.
Imre János 1813–1814 aktuárius.
Imrey Pál 1811–1813 viceprefektus.
Ipolyi Arnold 1869-ben prefektus.
Iványi Sándor 1953–1983 főkönyvtáros.
Jenisch József 1806-ban prefektus.

⁴³⁶ ANTALÓCZI Lajos 1997. 39–40.

⁴³⁷ Ezeket lásd KISS Péter 2001. 236. és 238.

Juhász Tibor 1984.02. – 1992. 09. 15-ig könyvtáros.
Kerekes Arvéd 1897–1899 segédkönyvtáros.
Kishonthy István 1963–1964 kisegítő könyvtáros; 1965–1971
könyvtáros.
Kiss Lászlóné 1997-től gépíró.
Kner Gyuláné 1984-ben kisegítő könyvtáros.
Kolonics József 1850 (?) segédmunkaerő.
Kovács Kálmán 1983–1984 segédmunkaerő.
Leskó József 1913–1915 segédkönyvtáros; 1916–1935 könyvtáros.
Mészáros György 1810–1814 prefektus.
Michalek Manó 1879–1888 segédkönyvtáros; 1889–1915 könyvtáros.
Németh Mihály 1856–1861 prefektus.
Óvári Irén 1985. 09. – 1989 kisegítő könyvtáros.
Perger János 1862–1868 prefektus.
Petrássevics Nicefor 1988–1992 idegenvezető.
Pozsgay Lászlóné 1992. 05. 01– adminisztrátor, segédkönyvtáros.
Pulay Wolfgang Pál 1814-ben aktuárius.
Ridártsik Imre 1916–1921 prefektus.
Ritter Márton 1956–1959 megbízott vezetőhelyettes; 1960–1965
könyvtáros.
Roskoványi Ágoston 1838–1852 (?) prefektus.
Stephanovszky Sándor 1873–1888 könyvtáros; 1892–1907 prefektus
Surányi Imre 1988. 05– könyvtáros, tudományos munkatárs.
Szabó Dénes 1992. 07. 01–könyvtáros.
Szabó György 1812-ben aktuárius.
Szabó Józsefné 1988-ban idegenvezető.
Szemecskey József 1821–1852 (?) könyvtáros.
Szepessy Ignác 1815–1820 prefektus.
Szmrecsányi Pál 1889–1891 prefektus.
Szűcsi Katalin 1997-től gépíró.
Torner Ignác 1777 –1781 könyvtáros.
Urbanovics Imre 1924-ben segédmunkaerő.
Venczel Ede 1929–1935 prefektus

Albert Ferenc (Klagenfurt, 1811 – Eger, 1883)

1851-től 1872-ig volt könyvtáros. Apja Albert József toborzó parancsnok, aki 1820-ban került családjával együtt Egerbe. Albert Ferenc a városban közeli ismeretségbe került Tittel Pállal, az egri csillagda vezetőjével. Tittel 1824-ben Budára költözött, s Albert követte. Az alig 14 éves ifjút 1825. április 11-én egy császári rendelettel gyakornokká nevezték ki. 1829-ben csillagászatból sikeres vizsgát tett az egyetemen. 1831-ben Tittel halála után helyettes csillagász minőségben az obszervatórium élére került. 1835-ben bölcsészdoktorrá avatták. 1836-ban megkapta a csillagdnál rendszeresített adjunktusi állást. 1841-től egyebek mellett csillagászatot tanított az egyetemen. 1848-ban a budai nemzetőrség századosa. Az 1849-es események idején a gellérthegyi obszervatórium teljesen elpusztult. Bartakovics Béla érsek 1851-ben könyvtárossá, az egri csillagvizsgáló igazgatójává, és líceumi tanárrá nevezte ki. Eleinte rendkívüli tanárként német nyelvet és asztronómiát oktatott, majd 1854-től már rendes tanárként matematikát, fizikát, geográfiát és statisztikát. Ő alapította az 1860. szeptember 1-jén indult Egri Értesítőt. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1868. augusztus 21–29. között Egerben tartott nagygyűlésének egyik titkára volt. Szerkesztette az ebből az alkalomból megjelent Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék leírása című kötetet, amelybe ő írta a könyvtárat ismertető részt. Vármegyei tanfelügyelőként is tevékenykedett.⁴³⁸

dr. Antalóczi Lajos (Tiszaeszlár, 1947 – Eger, 2000)

Középfokú tanulmányait az esztergomi ferences gimnáziumban végezte, majd az Egri Hittudományi Főiskolán tanult. 1972. április 3-án szentelték áldozópappá. Ezt követően káplánként szolgált Deme-cserben, 1973-ban Nyíradonyban, 1974-ben Kisvárdán, 1975-ben Kunszentmártonban, 1976–1982 között pedig Egerben a Nagyboldogasszony plébánián. Beosztását megtartva 1978-tól segédkönyvtáros lett a Főegyházmegyei Könyvtárban. 1982-ben plébános lett. Iványi Sándor halála (1983) után főkönyvtáros, a következő évtől pedig igazgató a főegyházmegye könyvtárában. 1979–1982 között könyvtárszakot végzett az ELTE-n. Nem sokkal később doktori címet

⁴³⁸ SZECKSKÓ Károly 1993.

szerzett. Még az egyházi javak visszaadása előtt, 1991 augusztusában visszakarta a könyvtár a régi termeket, amiben része volt Antalóczi Lajosnak is. A külföldi adományok, így a számítógép, a fénymásológép, a katalóguscédula–sokszorosító is Antalóczi fáradozásának eredményei. Antalóczi idejében sor került a barokk díszterem állományának korszerű feldolgozására is.⁴³⁹

Büky József (Gyöngyöspata, 1738 – Eger, 1808)

Kanonok, könyvtáros. Apai és anyai részről egyaránt nemesi származású. Apja Felső-Büki Büky Ferenc, anyja Majzik Ágnes. Büky József 1756-tól az egri szemináriumban tanult, majd 1761-ben pappá szentelték. Öt éve tanított már filozófiát, amikor 1772-ben a kánonjog tanára lett a szemináriumban. Ugyanitt tanította az egyházi szertartásokat is. 1777-ben Eszterházy Károly püspök fölvette a konzisztórium (egyháztanács) tagjai közé. 1779-től a jogi iskolában is tanította a kánonjogot, ahol ő volt ennek az első tanára. Ebben az évben tiszteletbeli kanonok lett. 1781-ben Torner Ignác utódként a könyvtár időben második könyvtárosává nevezte ki a püspök. Néhány hónappal később hevesi főesperes lett, de megmaradt emellett könyvtárosnak is. 1803-ban valóságos kanonok lett. Végrendeletében egy szülőfalujában létesítendő iskola céljára 13.000 Ft-os alapítványt tett, és megvásárolta az ottani katonai kvártélyházat 6000 Ft-ért.⁴⁴⁰

Danielik János (Murány, 1817 – Eger, 1888)

Kanonok, az MTA tagja, választott pristinai püspök. Tanulmányait Rozsnyón és Pesten végezte. 1839-ben a rozsnyói líceumba a filozófia és a magyar nyelv rendes tanárává nevezték ki. 1840-ben szentelték pappá Kassán. 1842-től a rozsnyói teológián a bibliai tanulmányokat tanította, valamint a görög nyelvet oktatta. 1848 márciusában elfogadta Somogyi Károly meghívását Pestre a Religio és nevelés c. lap szerkesztőségébe, ahol júliusban szerkesztő lett, majd a következő esztendőben a lap tulajdonosa. 1849-től egri kanonok. A Religióban közölt cikkei miatt 1851. augusztusától kezdődően két havi fogságra ítélték, amelyet le is töltött. A Religio és nevelés csak 1852. októberében jelenhetett meg legközelebb. 1854. február 15-én a Szent István

⁴³⁹ SZECSKÓ Károly: dr. Antalóczi Lajos (1947–2000). In: Egri Magazin 2018. 1. (januári) sz. 10.

⁴⁴⁰ KISS Péter 2001. 248–250.

Társulat alelnökévé választották meg. Az ő kezdeményezésére adott ki a társulat olyan jelentős kiadványokat, mint pl. Cantu Caesar világtörténelme. 1855-ben IX. Pius pápa valóságos titkos kamarásává nevezte ki. 1856-ban sajoszentpéteri c. prépost lett. 1858-ban az MTA levelező tagjává választották. 1861-ben pristinai választott püspöki címet kapott. 1865-ben saját kérelmére felmentették „helytartósági tanácsosi állásától” és ekkor udvari tanácsosi címet kapott. Innen Jászóra távozott Répásy József préposthoz, majd annak halálát követően 1867-ben végleg visszatért Egerbe. 1883-ban érseki helynök lett. Széleskörű irodalmi munkássága van. Ő írta meg először magyar nyelven Kolumbusz Kristóf életrajzát. Jókai Mór róla mintázta a Fekete gyémántok c. regényében Sámuel apát alakját. Kemény Zsigmond baráti köréhez tartozott, levelezésük az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban megtalálható. 1853–1855 között, majd 1872-től 1888-ig a könyvtár prefektusa volt.⁴⁴¹

Ficzel Antal (Nyitrabánya, 1884 – Eger, 1953)

1935-től haláláig könyvtáros volt. Középiskolai tanulmányait Privigyén és Besztercebányán végezte. 1908-ban pappá szentelték. 1908-tól 1919-ig Besztercebányán volt káplán, majd 1920-ban Gyöngyösön. Még ebben az évben Egerben karkáplán, és 1927-ig az is maradt. 1920-tól 1933-ig a főreáliskolában volt hitoktató. 1933-ban érseki tanácsos. 1933-tól 1935-ig líceumi gondnok volt.⁴⁴²

Iványi Sándor (Jásztelek, 1917 – Eger, 1983.)

Budapesten volt teológushallgató, majd lelkipásztori szolgálatot látott el. 1953-tól ő volt a Főegyházmegyei Könyvtár könyvtárosa és vezetője. 1956–59 között könyvtáros végzettséget szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Kiépítette a muzeális állomány külön, ezzel lehetővé tette a könyvtár tudományos célú használatát katalógusait. Sugár István szerint *„Iványi Sándor szerény volt a végtelenségig, nem szaladgált – mint mondani szokta – megalázó kérincselésre ide-oda. Hallatlanul szerényke, pár ezer forintos fizetésének egy részét drága külföldi folyóiratok előfizetésére fordította, melynek tragikus halálával végük is szakadt. Részére nem volt hivatalos munkaidő: délelőtt 9*

⁴⁴¹ Uo. 59-60.

⁴⁴² Uo. 82.

*órától – egy rövidke ebédidő kivételével – gyakorta még este 6, fél 7 is a könyvtárban találta. (...) A (...) könyvtárat példás rendbe tette, s maximálisan kutathatóvá varázsolta, pótolva az elkallódott, vagy éppen ellopott köteteket. Iványi Sándorban kell tisztelnünk az Egri Főegyházmegyei Könyvtár első olyan puritán bibliotékáriusát, akinek keze alatt megkezdte a könyvtár valóban nyilvános és széles körű közkönyvtári funkcióját!”*⁴⁴³ Az Archívum című egri levéltári kiadványban jelentette meg Heves megye történeti irodalmának bibliográfiáját. Közreadta a könyvtár XV. századi óraskönyvét (Horae Beatae Mariae Virginis, Az egri főegyházmegyei könyvtárban őrzött kódex hasonmása, Bp., 1976). Halála után jelent meg a könyvtár kéziratait feltáró katalógus: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratkatalógusa. 1850 előtti kéziratok címmel (Bp., 1986) amelyet ő állított össze.⁴⁴⁴ A miniszter Iványi Sándor kezdeményezésére minősítette 1982. március 7-én III. osztályú tudományos bibliotékává az Egri Főegyházmegyei Könyvtárat.

Leskó József (Ungvár, 1871 – Eger, 1971)

1913-tól 1915-ig segédkönyvtáros, 1916-tól 1935-ig könyvtáros. 1894-ben szentelték pappá. Először harsányi káplán volt, majd néhány hónap múlva szintén káplánként Sajóvárkonyba helyezte át Samassa érsek. 1897-től Jászárokszálláson, majd Nyíregyházán, 1902-től Kunszentmártonban volt káplán. 1905-ben főkáptalani karkáplán lett. 1921-ben felmentést kapott a Papnevelő Intézetben végzett segéd-gyóntatói megbízatása alól. 1927-től zsinati bíró volt. A könyvtárból ment nyugdíjba 1936-ban. 1971-ben érseki tanácsosi címet kapott. Nevéhez kötődik az Adatok az egri egyházmegye történelméhez című sorozat IV. kötete, amely 1907-ben jelent meg. A Magyarország Vármegyei és városai sorozat Heves megyei kötetébe ő írta meg „Az érsekség” című részt. Az Egri Egyházmegyei Közlöny mellett több más lapban is jelentek meg írásai. 1898-ban Budapesten látott napvilágot a Szaitz Leó, a katolikus újságírás magyar úttörője című munkája. 1957-ben kelt végrendeletében házáat, könyveit a szemináriumra hagyta. 1963-tól korára való tekintettel Brezanóczy Pál segítőt rendelt mellé.⁴⁴⁵

⁴⁴³ SUGÁR István: Iványi Sándor. In: Heves megyei Hírlap, 1994. február 17. 6.

⁴⁴⁴ SZECSKÓ Károly 1993c.

⁴⁴⁵ SZECSKÓ Károly 1993b.

Michalek Manó (Jánosi, 1838 – Eger, 1915)

1878-tól 1888-ig segédkönyvtáros, 1889-től haláláig könyvtáros. Tanulmányait Rimaszombatban, Rozsnyón, és Egerben végezte. 1862-ben pappá szentelték. Ezt követően Erdőkövesden, Diósgyőrben, Jákóhalmán, Szendrőn és Mezőkövesden volt káplán. 1870-ben Egerbe került főszékesegyházi karkáplánnak. Emellett 1884-től az Érseki Jogakadémián tanított. 1900-tól 1914-ig az Érseki Fiúnevelő Intézet igazgatója volt. 1910-ben kanonok lett.⁴⁴⁶

Stephanovszky Sándor (Eger, 1823 – Eger, 1907)

1873-tól 1888-ig könyvtáros, 1892-től haláláig a könyvtár prefektusa. 1847-ben szentelték pappá. 1851-től 1856-ig a ciszterci gimnáziumban tanított. 1858-tól 1863-ig a tanítóképző intézet tanára volt. 1865-től 1872-ig az érseki nyomda igazgatója. 1874-től–1889-ig a jogakadémián tanított. 1865-től 1869-ig szerkesztette az Egri Képes Naptárt. Részt vett Cantu Caesar világtörténetének fordításában. Tagja volt az Egri Egyházmegyei Irodalmi Egyesületnek. Foglalkozott zeneszerzéssel is.⁴⁴⁷

Torner Ignác (?, 1736 k. – Eger, 1786)

A könyvtár első könyvtárosa. 1756-tól az egri szemináriumban tanult, majd az egri káptalan káplánja lett. Sárosi káplán volt, amikor 1766-ban Eszterházy Egerbe helyezte át, és személyében kinevezte az első szentszéki (püspöki) levéltárost, és megbízta a levéltár rendezésével. 1772-ben a Szentlélek oltárjavadalom rektora lett. 1773-tól eperjesi adminisztrátor volt. 1774-től 1776-ig ugyanitt a jezsuita gimnázium igazgatója is. 1777-ben Eszterházy levelet intézett hozzá arra vonatkozóan, hogy Egerbe akarja hozni a Püspöki Iskola (Líceum) könyvtárosának. Egy hónappal később kelt levelében ki is nevezte, és Torner egyike lett a könyvtár létrehozásában közreműködőknek.⁴⁴⁸

⁴⁴⁶ SZECSKÓ Károly 1993a.

⁴⁴⁷ KISS Péter: Hatszáznégyen Eger múltjából. Eger 2007. 234.

⁴⁴⁸ KISS Péter 2001. 248.

51. kép.
Leskó József (1871–1971) könyvtáros fiatal korában.

52. kép.
Iványi Sándor (1917–1983) főkönyvtáros.

53. kép.
dr. Antalóczi Lajos (1947–2000) könyvtárigazgató.

A hallei egyetemnek kölcsönadott kéziratól a párizsi világkiállításig

Az egyházmegye érsekei időről időre eredeti kéziratokat is kölcsönadtak. Eddig a következő ilyen esetekről van tudomásunk.

„Midőn a két KOVACHICH 1810-ben átvizsgálta az egri érsekmegyei könyvtárt – ott kezdték meg kutatásaikat 1810 jún. havában – feltűnt nekik egy német példázatokot tartalmazó XV. századi kézirat, melyet aztán a fiatal KOVACHICH 1817 aug. havában Egerből kölcsön kért és tüzetesen áttanulmányozott.”⁴⁴⁹

Bartakovics Béla érsek egyik 1853-ban kelt levele szerint „A magyar tud. Akadémia Elnökének megkeresésére,” az MTA részére három hónap időtartamra kölcsönadta a Dante-kódexet.⁴⁵⁰

1867-ben Eötvös József azt írta Bartakovics Béla érseknek, hogy „dr. Zacher Gyula a német nyelv és irodalom tanára a halle-i egyetemen... az egri érseki könyvtárban (...) álló kis negyed rétű, Sz. Gergelyre vonatkozó ó-német legendájának kéziratát, tudományos használat tekintetéből” kéri. Az érsek teljesítette a kérést,⁴⁵¹ Eötvös József pedig „a követség útján” eljuttatta a kérelmezőhöz a kért művet.⁴⁵²

1876-ban „az akadémiai palotában a képzőművészeti társaság termeiben”⁴⁵³ volt látható az a kiállítás, amelyről a statisztikai hivatal vezetője 1877-ben egyebek mellett a következőket írta dr. Samassa József érseknek: „Az elmúlt nyár folyamán Budapesten tartott IX-ik nemzetközi statisztikai kongresszussal egyidejűleg, az előkészítő bizottság graphikai és könyvészeti kiállítást is rendezett, melynek tárgyait néhány igen becses művel a Nagyméltóságod fennhatósága alatt álló egri érseki lyceumi könyvtár is gazdagította.” Ezek között volt az a kézirat is, „amely a II. József és I. Ferenc királyok alatti népszámlálások eredményeit ritka pontossággal és szabatosággal tünteti elő...” Kérte annak a hivatal részére történő átengedését⁴⁵⁴ Mivel erre az érsek

⁴⁴⁹ BLEYER Jakab 1910. 78.

⁴⁵⁰ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1283/1853.

⁴⁵¹ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 953/1867.

⁴⁵² EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 529/1867.

⁴⁵³ A graphikai kiállítást ajánljuk a fővárosiak figyelmébe... In: Fővárosi Lapok 1876. szeptember 2. 945.

⁴⁵⁴ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 2428/1877.

nem volt hajlandó, kölcsönkérte lemásolás céljából, amit a főpásztor engedélyezett is.⁴⁵⁵

1896-ban az „ezredéves országos kiállítás történelmi főcsoportjának Igazgatósága” levélben jelezte, hogy melyek azok a művek, amelyeknek a kiállítását kéri a könyvtártól.⁴⁵⁶ Ezek között ott volt egyebek mellett a Mikes Kelemen által írt levelek eredeti kéziratok köteté,⁴⁵⁷ és a „*Mysterium. (Bethlehemes játék.) Fehér kötésben. A XV. századból.*”⁴⁵⁸

1900-ban Párizsban a világkiállításon a könyvtár állományának két értékes darabja is megtekinthető volt,⁴⁵⁹ de ez ideig nem ismert, hogy melyik két mű.

Dedek Lajos „*egyetemi könyvtárőr*” 1907-ben tanulmányozás céljából kölcsön kérte a Dante-kódexet, de csak a könyvtáros felügyelete alatt történő helyben tanulmányozásra kapott engedélyt.⁴⁶⁰

1921. novemberében egyebek mellett a következőt írta a Magyarország című lap: „*A Korvin Mátyás Egyesület Dante-kiállítását a Nemzeti Múzeum kupolacsarnokban a kedvezőtlen időjárás mellett is nagy és állandóan előkelő közönség látogatja. Az elmúlt héten kivált az iskolák növendékei keresték föl szép számmal az érdekes és tanulságos tárlatot. Új tárgyak is folyton érkeznek, mint legutóbb az Egri Egyházmegyei Könyvtár Serravallo-kézirata. Ebből a híres-nevezetes kódexből tudvalevőleg csak három példány van az egész világon.*”⁴⁶¹

1922-ben a „*Bibliophil-társaság (...) az Országos Iparművészeti Múzeumban 2–3 hónapra kiterjedő kiállítást rendez ősnymtatványokból, mely kiállításra az érseki líceum könyvtárából*” egy Nürnbergben 1500-ban készült művet kért kölcsön. Az érsek teljesítette a kérést.⁴⁶²

1935-ben a főpásztor gróf Zichy Istvánnak a Magyar Történelmi Múzeum főigazgatójának a kérésére, kölcsönadta Mikes Kelemen leveleinek eredeti kéziratok kötetét a II. Rákóczi Ferenc emlékkiállítá-

⁴⁵⁵ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 2749/1877.

⁴⁵⁶ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 567/1896.

⁴⁵⁷ A TÖRTÉNELMI FŐCSOPORT IGAZGATÓSÁGA... 1896. 31.

⁴⁵⁸ Uo. 462.

⁴⁵⁹ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 538/1900.

⁴⁶⁰ EFL. AN. Bibliotheca parochialis et dioeclesana 1885–1919. rsz. 1835. irsz. 7367/1907.

⁴⁶¹ Canova Beatrice szobrát várják a Dante kiállításra. In: Magyarország című lap, 1921. november 15. 4.; A kódex kiállításáról lásd még az Érdekes kéziratok és könyvek a budapesti Dante-kiállításon című cikket. In: Magyarország, 1921. november 5. 6. valamint: Eger az országos Dante kiállításon. In: Egri Népszerűség, 1920. december 31. 1.

⁴⁶² EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 6146/1922.

tásra. A kéziratot a múzeum hivatalos megbízottjának személyesen kellett Egerben átvennie. Az átvételi elismervénybe érseki rendelkezésre azt is belefoglalták, hogy a kéziratot visszaadásakor laponként kell megszámolni, és meggyőződni annak változatlan állapotáról.⁴⁶³

Szintén 1935-ben kérte kölcsön a „*Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-Könyvtárának Főigazgatósága... a Főegyházmegyei Könyvtárban őrzött Valerius Maximus-féle Mügelin-fordítás kéziratát.*” Az érsek hozzájárult az 1490-ben készült kódex kölcsönadásához.⁴⁶⁴

1943-ban a Fejérmegyei és Székesfehérvári Múzeum igazgatója, tudományos feldolgozás céljából kölcsönkérte Czigler Ábel részére Pyrker János László érsek levelezésének több darabját. A főpásztor teljesítette a kérést azzal a feltétellel, hogy a háborús körülmények miatt a kéziratokat bombabiztos helyen fogják tárolni.⁴⁶⁵

⁴⁶³ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1757/1935.

⁴⁶⁴ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 3777/1935.

⁴⁶⁵ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 5388/1943.

Lapozdóm Budapest, 1896

Elismervény

Ami 1896-iki országos kiállítás szeptember 1-én a "Földtudományok és természettudományok" osztályán a könyvtárról kiállításra került a következő művek sorszáma:

Könyv sorszáma	A tárgy megnevezése.	Megjegyzések.	Átvételért fizetendő	Átvételért adható
1.	Beldi-codex. Tízperestőlalm-mal. Papir kezins. 213. l.	XV. század Szeg. M. II. 1.	100 for.	
2.	Critica kritomatia s.l. Londrai Kéltudományok alól dőre	1701	25 for.	
3.	Stikus Helamau kőszöveg törtéti. tiffelítő. könyv alak.	XVIII. század Szeg. M. III. 7	200 for.	
4.	Seli Kármu Szóvár. Háttér-Fitka névad	1645 Szeg. M. IV. 63	50 for.	

Eltérítve minden más célra.

Miklós Mészáros
Könyvtáros

54. kép.
1896-ban a millenniumi kiállításon bemutatott művek egyik átadási-átvételi elismervénye.

Gárdonyi Géza a könyvtárról, duplum példány vásárlásai a bibliotékától

1971-ben tette közzé Illyés Katalin azt az itt következő levélváltást, amelyben Gárdonyi az Egri Főegyházmegyei Könyvtárról is ír.

„Igen tisztelt Uram.

Én már két esztendő óta történelmi regényírással vesződöm. Egy kis vagyon ráment már azokra a könyvekre, amelyekből úgy ahogy össze tudtam állítani annak a kornak a képét, amelyben az alakjaim mozognak.

Egész életemben elvem volt az, hogy könyvet nem kértem kölcsön, de minél több könyvet veszek, azt látom: annál több kell. Kénytelen vagyok azt cselekedni, amitől eddig legjobban irtóztam: a nemzet könyvtárából kérni, ami kapható.

Kérem alázatosan méltóztassék értesíteni, hogy kaphatok-e, s milyen föltételekkel a M. N. Múzeum könyvtárából időnkint történelmi könyveket? Menyit kaphatok egyszerre? Menyi időre? Kell-e biztosítékot tennem, s menyit ?

Minthogy Igazgató Ur nem ismer engem, s bizonyára tájékoztatja magát, mielőtt nekem felelne, vagy feleltetne, a Múzeumban levő ismerőseim közül méltóztassék megkérdezni: Szinnyei bácsit, Erdélyi Pál, Esztergár és Kereszti urakat.

Nekem most ezek a könyvek kellenének: 1. Ipolyi Kisebb munkái III.ik kötet. 2. Arch. Ért. 1890. évf. 3. Salamon F. Török hódítás kora Magyarországon. – S kellene egy kosztűmtani munka a XVI.ik századbeli török hadseregről.

Magamat szíves jóindulatába ajánlva vagyok tisztelettel

*kész szolgálja
Gárdonyi Géza*

1899 IX. 27.”

A Gárdonyi által említett történelmi regény bizonyára az Egri csillagok, amely 1901-ben jelent meg. Ez az író első nagyobb műve, addig csak újságírással, és szerkesztéssel foglalkozott. Nem meglepő, hogy könyvtári ismerősei közül Szinnyi Józsefet és Kereszti Istvánt is megnevezi, akik a Hírlaptár tisztviselői voltak. Fejérpataky a könyvtár igazgató öre Gárdonyi levelének kézhezvétele után azonnal válaszolt az írónak, mégpedig a könyvtár szabályainak megfelelően elutasítóan.

Tekintetes Gárdonyi Géza úrnak

Eger

Folyó hó 27-én kelt becses soraira szerencsém van a következő felvilágosítást adni:

A Nagyméltóságú Minister úr által kiadott Nemz. Múzeumi szabályzat 53 §-a értelmében Múzeumi könyveket a vidékre kivételes esetekben, s csakis közhatóságok és nyilvános közművelődési intézetek hivatalos megkeresésére és jóállása mellett lehet kölcsön adni. Ha tehát a Széchényi Orsz. könyvtárhoz valamely egri hatóság vagy közművelődési intézet, pl. főgymnáziumi vagy egyéb iskolai igazgatóság, érseki lyceumi könyvtár stb. útján méltóztatik fordulni, a kérés teljesítésének nincs semmi akadálya.

A becses levelében felsorolt könyvekre nézve bátor vagyok megjegyezni, hogy Ipolyi Arnold munkái, az Archaeologiai Értesítő és Salamon Ferenctől a Török hódoltság kora Magyarországon, az egri lyceum rendkívül gazdag és kitűnően rendezett könyvtárában kétségtelenül megvannak s így azoknak elküldése talán nem lesz szükséges.

Kiváló tisztelettel

Budapesten, 1899. szept. 29.

Fejérpataky⁴⁶⁶

Az elutasításra Gárdonyi a következő levéllel válaszolt, amelyben az Egri Főegyházmegyei Könyvtárról is ír:

⁴⁶⁶ ILLYÉS Katalin 1971.

Igen tisztelt Igazgató úr,

Köszönöm, hogy kérésemre postafordultával válaszolni méltóztatott. Az idézett miniszteri rendelet megfoszt engem és minden író, aki Kőbányán és Óbudán túl lakik az országos könyvtár használatától. Mert sem én nem fordulhatok az iskolai és egyéb hatóságokhoz, sem azok nem ismerhetik dolguknak, hogy értem kezeskedjenek, s nekem közvetítsenek.

Ezen a rendeleten Uram változtatni kell, és én írok is a minister úrnak, hogy ezt a pontot korrigálja.

A mi a líceumi könyvtárt illeti, az zárt könyvtár, papi könyvtár s privát könyvtár, – nem kérhetek belőle könyvet. Köszönöm azonban szíves figyelmét, hogy említeni méltóztatott.

*Tisztelője és kész szolgája
Gárdonyi Géza*

1899 X. 1.

1902-ben Gárdonyi Géza két alkalommal is vásárolt duplumokat a könyvtárból. A vásárlásokat az író saját kezűleg örökítette meg két névjegykártyájának hátoldalán. Az egyikben az olvasható, hogy „*Főtiszt. és nagyságos Mihalek Manó urnak az egri érs. lyceum könyvtár igazgatójának a mai napon Harminchat koronát fizettem különféle duplumokért. Tisztelettel Gárdonyi Géza Eger 1902. III. 12.*” A másik névjegykártya szövege szerint „*Ft. és ngos Mihalek Mano könyvtár-igazgató urnak fizettem különféle könyvekért 13 koronát. (Duplum könyvek) Eger, 1902. III. 20. Gárdonyi Géza*”.⁴⁶⁷ Az író 1904-ben ismét vásárolt a könyvtárból könyveket, mert a korabeli levéltári forrás szerint ebben az esztendőben „*Gárdonyi duplumokért fizetett*” 6 korona 20 fillért.⁴⁶⁸ A megvásárolt könyvekre vonatkozóan, azok árán kívül jelenleg semmilyen adat nem ismert.

⁴⁶⁷ A névjegykártyák fotómásolatait lásd a képek között.

⁴⁶⁸ A könyvvásárlást dokumentáló irat fotómásolatát lásd a képek között.

fültöt a nagyra Mihalel Mani urnak
an egyri ír. lyen Engyotain igazgati-
jünak a mai napon Harminekat soronig
firttem hitünfite diplomadert.

Tisztelettel

Eger 1902 III. 12

Gárdonyi Géza

55. kép.

Gárdonyi Géza saját kezű feljegyzése 1902. március 12-i
könyvvásárlásáról névjegykártyáján.

ft. ei nagy Mihalel Mani Engyotain igazgati
urnak firttem hitünfite Engy nevére
13 koronát. (Diplom. Engy nevére)

Eger 1902 III. 20

Gárdonyi Géza

56. kép.

Gárdonyi Géza saját kezű feljegyzése 1902. március 20-i
könyvvásárlásáról névjegykártyáján.

Számadás

az egri érsekségi könyvtár

1904. évi bevételeiről és kiadásairól

		Bevételek		Kiadások	
		Kor.	fill.	Kor.	fill.
	1.	Maradvány 1903-ról	-	28 55	✓
Marc. 12.	2.	Fel. öf. az olvasó. köny. rész. A.			11 50 ✓
Apr. 14.	3.	Gárdonyi duplumok fizetése	6 20		
Máj. 10.	4.	Könyvtörz.		70 10	✓
" "	5.	Könyvtörz. - inas		- 20	✓
" 19.	6.	Kispest duplumok fizetése	3 -		
Júl. 26.	7.	Az egyházi. Társulat. utalványon	100 -		
Nov. 7.	8.	Ké. öf. fa		46 -	✓
" 9.	9.	Könyvtörz. - bélyeg		- 26	
" "	10.	Könyvtörz. eljárás. utalvány		24 -	✓
" 12.	11.	Törz. díj		10 -	✓
" 19.	12.	Törz. díj az egyházi. Társulat. részére	72 -		
" 22.	13.	Törz. díj az egyházi. Társulat. részére		11 06	✓
dec. 1.	14.	Könyvtörz.		3 -	
" 22.	15.	Törz.		- 10	✓
" 31.	16.	Könyvtörz. díj		2 -	
" "	17.	Könyvtörz. eljárás		1 -	
" "	18.	Szabolcsai könyvtörz.		16 64	✓
				209 75	185 96 ✓
		<u>Marad 1905-re</u>		23 79 ✓	
Eger. 1904. dec. 31.					
8 db melléklet.					

Michalek Mari
egyh. könyvtörz.

57. kép.

A könyvtár számadása 1904-ből, 3. sorában a Gárdonyi Géza által vásárolt duplum példányok árával.

Bródy Sándor két művének bezúzása és Vörösmarty Mihály tintatartója

1944-ben jelent meg „*A m. kir. minisztérium 10.800/1944. M. E. számú rendelete a magyar szellemi életnek a zsidó szerzők írói műveitől való megóvása tárgyában.*”⁴⁶⁹ Ez, valamint „*A m. kir. miniszterelnök határozata a magyar szellemi életnek a zsidó szerzők műveinek a közforgalomból való kivonása tárgyában*” kiadott 11.300/1944. M.E. számú miniszterelnöki határozat sorolta fel azoknak a szerzőknek neveit, akiknek a művei megsemmisítésre lettek ítélve. Az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban ezek alapján készült jegyzékben 39 olyan kötet címe olvasható, amelyeket az említett célból az Egri Nyomda Rt.-be kellett elszállítani. Köztük volt Bródy Sándor két műve is:⁴⁷⁰

„Zsidó szerzők művei Az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban.

1. Ágai Adolf: *Porzó tárca-levelei. Budapest. (sic), 1880. 2 kötet.*
2. Bernstein Eduard: *Der Streik. Frankfurt a. Main.*
3. Bermstein Eduard: *A világháború okiratai. II. Az angol kékkönyv. Budapest*
4. Bródy Sándor: *A nap lovagja. Regény. Elbeszélések. Bpest., 1906.*
5. Bródy Sándor: *Fehér könyv. Bpest., 1916. 2 kötet.*
6. Fábíán Béla: *Oroszország pusztulása a bolsevik uralom alatt. Budapest, 1919.*
7. Földes Imre: *A királyné. Tragédia. Bpest., 1907.*
8. " " *A király arája. Verses vigjáték. Bpest., 1907.*
9. " " *Daczos lelkek. Verses vigjáték. Bpest., 1907.*
10. Ignotus: *Feljegyzések. Bpest., 1909.*
11. Jászi Oszkár: *Uj Magyarország felé. Beszélgetések a szocializmusról. Bpest., 1907.*
12. " " *Művészet és erkölcs. Bpest., 1908.*
13. " " *A történelmi materializmus állambölcselete. Bpest., 1908.*
14. " " *A demokrácia jövője. Bpest., 1906.*

⁴⁶⁹ A rendeletet lásd a Budapesti Közlöny 1944. április 30-án megjelent számában.

⁴⁷⁰ Az erre vonatkozó iratok szövegét KISS Péter 2013. 154–157. tette közzé.

15. Jób Dániel: *Ifjúkor. Novellák. Bpest., 1908.*
16. Kabos Ede: *Az éhező tanyán. Bpest.,*
17. " " *Por. Bpest., 1907.*
18. " " *A jövő fészke. Bpest., 1908.*
19. Kiss József: *Legendák nagyapámról. Karcag. 1928.*
20. Kiss József: *Összes költeményei. Bpest., 1903.*
21. Kóbor Tamás: *Az élet ára. Regény. Bpest.,*
22. " " *A munka. Elbeszélések. Bpest., 1909.*
23. " " *Idegenek. Regény. Bpest., 1908.*
24. " " *Örök éjszakák. Bpest., 1905.*
25. Kunfi Zsigmond: *Francia kulturharcz. Bpest., 1905.*
26. Lengyel Menyhért: *Amerikai napló. Bpest., 1922.*
27. Lenkei Henrik: *Petőfi és a természet. Bpest., 1910. /Petőfi könyvtár/*
28. Molnár Ferenc: *Muzsika. Elbeszélések. Bpest., 1908.*
29. " " *Ismerősök. Feljegyzések, krónikák. Bpest., 1917.*
30. Nordau Max: *Paradoxe. Leipzig. 1886.*
31. " " *Die konventionellen Lügen, der kulturmenscheit. Leipzig. 889. (sic !)*
32. Pásztor Árpád: *Tengeren, tengerentúl. Bpest., 1909.*
33. " " *Találkozásom A. Poe Edgárral. Költemények, tanulmányok. Bpest., 1916.*
34. " " *Budapesttől a földkörül Budapestig. Bpest., 1911.*
35. Pogány József: *A munkapárt bűneik. Bpest., 1917.*
36. Róheim Géza dr.: *Magyar néphit és népszokások. Bpest., 1925.*
37. Szomaházy István: *Mindennapi problémák. Bpest., 1909.*
38. " " *Estétől – reggelig. Bpest., 1908.*
39. Vázsonyi Vilmos: *A választási elv a külföldi közizagzatásban. Budapest 1891.*

A felsorolt művek egy-egy példányban vannak meg könyvtárunkban.”

„MAGYAR PAPIROSIPARI
kelte

Budapest, 1944. postabélyeg

NYERSANYAGBESZERZŐ K.F.T.

V. Arany János u. 10. II.

A M. Kir. Iparügyi Miniszter

telefon 114-281, 118-450.

felügyelete alatt (28000/1940. IP. M. SZ.)

692 sz.

T.

Főegyházmegyei Könyvtár,
Eger

A sajtóügyek m. kir. kormánybiztosa áttette hozzánk a t. Címnek a 10800/1944. M. E. rendelet alapján tett bejelentésének 3. példányát, hogy a bejelentésben felsorolt és a forgalomból kivonandó könyvek bezúzásáról gondoskodjunk.

Az ide mellékelt jegyzékben felsorolt könyvek darabszám szerint átadandók illetve postacsomagban megküldendők megbízottunknak: Egri Nyomda Rt., Eger, Werner Apát u. 4. cégnek, mely cég köteles a darabszám szerint átvett könyveket rendelkezésünknek megfelelően papiros gyári zúzómalomba beszállítani.

A megbízott köteles gondoskodni a könyvek pontos leméréséről. – Az átvett könyvekről darabszám és súly szerint elismervényt ad két példányban.

A zúzómalomba való kiszállítás költségei a bejelentésre kötelezettet terhelik.

A beszolgáltatott könyvek súly szerinti értékét a fentidézett rendelet értelmében mi fizetjük ki.

Miután a beszolgáltatott anyagokat a bizományos összegyűjtve fogja rendelkezésünkre telepéről a zúzómalomba kiszállítani, a kiszállítás költségeit csak a lebonyolítás után fogjuk megállapíthatni.

Éppen ezért felhívjuk t. Címet, hogy az átvételi elismervény egy példányát 1944 június hó 30-án hozzánk benyújtani szíveskedjék, mikor is az anyag ellenértékét a felmerült kiszállítási költség arányos összegének levonásával át fogjuk utalni a t. Cím által megjelölt címre.

Tisztelettel

Magyar Papirosipari Nyersanyagbeszerző k.f.t.

Látta: Ferdinándy s. k., min. biztos.”

„Átvételi elismervény

A 10.800/1944. M.E.sz. rendelet végrehajtásaként a mai napon átvettük a Főegyházmegyei Könyvtár, Eger könyvtárából a kimutatásban felsorolt 39 darab összesen 14.60 kg súlyu (sic) kiselejtezett zsidó szerző által írt könyvet.

Eger, 1944. évi június hó. 27-én.

Egri Nyomda Részvénytársaság”

Arról eddig is tudomásunk volt, hogy Vörösmarty Mihály egyik tintatartója korábban az Egri Érseki Líceum Múzeumában volt látható.⁴⁷¹ Arról viszont nem, amely szerint „(...) Vörösmartynak azon tinta-tartóját, melyből a halhatatlan költő »Eger« című hőskölteményét írta, s mely jelenleg az egri lyceumi könyvtárban őriztetik”, Zádor György jogtudós, „a Vörösmarty, Bajza és Toldy által 1830. táján vitt élénk irodalmi mozgalom egykori bajnoka, (.....) ajándékozta a nevezett intézetnek.”⁴⁷² Eddig szintén ismeretlen adat volt az is, hogy az ajándékozásra legkésőbb 1860-ban sor került. Kassai Vidor⁴⁷³ ugyanis azt írja emlékezéseiben, hogy „Gedeon bevitt Egerbe, beajánlott Kovács Ferenc egri festőnek 1860 év április hó 10-én. (...) a líceumban pedig (...) Nagy könyvtár, (...) s egyéb gyűjtemény, ezek között Vörösmarty Mihály tintatartója is.”⁴⁷⁴

⁴⁷¹ BOROVSKY Samu 1909. 96.

⁴⁷² Eger című lap 1866. augusztus 23. 285.; SZILVÁS István: A két Gárdonyi Géza sajátos egri esete. In: Heves megyei Hírlap 2017. május 23. 6.

⁴⁷³ Kassai Vidor (Gyála, 1840 – Vác, 1928) magyar színész, aki 1869-től két éven át Jászai Mari férje volt.

⁴⁷⁴ KASSAI Vidor 1940. 87–88.

Chulalongkorn király ajándékától a Skóciába küldött könyvmásolatig

1870-ben Szilasi Móric⁴⁷⁵ megkérte Fraknói Vilmost a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának korábbi őrét, segítsen, hogy Mikes Kelemen leveleinek eredeti példányát megkaphassa néhány napra Egerből. Fraknói teljesítette a kérést. A kéziratot azonban még így sem kaphatta kölcsön. *„Hadd álljon itt teljes mivoltában az egri érseki könyvtár igazgatójának, Stephanovszky Sándor úrnak a válasza, mert valóban egyetlen a maga nemében, valóságos csudabogár. «Sajnálattal kell kifejeznem, hogy Mikes Kelemen kéziratát nagyságodnak (a levél Fraknói úrnak szól) el nem küldhettem, mert kéziratokat könyvtárunkból kiadni vagy kivinni tiltva van». Ez már maga eléggé sajtáságos, mert tudtommal az egész világon kiadják a legritkább codexeket is, könyvtár vagy akármi más nyilvános intézet felelősségére. De ez még csak hagyján; sokkal érdekesebb meghallgatni, mikép folytatja Stephanovszky Sándor úr: «Egyébiránt Abafi úr mult évben épen a jelzett tárgygyal foglalkozott s tanulmánya eredményét saját lapjában közzétette; s kéziratunkról oly részletesen értekezik, hogy azt S. tanárjelölt úr részére megtekintés végett elküldeni szükségtelennek tartom. Kitünő tisztelettel stb. Eger okt. 2. 1870.» Gratulálok A. úrnak. Van legalább valaki, a ki azt hiszi, hogy föladatát teljesen megoldotta. Én nem hiszem. SZILASI MÓRICZ.»⁴⁷⁶*

A sziámi király⁴⁷⁷ 1897. június 26-30. között látogatást tett hazánkban. Ennek „emlékére tudvalevőleg egy negyven kötetből álló, szanszkrit nyelven irt diszkötésű munkát ajándékozott az egri érseki jogi líceumnak. A munka címe: *Fra Krai Pi Dok s Csulalongkorn király negyedszázados jubileuma alkalmából jelent meg a sziámi könyvpiacon. Különben vallásos könyv, mely Budha tanait magyarázza. A könyvgyűjtemény már megérkezett Egerbe, hol a liceumi nagy könyv-*

⁴⁷⁵ Szilasi Móric (Szilasbalhás, 1854. október 20. – Kolozsvár, 1905. május 15.) nyelvész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1902).

⁴⁷⁶ SZILASI MÓRIC 1880. 79.

⁴⁷⁷ Somdetch Phra Paramindr Maha Chulalongkorn (1853–1910). Csupán 15 éves volt trónra lépésekor. Uralkodása során reformokat indított az ország modernizálására, a közigazgatás nyugati norma szerinti berendezésére, és az országban ő törölte el a rabszolgaságot. Támogatta a kultúrát és a művészeteket. Az ország aranyművészége a kor egyik legjobbjaként vált ismertté. Sziám hivatalos neve 1949 óta Thaiföld.

*tárban fogják elhelyezni, hol bizonyára sok nézője, de minden bizonnyal kevés olvasója akad.”*⁴⁷⁸

1892. január 5-én a következő felhívás jelent meg a helyi sajtóban: „A budapesti m. á. v. üzletvezetőségnek m. é. decz. 29-én. kelt 62773/III. sz. a. rendelete alapján Eger állomás raktárában f. hó 8-án d. e. 11 órakor három drb kép el fog árvereztetni és pedig 1 fénykép rámában foglalva az egri minaretet tünteti fel, 1 fénykép rámában foglalva az egri érseki lyceumi könyvtárt mutatja, 1 fénykép rámában foglalva Egerváros térképe. Az érdekeltek figyelmét felhívja az állomási főnökség.”⁴⁷⁹ Ez azonban nem járt eredménnyel. Ezt követően január 26-án a következő hirdetés jelent meg a helyi sajtóban:

„Hirdetmény.

A t. cz. közönséget értesítem, miszerint a m. kir. államvasutak budapesti üzlet vezetőségének 1891-ik évi decz. hó 29-én kelt 62773/III. sz. a. rendelete alapján Eger állomáson kiváltképpen fekvő egy láda kép f. h. 27-én d. e. 11 órakor az áru kiadási pénztár hivatalos helységében a legtöbbet ígérőnek becsáron alul is eladatni fog. – kikiáltási ár 70 frt.

A láda tartalma:

I. Az érseki lyceumi könyvtárt ábrázoló kép díszes fekete alappal bronz nyomatú rámában 1 m. 14 cm. magas 94 cm. széles.

II. Az egri török mecsetet ábrázoló kép, fentihez hasonló rámában és hason nagyságban.

III. Eger város színezett térképe 71 cm. magas 82 cm. széles fentiekhez hasonló rámában foglalva.

*Eger, 1892. jan. hó 25-én. (15) 1**

*Állomás főnök”*⁴⁸⁰

1931-ben jelent meg a sajtóban, hogy dr. Menczer Tibor Zemplén vármegye főlevéltárosa Olaszliszka levéltárának rendezése közben rábukkant Dobó Istvánnak a végrendeletére, amely „1558-ban kelt és Dobó 1558 november 26-án Wygles várában pecsételt le.”⁴⁸¹ Mivel már

⁴⁷⁸ Budapesti Hírlap, 1897. október 5. 7.

⁴⁷⁹ A budapesti m. á. v. üzletvezetőségnek... In Eger című lap, 1892. január 5. 7.

⁴⁸⁰ Hirdetmény. In: Eger című lap, 1892. január 26. 31.; A budapesti m. á. v. üzletvezetőségnek... In: Eger című lap 1892. január 26. 31.

⁴⁸¹ Az egri hős Dobó István végrendelete fontos történelmi adatokat tartalmaz. In: Magyarország, 1931. augusztus 11. 4.

tapasztalta, hogy „a régi oppidumok levéltári anyaga apródonként elkallódik”, a levéltár anyagát az illetékes hatóság jóváhagyásával beszállította Sátoraljaújhelyre. „Egerben széleskörű mozgalom indult meg, amely azt célozza, hogy a városra nézve nagyfontosságú okiratot – ha kell, áldozatok árán is – szerezzék meg az egri líceumi könyvtár számára.”⁴⁸² Ez azonban nem valósult meg. Végül az Eger című lap szerkesztőse hiteles másolatot kért az okiratról, amely teljes átírást és szóról–szóra fordítást tartalmaz. Ezeket Trak Géza polgármester 1932. július 20-án helyeztette a városi levéltárba. Ma a Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára őrzi.⁴⁸³

1936-ban „Az egri Líceum világhírű könyvtárának egyik értékes kéziratából, amely 1444-ből származik és ismeretlen szerzetes kezemunkája, eredeti módon készít könyvet dr. James Clark, aki a Skóciában lévő Glasgow Európa-hírű egyetemén a német nyelv és irodalom tanára. A kézirat János bécsi franciskánus püspök prédikációit tartalmazza, és az egyetemi tanár, aki a franciskánusok irodalmi tevékenységével foglalkozik, különös tekintettel a középkorra, egy német lexikonból tudta meg, hogy a munkájához szükséges kézirat az egri Liceum könyvtárának a tulajdona.

Az egyetemi tanár néhány hónappal ezelőtt érintkezésbe lépett a kiváló egri fényképésszel, Horváth Jánossal és felkérte, hogy az érseki könyvtár igazgatóságától és az érseki irodától nyert beleegyezés alapján kezdje meg a kézirat fényképezését. A német nyelven írt kézirat első fényképe elkészült és a posta elvitte Glasgowba, ahonnan pár nap múlva újabb lapokat rendelt az egyetemi tanár és azóta is állandóan folyik a fényképezés dia-pozitív lemezre, amelynek kópiáit James Clark dr. megfejté és lapról-lapra illeszti össze a könyvet. Egy kópiáért 2 pengőt fizet a professzor, a készkiadásokon kívül, úgyhogy mire az 500 oldalas kéziratból Glasgowban könyv lesz, több mint ezer pengőt el kell küldeni a kitűnő egri fényképész-munkatársnak. Jelenleg a 150. oldalnál tartanak”⁴⁸⁴

Hasonló eset 1940-ben is történt. Erről a korabeli híradásban a következő olvasható: „A könyvtár közepén üvegszekrényben látunk a legrégibb és legbecsesebb kódexekből, könyvekből kiválogatott gyűjteményt. Egyik ilyen kódex alján mai magyar írással ez áll: Misztérium játékok

⁴⁸² Uo., valamint: Az olaszlisztkai községi levéltárban megtalálták Dobó István végrendeletét. In: Eger című lap. 1931. július 30. 1.

⁴⁸³ dr. P. Kovács Melinda szíves közlése, akinek itt is szeretném megköszönni készséges segítségét.

⁴⁸⁴ Lefotografálják az egri érseki líceumban János püspök 500 éves kéziratát. In: Az Est, 1936. szeptember 20. 8.; A glasgowi egyetem tanára lefényképezeti a líceumi könyvtár egyik kéziratát. In: Eger–Gyöngyösi Újság 1936. szeptember 29. 3.

hangjegyekkel (kézirat) XV. század. (Ludes, sic dicta mysteria) Ennek a rendkívül becses könyvnek ügyében nemrégiben az egri érsekséghez fordult kérésével Ernst Schuler, a baseli egyetem professzora és rektora és azt kérte, hogy az ősi kódexnek oldalait engedjék lefényképezni Horváth János egri fényképész által, s így fénykép útján juthasson a becses kézirat a svájci egyetem tudósaihoz, akik tanulmányozni óhajtják. Az érsekség készséggel teljesítette a svájci tudósok kérését és Horváth János megkezdte a könyv oldalainak fényképezését. A kódex sárgult lapjain fakult tintával írt kéziratot szöveg középkori német nyelven egyházzenei tanulmányt tartalmaz. Misztérium játékok hangjegyekkel. Gyönyörű iniciálék díszítik a négy-öt évszázados hangjegyek sorait. (...)”⁴⁸⁵

Széchenyi György esztergomi érsek 1692-ben újranyomatta Az evangéliumok és epistolák című könyvet „Egykorú bőrkötésén elől kétfejű sas, hátul a magyar czimer látható. Az egri püspöki könyvtárból került a Nemzeti Múzeumba.”⁴⁸⁶

A hórás könyv hasonló kiadása eljutott Amerikába is. 1986-ban a Californiai Magyarság című lapban egy cikk jelent meg róla, amelynek szerzője így kezdi írását: „Van nekem egy gyönyörűséges Hórás-könyvem, amit 10 évvel ezelőtt ajándékozott nekem kedves Vidoni András professzor rokonom Velencében. (...) Ez a szépséges könyvecske az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban őrzött kódex HASONMÁS kiadása. Neve: HORAE BEATAE MARIAE VIRGINIS.”⁴⁸⁷

Már említettem, hogy 1979-ben Illés György tollából egy írás látott napvilágot a Magyarország című folyóiratban a bibliotékáról, a Híres könyvtárak című cikksorozat részeként.⁴⁸⁸ A következő évben az Amerikai–Kanadai Magyar Élet című újság újra leköszölte teljes terjedelmében.⁴⁸⁹

⁴⁸⁵ Egy XV. századból való kéziratot kódex fényképmásolatát Svájcba kérte az egri érseki líceum könyvtáráról a baseli egyetem rektora. In: Eger című lap, 1940. január 22. 2. Lásd még: Mi újság a városokban? In: Városok Lapja, 1940. február 1. 35.

⁴⁸⁶ BÁRTFAI SZABÓ László 1911. 768.

⁴⁸⁷ A hórás könyv. In: Californiai magyarság című lap, 1986. július 18. 8.

⁴⁸⁸ ILLÉS György: Híres Könyvtárak. Eger, In: Magyarország, 1979. július 15. 26.,

⁴⁸⁹ Amerikai–Kanadai Magyar Élet 1980. augusztus 2. 14.

Híres könyvtárak

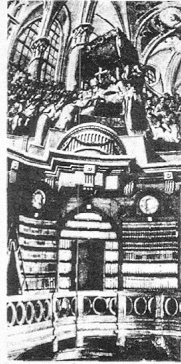
Eger

Mozart-levél

„Groff P. E.”

1784. október 18-án Egerben járt II. József, a „kalapos király” és a Liceumot is megtekintette. „Kaszárnyának éppen jó lesz!” — mondta gúnyosan, majd az elképedt egri püspök, Eszterházy Károly felé fordult: „Nem értem, miért kell ennek a városnak egyetem?”

Néhány hét múlva Bécből a futár hozta a császári rendeletet, amely minden iskolát kiparancsolta az épületből, megszüntette a jogi és filozófiai oktatást, a papnevelődet pedig Pestre helyezte át. II. József a Ratio Educationis szellemében intézkedett, amely kimondta: „csupán egyetlen egyetem működhet Magyarországon, a budai.

KÖNYVTÁRRESZLET

Csoknem kétszáz éves

vésztében tájékozott, de zseni lehetett. Miskolczi Lászlót nem ismerjük csak annyit tudunk róla, hogy 1394-ben egy bencés alapszabályt másolta ezt a miscellaneumot. (A miscellaneum ugyanis a bencés rend saját szentjeiről szóló megemlékezéseket és imádságokat tartalmazza.)

Egerben találjuk a német nyelv egyik legerősebb nyelvemlékét is. Az „Erlauer Spiele” elnevezésű kódex az 1400-as évek közepéről származik. Latin nyelvű teológiai értekezések sorozata, a végén azonban misztériumjátékokat is tartalmaz. Közül a misztériumdrámák és énekbetétek szövegét, a dalok köztül Valamennyi vallásos tárgyú, Krisztus életének egyes jeleneteiről szól: születéséről, az anyagi üdvözletéről, a három király hódolatáról és Jézus szenvedéseiről. Ezeket a misztériumdrámákat templomokban vagy templomok előtt játszották.

A könyvtár egy másik német nyelvemléke is a XV. század közepén íródott. Híres és közsémet szöveg Ulrich von Pottenstein „Cyrillus Fabian” című műve. A szerző német állatmeséket gyűjtött egy kötetbe, s a történeteket egyszerű tollrajzokkal illusztrálta.

A Dante-kódex a bécsi Auersperg hercegi könyvtárból származik. Ez a „Divina Commedia” első latin nyelvű fordítása. Pergamenes és papírra írták. A bevezető fejezet szerint 1417-ben készült el.

egyik levélét, Euryalus és Lucretia széphistóriáját. 1832-ben Béli István budóliai könyvtárból került elő. A tulajdonos Toldynak ajándékozta, aki a középkori kézirattudományt hálás Béli-kódexnek nevezte el. (Az eladósodott Toldytól aztán Bartakovics Béla egri ének vásárolta meg.)

A kéziratok között találjuk a könyvtár legnagyobb kincsét: Miklos Kelemen „Leveleskönyve”-t, törökországi leveleinek eredeti rúdostól kézirátát. Mikos, a kor szóciksnak és dívtájának megfelelően leveleformában írta meg a bölcsőjének történetét. Kéziratban levél, amelynek semleges sem szólnak. Az a „Groff P. E.” ugyanis, akinek a leveleket címezte, soha nem élt. Mikos Kelemen 1717. október 10-én kezdte el az „Édes néjje” számára írt leveleket. Az utolsó 1758. december 20-án kell. Erzséketes szép magyar nyelven, napról napra beszámolt a rabok helyzetnapjairól.

Toldy Ferenc Egerben

Ezt a páratlan művet is Toldy Ferencnek köszönheti a könyvtár. Tolle szerette meg 1867-ben az akkori egri ének, Bartakovics Béla, Toldy 1838-ban Kultúr István örökösétől vásárolta meg. (Kultúr István szombathelyi tanár, folklórszerkesztő, aki 1794-

tatási eredmények között sem. Attól sem függenek a tanulmányi eredmények, hogy milyen régiek az iskolapületek, vagy hogy mennyi kiadás jut általában egy tanulóra.

Bizony, az a helyzet, hogy a hatvanas évek közepe óta az iskolagyere egyre többet költünk, és az eredmények mégis folyamatosan romlanak. Azok a vidékeken, ahol megőrizték az oktatás régi színvonalát, gyakran kevesebb kiadás esik általában egy tanulóra, mint azokban az iskolákban, ahol az oktatás színvonala rohamosan csökken.

Ha tehát nem a pénzhányban keresendő az ok, akkor mi? Alighanem jórészt abban, hogy az iskolák lemondtak a hagyományos módszerekről, legyelemről és tantárgyakról, az „újító” módszerek javára.

Nem ez az első ilyen eset oktatásügyünk történetében. A negyvenes években is egybeesett a tanulmányi eredmények romlása az „újító” térhódításával. 1950-tól a 60-as évek közepéig javult a helyzet, aztán megint jött egy sereg újító, és megint jelentke-

58. kép.

A könyvtárról az Amerikai-Kanadai Magyar Élet c. lapban megjelent írás egy részlete (1980).

DEL MEDICO ERZSEBET

A HÓRÁS KÖNYV

„JÖJJEK, IMÁDIA-
TOK AZ URAT”

Van nekem egy gyönyörű-
séges Hóráskönyvem, amit
10 évvel ezelőtt ajándéko-
zott nekem kedves Vidoni

A VI. század elején Szent Benedek Regulájában előírta a szerzetesek kötelező mindennapi imarendjét: matutinum = az éjszaka hórája, laudes=hajnali dicséret, prima=reggeli ima stb.

Később a világi papság is bekapcsolódott az órák szerinti imádságba. Zsoltárok, Szentírást magyarázó szövegek, óriási tejedelmű kódexek egész sorozata kivonatossá vált a napi penzum. S felmerült a szükség arra, hogy az anyagot kisebb, könnyebben kezelhető könyvekbe sűrítsék össze. Így keletkezett a BREVIARIUM, s ez mint a neve is mutatja, rövidítés. Ez a XI. század folyamán jött létre.

A világi hívek ajátosságokat imádkoztak, már aki latinul olvasni tudott. Kedvenc olvasmány volt a Mária

hogy az Beatrixnek, Matyas király feleségének a tulajdona volt. Híres hóráskönyv a Kinizsi Pálné Magyar Beatrix imádságoskönyve, 1494 tájáról, egy firenzei magyar miniaturfestő gyönyörű képeivel illusztrálva. A Pálos Kolostorokban több ilyen középkori kisebb méretű kódex keletkezett. De a magyar könyvtárakban őrzött hóráskönyvek, mint az egri, idegen nyelvű, többnyire francia eredetűek. Megrendelésre készültek vagyonos főrangú dámák részére, francia, burgundi királyi udvarokba. Az Iparművészeti Múzeum is bír egy-egy, jóllehet csonka hóráskönyvvel. A Tudományos Akadémia is büszkélkedik 1450-60 között készült hóráskönyvvel s ugyancsak a Széchenyi Könyvtár.

JÚLIUS 20-án

DELI 12 ÓRÁTÓL KEDELYES

B.B.Q. (Rostonsült) PARTY

lesz a Magyar Házban, a GAL házaspár és

Bodrogi Gysuzival
zene, tánc, jó hangulat.

Enekel: **Horváth Jócó**

Hurka, kolbász, bográcsgulyás, flekken és tepertőspogácsa

Belépés díjtalan. – A kocsikra TV kamerával felügyelnek!

Cím: 1975 W Washington Blvd. L.A. Tel: (213) 737-8973

Hihetetlenül olcsó árak a nyári szezonra!

Los Angeles-Budapest-Los Angeles \$849
Budapest-Los Angeles-Budapest \$689

DISCOUNTED TICKETS A VILÁG

MINDEN RÉSZÉBE

Hívja BRASCH EVÁT (213) 475-0779

59. kép.

„A hóráskönyv”-ről a Californiai Magyarság című lapban megjelent cikk egy részlete (1986).

60. kép.
Somdetch Phra Paramindr Maha Chulalongkorn (1853–1910)
sziámi király.

A királytól az óvodásokig: néhányan az 1949 előtti látogatók közül

A könyvtár első vendégkönyvébe 1814 ősztől kezdődően írhatták be nevüket az oda látogatók.⁴⁹⁰

1932-től közlekedtek az úgynevezett „*filléres vonatok*”. Ezeket áprilistól a télies idő beálltáig indította a MÁV az ország jelentősebb városaiba. Vasárnaponként és ünnepnapokon közlekedtek és népszerűek voltak.⁴⁹¹ Ezek révén a korábbiaknál több turista kereste fel a várost a II. világháború kezdetéig, ami jól kirajzolódik az Érseki Líceum Múzeumának évenkénti statisztikájából:⁴⁹²

Év	Hétköznap	Vasárnap	Diákok	Egyéb látogatók	összesen
1920			171	358	529
1921	306	1982	–	–	2288
1922	2044	2326	–	–	4370
1923	–	–	–	–	–
1924	–	–	–	–	7460
1925	4193	1538	–	–	5731
1926	5075	1426	–	–	6501
1927	–	–	–	–	–
1928	4971	938	–	–	5909
1929	5793	2078	–	–	7871
1930	6732	1547	–	–	8279
1931	7945	2780	–	–	10725

⁴⁹⁰ A vendégkönyv bevezetését lásd A megnyitástól a pápa „*parancsából*” kapott metszetekig (1793–1865) című fejezetben.

⁴⁹¹ „*A drámaian lecsökkent utazásokat a filléres vonatok (más néven a filléres gyors) indításával akarták ellensúlyozni. Az utak programját a MÁV határozta meg, a szervezést az IBUSZ végezte. A vonatokat mindig egy adott eseményre indították, vásárokra, szüretre, sportversenyekre. Az első vonat 1932. március 27-én indult Szegedre. A filléres vonatoknak átütő sikerük volt. 10 hónap alatt 202 vonattal 216 000 személyt szállítottak vidékre. Az akció népszerűsége töretlen volt, majdnem egy évtizeden át szervezték az utakat. Az utolsó vonat 1940. november 9-én indult a fővárosból Kolozsvárra, az akkori turizmuspolitikának megfelelően bevonva a visszacsatolt területeket az idegenforgalomba.*” (JUSZTIN Márta: „Utazgassunk hazánk földjén!” A belföldi turizmus problémái a két világháború között Magyarországon. In: Korall. Társadalomtörténeti folyóirat 26. sz., 2006. november. 203.)

⁴⁹² Közzéteszi KISS Péter 1986. 182.

1932	-	-	-	-	+
1933	-	-	-	-	-
1934	-	-	-	-	+
1935	-	-	-	-	+ ⁴⁹³
1936	-	-	-	-	7797
1937	-	-	-	-	7068
1938	-	-	-	-	7542
1939	-	-	-	-	3492
1940	-	-	-	-	2717
1941	-	-	-	-	2839
1942	-	-	-	-	803
1943	-	-	-	-	-
1944	-	-	-	-	-

Aligha alaptalan feltételezni azt, hogy akik a múzeumot megtekintették, azok felkeresték a bibliotékát is.

A könyvtár nagylétszámú csoportokban történő megtekintésének veszélyeire Szmrecsányi Miklós hívta fel a figyelmet személyes tapasztalatai alapján 1932-ben.⁴⁹⁴

A filléres vonattal érkező turisták programjáról, a számukra fontosabb tudnivalókról a helyi sajtó is tájékoztatott: *„A Líceum délelőtt fél 9-től 1 óráig, délután 2-től 6 óráig tekinthető meg 10 filléres belépőjegy ellenében, amely az összes termék látogatására jogosít. – Megemlítjük, hogy a Líceumban levő könyvtárba csak kisebb csoportokban mehetnek be. A kincset érő könyvekhez, kéziratokhoz sem a vendégek, sem a kalauzok nem nyúlhatnak.”*⁴⁹⁵

1933-ban született meg a *„Szabályzat az egri érseki líceum gyűjteményeinek és termeinek ingyenes és beléptidj melletti látogatásáról.”*⁴⁹⁶ E szerint *„Az érseki Líceumban a látogatók megtekinthetik a földszinten a lapidáriumot, az első emeleten: a dísztermet, a könyvtár nagy*

⁴⁹³ Uo.: „A látogatók pontos számát a *tömeges látogatás*” miatt nem lehetett *„megállapítani.”*

⁴⁹⁴ Szmrecsányi Miklós levele a könyvtár idegenforgalmáról. Közzéteszi KISS Péter 2013. a függelékben.

⁴⁹⁵ A Filléres Gyors utasainak programja. Kis kalauz és fontos tudnivalók. In: Egri Népújság, 1932. május 1. 1.

⁴⁹⁶ Közzéteszi KISS Péter 1986. 183–184.

termét és a kisebb termet is (hol Mikes Kelemen kézirata van), valamint a kápolnát.”

A bibliotéka 1937-ben jóváhagyott szervezeti szabályzata szerint⁴⁹⁷ „A könyvtárt vagy csupán a Líceum intézményeinek megtekintése, vagy tudományos kutatás céljából keresik fel. A könyvtár látogatása csak a portás kalauzolása mellett történhetik. A portás a látogatókat a könyvtár helyiségei közül csupán a nagykönyvtárba vezetheti. Annak a teremnek közepén felállított üvegszekrényben nyert elhelyezést a könyvtár néhány értékes kézirata és ősnymtatványa. A terem belső ajtószárnyaira kifüggesztett figyelmeztetés eltiltja a látogatókat a könyveknek a polcokon való érintésétől, vagy kiemelésétől és belső megtekintésétől. Tömeges látogatások alkalmával a könyvtáros által felállított két ór ügyel a nagyterem anyagának épségére.”

A következőkben az ismertebb látogatók közül említek meg néhányat a látogatások időrendjében.⁴⁹⁸

Kazinczy Ferenc először Eszterházy Károly püspök idején járt a bibliotékában, amikor iskolafelügyelőként tevékenykedett. A Líceumban látottak motiválták Az egri könyvtár című versét. Lefordította magyarra Pyrker János László érsek Perlen der heiligen Vorzeit című művét, amely 1830-ban jelent meg A Szent hajdan gyöngyei címmel. Ennek kinyomtatása idején, az első ív elkészülte után, február 27-én érkezett Egerbe feleségével együtt. Látogatásukról a könyvtár vendégkönyvében a következő bejegyzés maradt fenn: „Kazinczy Ferenc Martz. elsőjén 1830. és hitvese Gróf Török Sophie”.⁴⁹⁹

Az angol Robert Townson 1793-ban járt Egerben. Magyarországi utazásairól megjelent könyvében ír egyebek mellett a Líceumról és Eszterházy Károly püspökről is.⁵⁰⁰

Vlagyimir Bogdanovics Bronyevszkij, a későbbi neves orosz hadtörténész, író és műfordító 1810-ben járt a Líceumban.⁵⁰¹

1816-ban örökítette meg nevét a vendégkönyvben Balkay Pál festő, aki 1808-ban Kazinczy Ferenc hívására visszajött Magyaror-

⁴⁹⁷ A szervezeti szabályzatot lásd a függelékben.

⁴⁹⁸ Az adatforrás feltüntetése nélkül említett látogatókra vonatkozóan lásd BREZNAY Imre: A Líceum látogatói 1814-től 1853-ig. Adalékok Eger város régi idegenforgalmához. In: Eger című lap, 1942. július 4.; július 18.; augusztus 1. és BREZNAY Imre 1995.

⁴⁹⁹ BREZNAY Imre 1995. 47.

⁵⁰⁰ TOWNSON, Robert 1797. 225–226.

⁵⁰¹ HARASZTI Sándor–PETHŐ Tibor 1963. 234.

szágra és Mezőkövesden telepedett le. Innen 1817-ben Egerbe költözött át, és itt is lakott haláláig. Ugyanebben az esztendőben látogatott ide Pyrker János László szepesi püspök, a későbbi egri érsek is.

1818. május 22-én színészek is megtekintették a könyvtárat. Köztük volt Déryné Széppataki Róza is.

1819-ben a bibliotéka látogatóinak egyike gróf Buttler János volt.

1821. november 12-én többekkel együtt Kossuth Lajos is beírta nevét a könyvtár vendégkönyvébe.

Az 1828-ban itt jártak között olvasható Vitkovics Mihály neve. A város szülöttének emlékét utcanév őrzi Egerben.

1829. szeptember 5-én Vörösmarty Mihály is megörökítette látogatását a vendégkönyvben. Útjáról csupán ennyit jegyzett fel: „*Voltam Egerben, s a sz.kuti (szentkúti–Kiss Péter) bucsun;*” Bajza József 1829. szeptember 6-án azt írta Pestről Toldy Ferencnek, hogy „*Vörösmarty a múlt héten ment utazni Bugáttal Heves, Borsod és Gömör V(árme)-gyébe.*”⁵⁰²

1842-ben a könyvtárat megtekintők egyike Barabás Miklós festő volt, aki Pyrker János László érsek életnagyságú portréjának megfestésére érkezett Egerbe.

Széchenyi István egy Gyöngyösön töltött éjszaka után 1845. szeptember 28-án érkezett Egerbe. Ő maga így írt erről: „*Korán indulás Egerbe. Jó utak. Tűrhető idő. Idejében Egerben. Lévy kanonoknál. Mindent megmutat. Beszédék és pohárköszöntők – tiszteletét teszi a városi tanács. Líceum nagyszerű. Bejön Brezovay. Sokat s hosszasan eszünk. Későn indulunk el.*”⁵⁰³ Tárkányi Béla így írt erről a látogatásról: „*elérkezésem előtt vagy két órával eltávozott. Egy pár órai mulatása alatt megnézte Eger nevezetességeit, a templomot, a várat és a lyceumot. Beszélük, hogy a templomban keresztet vetett magára s térdet hajtott, mire magam is hallottam a megjegyzést, hogy azt talán politikából tette...; hát a nagy ember vallási meggyőződését sem jelentheti ki, hogy ne gyanúsíthassák! A lyceumban különösen a könyvtár ragadá meg figyelmét. Soha nem hittem – úgymond, hogy hazám egyik provinciális városában ily szépen rendezett kincset találjak. Ezenkívül a könyvtár boltozatára festett krackeri frescót csudálta, miben Kazinczy*

⁵⁰² OLTVÁNYI Ambrus 1969. 470.

⁵⁰³ SZÉCHÉNYI István 1978. 1084–1085.

*Ferenc is elragadtatással gyönyörködött. Széchenyi most először volt Egerben s jelenléte az egész város miveltjebbjeit átrezzenté és miután elment ki őt hírből vagy műveiből ismeri, szívből sajnálta, hogy nem láthatta a most élő legnagyobb magyar hazafit.”*⁵⁰⁴ Széchenyi egyik levelét az Egri Főegyházmegyei Könyvtár őrzi.

1850. augusztus 15-én írta be nevét a vendégeknyvbe Garay János, aki a júliusi és augusztusi hónapokat az egri fürdőben töltötte el. Élete főművének a Szent László című munkáját tartotta, amely 1851–1852-ben Egerben jelent meg, és amelynek kiadását Bartakovics Béla érsek anyagilag is támogatta. Garay János a szerzője az Obsitos című költeménynek, ennek alapján készült Kodály Zoltán Háry János című daljátéka.

1857. szeptember 4-én Ferenc József látogatott Egerbe. Ebéd után megtekintette a Líceumot is. Látogatásának emlékét külön vendégeknyv őrzi.

1860-ban Jókai Mór is beírta nevét a könyvtár vendégeknyvébe. A korabeli sajtó írt az Egerben május „*hó 13-án a horvát szűkölködők javára tartott hangversenyéről és eredményéről egy pár szót. – Több ur és hölgy által tartatott az, és szép sikerrel. A bevétel közel ezer forintot tett, melyhez érsek Ő excellentiája 300 forinttal járult. – Az itteni közönség melegkeblűségét eléggé tanúsítja ez, mely oly lelkesült vala, s különösen közszereteté irónk Jókai Mór ki léptével, a ki ez alkalommal hozzánk rándulva szintén néhány költeményt szavalt, oly szünhetlen éljenviharban tört ki, hogy szemeink önkénytelen könybe lábbadtak...”*⁵⁰⁵

A legfiatalabb látogatók emlékét az 1861-ben keletkezett beírások egyike őrzi, amikor „*az egri városi nyilvános mintaóvoda népességének korosabb osztálya*” látogatta meg a könyvtárat.⁵⁰⁶

A helyi sajtóban 1868-ban megjelent írások egyike szerint a bibliotéka „*Sajnos, hogy csak kevesek által látogattatik, pedig mily őszinte örömmel engedi meg dr. Albert csillagász ur a gondjaira bízott könyvtár látogatását, melyet használhatóvá úgyszólván csak az ő kitartó szorgalma s rendező tehetsége tett.*”⁵⁰⁷

⁵⁰⁴ BENKÓCZY Emil 1910. 42.

⁵⁰⁵ Idézi BÁRDOS Kornél 1987. 239.

⁵⁰⁶ SUGÁR István: Lapozgatás az érseki könyvtár vendégeknyvében. In: Heves Megyei Hírlap, 1992. június 19. 13.

⁵⁰⁷ Az idézett cikk címe: Budapest, febr. 22–kén. In: Eger című lap, 1868. február 27. 72.

1913-ban az Egri Keresztény Iparoskör tagjainak és családtagjainak – mintegy 200 főnek – Breznay Imre mutatta meg a könyvtárat, a csillagvizsgálót, és az épület egyéb látnivalóit.⁵⁰⁸ Szintén ebben az évben voltak Egerben „A tűzoltótanfolyam hallgatói, kik az utóbbi napokban a dohánygyárat, gőzmalmot, színházat és az Urániát tekintették meg, pénteken d. e. a Líceumban voltak. A Liceumot, a freskókat, a könyvtárat és a múzeumot Breznay Imre ismertette, míg a könyvtár legértékesebb darabjait Leskó József mutatta be az ötven tagból álló társaságnak.”⁵⁰⁹

1926. március 7-én járt a Líceumban Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter, aki Szmrecsányi Lajos érsek társaságában érkezett az épületbe. Megtekintette a „lyceum műemléki jelleggel bíró nevezetességeit,” és személyesen szerzett tapasztalatokat a fiú felsőkereskedelmi iskolában folyó tanításról, és további támogatásáról biztosította az intézmény fenntartóját.

1930-ban „A francia újságírók szindikátusának igazgatója, Marcsi Violette” is ellátogatott a bibliotékába. „Bárány István dr. kalauzolása mellett tekintette meg a város építészeti és egyéb nevezetességeit (...) Különösen a Liceum könyvtára és a csillagvizsgáló lepték meg.”⁵¹⁰

Az Eger című újság 1931. június 9-én megjelent számában olvasható, hogy „Vasárnap egy angol műtörténész tartózkodott városunkban: Parker Ralph. A fiatal tudós a barokk bútorok és berendezések szakembere, akinek valóságos csemege volt az egri barokk. Egész délutánt töltött a Líceum könyvtárában, ahol az intarziás könyvtartókat tanulmányozta. Hazatérése után nagyobb cikket közöl városunk barokk műemlékeiről az egyik londoni szaklapban.”⁵¹¹

1934-ben a főváros a középfokú oktatási intézményeiben tanuló diákokkal 1000 személyes külön vonatok indítása révén kívánta megismertetni az ország legnevezetesebb helyeit. Erre vonatkozóan az illetékes azt kérte Szmrecsányi Lajos érsektől, hogy engedélyezze a Líceum díjmentes megtekintését. Az érsek teljesítette a kérést.⁵¹²

⁵⁰⁸ A Ker. Iparoskör tagjai a Líceumban. In: Eger című lap, 1913. június 18. 3.

⁵⁰⁹ Tűzoltók a Líceumban. In: Eger című lap, 1913. augusztus 16. 4.

⁵¹⁰ A francia újságírók szindikátusának igazgatója két napot töltött Egerben. In: Eger című lap, 1930. augusztus 17. 1,

⁵¹¹ Angol művészettörténész Egerben. In: Eger című lap, 1931. június 9. 3.

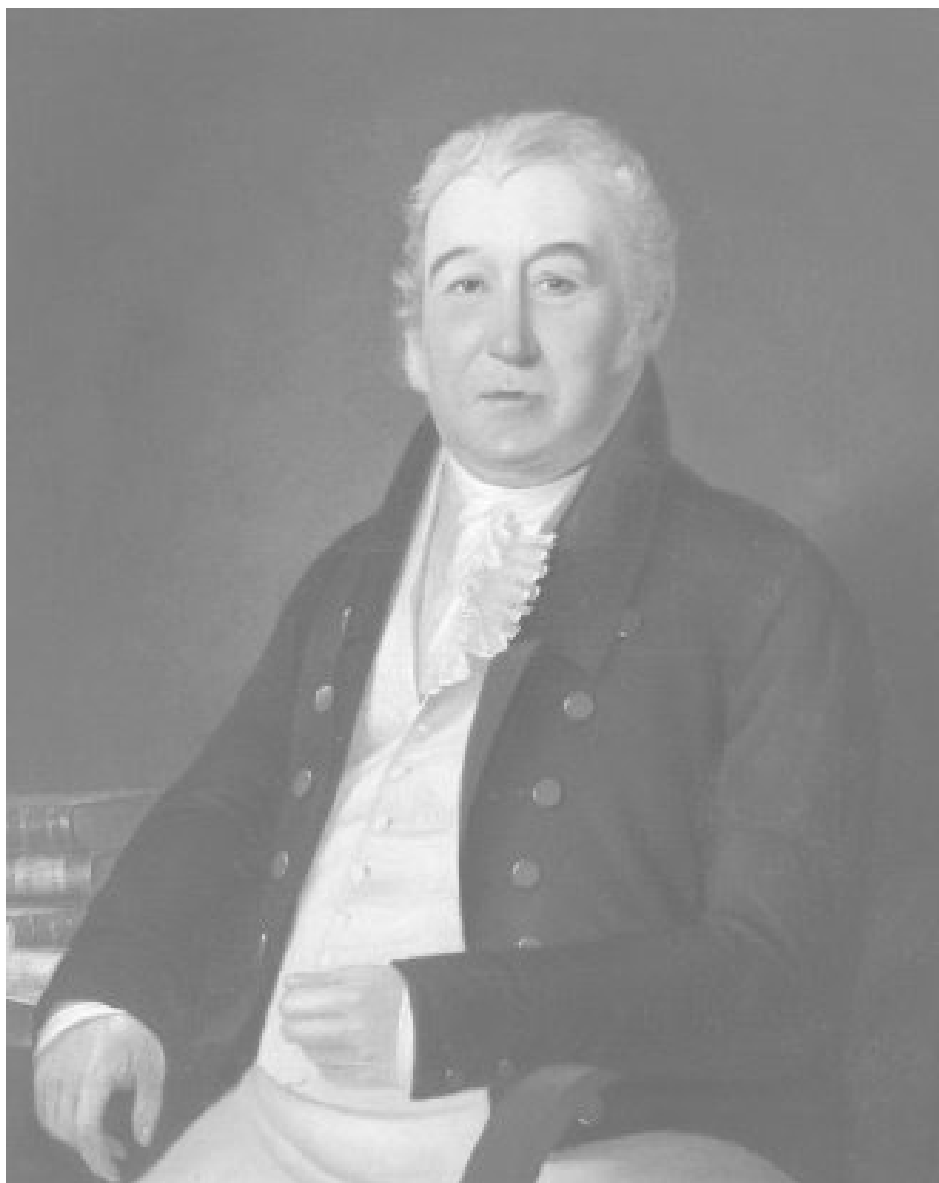
⁵¹² EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1595/1934.

Kodály Zoltán 1940-ben is járt Egerben, amikor az Egri Nevelők Köre középiskolai kórusok közreműködésével ünnepséget rendezett a Líceum udvarán.⁵¹³ Egyik tanítványa, Huszthy Zoltán karnagy, egyebek mellett ezt írta az eseményről: *„A pompás műsor egységes nagy sikeréből kicsendült a megújulásban lévő magyar népi muzsika jövődiadala. Ennek boldog reményében találkozott itt ez ünnepi estén a magvető Kodály Zoltán a termékeny talajjal: a tanuló ifjúság lelkével. Az ifjúság és a közönség összecsendülő lelkes ünneplésének hatása alatt a Mester a karnagy emelvényéről néhány sokatmondó köszönő és buzdító szót mondott.”*⁵¹⁴ Virágvölgyi Béla a fiú felsőkereskedelmi iskola tanára így írt erről 1940-ben: *„A tanári kar és a növendékek igen nagyarányú elfoglaltsága ellenére is, az idén már sikerült heti egy órát szakítani a karének rendszeres gyakorlására. A jóhallású és jóhangú fiúk közül 76-an önként jelentkeztek az ének- és zenekarba és a kitűzött próbákra szorgalmasan eljártak. A fáradságos, de kitartó munkát nem várt siker koronázta: az egri közép- és középfokú iskolák (...) nagy hangversenyén megjelent Kodály Zoltán és közvetlen a hangverseny előtt a mi énekkarunkat külön meghallgatta és megdicsérte.”*⁵¹⁵

⁵¹³ EFL. AN. Lycaeii aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 2736/1940.

⁵¹⁴ Kodály Zoltán és az egri diákság. In: Eger című lap, 1940. május 27. 2–3.

⁵¹⁵ A Kodály Zoltánról ekkor készült fotó másolatát lásd a képek között.

61. kép.
Robert Towson (1762–1827) angol utazó, természettudós,
aki 1793-ban járt a Líceumban.

62. kép.
A könyvtárat 1845-ben meglátogatók egyike Széchenyi István,
„a legnagyobb magyar” volt.

63. kép.
Jókai Mór 1860-ban írta be nevét a könyvtár vendégekönyvébe.

64. kép.
Ferenc József (1830–1916) magyar király és osztrák császár,
aki 1857-ben tekintette meg a könyvtárat.

A könyvtár szerepe Eger „Magyar Athén” és „kis Róma” elnevezésében

Az Egeri Főegyházmegyei Könyvtár történetéről 2012-ben kiadott könyvben, valamint Az Egeri Domus Universitatis és Líceum című tanulmánykötetben (2013) megjelent könyvtártörténetben az olvasható, hogy a püspökök a 18. század második felében olyan bibliotékákat hoztak létre, amelyek akkor is jelentősek maradtak, amikor tervszerű és tudatos gyarapításuk megszűnt. Mindkét munka szerint *„Ennek ellenére, vagy éppen emiatt a könyvtárnak nem csekély része volt abban, hogy Eger nevéhez a 19. században a »kis Róma« és a »magyar Athén« elnevezés tapadt.”*⁵¹⁶

Eger „magyar Athén” elnevezésére vonatkozólag mindkét könyvtártörténet szerint *„Meggyőző Voít Pál művészettörténész magyarázata is, aki szerint az elnevezés Joó János egri rajztanárnak köszönhető. Joó János Pyrker érsek rajziskolájának vezetésére érkezett Egerbe 1828-ban. 1841 után a rajztanár országos jelentőségű vállalkozásba kezdett, egy művészeti akadémiát kívánt létrehozni Pesten, melynek a Magyar Athenaeum nevet szánta. Elkészítette az akadémia épületének tervét is, mely mind külső megjelenésében, mind szerkezetében kísértetiesen hasonlított a Líceum épületére.”*⁵¹⁷ Szintén mindkét írás szerint *„ettől az időtől kezdik a Líceumot magyar Athenaeumnak nevezni, ami később magyar Athénra rövidült, és így a kifejezés ettől kezdve már nem az épületet, hanem magát Egert jelentette.”*⁵¹⁸ A Líceum „magyar Athenaeum”-ként való említésére, valamint az elnevezés lerövidülésére vonatkozó forrás azonban nincs egyik könyvtártörténetben sem, a korabeli adatok pedig pedigré kezdettől fogva másra utalnak, illetve más elnevezéssel említik a Líceumot. Az 1793-ban Egerbe is ellátogatott Robert Townson úgy nyilatkozott az épületről, hogy az egy uralkodónak is a dicsőségére válna.⁵¹⁹ Nováky József kömlői plébános azt írta Eszterházy Károlyt búcsúztató gyászbeszédében 1799-ben, hogy *„ritka nagyságú, s ékességű Tudományok Háza a Lyceum, melly-*

⁵¹⁶ LÖFFLER Erzsébet 2012. 54.; LÖFFLER Erzsébet 2013. 149.

⁵¹⁷ Uo.

⁵¹⁸ Uo.

⁵¹⁹ GYÖRFFY Katalin 1991. 74. Robert Townson (1762–1827) angol utazó, természettudós. Az útja során látottakról könyvet írt. Lásd: TOWNSON, Robert 1797.

nek tornyával együtt könnyen megengedték az elsőséget azok is, a kik az ily végre felállított épületeket több országokban vizgálták.”⁵²⁰ Az utolsó egeri püspököt elkísérte végső útjára „az egeri királyi Athenaeum ifjúsága” is.⁵²¹ Néhány évvel később az „egeri királyi Athenaeum ifjúsága” is ott található az első egeri érseket (1804) köszöntők sorában.⁵²² Gorové László Eger történetével foglalkozó könyvében (1828) azt írja Eszterházy Károlyról, hogy „leginkább megörökösödött az ő neve a Lyceumnak felállítása által, a ‘mellynek akár kies formáját, akár az abból ki néző finum ízlést tekintsük, valóban egy királyhoz illő alkotmány.”⁵²³ Vahot Imre úgy fogalmazott 1846-ban, hogy a Líceum „egy nagy királyhoz illő alkotvány.”⁵²⁴ (sic!)

A korabeli adatok szerint tehát a Líceum nem „magyar Athenaeum” volt, hanem „királyi Athenaeum.” A két könyvtártörténetben leírtaktól eltérően ezért a „magyar Athenaeum” nem is rövidülhetett le „magyar Athén”-ra. A város ezen elnevezésével 2004-ben már részletesen foglalkoztam,⁵²⁵ itt most csak néhány ide vonatkozó adatot említek meg az ott leírtakból.

Egert jelenlegi ismereteink szerint Madách Imre hasonlította először Athénhoz – „új virágzásnak indult kis Athén”-nak említve a várost 1864. szeptember 8-án kelt, Tárkányi Bélához intézett levelében.⁵²⁶ Az elnevezés mellett nem szerepel annak oka, és semmilyen arra vonatkozó utalás. Szóhasználata nem vált gyakorlattá, évtizedeken át még az 1863-ban indult helyi sajtóban sem olvasható a „magyar Athén” szókapcsolat semmilyen változata. Ez annak a cikknek a szerzőjét igazolja, aki 1908-ban azt írta, hogy „egy évtizeddel ezelőtt annyira fellendült és virágzott Egerben a szellemi élet, hogy Eger várost a ‘magyar Athén’ címmel kezdték felruházni. És méltán. A tudomány, a

⁵²⁰ NOVÁKY József 1799. 19.

⁵²¹ KISS Péter 2004. 296. A szóban forgó kiadvány címe: PIIS CINERIBVS CAROLI MISERATIONE (...) 1799. Címlapjának fotó másolatát lásd a képek között. Az Athenaeum szó jelentése Pápai Páriz Ferenc 1801-ben megjelent latin-szótára szerint „Oskola, Tanuló-hely, Minervának felszentelt hely”. Lásd: PÁPAI PÁRIZ Ferenc 1801. 70. A „sopronyi Athenaeumban tanuló magyar ifjak” egy költeménye 1800-ban jelent meg. Lásd: EGY ÉRZÉKETLEN SZÍVNEK... 1800.

⁵²² KISS Péter 2004. 296-297. A szóban forgó kiadvány: MARSCHALKÓ Konstantin Antal 1804. Címlapjának fotóját lásd a képek között.

⁵²³ GOROVÉ László 1876. 246.

⁵²⁴ VAHOT Imre 1846. 7.

⁵²⁵ KISS Péter 2004.

⁵²⁶ HUTTKAY Lipót 1909. 46. ; KAPOR Elemér 1988. 111.

művészetek és irodalom iránt oly nagy volt az érdeklődés, hogy sem előtte, sem utána nem emlékezünk hasonló fellendülésre. Abban az időben kaptuk meg a főreáliskolát, a felsőbb leányiskolát, akkor vajúdott országhíres főgimnáziumunk új felszerelésének és elhelyezésének eszméje; akkor határoztuk el a színművészet részére állandó kőszínház építését; akkor létesült a Lányi-féle zeneiskola, alakult az Úri Banda, aratta babérait a koszorús Egri Dalkör s vetélykedve (sic!) ápolta az irodalmat az Egri Egyházmegyei Irodalmi Egyesület s az Egri Irodalom és Művészetaratók Köre. Azóta sok minden megváltozott. Szellemi életünkben bizonyos dekadencia állt be. Még a tudomány ápolása a legerősebben van kifejlődve: iskoláink és tudósaink serényen és jól dolgoznak; ámde a művészetek és az irodalom vérszegényen lézengenek társadalmi közéletünkben. Zenei életről ne is beszéljünk, az egyszerűen nincs.”⁵²⁷ Az elnevezés létrejöttét a későbbiekben csak az oktatási intézményeknek tulajdonították, amit az írás utolsó mondatai előre is vetítenek.

1910-ben egyebek mellett az olvasható a helyi sajtóban, hogy „Eger városának iskoláiban aránytalanul több a tanuló, mint az ilyen lélekszámú városokban lenni szokott. Egyszóval iskolaváros vagyunk.”⁵²⁸ Ennek és a város „magyar Athén” elnevezésének összefüggésére utal a pápai követ 1921-ben történt egri látogatásáról megjelent cikk egy részlete: „A ‘magyar Athén’ üdvözli a pápai követet. (...) A keresztény magyar kultúra ifjú nemzedéke, Magyarország legnagyobb iskola városa hajtja meg Őszentsége követe előtt az őszinte, lélekből áradó ünneplés zászlaját.”⁵²⁹ 1926-ban azt olvashatjuk az iskolaváros jellegéről, hogy „láthattuk a közelmúltban, hogy a diákság bevonulása milyen forgalmat teremtett városunkban. És Eger egyenesen iskolavárosnak van predestinálva.”⁵³⁰

Bárány István Európa-bajnok úszó egyebek mellett a következőket írja a II. világháború előtti időszakról könyvében: „Szülővárosomat, az egri érsekség székhelyét (...) szerették lakosai magyar Athénnek nevezni. Arra hivatkoztak, hogy a 18. században, amikor a főpapnak még püspökök voltak az elődei (...) Esterházy Károly püspök egyetemet kívánt alapítani. (...) Az egyetem létesítését az uralkodó nem engedé-

⁵²⁷ Az egyházmegyei irodalmi egyesület. In: Eger című lap, 1908. július 7. 2.

⁵²⁸ Iskoláink és a városfejlesztés. In: Eger című lap, 1910. július 23. 1.

⁵²⁹ A magyar Athén üdvözli a pápai követet. In: Egri Népujság 1921. szeptember 23. 1.

⁵³⁰ Iskolaváros – fürdőváros, In: Egri Népujság 1926. szeptember 29. 2.

lyezte, de az érseki teológia és jogakadémia mellett földijeim büszkén hivatkoztak egy régen működött felsőbb orvosi iskolára, az ifjú koromban tekintélyes közigazgatási tanfolyamra és persze az érseki vagy katolikus férfi és női szerzetesek által fenntartott gimnáziumokra, felsőkereskedelmi iskolákra és tanítóképzőkre, melyek a legkülönbözőbb tudományok tárházai voltak.”⁵³¹

Kis-Tóth Roland szerint „Iskolavárosi jellege miatt a XIX. század és XX. század fordulóján úgy emlegették: a magyar Athén. S valóban: Magyarországon a múlt század második felében Eger volt az egyetlen megyeszékhely, ahol a legtöbb és a legtöbb fajta főiskola, középiskola, s más oktatási intézmény működött. A városban volt egy hittudományi főiskola és egy jogakadémia, két egyházi és egy állami gimnázium, két tanítóképző és két kereskedelmi középiskola, továbbá három polgári iskola, egy tanonciskola és egy gazdasági népiskola működött.”⁵³²

Eger oktatási intézményrendszerének és „magyar Athén” elnevezésének közvetlen összefüggését Breznay Imre 1937-ben megjelent sorai érzékeltetik a legjobban: „Szerzetesek és világi papok mellett ott szorgoskodik számtalan világi pedagógus a nevelés és tanítás munkájában. Mert Egernek van jogakadémiája és teológiája, községi közigazgatási tanfolyama, tanító- és tanítónő-képzője, két fiú és egy leánygimnáziuma, felsőkereskedelmi iskolája, egy fiú- és két leánypolgári iskolája, szakirányú iparos- és kereskedőtanonc-iskolája, vincellériskolája s elemi fiú- és leány-osztálya ötvennél több, melyekhez még kisdedovók is csatlakoznak. 7500 gyermek és ifjú nyer itt vallásos hazafias nevelést, tanítást. Eger valóban – tanít, mert valóságos »magyar Athén«.”⁵³³

Eger „magyar Athén” elnevezésének okáról még Schmotzer Pál az Egri Főegyházmegyei Könyvtár segédkönyvtárosa is azt írja, hogy „Egert méltán nevezhetjük magyar Athénnek. Az iskola-év folyamán bármerre nézünk, mindenütt diákokat látunk, akik az egri iskolákban készülnek elő nagy hivatásukra: az életre. Iskola-város jellege igazában nyáron látszik meg, amikor elhal a diákzsivajgás, amikor csak idegenek szemlélődnek Eger barokk szépségein.”⁵³⁴

⁵³¹ BÁRÁNY István 1984. 17.

⁵³² KIS-TÓTH Roland 2007. 203.

⁵³³ BREZNAY Imre – KARCZOS Béla 1937. 5.

⁵³⁴ SCHMOTZER Pál: Néhány szó az Egri Főegyházmegyei Könyvtárról. In: Egri Egyházmegyei Közlöny 1943. március 15. 22-23.

Véleményem ma is az, amit 2004-ben a Dobó István Vármúzeum Évkönyvében írtam le: Eger „magyar Athén” elnevezését a város oktatási intézményei generálták.⁵³⁵

A már említett két könyvtártörténet szerint az Egri Főegyház-megyei Könyvtárnak Eger „magyar Athén” elnevezése mellett annak „kis Róma” elnevezésében is volt szerepe.⁵³⁶ Fényes Elek 1851-ben megjelent munkájából tudjuk, hogy Eger „*a magyar katolikusok Rómája.*”⁵³⁷ 1854-ben jelent meg Londonban az a könyv, amely szerint Egerben „*A püspöki kereszt hét század óta gyakorol egyházi és világi hatalmat (...) több különböző szerzetesrend székel itt hat tágas kolostorban, melyekről kapta a város a »kis Róma« melléknevet.*”⁵³⁸ Hasonló jellegű oka volt más települések „kis Róma” elnevezésének is. Mohay Tamás írásában az olvasható, hogy „*Az első általam ismert feljegyzés csíksomlyói pünkösdi búcsúról 1722-ből származik, (...) Az ott megnyilvánuló buzgóság és ájtatosság miatt méltán nevezi sok hívő kis Rómának.*”⁵³⁹ Malonyai Dezső szerint „*Gyöngyöst a régi időben a nép vallásossága miatt parva Róma, Kis Róma néven emlegették.*”⁵⁴⁰ 1926-ban írta Szigethy Lajos: „*Hiszen Sopron valóságos »Kis Róma«: tele van pappal, baráttal, apácával.*”⁵⁴¹

Egy település „kis Róma” elnevezésének tehát nem kulturális, hanem vallási, hitéleti oka volt. Ennek tükrében nem meglepő, hogy a Főegyházmegyei Könyvtárnak Eger „kis Róma” elnevezésében betöltött szerepére vonatkozó adat sincs a két azt állító könyvtártörténetben.

⁵³⁵ KISS Péter 2004. 308.

⁵³⁶ LÖFFLER Erzsébet 2012. 54. ; LÖFFLER Erzsébet 2013. 149.

⁵³⁷ FÉNYES Elek 1851. 294.

⁵³⁸ ERLACH Sándor: Régi angol írás Egerről. In: Hevesvármegye című lap, 1933. május 1. 1.

⁵³⁹ MOHAY Tamás 2002. 107.

⁵⁴⁰ Uo.

⁵⁴¹ SZIGETHY Lajos: Hat nap Sopron életéből. In: Harangszó, 1926. május 23. 176. Eger „kis Róma” elnevezéséről lásd még BITSKEY István 2013. 38.

PIIS.
CINERIBVS.
CAROLI.
MISERATIONE. DIVINA.
ANTISTITIS.
AGRIENSIS.
PARENTAT VR.
AGRIÆ.
REGII. ATHENÆI. IUVVENTVS.

TYPIS LYCEI AGRIENSIS

ANNO M. DCC. XC. IX.

65. kép.

„Az egri királyi Athenaeum ifjúsága” által Eszterházy Károly püspök halálakor megjelentetett búcsúztató címlapja 1799-ből.

o D a
LeonIno-sapphICa,
absqVe
eLLIpsI, & sYnaLœpha;
IntegrIs
FRANCIscI XaVerII
ArChIantIstItIs AgrIensIs
honorIbVs,
A
regII AthenæI AgrIensIs IVVentVte,
In
solentate festIVæ InaVgVratIonIs,
XenII Instar DeVotè obLata.

AGRIÆ, TYPIS LYCEI

ANNO M. DCCC. IV.

66. kép.

Az „egri királyi Athenaeum ifjúsága” által az első egri érsek székfoglalása alkalmából megjelentetett köszöntő címlapja 1804-ből.

Kazinczy Ferenc verse és egy anekdota a könyvtárról

Kazinczy Ferenc: Az egri könyvtár

Eszterházy hagyott bennünket lenni, de rendre
Oszts bővít Szepesynk, s a chaos, íme, világ!
Szólj, Epicur, mi neked kedvesb, az atóm-e, vagy e föld?
«Ez; de atóm nélkül nem leve még soha föld.»

Egerben nevezetes dolog a szervita búcsú, amelyre távolabbról is érkeztek résztvevők. Ilyenkor mindig voltak olyanok, akik megnézték a Líceumot is, ahol a kápolna mennyezetére festett mennyország látványa maradandó élményt nyújtott számukra. Ezt követően körbe mentek a hatalmas épületben, de mint valami nagy útvesztőben eltévednek benne, s bekukkantottak több helyiségbe is, azt gondolván, hogy talán ott a kijárat. Eljutottak a könyvtárba is, ahol nyitva volt az ajtó. Egy bátor asszony a következő megjegyzést kockáztatta meg:

- Főtisztelendő úr! Talán minden könyv itt van Ádám apánk óta?
- Nincs lelke! – mondta a könyvtáros.
- Hanem ebből a sokból csak adhatna a főtisztelendő úr ajándékba egy imakönyvet – folytatta beszédét a menyecske.
- Nagyon szívesen lelke, válaszolta a könyvtáros, s ezzel kivett egy óriási kódexet, amely lehetett vagy 15 font súlyú.
- Jézus, Mária! Ennek egy kocsi kellene, hogy hazavigyem!⁵⁴²

⁵⁴² Az anekdotát közzé teszi BENKÓCZY Béla 2010.

Függelékek

1. sz. függelék

Szirmay Antal az Eszterházy Károlynak eladott kéziratokról (fordítás)

„December 26. Isten segítségével s becsületes, s jó mathesis-sal
kifizettem az az adósságot, melyet boldogult apam 1769. novemb.
14-ikén Franz József kanonoktól 500 r. forint erejéig fölvetett; en-
nek kifizetése az oktatásnál Kintér Ferenc, sógoromnak jutott;
de én megvéve tőle az Debrecz- Pókasov birtokrészt, annak az a-
dósságnak kifizetését megemelve vállaltam, ki is fizettem - mon-
dom - véreint kézzel pénzrel, véreint elmém barmékövel.

A dolog egy történet: az eszterházyi Károly gróf,
korunk egyik legkitűnőbb férfja, Egerben orvosi Költseggel ly-
ceumot, vagyis tudományos akadémiát emeltesett, melyet
egész Európában ismerkedett ritkasággal, a tudományos világ
férszlen kincsével, Londonban kizsintestett, matematikai és
astronomiai eszközökkel berendezt fölvezetni s a lyceum a
püspök nagy bőkezűsége folytán nagyvívásigben a bécsi
egyetemes is fölülhaladta volna, ha a most uralkodó uralkodó
urak maga által ismeret okokból a jószág püspök sörökvé-
sei elé gátat nem vet s a lyceumot, mely roppant költ-
séggel már uszlenem be volt fizetve, még a püspök életében
el nem költi. En 1779-ben, midőn Lempsinmezre a püspöki

Szirmay Antal az Eszterházy Károly által megvásárolt kéziratokról.
1. oldal.

tizedre névbe vele szerződésre lépett, nála lévén, sives, a-
tjai fogadtatás után, mint a régiséget gondos bivarlója, azt a
megbírást kaptam tőle, hogy ha valahol Corvin Mátyás kí-
rálynak valódi archéjére találnék, tudósítanám is arról,
kereste már ő azt Romában; a Vaticanum Könyvtárában
is, de nem bírta megtalálni; azután ha valami ritkább
Kéziratokat tudnék felfedezni, azokat neki szerezném meg.
Az isteni gondviselés vezérlésével mind a két kívánságomnak
eleget tettem.

Az a megbeszélhetetlen, eredeti Kéziratot, a Siber
Regiust, melyet II. Ulászló alatt Báchy Ferenc, Királyi secre-
tarius kezdett, Isvánffy Miklós jeleq, aki II. Miksa és II. Ru-
dolf alatt szintén Királyi secretarius volt, folytatott s vég-
re Rushkay András, Királyi secretarius III. Ferdinand idejében
aláírt, ezt a Siber Regiust, melyet hírneves historiographu-
sunk, Gray, ahinek Párában megmutattam, szintén annak is-
mert föl s melynek ellopásával vádolták egykor Isvánffy s
melyben Corvin Mátyás, II. Ulászló, II. Lajos, László János és
I. Ferdinand Királyok levelezési és diplomái, országgyűlési és a
Királyokhoz intézett beczédek, a római pápák és török császárok

Szirmay Antal az Eszterházy Károly által megvásárolt kéziratokról.
2. oldal.

levelei s az azon korbeli, jeles férfiak írásai a legújabb, akkor divatos írással bejegyzék, — ezt a fólióalakra, 3 ujjnyi vastag Kéziratot egy tudatlan emberrel, kinek nevét azonban senki sem hallgatni, egy kis korbáccsal, az egeret csemegéi között talál-
tam és minden költség nélkül veszem meg.

Egy másik, becses Kéziratot, vagyis eredeti protocollumot a magyarok belháborújában folyó levelezéséről, mely Rakóczy Zs. vénének és pártjósainak, valamint az ellenfélnek összes levelezé-
seit is tartalmazza egész a szatmári békeig, atheni írásmóddal leírva, fólióalakra 2 ujjnyi vastag — ezt a kéziratot Ujhelyben Molnár Annától, Affra Sándor feleségétől két köböl birtokért ve-
szem meg.

A harmadik, igen becses Kéziratot, vagyis originálét, azaz: Fici-
nus Maritimus levelei Corvin Mátyásnak, belül Mátyás királynak
és magának Ficinának is igen szép arcképpel Damianovicz G.
Lás., budai vártól 2 aranyon vettem meg ebben az évben. Ez a
kézirat veres selyembe kötve, egykor a budai Corvin-lönyvtá-
ré volt s akkor ejtették ki a kőművek, mikor ezt a várost a törö-

Szirmay Antal az Eszterházy Károly által megvásárolt kéziratokról.
3. oldal.

Pötk, vagy a császáriak elfoglalták, azután valamelyik bajor vá-
lasztó megvette és a müncheni könyvtárban helyezte el, amint
a ráveresett filiarat is bizonyítja. Samianovichhoz pedig közvetlen-
képen jutott: unokatestvére a pandúrsk mákadóra volt a Trent ex-
rebben, mely 1741-ben Bajorországot tüzkkel-vassal pusztította.
Ez tudománykedvelő ember lévén - mint ebből a tetteiből is látnik
- egyeteki kört azt a kéziratos is magával hozta, rórona pedig
mint hitvány irakírást görög könyvei között tartotta. En a nála
lévő rendőrigazgatónál megfordulva, mindjárt a kültő alajáról
érvettem a ritka kéziratos s ha előzőleg megemeltve nem vá-
la róle a revere vadra elöth, talén néhány Krejácron is megve-
rehettem volna.

Ilyen kéziratokkal és Corvin Matyas arkéjével is rendelkezve, a-
zokat az említett püspöknek megvételre ajánlottam, noha - mint le-
velében érinté - a császár által elkedveseltve, ilyen dolgok
megvételére nagy vágya már nem volt. Sajnálatom ugyan magam is,
hogy az iratok nem maradnak birtokomban, mert nagyon tudtam
azokat becsülni. Azonban az előmenyét után jól megfontolva, mily
méltatlan fons vár az ilyen iratokra a magán Könyvtárakban, hátha
az én usódam azokat hitvány vadárkutyaért, vagy egy pipaért
is odaadják? vagy gyermekeik, melyekkel Isten áldja meg őket, szét-

Szirmay Antal az Eszterházy Károly által megvásárolt kéziratokról.

4. oldal.

térik? vagy feleségük azonon Kalászt sütnék? vagy valamelyik, törött
 ablak üvegit vagaszóját be vetők? A dolgok ily állásában többet-
 használók utódaimnak, ha náluk semmi adónagot sem, hanem java-
 Ras hagyok. Fölkértem tehát a püspöknek Budén leho fiskálisát s Red-
 ves emberét, Vécsey Sándort, hogy hathatósan ajánlja a püspöknek e-
 zen Résziratok megvételét, igérvén neki ezen fáradságáért 50 r. for.,
 amit ma le is fizettem.

Az előrebocsátott adónag, melyet rébben már megfizettem,
 még tökéiben fölment

300 r. forra - R.
92 " 2 "

ötévi, 1 hónapi és 12 napi interest

Összesen 392 " 2 "

Ezen örvéregirt kinaltam a püspöknek az imént említett iratokot.
 A dolog igen könnyen sikerült; a püspök a Rápsalant kifizette, ne-
 Rem pedig a Dinsér-féle chartabianciát visszaváltdötték.

Örök emlékezet okáért elkértem az a levelet, melyet Vécsey
 fiskális a püspöknek, mint szokás volt, hasábonsan írt, ugyanannak
 válatzával együtt, melyeket hibástanul lemásoltok. Emdélkeztet a
 Rápsalant, hogy most őt a püspök fizeti ki, holott sőlem a már ré-
 gen följáratos mádi szőlőt, a Nyúlásröt nem akarta elfogadni.

A püspök felelete.

Szirmay Antal uramnak által adhatlyan Rmed chartabiancaját, így lévén a dolog, a szöveget is meg tarthatja és maga is maga, miért jó barátival egészségünkért iharik.

Sziveségét Szirmay Antal uramnak nagyra becsülöm és jó lehet most annyi örököm nem

lehet, idlyeneknek szerzésben mint valaha, mindazonáltal talán a jó kedvet most sem kell egéren le senni, sem a jó alkalomosságot meg venni; örömmel arú és Köszönéssel fogadom ajánlását, de Kérát nem kívánom. Eger die 24° Xbris 1786.

Gröff Eszterházy Károly.

Egyi Lúspók

m. p.

Vérség levele.

Geheles Szirmay Antal úr a Királyi Széllának Assessora nagyon szívőre venni, hogy a Hemes Kaptalannak ad Lapitak Francianum 300 Rfrkal is utóiter 5 evrendőbéli intercessel sorozván, ezen adósságban a Madi szöveget ill nem vesse, holott ezen nomma a Dinsér-revü úr.

nál, ha Szirmay Úr magára nem vesse volna éppen ve-vrendő" volt, és így az elő jószágért s jó tetteért máznak sor-het viselvéen annyi sekindese minis, hogy in aequivalenti, aeste matione vineae prachabite ill fogadná a fizetést.

Excellenciádhoz buzgó hívséggel viseléseván sub Ax B. jegyzésit ide káratlyá, mellyel Ecel.

Szirmay Antal az Eszterházy Károly által megvásárolt kéziratokról.
6. oldal.

lentsiádnak hajdani Kivánságának eleget kíván tenni. Sub B.
jegyzett originális Könyveken kívül, vannak más régi böcsői
MSS. is nála in copia, melyek egy nevezetes Bibliothicában akár
a Diocesisben, akár a M. Familia részére az itt való okosabb Dns.
fessorok és Historiák író férfiak ítéletek szerint méltán helyet
érdemelnek; az Réz originálisnak sub B. csak az első Könyvét
D. Kater Gray circeiter 200 aranyra becsülte, melyet ha előbb látha-
tott volna, Historia munkáját, úgy mond, másképp folytatna volna.
Excellenciádnak ezen originális Könyvet igaz büszke szívvel feltá-
jánta Cons. Szirmay Antal Úr, ohajtván s esedervén, hogy Excellen-
ciánál Kedvet találjon vele; ha parancsolni méltóztatik Excel-
lenciád, a többi nála lévő hajdani irásoknak is jegyzését fogja ad-
ni. De által látom, hogy ezen sub B. Könyvekhez főképpen ingyen
nem jutott Szirmay Úr; Kedve volna abban, kétség kívül, ha Excellen-
ciád a főt írt adósságát (mellyről nem áll) helyette Megjelme-
sen kifeizetni méltóztatna, a Franciana sessa vagyis Summa
Fes. Firsulendó Major Úrnak gondviselése alatt vagyon. En-
is, ha meg nem bánom Excellenciádat, esedezem ezen dolog-

Szirmay Antal az Eszterházy Károly által megvásárolt kéziratokról.
7. oldal.

ban, mert valóban mind A^o 1774°, midőn Excellenci-
ád és a Ráttalan révéről a dézma dolgában H. Lemps-
lén Vármegyére deputáltunk, mind pedig midőn A^o
1779° a H. vármeggyével meg egyeztünk, sőt
más alkalmatosságokban is böcsőt havonát vettük a
nevezett Kérnek, és itt főbbör a mostani időben ki-
vált vehetjük. Puda 22° Xbris 78°. eláraton igaz hír szol-
gája. Vérey Sárolo."

Szirmay Antal az Eszterházy Károly által megvásárolt kéziratokról.
8. oldal.

2. sz. függelék

Könyvtárhasználat és állomány gyarapodás 1922–1942⁵⁴³

Egy 1922-ben kelt érseki rendelkezés értelmében a könyvtárosnak a pénzügyi beszámoló mellé éves jelentést is kellett készítenie.⁵⁴⁴ Ezekben feltüntette a bibliotéka „*használati forgalmát*” is, amely 1942-ig a következők szerint alakult:

Tárgy év	Látogatók száma	Kölcsönzések száma	Kölcsönzők száma	Művek száma	Kötetek száma
1922	136	–	–	139	225 ⁵⁴⁵
1923	830	–	–	379	545 ⁵⁴⁶
1924	–	159	–	369	541 ⁵⁴⁷
1925	–	170 ⁵⁴⁸	–	405 ⁵⁴⁹	610 ⁵⁵⁰
1926	–	190 ⁵⁵¹	–	619 ⁵⁵²	990 ⁵⁵³
1927	–	–	–	559	873 ⁵⁵⁴
1928	–	–	–	–	–
1929	–	–	–	310	720 ⁵⁵⁵

⁵⁴³ Az 1950 utáni időszakra vonatkozóan Antalóczi Lajos és Kiss Adrien közöl néhány adatot. Lásd Antalóczi Lajos 1993. 49. és KISS Adrien 2009.

⁵⁴⁴ A rendelkezést közzéteszi KISS Péter 2013. a függelékben.

⁵⁴⁵ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 2004/1923.

⁵⁴⁶ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1924–1945. irsz. 1465/1924.

⁵⁴⁷ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1924–1945. irsz. 1316/1925.

⁵⁴⁸ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1924–1945. irsz. 1251/1926.

⁵⁴⁹ „A használt művek száma”. EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1924–1945. irsz. 1251/1926.

⁵⁵⁰ „A használt kötetek száma”. EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1924–1945. irsz. 1251/1926.

⁵⁵¹ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1461/1927.

⁵⁵² „A használt művek száma.” EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1461/1927.

⁵⁵³ „A használt művek kötet száma.” EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1461/1927.

⁵⁵⁴ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1924–1945. irsz. 2548/1928.

⁵⁵⁵ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 3763/1930.

1930	1260	–	300	678	944 ⁵⁵⁶
1931	1600	–	–	450	890 ⁵⁵⁷
1932	2500	–	–	495	110 ⁵⁵⁸
1933	–	–	–	553	958 ⁵⁵⁹
1936	–	–	–	–	X ⁵⁶⁰
1937	–	–	–	–	X ⁵⁶¹
1938	–	–	–	–	
1939	–	–	–	–	X ⁵⁶²
1940	–	–	–	–	X ⁵⁶³
1941	X ⁵⁶⁴	–	–	612 ⁵⁶⁵	–
1942	–	–	–	–	X ⁵⁶⁶

1934-ből és 1935-ből nem maradtak fenn adatok.

⁵⁵⁶ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 5636/1931.

⁵⁵⁷ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 5289/1932.

⁵⁵⁸ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 4052/1933.

⁵⁵⁹ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 2080/1934.

⁵⁶⁰ Az éves jelentés erre vonatkozóan csupán azt tartalmazza, hogy „A könyvtár rendezése miatt aránylag kisebb volt a forgalom a könyvtár anyagának használatában”. I. EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1145/1937.

⁵⁶¹ Az éves jelentés erre vonatkozóan csupán azt tartalmazza, hogy „A kikölcsönzött és használt könyvek száma 447.” Lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1935/1938.

⁵⁶² Az éves jelentés erre vonatkozóan csupán azt tartalmazza, hogy „a kikölcsönzött és használt könyvek száma 367 kötet volt.” Lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 24770/1940.

⁵⁶³ Az éves jelentés szerint „a kikölcsönzött könyvek száma 436 volt.” Lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 2510/1941.

⁵⁶⁴ Az éves jelentés szerint „a kikölcsönzött könyvek száma 436 volt.” Lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 2510/1941.

⁵⁶⁵ Az éves jelentés csak azt tartalmazza, hogy „612 drb. könyvetadtunk ki használatra.” Lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 4703/1942.

⁵⁶⁶ Az éves jelentés erre vonatkozóan csupán azt tartalmazza, hogy „a használatra kiadott könyvek száma 441 volt.” Lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 6097/1943.

A táblázatban már hivatkozott éves jelentések szerint:

1930-ban „*kutattak a könyvtárban Bevilaqua–Borsodi Béla művelődéstörténeti író, dr. Hodinka Antal pécsi egyetemi tanár, dr. Málnássy Ödön (Vitéz) egri tanítóképző intézeti tanár, Vitéz Gaali Ernő alezredes, dr. Benes Anna angolkisasszony, tanárnő, Vitéz Veszprémy Dezső leánygimnáziumi igazgató, Baloghy N. nyugalmazott törvényszéki bíró, dr. Bárányiné Széchényi Márta, P. König Kelemen sz. ferences házfőnök, dr. Petró József, dr. Turtsányi Ambrus, dr. Böti Lajos egri teológia tanárok Navora Kálmán mezőcsáti kántortanító, Kozma Antal tanárjelölt (Pécs), Herbály Zsófia tanárjelölt, Szentgyörgyi István joghallgató, Czakó Ferenc, Peró Sándor, Fülöp Péter, Répássy Antal egri hittudományi főiskola hallgatói, Huszti Mihály tanárjelölt (Budapest), Torday Ányos bajai gimn. igazgató, Ligeti József hitoktató.*”

1931-ben „*Dolgoztak a könyvtárban hosszabb–rövidebb ideig: Miskolc Ferenc festő, dr. Pataki Vidor cistercita r. tanár, Czunya Sándor reáltanár, dr. Maksa János Internátusi felügyelő, Dr. Tóth Dénes tanár két hétig, Blaméri János tanár, P. König Kelemen, Erdélyi László joghallgató, Polgár Julia bölcselethallgató, Lénárt János tanár, Huszty Mihály tanárjelölt, Soror Beleznay Cecília angolkisasszony, Hubay József turista e. titkár, Dr. Meszlényi Antal egyetemi magántanár, Dr. Kellényi Ottó fővárosi könyvtárőr, Dr. Benes Anna angolkisasszony.*”

1932-ben „*a könyvtárban kutattak: dr. Gauser Rezső segédtanfelügyelő, Kozma Antal dr. tanár, Hodinka Antal dr. egyetemi tanár, Herbály Zsófia tanárnő, Mikula László budapesti hittanhallgató, Pongrácz Ferenc budapesti tanár, dr. Oravec Vera tanárnő Debrecen, dr. Zolnai Béla szegedi egyetemi tanár, Ragány Bertalan esperes-plébános, Tóth Kálmán egyetemi hallgató stb.*”

1933-ban a könyvtárat használók közül Zolnai Béla egyetemi tanár 40 kötetet, Andaházy Kató tanárjelölt 30 kötetet, Schütz Béla állatorvos 28 kötetet, Horváth Zoltán tanár jelölt 24 kötetet, Tót Kálmán akinek foglalkozása nincsen feltüntetve 29 kötetet kölcsönzött ki. Schwarz Elemér dr. 159 db, Travnik Dezső tanár pedig 146 db kéziratot kért ki. A bizonyosan egri lakosok közül Szmrecsányi Miklós dr. 22 kötetet, Veszprémy Dezső tanár 7 kötetet, Dutkay Pál egyházmegyei pap 20 kötet kölcsönzött ki. A kölcsönzésekről további részletek nem maradtak fenn, sőt a teljes felsorolásban csupán „516 kötet” van kimutatva az 553-ból.

Egy 1922-ben kelt érseki rendelkezés értelmében a könyvtárosnak a pénzügyi beszámoló mellé éves jelentést is kellett készítenie.⁵⁶⁷ Ezekben feltüntette a könyvtár állományának gyarapodását is, amely 1922-től kezdve 1942-ig a következőképpen alakult:

Gyarapodás éve	Művek száma	Kötetek száma
1922	10	14 ⁵⁶⁸
1923	50	105 ⁵⁶⁹
1924	25	48 ⁵⁷⁰
1925	124	196 ⁵⁷¹
1926	142	179 ⁵⁷²
1927	19	29 ⁵⁷³
1928	-	-
1929	127	202 ⁵⁷⁴
1930	126	191 ⁵⁷⁵
1931	15	19 ⁵⁷⁶
1932	16	37 ⁵⁷⁷
1933	133	213 ⁵⁷⁸

⁵⁶⁷ A rendelkezést közzéteszi KISS Péter 2013. a függelékben.

⁵⁶⁸ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 2004/1923. Az éves jelentés szerint „*Semmiféle folyóirat nem jár.*”

⁵⁶⁹ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1465/1924.

⁵⁷⁰ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1316/1925.

⁵⁷¹ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1804–1923. rsz. 2506/1. irsz. 1251/1926.

⁵⁷² EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1461/1927.

⁵⁷³ EFL. AN. Lycaei bibliotheca 1924–1975. rsz. nélkül. irsz. 2548/1928.

⁵⁷⁴ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 3763/1930.

⁵⁷⁵ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 5636/1931.

⁵⁷⁶ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 5289/1932.

⁵⁷⁷ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 4052/1933.

⁵⁷⁸ EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 2080/1934.

1934	51	64 ⁵⁷⁹
1935	–	–
1936	→	X ⁵⁸⁰
1937	→	X ⁵⁸¹
1938	–	–
1939	–	X ⁵⁸²
1940		
1941	→	X ⁵⁸³
1942	→	X ⁵⁸⁴

⁵⁷⁹ EFL. AN. Lycaei Bibliotheca 1924–1975. rsz. nélkül. irsz. 5030/1936.

⁵⁸⁰ Erre vonatkozóan az éves jelentés csupán annyit tartalmaz, hogy „a könyvtár állománya az év folyamán dr. Ambrus István prépost kanonoknak többnyire folyóiratokból álló könyvtári hagyatékával, Kaáli Nagy Marcell ajándékaképp 49 kötet orvosi könyvvel és a Könyvbarátok Szövetségének tagsági díja ellenében kapott könyvekkel gyarapodott.” Lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1145/1937.

⁵⁸¹ Az éves jelentés szerint „A könyvtár az év folyamán a kevés számú, inkább fűzött könyvekből álló Énekes hagyatékkal és az Érsek Úr Ő Nagyméltóságának adományával gyarapodott, amely adomány Tóth Tihamérnak idegen nyelvekre fordított műveiből, felsőházi irományokból és kormányjelentésekből áll.” Lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 1935/1938. A Tóth Tihamér kötetek száma 17 volt. Lásd EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 6801/1937.

⁵⁸² Az éves jelentés szerint a könyvtár ebben az esztendőben Török Kálmánnak és Novák Sándornak a könyvtáros által kevésbé értékesnek ítélt hagyatékával gyarapodott. Lásd EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 24770/1940.

⁵⁸³ Az éves jelentés erre vonatkozóan csupán azt tartalmazza, hogy „a könyvtár anyaga az Ivánovich Emil apát–kanonok által adományozott könyvekkel gyarapodott érdemlegesen, mert a Ridárcsik Imre prelátnak–kanonok hagyatékából befolyt könyvek alig jelentenek értékgyarapodást.” lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 4703/1942.

⁵⁸⁴ Az éves jelentés erre vonatkozóan csupán azt tartalmazza, hogy ebben az évben „érdemleges gyarapodás” nem volt. Lásd: EFL. AN. Lycaei aedificium 1924–1944. rsz. nélkül. irsz. 6097/1943.

3. sz. függelék

A könyvtár szervezeti szabályzata (1937)

A könyvtár címe:

Egri Főegyházmegyei Könyvtár.

A könyvtár bélyegzője.

Ruggyanta nedves körbélyegző ezzel a körirattal: Egri Főegyházmegyei Könyvtár, közepén az egri főegyházmegye védőszentjének jelképével, a sassal.

A könyvtár helyiségei.

Gr. Eszterházy Károly püspök a Líceum és a vele kapcsolatos könyvtár alapítója, a könyvtár céljaira a Líceum déli frontján lévő 2 emeletet felölelő nagytermet /48 sz./rendelte, melyet a célnak megfelelően a falak mentén a padlótól a boltozatig tölgyfából készült díszes, polcos könyvállványokkal szereltetett fel, félmagasságban körülfutó karzattal; a terem mennyezetét Kracker Jánosnak a trienti zsinat ünnepélyes ülését ábrázoló hatalmas freskója díszíti.

A könyvtár idők folyamán gyarapodván, céljaira most még a következő helyiségek szolgálnak: A nagyterem két oldaláról nyíló 47 és 49 sz. helyiségek a mennyezetig felnyúló könyvállványokkal. – A 46 sz. helyiség, melyben eddig a feldolgozásra váró könyvtárányag volt felhalmozva, most kitakarítás és rendbehozatal után olvasóterem címen a könyvtárat tanulmányozni vágyó látogatók rendelkezésére fog állni, amely célra nagy könyv-állvánnyal, asztalokkal, székekkel van felszerelve. – A 44 sz. kis szoba a rendbehozatal után is a másodpéldányok elhelyezésére és raktárhelyiségül szolgál. – A 43. sz. nagy helyiség, az un. kiskönyvtár, melyben a könyvek elhelyezésére a falak mentén vannak könyvállványok. Azonkívül a terem hosszában szabadon álló, a közepén átjáróval megtört 5 állványsor van, mindegyik állványsor 4–4, összesen tehát 20 önálló állvánnyal. Ebben a teremben már csak 2 állványsor részére van hely, ezeknek a megtelezése után új könyvtárszoba nyitása válik szükségessé.

A művek elhelyezése és leltározása

A könyvtár a könyvek elhelyezésénél azoknak alakjuk szerint való csoportosítását követi. Minden könyvállványnak az abc sorrendjében külön betűje van, mely feltűnő nagyságban az állvány felső peremének közepére van illesztve. Az állványok polcai alulról felfelé számítva I-től kezdve római számokkal vannak ellátva, az elhelyezett művek pedig polconként 1-től kezdve arab számokkal vannak jelölve. Minden elhelyezett mű eszerint a könyv hátsó sarkára ragasztott cédulán három jelet visel: az állvány betűjét, a polc és rendszámot /pl. B.V.47.: B állvány, V polc és 47. könyv./ Ahol a könyvek alakja megengedi, ott a művek kettős sorban vannak elhelyezve, ilyenkor a belső sor rendszámai folytatólagosan követik a külső sor számait. A nagykönyvtár karzat alatti és a 47 sz. szoba állványai az abc egyes nagybetűit, a nagykönyvtár karzat feletti és a 49 sz. szoba állványai az abc egy nagy betűjét és egy kis betűjét viselik, míg a kiskönyvtár állványai az abc nagybetűivel és a 2. illetve folytatólagosan 3. arab szám hozzáadásával vannak jelölve /A2; A3./ Az eddig elhelyezett és leltározott könyvek utolsó állványa a D3. – A kiskönyvtár újonnan felállított 12 könyvállvány polcain ideiglenesen elhelyezett több ezer kötetnyi mű rendezés és leltározás után folytatólagosan nyer majd helyet az E3-mal kezdődő állványokon. A könyvtár másodpéldányai külön leltározás után a 44. sz. kis szoba állványain helyeztetnek el.

A könyvtár anyagának fenn jelzett csoportosítása alapján készült az alpleltár, mely az A.1. 1-től kezdve folytatólagosan minden egyes műről külön rovatban feltünteti a mű szerzőjét és címét, kiadása helyét és évét, alakját, kötetszámát, elhelyezésének állvány-betűjét, polc és rendszámát. Az alpleltárban eddig leltározott művek 10 kötetben vannak feldolgozva, a művek száma: 52386, a kötetek száma 64758.

Az alpleltár anyagát a művek szerzői, vagy címeinek kezdőbetűi szerint 8 vastag kötetben feldolgozza a betűrendes leltár, mely az abc sorrendjében az egy betű alá tartozó műveket külön csoportosítja. Az abc sorrendje a magyar nyelv szótárában szokásos sorrend. A művek kikeresésénél ez a leltár a legfontosabb, mert az az alpleltár betű és számjegyeit is feltünteti és így megjelöli a művek elhelyezését.

Szakok szerint és betűrendben csoportosítja a könyvtár anyagát a Michalek Manó könyvtáros által összeállított nyomtatott leltár, mely 2

nagy kötetben és 2 pótfüzetben 1900-ig feldolgozza a könyvtár anyagát és a leltárhoz a végén könnyebb kezelhetőség szempontjából név és tárgymutatót csatol. Ez a leltár a következő szakok szerint csoportosítja a műveket: A./Hittudomány/, B./Jogtudomány/, C./Államtudományok/ D./Orvostudományok/, E./Mathematika és természettudományok/ F./Philosophia, aesthetika és paedagogia/, G./Történelem és földrajz/, H./Philologia és literatura/, I./Vegyesek/, K./Ősnyomtatványok/, L./Kéziratok/. – Az 1900 óta felszaporodott és a még leltározandó anyag külön pótfüzet kiadását teszi majd szükségessé.

Michalek Manó könyvtáros 1891 és 1894-ben összállított (sic!) külön leltárban »Ősnyomtatványok, kéziratok, levelek, régi magyar könyvtár és magyar vonatkozású könyvtár« címek alatt gyűjtötte össze a könyvtár ritkaságait.

A felsoroltakon kívül még a következő három régi leltár szerepel: a./Catalogus historico-criticus librorum rariorum in Bibliotheca Archidioecesana Agriensi existentium; b./Index codicum Manuscriptorum in Bibliotheca Archidioecesana Agriensi existentium; és c./Catalogus Librorum manuscriptorum aut saeculis XV-o et XVI-o typis impressorum in Bibliotheca Archidioecesana Agriensi existentium.

A könyvtár kezelésének nélkülözhetetlen kelléke a cédulakatalógus, mely a könyvtár minden egyes művéről készült, külön kemény lapból áll és kivált arra alkalmas, hogy az egyes műveket részletesebben lehessen leírni, szakirodalmi hivatkozásokat feljegyezni és a műveket különböző szempontokból átcsoportosítani. – A katalóguscédula a következő adatokat tartalmazza: 1./a bal felső sarokban a mű elhelyezési jeleit, 2./a szerző nevét, 3./a mű címét; ha fordításról van szó, utána zárójelben a mű eredeti címét és az első kiadási évét, a fordító nevét, 4./a kötet számát, 5./ha új kiadás, szögletes zárójelben az első kiadás évét, utána a kiadás számát, 6./a megjelenés helyét, évét és a kiadó nevét, 7./egy kötetes műnél az oldalszámot, amit p /pagina/ betűvel jelölünk. – A katalóguscédulák a nyomtatott leltárban felsorolt szakok szerint betűrendben helyeztetnek el a szakbetűkkel ellátott fadobozokban. –

Eddig kevés műről készült katalóguscédula, azok is, mivel hosszúság, vékony papíron csupán az alap-leltár másolatai, kezelésre alkalmatlanok: ezért idővel az egész könyvtárról új cédula katalógus készítenendő.

Az említett leltárakon kívül még két új külön leltár vezetése válik szükségessé: a./a másod-példány-leltár, mely az alapleltár rovatainak megfelelően nyilvántartja a könyvtár másodpéldányait és külön rovatban feltünteti a mű esetleges eladását, – és b./ a felszerelési-leltár, mely a könyvtár bútorairól és felszerelési tárgyairól készült. –

A könyvtár közhasználata.

A könyvtárt vagy csupán a Líceum intézményeinek megtekintése, vagy tudományos kutatás céljából keresik fel,

A könyvtár látogatása csak a portás kalauzolása mellett történhetik. A portás a látogatókat a könyvtár helyiségei közül csupán a nagykönyvtárba vezetheti. Annak a teremnek közepén felállított üvegszekrényben nyert elhelyezést a könyvtár néhány értékes kézírata és ősnymtatványa. A terem belső ajtószárnyaira kifüggesztett figyelmeztetés eltiltja a látogatókat a könyveknek a polcokon való érintésétől, vagy kiemelésétől és belső megtekintésétől. Tömeges látogatások alkalmával a könyvtáros által felállított két ór ügyel a nagyterem anyagának épségére.

Tudományos kutatás céljából a könyvtár kétféle képen használható: a./a könyvtár anyagának a könyvtár olvasótermében a hivatalos órák alatt való használata által és b./a művek kikölcsönzése által.

a./Az olvasóterem külső ajtajára kifüggesztendő tábla hirdetése szerint a könyvtár vasárnap és ünnep kivételével naponként 10–12-ig tudományos kutatás céljára a kutatók rendelkezésére áll. Ebben az időben a könyvtárosok egyike az olvasóteremben tartózkodik és a kutatók segítségére van a könyvtár használatában. Az olvasótermet hivatalos időben használhatja minden felnőtt ember, aki tudományos kutatást végez. Regényolvasásra, fölösleges beszélgetésre az olvasóterem nem használható. A nem komoly szándékú, vagy sértő viselkedésű látogatót a könyvtáros eltilthatja a könyvtár használatától. A leltárban szereplő minden mű a kutatók rendelkezésére áll, kivéve a ritkaságokat: a belső vagy külső tulajdonságainál fogva értékes műveket, melyek csakis a könyvtáros külön ellenőrzése mellett használhatók, A ritkaságok másolása külön könyvtárosi fényképezése líceumi felügyelői engedélyhez van kötve. Téli időben az olvasóterem fűtéséről a könyvtáros gondoskodik. Az olvasóteremben használt könyvtári művekről a könyvtáros külön jegyzéket vezet.

b./A könyvtárból könyveket helyben, vagy vidékre lehet kikölcsönözni. – Helyben: csak a könyvtáros által ismert olyan személynek kölcsönözhető mű, akinek egyéni megbízhatósága elegendő biztosítékot nyújt arra, hogy a könyveket visszahozza, vagy olyanoknak, akiket az előbb említett személyek ajánlanak és értük kezességet vállalnak; vidékre: csak a kölcsönkérő illetékes róm. kat. plébániai hivatalának, vagy tudományos intézményeknek, különösen könyvtáraknak kérésére és szavatossága mellett. Ritkaságokat és kéziratokat nem lehet kölcsönadni. A kölcsönző felelőséget vállal a kölcsönvett könyv épségéért és tisztaságáért és a könyvet ért esetleges sérülésért kártérítéssel tartozik; ha a könyv használhatatlanná vált, vagy elveszett, annak teljes értékét kell megtérítenie. A könyvtárosnak jogában áll bármely időben visszakövetelni a kölcsönzött művet. A kölcsönzés elismervény mellett és meghatározott időre történik; ezeket az elismervényeket a könyvtáros zár alatt őrzi. A kölcsönzés határideje két hónap, amely idő indokolt esetben újabb kérelmezésre meghosszabbítható. Ha a határidő lejártá után ismételt felszólítás ellenére sem kerül vissza a könyvtárba a kölcsönadott mű, a könyvtáros előterjesztése alapján a líceumi felügyelő javaslatot tesz a Főegyházmegyei Hatóságnak a műnek bírói úton való visszaszerzése ügyében. A könyvtáros a kölcsönvett könyvekről külön jegyzéket vezet.

A könyvtár ügykezelése.

Iktatókönyv. A könyvtáros a könyvtárt érintő minden iratot a szükséges rovatokkal ellátott iktatókönyvbe vezet, a könyvtárhoz érkező ügyiratot átvételkor, saját fogalmazványát pedig a tisztázat elküldésekor beiktatja s az iratra az iktatói számot és a keltezt rávezeti, az ügyiratokat pedig az irattárba helyezi.

Gyarapodás. A könyvtár ajándék, vételt és hagyaték útján gyarapodik. a./Ajándékozás esetén a könyvtáros az ajándékozótól iratot kér, melyben a régi tulajdonos a mű tulajdonjogát a könyvtárra ruházza át és az iratot az irattárba helyezi. –b./Könyvek vásárlása esetén a könyvtáros összeállítja a vásárlandó könyvek jegyzékét és azt hozzájárulás végett felterjeszti a líceumi felügyelőhöz. – c./Az egrí főkáptalani státútumok értelmében a kanonokok könyvhagyatéka az egyházmegyei könyvtárt illeti. A könyvtáros kötelessége, hogy ezeknek a hagyatékoknak a könyvtárba szállításáról idejében gondoskod-

jék, és evégből késedelem nélkül lépjen érintkezésbe a végrendeleti végrehajtóval. – Minden, a könyvtárba érkezett műről a könyvtáros egy, vagy ha a mű tárgya több tudományszakra vonatkozik, több katalóguscédulát készít üresen hagyva a mű elhelyezési jeleit, melyeket az elhelyezés után pótol. Ezen katalógus cédula alapján történik a mű további bejegyzése az alap- és a betűrendes és esetleg a ritkaságokat tartalmazó leltárba. – A könyvtáros minden művet a könyvtár bélyegzőjével látja el. – A feldolgozandó művek ideiglenesen az olvasóterem állványán helyeztetnek el és leltározás után a kis-könyvtár állványain nyernek végleges elhelyezést.

A könyvtár személyzete. A főegyházmegyei könyvtáros a könyvtár hiánytalan állapotáért és sértetlen megőrzéséért személyesen felelős. – A könyvtáros a könyvtár újabb anyagát leltározza és elhelyezi, gondoskodik a könyvek bekötéséről, a könyvtár összes helyiségeiben a rendről és a tisztaságról, vezeti a levelezést, kezeli az irattárt, támogatja a kutatókat, ellenőrzi a látogatókat, a líceum gondnokával egyetértően a könyvtár körüli szolgálatról kioktatja a portást és a könyvtárszolgát, munkájukat ellenőrzi, általában a könyvtárat érintő minden ügyben eljár. A könyvtárost minden munkájában az ő irányítása mellett a segédkönyvtáros támogatja. – A líceumi felügyelő ellenőrzi a könyvtárosok hivatalos működését, a szervezeti szabályzat betartását, hatóságok irányában képviseli a könyvtárat.

Ügykezelés. A könyvtáros a jövő évi várható bevételről és a gondos előrelátással kiszámított szükségletekről költségvetést, valamint a letelt évben befolyt bevételről és kiadásokról évváró számadást készít és ezeket olyan időben tartozik a líceumi felügyelőnek bemutatni, hogy a költségvetés december 15-ig a számadás pedig legkésőbb március 15-ig a főegyházmegyei hivatalhoz beterjeszthető legyen. A könyvtárosnak a zárszámadással együtt a lefolyt évről jelentést kell készítenie s könyvtár javára kezelt alapítványokról az alapítványi pénztártól szerzett kimutatás szerint, a könyvtár gyarapodásáról és az eladott másodpéldányokról, az olvasóteremben történt könyvtárhasználatról, a kikölcsönzött művekről, a könyvtárral kapcsolatos fontosabb eseményekről és általában mindarról, amiről a könyvtár érdekében gondoskodni kell. Ezt a jelentést a líceumi felügyelő a zárszámadással együtt a főegyházmegyei hatósághoz terjeszti fel.

A könyvtár leltári átadása.

Ha a könyvtáros személyében változás áll be, a régi könyvtáros a könyvtár anyagát az új könyvtárosnak olyanképpen adja át, hogy a Michalek Manó által összeállított külön leltár alapján az ősnymtatványokat és kéziratokat egyenkint vizsgálják meg, a többi művet pedig elhelyezési jelek szerint számszerűleg őrzik ellen és a hiányokról jegyzéket készítenek. Az átadási és átvételi eljárást egy bizottság végzi, melynek tagjai az átadó és átvevő könyvtáros, a líceumi felügyelő és a főképtalan kiküldött két tagja.

Az átadásnak és átvételnek megtörténtéről felvett jegyzőkönyv három példányának egyike érseki jóváhagyás után az érseki levéltárban, másik a főképtalan levéltárában, a harmadik a könyvtári irattárban helyezendő el.

1514/1937.

Jóváhagyom

Eger, 1937. évi március hó 13-án.

Lajos érsek”

4. sz. függelék

A bibliotéka államosításáról készült jegyzőkönyv (1949)

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Felvétel a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr 1254-13.001-9/1949 számú rendelet alapján a Líceum teljes államosítása ügyében. Jelen varnak: Dr. Horváth Miklós Tanker. Főigazgató, mint a kultuszminiszter úr képviselője, Marton Ferenc Tanker. Főigazgatóság oktatási előadója: Dr. Némedi Lajos állami Ped. Főiskola igazgatója; Laczkó András állami Ped. Főiskola helyettes igazgatója; Olaj István a volt felekezeti Líceumnak az Egri Érsek által megbízott gondnoka és Varga Istvánné, Aradi Erzsébet jegyzőkönyvvezető, Tanker. Főigazgatóság leírója.

Dr. Horváth Miklós Tanker. Főigazgató ismerteti a Vallás és Közoktatásügyi miniszter Úr 1254-13.001-9/1949 számú rendeletét, melynek értelmében a Miniszter Úr utasítja Heves vm. Tanker.

Főigazgatóját, hogy a Líceum épületét a benne lévő kápolna kivételével állami tulajdonba vegye.

Dr. Horváth Miklós Tanker. Főigazgató az 1948:XXXIII.tc 6.§-nak /1/ bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján kiadott 8000/1948 V.K.M. számú rendelet 1 §-ának /1/ bekezdése, valamint az 1254-13.001-9/1949 V.K.M. számú rendelet alapján állami tulajdonba veszi a volt romai katolikus Líceum épületének a következő, még állami tulajdonba nem vett részét:

1./ A Líceum tornyának összes helyisége.

2./ A nagy könyvtárat berendezésével együtt.

3./ A kis könyvtárat berendezésével együtt.

4./ Az eddig állami tulajdonba nem vett torony helyiségeinek berendezési tárgyait.

Dr. Horváth Miklós Tanker. főigazgató felhívja Olja (sic) István⁵⁸⁵ urat a volt romai katolikus Líceumnak egri Érsek által kirendelt gondnokát, hogy a fent megnevezett helyiségek kulcsait adja át, az állami Pedagógiai Főiskola igazgatóságának. Egyben ismételten megállapítja Dr. Horváth Miklós Tanker. Főigazgató, az idézett 8000/1948 V.K.M. számú rendelet 1 §-ának /1/ bekezdése alapján, hogy a fent megnevezett helyiségek és berendezési tárgyak a 1254-13.001-9/1949 V.K.M. számú rendelet alapján nem esnek a fentebb idézett T.1.§/2/ alá; tehát a kápolna kivételével, melyre a 1254-13.001-9/1949 V.K.M. számú rendelet alkalmazta 8000/1948 V.K.M. számú rendelet alapján a T.1.§/2/ hatályát, a fentebb megjelölt összes helyiségek felszerelésükkel állami tulajdonba kerülnek.

Olaj István úr a volt római katolikus Líceum az egri Érsek úr által megbízott gondnoka kijelenti, hogy Ő nem illetékes a fent idézett rendeletet végrehajtásában, mivel erre az egri Érsek Úrtól felhatalmazást nem kapott.

Dr. Horváth Miklós Tanker. Főigazgató ezért közvetlenül Főtisztelendő Dr. Czapik Gyula Egri Érsek Urat a fenti idézett rendeletek alapján felkéri, hogy a nevezett helyiségek kulcsait átadni szíveskedjék az államai Pedagógiai Főiskola Igazgatóságának, erre név szerint meghatalmazott Dr. Némedi Lajos igazgatónak és Laczko András helyettes igazgatónak. A nevezett személyeknek a meghatal-

⁵⁸⁵ Helyesen Olay István

mazást Dr. Horváth Miklós Tanker. Főigazgató a jegyzőkönyv melléleteként csatolja.

Dr. Horváth Miklós Tanker. Főigazgató utasítja az állami Pedagógiai Főiskola Igazgatóságát, hogy a nagy- és a kis könyvtár helyiségeiben levő könyveket használatba ne vegyék, mivel ezen könyvek tulajdon jogát a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr a 8000/1948 V.K.M. számú rendelet 9 §-ának /2/ bekezdése értelmében dönti el.

Jegyzőkönyv felolvastatván aláíratott. Eger, 1949. szeptember 10.-én.

5. sz. függelék

A könyvtár visszaadására vonatkozó jegyzőkönyv (1954)

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

készült Egerben, 1954. október 30.-án, az Egeri Főegyházmegyei Könyvtár állományának visszaadása alkalmával. – Jelen van; Iványi Sándor érseki könyvtáros a Főegyházmegyei Könyvtár részéről, Fekete János, az Állami Egyházügyi Hivatal megbízottja, Falvi Zoltán, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, Fodor Zoltán, a Népművelési Minisztérium Könyvtári főosztályának megbízottja.

Alulírottak megállapítják, hogy az 1950. évben átvett és azóta az Országos Könyvtári Központ, illetve az Országos Széchényi Könyvtár pecsétjével ellátott helyiségben őrzött állománynak azok a kötetei, amelyek a leltárellenőrzés során a könyvtár leltárának I–V köteteiben 0 jellel, jelöltettek meg, az Egeri Főegyházmegyei Könyvtár részére visszaadásra kerültek. A jelen jegyzőkönyvhöz mellékelte, „Hiányjegyzék” elnevezésű felsorolás az I–V számú leltárkönyvekben – jellel jelölt, visszaadásra nem került kötetekre vonatkozik.

A visszaadás megtörténtét követően, az állomány szakszerű kezelésének elősegítése érdekében, az Országos Széchényi Könyvtár vállalja az Egeri Főegyházmegyei Könyvtár szakmai ellenőrzését. Az Egeri Főegyházmegyei Könyvtár a továbbiakban, egyrészt állományának e célra történő rendelkezésre bocsájtásával, másrészt a Népművelési Minisztérium közvetlen irányítása alá tartozó könyvtárak állományának igénybevételével résztvesz az állami könyvtárak közöt-

ti könyvtárközi kölcsönzésben. Az állománynak az épület földszinti helyiségében lévő része az eredeti könyvtárhelyiség rendelkezésre bocsájtását követően fog a kötetek visszahelyezése után, leltárilag visszaadásra kerülni. Ennek megtörténteig a földszinti helyiség kulcsai lepecsételt borítékban az egri Állami Pedagógiai Főiskola igazgatójának őrizetében maradnak.

Iványi Sándor
Fekete János

Falvi Zoltán
Fodor Zoltán

Rövidítések

AN: Archivum Novum

AV: Archivum Vetus

EFL: Egri Főegyházmegyei Levéltár

ESZTERHÁZY LEVELEZÉSE: Egri Főegyházmegyei Levéltár, Archivum Vetus. Protocollum dioecesanum 1762–1799. A kötetek a 3612–3644. raktári szám alatt találhatók meg.

FK. kt. MS: Főegyházmegyei Könyvtár kéziratára

irsz. = iratszám

Prot.: protocollum

rsz. = raktári szám

Szem. lev.: Az Egri Papnevelő Intézet Levéltára

Uo. = Ugyanott

Felhasznált irodalom

A MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT (...)

1947 A Magyar Kommunista Párt egri városi szervezetének város-politikai tervezete. Eger

A TÖRTÉNELMI FŐCSOPORT IGAZGATÓSÁGA...

1896 1896-iki Ezredéves Országos Kiállítás. A Történelmi Főcsoport hivatalos katalógusa. II. füzet. Budapest

ALBERT Ferenc (szerkesztő)

1868 Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék leírása. Eger

ANTALFFY Gyula

1982 Reformkori magyar városrajzok. Budapest

ANTALÓCZI Lajos

1989 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár története 1793–1989. Eger

1993 A kétszázéves Egri Főegyházmegyei Könyvtár története (1793–1993.) In: Kétszázéves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár 1793–1993. 17–68. Eger

1997 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár története. Eger

BAKOS József

1967 Comenius Januaja első kiadásának egyetlen magyarországi példányáról. In: Magyar Könyvszemle 1967. 2. sz. 159–160.

BÁRÁNY István

1984 Versenyben Tarzannal. Budapest

BÁRDOS Kornél

1987 Eger zenéje 1687–1887. Budapest

BÁRTFAI SZABÓ László

1911 A Sárvár–felsővidéki gróf Széchényi család története. I. 1252–1732. Budapest

BENKÓCZY Béla

2010 Töredékek a régi időkől. Érd

BENKÓCZY Emil

1910 Tárkányi Béla élete és költészete. Eger

BITSKEY István

1974 Androvics Miklós egri könyvtára 1777-ben. In.: Magyar Könyvszemle 3–4. sz. 325–331.

- 1980 Telekesy István egri püspök könyvjegyzéke 1699-ből. In: Magyar Könyvszemle 2008. 1–4. sz. 443–449.
- 1982 Janzenizmus és ortodoxia. (Az egri püspöki könyvtár olasz anyaga a felvilágosodás korában.) In: Magyar Könyvszemle 1. sz. 60–67.
- 1997 Püspökök, írók, könyvtárak. Egri főpapok irodalmi mecénatúrája a barokk korban. Eger
- 2013 Eger a barokk kori Közép–Európában. In: Az egri Domus Universitatis és Líceum. Eger, 13–39.
- BLEYER Jakab**
1910 Hazánk és a német philologia a XIX. század elején. Budapest
- BOROS István**
1994 A Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár. Budapest
- BOROVSZKY Samu (szerk.)**
1909 Heves vármegye. Budapest
- BOZSIK Pál**
1910 Az egri papnevelés története a XVIII. században 1780-ig. Eger
- BÖKŐ Péter**
2004 Az Egri Papnevelő Intézet története. In: Emlékkönyv a 300 éve alapított Egri Hittudományi Főiskola jubileuma alkalmából 1704–2004. 93–106. Eger
- BREZNAY Imre**
1995 Eger a XIX. században. Eger
- CSAPODY Csaba–TÓTH András–VÉRTESY Miklós**
1987 Magyar könyvtártörténet. Budapest
- CSONTOSI János: A magyarországi sz. ferenczrendiek latin levelezője**
1880 1532–1535-ből a budapesti ferencziek könyvtárában. In: Magyar Könyvszemle, 1880. Január – Február 51–85.
- DERCSÉNYI Dezső–VOIT Pál (szerk.)**
1972 Heves megye műemlékei II. Budapest
- EGY ÉRZÉKETLEN SZÍVNEK (...)**
1800 Egy érzéketlen szívnek bús keservei, mellyeket néh. Prusinszky Pál urnak elsenyvedt hamvai felett tsoportosan eregettek a sopronyi Atheneumban tanuló magyar ifjak. Sopronyban
- EMLÉKKÖNYV (...)**
1865 Emlékkönyv Kis–Apponyi Bartakovics Béla egri érsek arany-miséjének ünnepére. Eger

ESZTERHÁZY KÁROLY EMLÉKKÖNYV

1999 Eszterházy Károly emlékkönyv. Szerk. Kovács Béla. Eger

FÉNYES Elek

1851 Magyarország geográfiai szótára. Pesten

FÖLDVÁRY Sándor

1996 Habina Lukács egri szláv könyvhagyatékáról. In: Magyar Könyvszemle 1996. 3. sz. 385–391.

FÖLDVÁRY Sándor – OJTOZI Eszter

1992 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár cirill betűs és glagolita könyvei. Debrecen

FRIML Aladár (Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta)

1913 Az 1777-iki Ratio Educationis. Budapest

GÁL Tibor

2011 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár orvostudományi könyvei. In: De libris et bibliothecis (szerk. Czeglédi László, Monok István) 9–43. Eger

GOROVÉ László

1876 Eger városának története. Eger

GRÓF ESZTERHÁZY KÁROLYNAK IGAZ TISZTELŐJI

1819 Gróf Eszterházy Károlynak igaz tisztelői: Elfelejtethetlen emlékezetű Egri Püspök Galánthai Gróf Eszterházy Károlynak jeles Élete, Közhasznú építési, és különösen az általa szerzett, utána pedig nevedett megyebéli Könyv-Gyűjteménynek leírása. In: Tudományos Gyűjtemény, 1819. V. köt. 3–32.

GULYÁS Pál

1924 A könyv sorsa Magyarországon a legrégebb időktől napjainkig. In: Magyar Könyvszemle 1924. január–december, 13–71.

GYÖRFFY Katalin

1991 Kultúra és életforma a XVIII. századi Magyarországon. Budapest

HARASZTI Sándor–PETHŐ Tibor

1963 Kalandok a régi Magyarországon. Budapest

HAYNALD Lajos

1873 Emlék-beszéd... Bartakovics Béla egri érseknek... gyász-ünnepélye alkalmával... Eger

HERMANN István

1995 A pápai Esterházy-kastély nagykönyvtára az 1900/1916-os leltárkönyv alapján. In: Pápai Múzeumi Értesítő 5. 223–235.
Pápa

HORVÁTH István

2015 Az Egri Főegyházmegyei Levéltár. Eger

2017 Pyrker János László érsek egri öröksége. Eger

HUTTKAY Lipót

1909 Tárkányi Béla József élete, kisebb művei és biblia-fordítása.
Eger

ILLYÉS Katalin

1971 Gárdonyi Géza és a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára. In: Magyar Könyvszemle, 1971. 1. sz. 57–58.

IVÁNYI Sándor

1986 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratkatalógusa. Budapest

IVÁNYI Sándor–SZECSKÓ Károly–ANTALÓCZI Lajos

1993 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár válogatott bibliográfiája.
In: Kétszáz éves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár. 335–342.
Eger

JÁVOR Anna

2004 Johann Lucas Kracker. Budapest

KAPOR Elemér

1974 Az Egri Dalkör története. In: Archivum 9. sz. 62–99. Eger

1988 Kisváros a felhők fölött. Eger

KÁRBIN Ákos

2013 Az állam szerepe Eger város szőlészetének újjáépítésében. In: Archivum 20. sz. 71–89. Eger

KASSAI Vidor

1940 Kassai Vidor emlékezései. Budapest

KAZINCZY Ferenc

1995 Kazinczy Ferenc utazásai 1773–1831. (szerkesztette Busa Margit) Budapest–Miskolc

KELÉNYI B. Ottó

1930 Eszterházy Károly gróf egri püspök csillagvizsgálójának könyvtára és az egri asztronómusok működése. In: Stella 1–2. sz. 22–38.

KELLNER Judit

1993 Egy egri polgár házaspár hagyatéka 1772-ből In: Archivum supplementum. Eger

KERTÉSZ Balázs

2016 A 14. századi magyarországi krónika–szerkesztmények utóélete a késő középkorban. In: Századok, 2016. 2. sz. 473–499.

KISS Adrien

2009 Egy kétszáz éves könyvtár 20. századi viszontagságai: az Egri Főegyházmegyei Könyvtár története In: Könyvtári Figyelő 2. sz. 167–187.

KISS Péter

1986 Gyűjtemények és Egerben 1951-ig I. In: Agria XXII. 163–185. Eger

1987 A Pyrker–képtár sorsa Egerben a 19–20. században és Pesten 1848-ig. In: Művészettörténeti Értesítő 1987. 1–4. sz. 131–141.

2001 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár és az egyetemi gondolat XVIII. sz-i története. 221–253. In: Agria XXXVII. Eger

2004 Eger város „magyar Athén” elnevezésének története (1748–1944). In: Agria. 295–312. (A Dobó István Vármúzeum Évkönyve). Eger

2013 A Petőfi kézirattól az elsodort forgókupoláig. Eger

2014 Ybl Miklós munkásságának eddig ismeretlen helyszíne – Eger. In: Ars Hungarica, 2014. 4. sz.

2016 Az egri érseki Líceum történetéből. Eger

KIS-TÓTH Roland

2007 Területfejlesztés, városfejlesztés, ICT fejlesztés. In: Regionális versenyképesség, társadalmi felelősség. 200–215. (Acta Oeconomica. Nova Series Tom. XXXIV. Szerkesztette: Kádek István, Zám Éva.) Eger

KONDORNÉ Látkóczki Erzsébet

1999 Eszterházy Károly végrendelete. In: Eszterházy Károly emlékkönyv. 371–397. Eger

KOSÁRY Domokos

1983 Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. Budapest

KOVÁCS Béla

2001 Eszterházy Károly püspök egyházlátogatásainak jegyzőkönyvei. Eger 1780. Egri káptalan 1780. Eger

KUBINYI Ferenc–VAHOT Imre (szerk.)

1854 Magyar- és Erdélyország képekben. IV. k. Pest.

LÖFFLER Erzsébet

2008 Kutatási eredmények az Egri Főegyházmegye gyűjteményeiben. In: Közgyűjteményi tudományos napok II–III. Eger–Kecskemét. 9–21. Budapest

2012 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár. Eger

2013 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár. In: Az Egri Domus Universitatis és Líceum. 111–149. Eger

LUDÁNYI Gabriella

2013 Az épület freskói. In: Az egri Domus Universitatis és Líceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763–2013. 71–109. Eger

MAGYAR MINERVA

1900 Az érseki főegyházmegyei könyvtár. In: Magyar minerva. A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve. I. évfolyam. 1900. Budapest

1904 Magyar Minerva. A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve. III. évfolyam 1903–1904. Budapest

MARSCHALKÓ Konstantin Antal

1804 Oda, LeonIno-sapphICa, absqVe eLLipsI, et sYnaLoepha; IntergrIs FranCisCI XaVerII ArChIantIstItIs AgrIensIs HonorIbVs, a RegII AthenaeI AgrIensIs IVVentVte, In soLenItate FestIVae InaVgVratIonIs, XenII Istar DeVote obLata. Agriae

MESZLÉNYI Antal

1938 Az egri érsekség felállításának s a kassai és szatmári püspökségek kialakításának története. Budapest

MÉSZÁROS István

1993 Egyetem szervezési tervek Egerben 1754–1948 In: Acta Academiae Pedagogicae Agriensis nova series. Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei XXI. 25–42. Eger

MICHALEK Manó

1893 Az Egri Érsekmegyei Könyvtár szakszerű címjegyzéke I– II.
Eger

1894 Az Egri Érsekmegyei Könyvtár szakszerű címjegyzéke. I.
Pótlék-füzet (1891–1893. évi gyarapodás.) Eger

1900 Az Egri Érsekmegyei Könyvtár szakszerű címjegyzéke. II.
Pótlék-füzet. (1894–1899. évi gyarapodás.) Eger

MOHAY TAMÁS

2002 Az ünnep eredettörténete vagy mondája: Megfontolások a
csíksomlyói pünkösdi búcsúról. In: Ünnep – Hétköznap – Emlé-
kezet. Társadalom- és kultúrtörténet határmezsgyéjén. Salgó-
tarján, 103–109.

NOVÁKY József

1799 Halotti dicséret, melyet nagy méltóságú és fő tisztelendő
Galantai, s Fraknói gróf Eszterházy Károly egri püspöknek (...)
utolsó gyászos tiszteletére mondott (...) Nováky József (...) Szent
István havának 18-ik napján 1799-dik esztendőben. Eger

OLTVÁNYI Ambrus (Sajtó alá rendezte)

1969 Bajza József és Toldy Ferenc levelezése. Budapest

PÁPAI PÁRIZ Ferenc

1801 Dictionarium latino–hungaricum (...) Posonii & Cibirii

PELLE Béla–PERGER Imre

1961 Tittel Pál élete és munkássága. In: Az Egri Pedagógiai
Főiskola Évkönyve VII. 593–615. Eger

PETERCSÁK Tivadar

2013 Specula – csillagászati múzeum In: Az Egri Domus Univer-
sitaris és Líceum. 151–167. Eger

PÉTER László (főszerkesztő)

1994 Új magyar irodalmi lexikon. 2. Budapest

PIIS CINERIBVS CAROLI MISERATIONE (...)

1799 Piis cineribvs Caroli miseratione divina antistitis Agriensis
posvit Agriensis Athenaei inventvs. (Eger)

POLÓNYINÉ Kiss Adrien

2007 Főpapi könyvtárak múltja és jelene: adalékok az Egri
Főegyházmegyei Könyvtár történetéhez. Szakdolgozat. Eszter-
házy Károly Főiskola Médiainformaticai Tanszék. Eger

RINGELHANN Béla–SOÓS Imre

1960 Az Egri Megyei Kórház elődeinek vázlatos története az 1726–1950. években. In: Emlékkönyv az Egri Megyei Kórház 10. évfordulójára. 7–52. Eger

ROMHÁNYI Károly

1937 A magyar könyvkötés művészete a XVIII–XIX. században. Budapest

SILL Ferenc

1977 A vasvár–szombathelyi székeskáptalan történetének vázlata. In: A 200 éves szombathelyi egyházmegye emlékkönyve (1777–1977). 173–242. Szombathely

SOÓS Imre

1967 Az egri egyetem felállításának terve (1754–1777) In: Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei V. 303–321. Eger

SUGÁR István

1981 Az egri jezsuita könyvtár 1774-ben a rend feloszlásakor. In: Magyar Könyvszemle 4. sz. 328–332.

1984 Az egri püspökök története. Eger

1987 Pyrker János László érsek és Eger városa. In: Pyrker János emlékkönyv. 89–155. Eger

SURÁNYI Imre

2009 Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár könyvritkaságai. Eger

SZARVASI Margit

1939 Magánkönyvtáraink a XVIII században : főpapok és főurak, nemesek és polgárok gyűjteményei. Budapest

SZÉCHÉNYI István

1978 Napló. Budapest

SZECSKÓ Károly

1995 Egri adalékok az úgynevezett modenai kódexek visszaszerzésének történetéhez. In: Magyar Könyvszemle 1995. 4. sz. 438–440.

1993 Albert Ferenc (1811–1883). In: Kétszáz éves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár 1793–1993. 261–270. Eger

1993a Michalek Manó (1838–1915). In: Kétszáz éves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár 1793–1993. 271–277. Eger

- 1993b Leskó József 1871–1971). In: Kétszáz éves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár 1793–1993. 279–289. Eger
- 1993c Iványi Sándor (1917–1983) In: Kétszáz éves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár 1793–1993. 291–299. Eger
- 1998 Egri adalék Kossuth Lajos turini könyvtára megvásárlásának történetéhez. In: Magyar Könyvszemle 1998. 2. sz. 157–159.
- 2012 Újabb adalékok dr. Samassa József (1828–1912) bíboros érsek életrajzához. In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 1–2. sz. 85–88.
- SZECSKÓ Károly–CSIFFÁRY Gergely
1994 Soós Imre munkássága. In: Archívum 13. sz. Eger, 1994. 225–232.
- SZELESTEI N. László
2013 Esterházy Károly a püspök. In: In Agriam adveni. (szerk. Monok István) Eger, 2013. 34-43. (A helyi érték, Kulturális örökség tanulmányok, 1)
- SZIGETI Kilián
1980 Régi magyar orgonák Eger. Budapest
- SZILASI Móric
1880 Mikes Kelemen, írta Abafi Lajos (Budapest, 1868, Aigner Lajos) In: Egyetemes Philologiai Közlöny. Negyedik Évfolyam. Budapest, 1880.
- SZMRECSÁNYI Miklós
1937 Eger művészetéről. Budapest
- TOLDY Ferenc
1853 Egri szünnapok. In: Új Magyar Múzeum, 1853. január. 515–534.
- TOWNSON, Robert
1797 Travels in Hungary with a short account of Vienna in the year 1793. London
- TÜRK Frigyes
1912 Türk Frigyes munkái. Eger
- TÜSKÉS Gábor
2011 Hogyan jutott a Törökországi levelek kézírata Toldy Ferenc-től Bartakovics Bélához Egerbe? In: Irodalomtörténeti Közlemények 2011. 4. 412–428.

UDVARDY László

1898 Az Egri Érseki Joglyceum története 1741–1896. Eger

V. KOVÁCS Sándor

1974 Mátyás király leveleskönyvének egri töredéke. (Adatok Váradi Péter kancelláriai éveire.) In: Magyar Könyvszemle, 1974. 1–2. sz. 115–118.

VAHOT Imre

1846 Eger érseki város. In: Vahot Imre: Magyarország képekben. Pest (fejezetenként újra kezdődő oldalszámozással)

VARGHA Domokosné–KANYÓ Sándor

1988 Csillagkoronák éjféle barátja. Tittel Pál élete és működése. Budapest

VARJÚ Elemér

1902 Adatok az egri érsekmegyei könyvtár ismertetéséhez. In: Magyar Könyvszemle 1902. 1–2. sz. 27–49.

VERÓK Attila

2013 A Líceum és könyvtára mint az egri helytörténeti kutatás záloga? In: Agria című folyóirat, 2013. nyár. 255–260.

2013a Eszterházy 250. (Az egri Domus Universitatis és Líceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763–2013. Szerk. Petercsák Tivadar) In: Agria, 2013. ősz. 266–270.

VOIT Pál

1936 Joó János egri rajztanár Magyar Athenaeuma. A művészeti és az ipari oktatás múltjából. Budapest. (Különnyomat a Magyar iparművészet című folyóiratból.) Budapest

WINKLER Pál

1932 A kalocsai érseki kastély és főszékesegyházi könyvtár története. Kalocsa

Tartalomjegyzék

A könyvtár történetéről megjelent újabb írások a források, recenziók tükrében	5
Könyvtárak a 18. századi Egerben.....	7
Eszterházy Károly püspök bibliotékái	11
Az Egri Főegyházmegyei Könyvtárat is létrehívó egyetemi gondolat	15
A gyűjteménynek is helyet adó épület.....	24
A barokk könyvtárterem freskója, berendezése.....	34
A könyvtár létrehozása, egyetemivé válásának meghiúsulása (1767–1792).....	46
A megnyitástól a pápa „ <i>parancsából</i> ” kapott metszetekig (1793–1865).....	59
A Naidhart–könyvtár és a Balássy hagyaték közötti évek (1866–1897)	70
A kötelespéldányoktól a bezúzásra ítélt könyvekig (1898–1944).....	83
A II. világháború végét követő évtizedek (1945–2000)	97
A csillagászati könyvek gyűjteménye.....	112
A könyvtár kincseiből	119
A bibliotéka munkatársai, néhány könyvtáros és prefektus életrajza	131
A hallei egyetemnek kölcsönadott kéziratból a párizsi világkiállításig.....	141
Gárdonyi Géza a könyvtárról, duplum példány vásárlásai a bibliotékától.....	145
Bródy Sándor két művének bezúzása és Vörösmarty Mihály tintatartója.....	150
Chulalongkorn király ajándékától a Skóciába küldött könyvmásolatig.....	154
A királytól az óvodásokig: néhányan az 1949 előtti látogatók közül.....	161
A könyvtár szerepe Eger „Magyar Athén” és „kis Róma” elnevezésében.....	172
Kazinczy Ferenc verse és egy anekdota a könyvtárról	179
Függelékek	
1. sz. függelék: Szirmay Antal az Eszterháznak eladott kéziratokról.....	180
2. sz. függelék: Könyvtárhasználat és állomány gyarapodás (1922–1942).....	188
3. sz. függelék: A könyvtár szervezeti szabályzata (1937).....	193
4. sz. függelék: A bibliotéka államosításáról készült jegyzőkönyv (1949)	199
5. sz. függelék: A könyvtár visszaadására vonatkozó jegyzőkönyv (1954).....	201
Rövidítések és felhasznált irodalom	203

Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár történetével már többen foglalkoztak, köztük a jelen munka szerzője is, akinek több, a témával is foglalkozó munkája látott már napvilágot. A bibliotéka önálló kötetbe foglalt hiteles, elsősorban a létrehozása, működése során keletkezett iratanyagokra épülő ismertetése azonban még nem jelent meg. A téma ilyen alapon történő közreadására vállalkozik a szerző a jelen kötetben.

A könyv a mások által már többször is leírtak mellett, mint pl. a bibliotéka kincsei, a könyvtárat létrehívó egyetemi gondolat története, a barokk könyvtárterem freskója és berendezése stb., másra is kitér. Ezek közé tartozik Chulalongkorn szíami király ajándékától a párizsi világkiállításon át a Skóciába küldött könyvmásolatig bezárólag jó néhány más adat, köztük az is, amely a II. világháború idején elrendelt könyvzúzásra vonatkozik.

A függelékben a bibliotéka történetének néhány fontos dokumentuma kapott helyet. Ezek között van a könyvtár 1949-ben történt államosítására és a hat évvel későbbi visszaadására vonatkozó jegyzőkönyvek mellett az 1937. évi szervezeti szabályzat is. Szintén ebben a részben olvashatók Szirmay Antal feljegyzései az Eszterházy Károly püspöknek eladott kéziratokról, valamint az állomány két világháború közötti időszakban történt gyarapodására és könyvtárhasználatára vonatkozó adatok.

Kovács Melinda